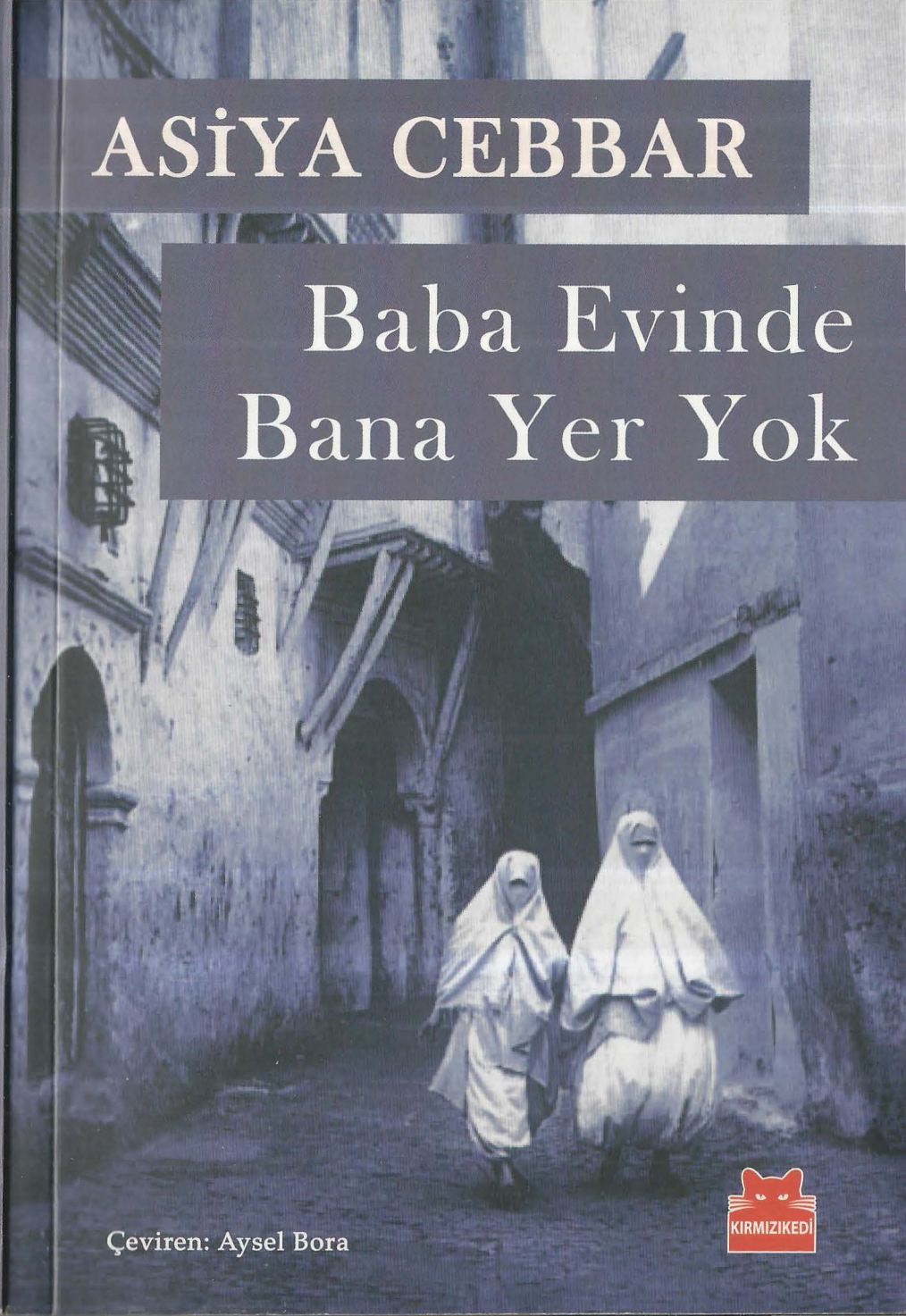
ASİYA CEBBAR • Baba Evinde Bana Yer Yok

KIRMIZIKEDİ

ASİYA CEBBAR

Baba Evinde Bana Yer Yok

Çeviren: Aysel Bora

KIRMIZIKEDİ

Asiya Cebbar

1936'da Şerçel, Cezayir'de doğdu. Roman, şiir, tiyatro oyunu ve denemeleri olan yazar, edebiyatın yanı sıra birçok filmin de yapımında yer almıştır. İlk romanı *La Soif* 1957'de yayımlandı. Bu kitabını 1962'de *Les Enfants du Nouveau Monde*, 1967'de *Les Alouettes naïves*, 1985'te *L'Amour, la fantasia* (*Aşk ve Fantazya*), 1991'de *Loin de Médine*, 1996'da *Blanc de l'Algérie* izledi. Eserlerinin çoğunda kadınların toplumsal yaşamda karşılaştığı sorunları ele alan Cebbar, feminist görüşleriyle tanınır. Belçika Kraliyet Akademisi üyesi olan ve birçok saygın üniversitenin "fahri doktor" unvanına layık gördüğü yazar, 2006'da Fransız Akademisi'ne kabul edildi. Kitapları 21 dile çevrilen Cebbar, 2001 yılından beri New York Üniversitesi'nde Fransız edebiyatı dersleri veriyor.

Aysel Bora

İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünü bitirdi. *Meydan Larousse*'un çevirmen kadrosunda yer aldı ve pek çok ansiklopedik yayına katkıda bulundu. Çevirdiği kitaplar arasında, *Kuşatılmış Yaşamlar* (M. Houellebecq); *Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti, On Üçlerin Romanı* (Balzac); *Tohum Ölmezse, Theseus, Isabelle* (A. Gide); *Ben Gidiyorum* (J. Echenoz); *Bilmemek, Ölümsüzlük, Roman Sanatı, Perde* (M. Kundera); *Ölümcül Kimlikler* (A. Maalouf); *Nedjma* (Kateb Yacine); *Açlığın Şarkısı, Ourania* (J.M.G. Le Clézio), *Doğdum* (G. Perec) sayılabilir.

KIRMIZIKEDİ

Kırmızı Kedi Yayınevi: 186
Çağdaş Dünya Edebiyatı: 16

Özgün adı: *Nulle Part Dans La Maison De Mon Père*

Baba Evinde Bana Yer Yok
Asiya Cebbar
Çeviren: Aysel Bora

© Assia Djebar, 2007
© Kırmızı Kedi, 2011

Yayın Yönetmeni: İlknur Özdemir
Editör: Enis Tombul
Son Okuma: Serra Tüzün
Kapak Tasarımı ve Grafik: Yeşim Ercan Aydın

Bu çevirinin Türkçe yayın hakkı ONK Telif Hakları Ajansı Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni alınmaksızın, hiçbir şekilde kopyalanamaz, elektronik veya mekanik yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

Birinci Basım: Ocak 2013
ISBN: 978-605-5340-90-2
Kırmızı Kedi Sertifika No: 13252

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi B Blok
Haramidere-Avcılar İSTANBUL T: 0212 412 17 77
Pasifik Ofset Sertifika No: 12027

Kırmızı Kedi Yayınevi
kirmizikedi@kirmizikedikitap.com /www.kirmizikedikitap.com
www.facebook.com/kirmizikedikitap
Ömer Avni M. Emektar S. No: 18 Gümüşsuyu 34427 İSTANBUL
T: 0212 244 89 82 F: 0212 244 09 48

Asiya Cebbar

BABA EVİNDE BANA YER YOK

Çeviren: Aysel Bora

ROMAN

Gayatri'ye,
Sevgilerimle

Uzaktan geldim ve uzağa gitmeliyim...

KATHLEEN RAINE[1]

"Yolculuk", *The Pythoness*, 1949.

1 İngiliz kadın şair (1908-2003). (ç.n.)

BİRİNCİ BÖLÜM

Çocukluktan parçalar

Çocukluk duyulmaz sır,
Sessizliklerin tozu mudur?

1

GENÇ ANNE

Küçük bir kız beliriyor: İki buçuk yaşında, belki de üç. Çocukluk ışıl ışıl bir rüyalar tüneli midir; bir tiyatro sahnesinde, her şeyin sadece senin için oynandığı, tekrar tekrar ama şaşkınlıktan irileşmiş gözlerinle seyrettiğin bir rüyalar tüneli mi? Hangi bir günlük sırdaşın için sürer gider senin çocukluğun, eskiden sokak ortasında gözyaşlarına ya da hâlâ yüreğini parçalayan hıçkırıklara boğulduğunu gören hangi misafir akraba kızı için sürer?

Bir dayanak noktası hâlâ var: Tanrı'ya şükür hâlâ hayatta olan annem, tanıklık edebilir. Aramızda sadece on dokuz yaş var. Ben yürümeyi öğrenirken, Endülüs geleneklerinin hiç değişmeden yaşandığı antik Şerçel[1] şehrinde ayrıcalıklı "yeni gelin" konumundan yararlanarak, kadın kadına eğlencelerde başköşeye oturabileceğini, şimdi artık kaybolup gitmiş –tıpkı muare satenden başörtüsüne takılan ve alnını taçlandırarak ağır ağır sallanan o altın kuşlar ve güller gibi– pek çok değerli mücevher takabileceğini bilirdi o gözleri sürmeli, elmacıkkemiklerini ortaya çıkaran gümüş payetli, gülümseyen ilahe.

Şimdi ben, onun küçük kızı, onun annesi Mamane'nin evinde giriş katındaki koridorda ona elimi uzatıyorum.

Tepeden tırnağa beyaz saten çarşafa bürünen her genç kadının öğleden sonraları çıkıp küçük şehirde herhangi bir ziyarete gidebilmesi için bir çocuğa ihtiyacı vardır. O antrede annem yavaş yavaş saçakları ipek ve yünden tiril tiril bir haik'le[2] örtünüyor. O ağır kapının önünde loşlukta dururken, kumaşın ve kaygan pililerinin annemin omuz ve kalçalarının üzerinde hışırdadığını hâlâ duyar gibiyim.

1 Cezayir'in kuzeyinde Akdeniz kıyısında bir şehir. (ç.n.)
2 Cezayir'de kadınların giydiği çarşaf. (ç.n.)

Son bir dakika daha duruyoruz. Uzattığım elim, genç hanımın vücudunu gizleyen çarşafın bir köşesini kavrıyor. Acaba dışarıda ikimiz birlikte ilerlerken ona rehberlik edebilecek miyim?

Eşlik ettiğim hanım burnunun üzerine gözlerini açıkta bırakan –üç yüzyıl önce Endülüs'ten gelen sığınmacıların yerleştiği bu limandaki kadınlara has bir ayrıcalık bu– üçgen bir organze kumaş takmış. Beyazlı hanım sokakta başı önde, gösterdiği çaba yüzünden kirpiklerini kırpıştırarak yürüyecek. Bense kendimi onun sadece nedimesi gibi değil, attığı her adıma göz kulak olan bekçisi gibi hissediyorum.

Mağripli bir burjuva olan annemin, yirmisini ancak geçmiş bu hanımefendinin, antik başkentin içinden geçerken benim elime ihtiyacı var. Belki üç yaşında, sonra dört, beş yaşındaki ben, dışarı çıktığımız an bana düşen rolün erkek bakışları karşısında ona rehberlik etmek olduğunu hissedeceğim. Önce kilisenin arkasındaki birkaç sokaktan geçiyoruz, sonra Roma meydanı boyunca yürüyoruz; sıra sıra eski evlerin önünden devam ediyoruz – her evin kapısı yeşile, maviye boyalı, hepsinin tokmak yerinde bronzdan bir el var.

Annem tiril tiril ipeğe sarınmış, sadece topukları meydanda ve bir de burnunun kemerine tutturulmuş küçük organze peçenin üstünden görünen siyah gözleri. Elim çarşafının kumaşına değiyor; onun yanında olduğum için o kadar gururluyum ki! Sanki o gizemli bir idolmüş gibi, ona rehberlik ediyorum. Onun çocuğu olan ben, bir bakıma onun nedimesi hatta kefiliyim, oysa o annesinin evinden çıkmış salına salına başka bir akraba evine gidiyor.

Erkek bakışları –dikilip duran dükkân sahipleri, oturan işsiz güçsüz takımı ya da sadece meraklılar– üzerimize çevriliyor (güneşli bir öğleden sonranın başlangıcı bu); bu bakışlar ikimizi birleştiriyor.

Ama annem gözleri yerde ya da uzaklara bakarken görünmez olsa da, gözler üzerine dikildiğinde çarşafının binbir ayrıntısından, dökümlü kumaşın kalçalardaki kabarıklığından tanındığı an, ben, küçük kız, yok sayılıyorum!

Gurur duyuyorum, çünkü –kadınların en güzeli, en arzulananı olduğunu bildiğim– annemi bütün şehirde, bütün dünyada ben

gezdiriyorum. Ona hayranlıkla bakanların bizi yargıladıklarını, bizi şüphe ve güvensizlikle süzeceklerini peşinen hissediyorum...

Zaman zaman (ama ilerde) bu dikizcilere –annem için, ikimiz için!– meydan okuyabilirdim diye düşüneceğim!

Anneyle küçük kızı. Bu narin gölgeyi, bu ikiliyi kaç on yıllar sonra içime taşıyacağım. Evin antresinden güneş içindeki ilk sokaklara çıkış –şehir merkezindeki sokaklar değil, hayır, belirli bir güzergâh, daima çeperdeki, Roma harabeleri boyunca uzanan sokaklar– benim ilk maceram oluyor. Çocukluğum hareketli ama kontrol altında, bana anlaşılmaz gelen ve beni aşan bir sorumlulukla yüklü.

Sonunda akrabamızın evine varıyoruz. Şen şakrak, gürültülü seslerle karşılama daha antreden başlıyor. Ev sahipleri annemi kucaklıyor; içlerinden biri çarşafını alıyor, katlıyor, sonra kıyafetine bayılıyorlar. Ortasındaki mermer havuzun sularında kayıp giden parlak kırmızı balıkları keşfettiğim patio'da[1] etrafa bir canlılık ve neşe yayılmış.

Birinci katta tırabzandan sarkan başka kadınlar da hoş geldin diyor, kahve ve şekerlemeler sehpalarda ikram edilmeye başlanınca aşağı ineceklerine söz veriyorlar. Genç kızlar, akrabadan kadınlar ben, küçük kızı, kaldırıp şapur şupur öpüyorlar.

Annemin arkasından gidip bir iki büyüğün önünde eğilmem lazım; biri hemen hemen kör, diğeri titrek ellerinde bir tespih, bir seccadenin üzerine bağdaş kurmuş oturuyor.

Bir odanın loşluğunda görünmeyen genç bir erkek ut çalıyor. Küçük kızlar beni bir anda zorla uzun karanlık bir antreye sokuyor, oyunlarına katılmamı istiyorlar... Biri boyalı tahtadan yapılma kuklalar –*Karagöz*– oynatıyor, diğeri sere serpe yere çömelmiş, benimle aşık[2] oynamak istiyor.

---

1 Dışa kapalı bir evin ortasındaki iç avlu; bizdeki "hayat" karşılığı. (ç.n.)

2 Bazı küçükbaş hayvanların arka bacaklarında bulunan dört yüzlü kemiklerle oynanan bir oyun. (yay.n.)

Bana kalsa aşağıdaki turunç ağacının yanında durmak ya da annemin yanı başındaki havuzun kenarına oturup arkadaşlarının yapmacıklı gevezeliklerini dinlemek isterdim.

Genç bir kız kahkahalarla bana sarılıp öpücükleriyle beni boğuyor; bir başkası teklifsizce taşın üstüne yayılmış, kısa elbisemle ya da ekose eteğimle oynuyor.

Anneme doğru alaycı ya da kıskanç bir tavırla bağırıyor:

"Ayol siz bunu küçük Fransız kızları gibi giydirmişsiniz!"

Annem gülümsüyor ve sesini çıkartmıyor.

Genç akraba kızı hemen arkasından içini çekerek:

"Eteğinle şalvarımı değişsek ne hoş olurdu," diyor.

Kendi, her yanı çiçekli satenden Türk usulü kabarık şalvarına küçümseyerek bakıyor.

İçimden gizlice şöyle geçirmiştim:

"Annem burada olmasa, değiştokuşa seve seve razı olurdum!"

Bir başkası da herkesin önünde yüksek sesle ilan ediyor: "Galiba babası köyde..."

Ben susuyorum, kendimi birden incir çekirdeğini doldurmayan bu kaba dedikodular yüzünden tuhaf ve yabancı hissediyorum.

Bir üçüncüsü heyecanlı bir tonla ısrar ediyor:

"Ama doğru, diyorlar ki babası ona bebekler alıyormuş, öyle bizim bezden ve tahta çubuklardan kendi ellerimizle yaptığımız bebekler gibi değil, hayır... (özlemle hayal kuruyor). Fransızlarınki gibi gerçek taşbebekler!"

Annem ayağa kalkıyor, başka bir gruba yanaşıyor; bunlar onun için gevezelikten başka bir şey değil.

Ben, sokağa ancak tepeden tırnağa kapanarak çıkabilen her yaştan kadının sesiyle çınlayan bu patio'da sessizce duruyorken, hakkımdaki bu gözlemle paniğe kapılıyor, kendimi "babasının kızı" gibi hissediyorum.

Bir dışlanma biçimi mi, yoksa bir lütuf mu bu?

2

GÖZYAŞLARI

Belleğimde, ilk kitabını okuyan beş altı yaşlarında küçük bir kız beliriyor; elinde okul kitaplığından ödünç aldığı bir romanla rüzgâr hızıyla, köydeki bu apartman dairesine girdi. Mutfaktaki annesini öpmeden doğruca anne ve babasının yatak odasına daldı; ona uçsuz bucaksız gibi gelen o yatağa yüzükoyun uzandı (karşıdaki eski boy aynasının derinliğinde kendini bir başka küçük kız olarak görebiliyor).

Evet, yüzükoyun, dizlerini arkaya kıvırıp ayaklarındaki sandaletleri çıkarıp fırlatarak kitabı açtı ve okudu; su içer gibi ya da boğulur gibi! Zamanı, evi, köyü, hatta aynanın derinliğindeki aksini bile unutuyor.

Okurken kararını veriyor: "Son sayfaya gelmeden durmayacağım!"

Hemen sonra farkında olmadan, önce sessizce sonra hıçkırıklarla hafif hafif sarsılarak ağlıyor. Her günkü gibi ikindi kahvaltısını hazırlayan annesi hıçkırıklarla kesilen bu ağıtı mutfaktan duyuyor. Telaşla fırlıyor, eşikte donup kalıyor, adeta yıkılmış ama iştahla okumasına devam eden büyük kızına bakıyor.

Yirmi dört yaşındaki genç kadın –henüz Fransızca okumasını bilmiyor, sadece Arapça biliyor– "onların" okullarında küçük kızı için ne gibi tehlikelerin, ne gibi düşmanların bulunabileceğini kuruyor.

"Sınıfta neler oldu sana?" diye soruyor endişeyle.

Küçük kız başını kaldırmadan, yanaklarını silmeden, yüzünde doymak bilmeyen bir merak ifadesi, yepyeni bir heyecanla titriyor. Parmakları her sayfayı telaşla çeviriyor:

"Bir şey yok! Kitap okuyorum, anne!" diye bağırıyor ağlayan kız, gurur ve şehvetle.

İşte küçük kız ilk kez başka bir varlığın, Hector Malot'nun[1] hayalinin ürünü *Kimsesiz Çocuk*'un kahramanının son derece yakın, elle tutulacak kadar gerçek hayatından etkileniyor – ben etkileniyorum.

Küçük bir oğlan çocuğu anne ve babasını kaybetmiş. Küçük kız anne ve babasının yatağına rahatça kurulmuş, bu acı olay karşısında ağlıyor – abanoz baş, ayakucu ve yanlarıyla yatak o kadar genişti ki, kız eskiden yandaki küçük yatakta uyanır uyanmaz annesiyle babasının arasına girip yatmak isterdi. Aralarına, tam ortaya kıvrılırdı; onlar da kızlarının vücudu üzerinden birbirleriyle konuşurlardı.

Arada bir onu öper, onunla oynarlar mıydı? Pek hatırlamıyor. Ama babanın tembellik edebildiği, anneninse sonunda kalkıp kahvaltı hazırlamaya gittiği o pazar sabahları, onların arasında kendini o kadar iyi hissederdi ki!

Babasının kahvaltıdan sonra gazetesini okuduğunu hatırlıyor (hatırlıyorum); anne ise kâh duygusal Mısır musikisinin kâh Cezayir lehçesinde okunan yanık şarkıların ateşli bir dinleyicisi olarak radyoyu açardı: "Cezayir radyosu, Arapça istasyon"

Ya çocuğun –infante'nin[2]– o ilk okuma yüzünden akıttığı gözyaşları? Çevirdiği sayfalar boyunca kitaptaki çocuk, başına gelen felaketler arasında hiçbir huzur, sığınacak hiçbir liman bulamazken; döktüğünü hatırladığı gözyaşlarındaki tatlılığın kendini attığı anne baba yatağından gelip gelmediğini yıllar sonra kendine soracaktı.

Uzun süre eşikte tereddüt eden annem beni sakinleştirmeye çalıştı:

"Ağlama artık! Mutfağa gel de kahvaltını et!"

Hikâyenin heyecanlı akışına gömülmüşken, onun içinin rahat edip etmemesini umursamadan karşılık verdim:

"Görüyorsun ki okuyorum!"

---

1 Popüler romanlar yazan Fransız yazarı (1830-1907), *Kimsesiz Çocuk* (*Sans Famille*) (ç.n.)

2 Küçük İspanyol prensesi. (ç.n.)

Gözlerimi sildim mi, bilemiyorum; hatırımda kalan, o gözyaşlarının silinmeyecek buruk hazzı.

Genç anne ısrar etmiş miydi? Düşünceli bir halde sonunda odadan çıkmıştı, kendi kendine "Üzücü şeyler okumak insanı böyle ağlatıyormuş ama sahici keder duymaksızın!" diyerek bu muammayı keşfetmiş olmalıydı.

Kendisi de sık sık yanık Endülüs havaları söylemeyi sever; bu şarkıların duru ve incelikli bir Arapçayla yazılmış sözlerini kopya etmişti, köydeki tek şehirli kadındı ve öğretmenlerin oturduğu bu apartmana kapandığından yalnızlık acısı çekiyor olmalıydı.

Mırıldandığı eski şarkıların kıvraklığında, alengirli geçişlerinde bunlardaki kederi değilse bile en azından esinlendikleri yürek burkucu kadim ruhu kavrıyordu.

Annem beni ağlarken –kütüphaneden aldığım kitap hâlâ gözlerimin önünde açılı– seyrettikten sonra mutfağına dönerken, kuşkusuz Batılı hikâyelerin bende uyandırdığı yalancı duyarlılıkla, onun heyecanla mırıldandığı Endülüs mısralarının ona göre eşsiz gizli güzelliği arasında eğreti bir köprü kuruyordu.

Sırf okumaktan aldığım ateşli zevk yüzünden fışkıran bu gözyaşlarından –dolup taşmış bir hayal dağarcığının ışıldaması–, önceki ilk gözyaşlarımı hatırlıyorum, ailenin yaşadığı antik şehirde okula başlamadan önce durdurulamaz seller halinde gözyaşı dökmüştüm; derin bir kederin, sonsuza kadar kanırtılıp uzatılan bir yırtığın sebep olduğu ve belleğimde hâlâ hiç bitmeyecek gibi görünen bir koşu boyunca içimi dağlayan bir çaresizliğin gözyaşları...

Şerçel'de bir sokakta koşuyorum; hıçkırarak koşuyorum, herhalde üç yaşından fazla değilim. Neredeyse uluyarak ağlıyorum ama yarım yamalak, koşarken kendimi o patlamayan, boğazımı tırmalayan hıçkırıkların ritmine bırakıyorsam, daha da uzaklara

doğru koşuyorsam, nedeni bu hıçkırıkların, kederimin beni taşıyan sonsuz, geniş ve sıcak kanatları gibi olması...

Ağlıyorum ve koşuyorum, kalbim sıska göğsümde çatlayacak gibi, dışarıda bana babaannemin (Mamane değil Mama) öldüğünü söyleyen üç yaşındaki kızı izliyorum –babaannemin ölüsünü gördüğümü sanmıyorum, hâlâ yatağında mı yoksa çoktan kaldırıldı mı, bilmiyorum–, koşuyorum, çünkü bu ayrılığa, bu terk edilişe (babaannem beni terk etti) inanmak istemiyorum, gitti ya da zorla kaçırıldı, "o öldü" demek ne anlama geliyor? Onun için hiçbir şey olamayacağımdan, geceyi bir daha asla onun kollarında geçiremeyeceğimden, kimsenin beni sevmeyeceğinden başka ne anlama! Annemin... Annem başka bir yerde, belki de kendi annesinin evinde ve benim onu bulmam lazım!

Dışarıda, Ayn-Ksiba sokağından yokuş aşağı koşuyorum, hıçkırarak ağlıyorum, alçak sesle bağırıyorum ya da hıçkırıklarımı yutuyorum, içimdeki düğümler çözülüyor, boğazımdan dışarı yayılıyor, vahşi ve taşkın dereler haline geliyor, hıçkırıklar alttan alta kükreyen ve sonu gelmeyen nehirlere dönüşüyor – önce yavaş, sonra şiddetli, önce sızlanıp ağlayan, sonra öfkeli bir yayılma çünkü bütün bu ağıt boyunca hıçkırarak ağlayan, sıçrayan, dilimin altındaki dikenlerle derisi yüzülen küçük kız bedenim baba evinden, ta yukarıdaki, kışla ve tepelerin yanındaki evden dışarı uğramış. Bu yokuşlu dar sokakta onca yabancının (dükkân sahipleri, çocuklar, kapı aralarından burunlarını uzatan birkaç meraklı kadın) önünden geçerek bu uzun kâbusla nefes almadan, neredeyse uluya uluya aşağı inip annemle ailesinin Jules-César sokakta, kiliseden hemen önce gelen evlerine varıyorum.

Gözyaşlarım rüzgârda uçuşuyor. Bu yokuştan sonsuza kadar inmeye mahkûmum! Sokak şimdi arabalar, yük hayvanları, kapalı kapıların önlerine biriken veletler tarafından işgal edilmiş. Sağ tarafta işte halamın evinin mütevazı girişi; terası ve limon ağacını tanıyorum, oraya sığınıp gözyaşlarımı onun kollarında kurutabilirdim ama hayır, o yukarıdaki evde kaldı!

Onu gördüm, halamı, hepimizin önünde ipek şeritli ve yeşil saçaklı beyaz kefeni açan o, "Amti"! Ölüyü, artık buhar olan tatlı babaannemi görmedim.

Hızımı alamayarak halamın evini geçiyorum. Gözyaşlarım köpüren bir sel olmuş, sanki omuzlarımda pırıldayan bir örtü gibi, ben hâlâ koşuyorum, kısrak bacaklarım körlemesine koşmaya devam ediyor, artık hiçbir şey algılayamıyorum, her türlü keder hem silinmiş hem bitmek bilmiyor, geceleri babaannemin beni soğuktan korumak için okşayan elleri, o elleri nerede bulmalı, hangi göklerin altında, denize kadar, limana kadar, sonuna kadar koşmalı!

Anneannemlerin evinin kapısı aniden açılıyor. İçeri girer girmez annemin kollarına ya da bir kuzinin ya da çarşaflı bir komşunun kollarına ama "onlardan", asla benim olamayacak bu dünyadan olan insanlardan birinin kollarına düşmüş olmalıyım, çünkü benim evi tepelik yerde olan babaannem öldü!

Daha sonra çocukluğuma elbette bu evde, bu ailenin yanında devam edeceğim. Ama böylesine bir gözyaşı selini bir daha asla dökmeyeceğim, hayır! Orada kalbim bir daha asla böyle titremeyecek, ne de böyle bıçak gibi keskin bir umutsuzluk olacak!

Sanırım ağlamayacağım da! İçimde hiçbir şeyi unutmamak gibi tek bir gizli arzuyla, başkalarına netlikle, sanki geri çekilmiş gibi uzaktan bakacağım. Onların yanında, onların burjuva evlerinde, sanki bu büyük insanların evinde bir sığıntıymışım gibi meraklı bakışlarla, soğuk bir dikkatle ve her an tetikte, sırf göz kesileceğim.

Hâlâ çocuğum, birkaç yaz sonra olmalı. En yakın kuzinimle ramazanda, ikimiz de beyaz geceliklerimizleyiz. Akrabadan kadınlar, teyzeler ve kuzinler, hepsi de yarınki oruca dayanmak için sahura kalkmışlar, fısıldaşıyorlar. Oysa biz de oruç tutmak istiyorduk; gurur meselesi! "Siz daha küçüksünüz," denilerek bu gece faslından uzak tutulduğumuzu görünce hayal kırıklığına uğruyor ve o uykulu, ayakları dolaşır halimizle onlara fena halde sitem edip söyleniyoruz!

Büyükler biraz tereddütlü, gülerek bize yer açıyorlar. Büyüklerle sahura kaldığımıza çok seviniyoruz, ertesi gün yemeden içmeden dayanmaya çalışacağız. Gece yarısından sonra yenen bu yemeğe katılmak için incecik iki hayalet gibi beliriveren biz, onlarda neredeyse oyunbozan etkisi uyandırıyoruz...

Uzun geceliklerimiz ve çözülmüş saçlarımızla aile ritüeline zorla dahil olma sahnesini o sıralar yardakçım olan yaşıtım kuzinimle yaşamış olmalıyım. Şamdanların yarı karanlığında büyüklere kendi vicdan azaplarının ikiz figürü gibi görünüyorduk. Oluşturdukları halkanın karşısında, gözkapaklarımız kıpkırmızı, çeşitli sebzelerle irmik çorbasını çabucak mideye indiriyorduk; bir bardak sıcak süt içiyorduk; surat bir karış, yatağa gidiyorduk, ertesi gün özellikle akşamüzerleri (hatıralarımda hep uzun yaz günleri var) susuzluğa zor dayanıyorduk.

Bu defa da sırf bakış kesileceğim. Bununla beraber yanaklarımdan bir daha asla gözyaşları akmayacak, hatta ağlamış başka yüzlerin karşısında bile! Bazen kendimizi yarı mahpus gibi hissettiğimiz o kalabalık yazlık evlerde, çarpılan bir kapının, bir hışımla indiriliveren kapı perdesinin arkasından, daima loş tutulan o atmosferde gözlerimi kapadığımı görüyorum. Çocuk kulağım, ben olan ama artık tamamen ben olmayan bu insanlar hakkında özellikle hiçbir şeyi unutmamak için keskinleşecek!

İlerde, güneşli ülkelerde erkenden sona eren çocukluğun sonuna doğru, bu doymak bilmezliğin, belli bir amacı olmayan geçirgenliğin izlerini taşıyacağım. Belki de açıkça bilincinde olmamakla beraber, o eski mahallelerde üst üste yığılmış çok fazla kadın bedeni olduğunu daha o zamandan hissediyordum, tek susuzlukları dışarısı, onlara yasaklanan o alan olan kadınlar; o andan itibaren, bekleyişlerini, sabırsızlıklarını ya da kinlerini henüz anlayamadığım bu bakirelerin açgözlülüğünü gözetlemeye koyuluyorum (ama zamanda fazla ileri sıçradım)...

Boğucu yazın uzun siestaları boyunca hafifleyen, birbirine karışan ya da yarı uykulu seslere gelince; hangi gelecek, hangi uzaklar diye için için aranan erken uyanmış bir belleğin kundak bezlerine sarınırmışçasına bunlara sarınacağım.

Artık farkındayım. Gözyaşlarımı, bütün gözyaşlarımı –ayrılık ya da terk edilme yüzünden akan yaşlar demek istiyorum– tek seferde ve fazla erken dökmüşüm gibi geliyor! Bana en katıksız sevgi pınarından su içiren insanı, babaannemi kaybettikten sonra kapıldığım ilk acıyla çocukluktaki koşumun rüzgârındaki gibi dalga dalga seller halinde...

Bir daha asla böyle katıksız keder gözyaşları dökmeyeceğim. Matemim içimde kapalı kalacak; ne bunun yansıması ne de bir titreyiş; sadece içe bakış...

Elbette daha sonra çizgileri nemlendiren heyecanlar, gözleri dolduran hüzünler olacak; sonra rüya, binlerce rüya! Ve nihayet nöbetler halinde kıvranıp sancılanan tatlı sert aşk! Ama ilk aşk bile ne gözyaşlarıyla ne büyülenmeyle ne de buruklukla açılacak.

Çıplak bir keder gibi çabucak kuruyan aşkta bazen etobur bir bakış saklı.

Bugünkü kadının yazan eli, yaşadığı ilk çılgınca kedere teslim olan küçük bir kızı canlandırıyor. Kendi yansımasına değil, daha çok başka birinin, Şerçelli küçük kızın yansımasına hoşgörüyle gülümseyerek yazıyor onu; yazılmış bile olsa, silinmiş bir ben'in taslağı olan ve bana aniden bir hayalet gibi gelen Şerçelli küçük kızın yansımasına.

Gözyaşlarım hâlâ akardı ama aradan yıllar, üst üste on yıllar geçtiği için bunlar tatlı gözyaşları olurdu.

3

İLK KİTAP

Beni o kadar ağlatan *Kimsesiz Çocuk* romanından kısa bir süre önce elimde başka bir kitap vardı. Hiçbir zaman okumadığım, bir zafer edasıyla okuldan eve getirdiğim ve bir daha asla görmediğim bir kitap... O kitabın sayfalarını karıştırmadım ama kalınlığını ve geniş boyutlarını parmaklarımda hâlâ hissediyorum. Elimde bu kocaman kitapla sınıftan fırtına gibi çıkışım gözümün önüne geliyor (anaokulundan hemen sonra gelen hazırlık sınıfı). Sessizce, sadece kendim duyacak kadar ve kibrimi bastırarak şöyle dediğimi duyuyorum: "İlk kitabım, bana ödül olarak verilen bir kitap!"

Yıl sonu; yani bu en kalın, bu en güzel kitabı bana ödül olarak veriyorlar!

Sahne olduğu gibi yeniden canlanıyor, bu defa gözyaşı yok! İlkokulun avlusu oldukça yüksek bir tel örgüyle ikiye ayrılmış: bir tarafta kızların, diğer tarafta oğlanların sınıfları. Hemen fırlayıp öbür çocuklardan uzaklaşıyorum, çünkü heyecan içinde şöyle düşünmüştüm: "Babam! Bu ödülü babama göstermem lazım!"

Babam üzerinde siyah iş önlüğüyle her zamanki gibi öbür öğretmenlerden uzakta, tel örgünün arkasında tek başına volta atıyor. Okul argosuna giren Arapça sözcükle "veletler" denen ve hepsi de küçük yerli çocukları olan öğrencilerinin arasında gidip geliyor; bunların neredeyse tamamı tarım işçilerinin ya da alt proleterlerin çocuklarıydı, okula tabanı örme ipten pabuçlarla ya da yalınayak gelirler; öğretmen avluda, daha sonra da etüt boyunca göz açtırmamacasına onları takip ederdi.

"Fransızcadaki geriliklerini telafi etmeye çalışıyoruz," derdi, çünkü bunların aileleri Arapçadan ya da Berberi dilinden başka bir dil bilmez; en önemlisi de oturdukları viranelerde ne elektrik,

ne de yüksek bir masa bulunur, bu yüzden bu öğrenciler ödevlerini ancak etütte, saat on altıdan sonra yapabiliyorlar.

Şimdi teneffüsteyiz; diğer avluda "yerli" öğretmen, yani benim babam, etütten önce öğrencilerini gözetleyerek bir aşağı bir yukarı gidip geliyor. Sınıfında her yaştan, her düzeyden öğrenci var. Yaşları altı ile on iki arasında değişen bu çocuklarla meşgul olmak için yapacağı o kadar çok şey var ki, Avrupalı meslektaşlarının arasına karışmıyor...

İşte ben, ellerimin arasında o kalın kitap, telaşla koşuyorum. Tel örgünün karşısındaki alçak bir duvarın üstüne çıkıp, bir aşağı bir yukarı yürüyen babama en yakın olabileceğim bir köşede duruyorum...

Kısa bir elbise giydiğim geliyor gözümün önüne, kısa beyaz çoraplarım rugan ayakkabılarımdan dışarı taşmış. Annem o sabah beni özenerek hazırlamış olmalı, çünkü o günün önemli bir gün olduğunu biliyor; yaz tatiline girmeden önceki son ders günü... Alçak duvarın üstüne tırmanmış, azıcık da abartarak babama işaret ediyorum...

Küçük kız meşhur ödül kitabını uzatıp sallıyor: "Pekiyi ödülü"

Sonunda babası yavaşça yaklaşıyor. Kız teneffüsün son anlarındaki bağırış çağırış ve gülme seslerinin uğultusunda kaybolmuş olması gereken bir sesle neredeyse zafer kazanmışçasına haykırıyor:

"Bak ödülüme!"

Baba tel örgünün arkasında, tellere iki üç metre uzakta durdu. Küçük kız babasının kapaktaki bıyıklı ve başında siperlikli bir şapka... asker şapkası olan yaşlı mösyönün portresini görmesi için kitabı sallarken iyi bir şey yaptığını sanıyor.

Yerli öğretmen sonunda kitabın başlığını fark ediyor. Bir biyografi bu; asker şapkalı Fransız mösyönün başı... o dönemde ülkeyi (Fransa ve sömürgeler) yöneten Mareşal Pétain'e ait. Haziran 1940 ya da 41 olmalı.

Bunca zaman sonra kendimi hatırlayan ben aslında tarihleri net olarak belirtmeye çalışmıyorum. Sahneyi sanki daha dünmüş ya da geçen seneymiş gibi görüyorum ve beni en şaşırtan şey de babamın yüzündeki o tuhaf, eğreti tebessüm.

Küçük kız hâlâ inatla kitabını gösteriyor. İçinden şöyle diyor olmalı: "Babam memnun, çünkü o bu okulda öğretmen, Arap olan tek öğretmen, onun kızı bense sınıftaki tek Arap kızıyım... Ama birinci olan da benim!"

Kız bu ödülü bir dayanışma gibi yaşıyor, babanın gururu neredeyse kendi gururu oluyor...

Ama gelin görün ki sahne donup kalıyor. Sanki yolunda gitmeyen bir şey var gibi. Kız anlamıyor; havaya kaldırdığı kolu ve kapağında bir mareşalin fotoğrafıyla uzattığı o kitapla uzun bir an öylece kalıyor. O daha mareşalin ne anlama geldiğini bile bilmiyor! Öyleyken her sabah göndere çekilen üç renkli bayrağın karşısında hazır ol durumundaki çocuklarla beraber "Mareşal, işte biz!" diye marş okumak zorunda.

Ve bütün bir yıl diğer çocuklarla beraber "Mareşal, vs" diye marş okuyan o kız; portreli kitabı işte bir tek o aldı – üstelik içinde yetenekli çocuklar için devlet başkanı Mareşal'in yeniden gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş hayatı da var.

Dönemin basınına, onların basınına yaraşır bir sahne olmalı bu... Bir "yerli kızı" ya da "Müslüman kızı" ya da "Arap kızı", artık nasıl isterseniz, 1940 ve 41 döneminde hiç kuşkusuz okulda bu tipteki tek kız (gerçi daha sonra fırıncının kızı gelecek, bir yıl sonra da onu okulun hademesinin kızı takip edecektir ama köydeki Arap kadınlar kesiminden katılım bu kadarla sınırlı kalacaktır), peki ben o gün o kadar gururluyken, o örnek biyografiden okuduklarımdan aklımda, tel örgünün arkasındaki babam benimle iftihar etsin diye elimde salladığım kitaptan başka bir şey kalmamış olması nasıl açıklanabilir?

Bir yıl sonra Hector Malot'nun *Kimsesiz Çocuk*'unun ateşli ve gözü yaşlı okuyucusu olacak olan o küçük kız, babasının bakışından ama daha çok da zorlama ya da alaycı, eğreti gülümsemesinden hissetti, onun o hiç beklemediği tepkisini belleğinde sakladı. Babası başını sallamış, başlığı okumuş, ardından kızına bakıp belli belirsiz, eğreti bir şekilde gülümsemişti. Alaycı mıydı? Kız bu nüansın farkına varamayacak kadar küçüktü.

O daha çok, babasının memnun olmadığını görünce hayal kırıklığına uğramıştı. Birkaç yıl sonra (sekiz dokuz yaşlarındayken, koleje, yatılı okula gitmeden önce olmalı), babanın onunla karşılıklı konuşmaya; baş başa, Fransızca konuşmaya, ona açıklamaya başladığı dönemde olmalı. O gülümsemeyle babasının o kitabı neden reddettiğini geç de olsa anlayacak:

"Bu kitabı özellikle seçtiler. O zamanlar bir tek ben 'Pétain'ci' değildim, bunu biliyorlardı. Hatırlasana, bu ödülden birkaç ay sonra seninle merdivenlerden çıkıp dairemize gidiyorduk. Aşağıda bir gürültü işitmiştim: Sana 'Dur!' dedim. Sessizce tekrar aşağı indim ve merdivenin altında köyün jandarmasını yakaladım. Adam rezil olmuştu."

Hatıra geri geliyor: mahcup duruma düşen jandarmaya alaycı bir tavırla "bonjour" diyen babam.

"Akşamları radyoda hangi istasyonu açtığımızı dinlemesi için emir almış, diye ekledi babam. Elbette Londra radyosunu dinliyorduk!"

Bunların ne anlama geldiğini kızına açıkladı:

"Biz Yüksek Öğretmen Okulu öğretmenleri cumhuriyetçi ve sosyalist olmakla gurur duyarız."

Sonra devam etti:

"Hakkımda bir dosya açılması için Buleyde'den, oldukça yüksek seviyede bir polis komiseri göndermişlerdi. Gonzales adındaki bu komiserin öğretmen okulundan arkadaşım olduğunu elbette bilmiyorlardı. Sadece bu arkadaş daha sonra polislik mesleğini seçmişti! Beni gizlice uyaran da oydu: 'Tahir, dikkatli ol! Sana da büyük kardeşin Lehani'ye yaptıklarını yapacaklar, adamı eğitimden uzaklaştırıp manavlık yapmak zorunda bıraktılar!'... Neyse ki, hemen arkasından Amerikalıların çıkartması gerçekleşmiş, Lehani de derslerine geri dönmüştü. Kızım, ben o sıralarda daha ihtiyatlı davranmak zorunda kaldım. Sadece burada sizlerin değil, aynı zamanda dul anamın ve köydeki kız kardeşimin geçimi de benim sırtımdaydı!"

"Sömürge"nin; mutlaka yoktan var edecek şekilde, yepyeni ve herkes için bir şeyler inşa etmek için sabırsızlanan öncülerin yerleşip maceraya atıldıkları sahipsiz bir arazi olduğunu kim söylemiş?

Hayır, sömürge öncelikle ikiye bölünmüş bir dünyadır: "Yıktığımız için inşa eden bizler" (her şeyi değil ama neredeyse her şeyi yıktık) ve "önceden kalanlar"(bizden önce ve yaptığımız tahribattan, güya şanlı bir hatırayı örnek alan savaşlarımızdan önce).

"O", kimliği belirsiz olarak "öncesinden" bize bakıyor, çünkü Zaman parçalara ayrılmış, birileri için bir süre, bir tarih var, ötekiler için başka bir süre, başka bir tarih.

Ne birinin ne diğerinin çocukları olamayacaklar için, "öncesinden" bu yana ve sonrası için...

Sömürge; mirası, mirasçısı olmayan bir dünyadır.

Her iki yakanın çocukları da babalarının evinde yaşamayacaklar! Ve hepsinin ataları varsa bile, bunların onlara bırakacağı tek miras kin duygusu, olsa olsa unutma, çoğu zaman da gitme, kaçma, inkâr etme, şafak örtülerinin arasına kaçıp sığınacak herhangi bir ufuk arama isteği.

Sömürge bölünmeyi doğuruyor. Bu onun gövdesinde yazılı, Cinsiyetler birbirinden ayrılmış, sonraki kuşakların her biri iki arada kalmış, cesetlerinin ya da büyüklerinin her biri inkârdan gelinmiş!

Sömürge başta bir rövanş, bir gelecek, maceralarla dolu bir bölge havasında, oysa önünde uçsuz bucaksız topraklar, bir Sahra uzanıyor, kovulanlar için bir "sığınma yeri", ömür boyu tutuklu kalanlar, sürgündekiler için bir toplama kampı...

Kendimizi hangi olaylar zincirine, hangi zincirlerinden boşanmaya doğru sürüklenmiş buluyoruz? Bir gün Şerçel'de ağlayıp hıçkırıklara boğularak, babaannesinin ölümüne iç çeke çeke ağlayarak, tepe üstündeki kışlaların yanından geçip aşağıdaki kilisenin arkasına kadar koşarak inen kızın çocukluğuna dönmek için olmasın? O kıza, sana; yazan, bakan ve yeniden ağlayan bana... Ne yazık ki, kuzeyin başkentinde, Ötekilerin topraklarında aniden ölen, yazan senin yanına; Şerçel tepelerinden yuvarlanırcasına inerek güneşin alnında gözyaşları içinde hâlâ sokaklarda koşan üç yaşındaki o küçük kızın yanına değil de, sonunda Şerçel'e nakledilip, kız kardeşlerinin, bütün o kadınların arasına gömülen babaya ağlamayan bana...

4

BABAM VE ÖTEKİLER

Bir gün Paris'te babam yaşlarında, babam gibi emekli öğretmen olan bir adam yanıma yaklaştı ve benimle tanıştırıldıktan sonra baş başa kalmamızı bekler gibi bir tavır takındı –salonun uğultusu arasında, nerede olduğunu tam olarak hatırlamıyorum– ama babamın meslektaşı sonunda bana sır verir gibi:

"Babanızın büyükannesini çok iyi hatırlıyorum, biliyor musunuz?" dedi.

"Babaannemi mi kastediyorsunuz?"

Ve kalbim çarparak, korkunç derecede heyecanlanarak durdum; içimde derinden gelen bir ses itiraz ediyordu: "Bugünün dünyasında Mama'yı (heyecanımı bastırdım) senden başka –o da ancak uykunda– kim hatırlayacak? Belki ara sıra senin baban, yani onun oğlu!" (O sırada babam hâlâ hayattaydı).

Oldukça güleç yüzlü olan adam –şehrimiz Şerçel'den, altmışlarında kendi halinde bir burjuva– gülümseyerek, tatlı ama kararlı bir sesle karşılık verdi:

"Hayır, doğru söyledim. Ben babanızın büyükannesini hatırlıyorum!"

Aramızda bir duraklama oldu. Etrafta çok gürültü vardı – birden hatırlıyorum, Paris'te büyük bir otelin salonlarında bir resepsiyon sırasındaydı; orada neredeyse tesadüfen bulunuyordum.

Alçak sesle karşılık verdim, cevabımın ağzımdan bu kadar erken fırlamasına kendim de şaşırmıştım:

"Babam bana büyükannesinden hiç bahsetmemişti!"

Konuştuğum zat (ismini bulalım, diyorum kendi kendime şimdi, ona o kadar müteşekkirim ki, isimsiz olarak kalmayı hak etmiyor!) daha da tatlı bir sesle devam ediyor:

"Söz konusu olan babanızın anneannesi."

Sonra Mösyö Sari'nin –adı buydu, Şerçelli bir burjuva adı– çenesi açıldı ve hatıralarını anlatmaktaki acelesinin –adeta– ne kadar isabetli olduğunu göstermiş oldu: "Madam, ben ortak şehrimizde küçük bir oğlan çocuğuydum! Babanızın büyükannesi olan bu kadın bize gelirdi, herhalde komşu olarak. Evet, şehrimizde beni en fazla etkileyen insandır o!"

Ve adam onu tarif etti; birkaç cümlede canlandırdı onu. Ben emekliliğini yaşadığı Cezayir'de bu adamı ziyaret etmeye söz verdim. Bir daha onu görmedim. Bununla birlikte, sadece birkaç fotoğraf halinde hatırlanan, babamın anneannesi o adamın sesiyle benim için unutulmaz olarak kaldı.

Adamın aktardığına göre, babamın anneannesi diliyle olduğu kadar tavırlarıyla da, yorumlarındaki hararetli tonla da anlaşılan o zamanın, aralarında şehirli lehçesiyle üstü kapalı konuşmalara ve imalara alışkın burjuva kadınlarına meydan okuyormuş.

"Tıpkı babanız gibi –Mösyö Sari babamın fiziki olarak ona benzediğini belirtti–, büyükannesinin de köklerinden gelen yeşil Berberi gözleri ve ateşli bir konuşma tarzı vardı. Bir evden çıkıp bir başkasına girerdi; yerinde duramazdı, çarşafını başından hiç çıkarmazdı çünkü gelmesiyle gitmesi bir olurdu ve hanımlar onun dobra konuşmalarından çekinirlerdi!"

"Onun kızı yani benim babaannem, dedim, tam tersiydi; ufak tefek, özellikle de çok kibar ve yumuşak huylu, neredeyse sessiz bir kadındı!"

"Babaannenizin annesi, tersine boylu bosluydu, güzeldi, kızıl saçları vardı, diye karşılık verdi adam, sözünü hiç sakınmazdı! Nahoş gerçekleri burjuva kadınlarının yüzüne açıkça vurmaktan hiç çekinmezdi! O –Mösyö Sari sanki onu karşısında canlı olarak görüyormuş gibi güldü– her şeye itiraz eden biriydi, evet, bizim Ayn-el-Ksiba mahallesindeki o ufak evlerin neredeyse hepsine canının istediği gibi girer çıkardı!"

O adam, yanıma yaklaşıp benimle konuşma ihtiyacından doğan kendi çocukluğuna geri dönmüş gibi hayaller âlemindeydi.

Ben de onun sayesinde, en az üç kuşaktan beri, hatta 19. yüzyıl ortalarında şehirlerine Fransızların gelişinden beri onları hiç değişmeden bir arada tutan kanunlarıyla oldukları yerde kalmış bu kadınlar topluluğunu gözümün önüne getirdim.

Benim gibi (babamın mütevazı evinde bir hasırın üstüne bağdaş kurup oturan babaannemin, adamın bahsettiği kadının kızının kucağından saatlerce inmeyen ben), Mösyö Sari de o kadınların kocalarının ve oğullarının önünde onların evin efendisi –en azından küçük evlerinin iç avlusunda– olduklarına inanıyormuş gibi yaptıklarını biliyordu.

Babamın meslektaşının önce tereddüt edip sonra sesini daha alçaltarak eklediğini de hatırlıyorum:

"Sizin babaannenizin, yani o hanımın küçük kızının başına bir sürü felaket geldi. Yetim bir çocukla genç yaşta dul kaldı. Neyse ki annesi kızının geleceğini üstlendi ve onu sizin büyükbabanızla evlendirdi... Daha sonra dört çocukları oldu. Arkadaşım olan babanız en küçükleriydi."

Böylece Mösyö Sari baba tarafının kadın soyağacındaki kopukluğunu gidermiş oluyordu.

Bu sahne hayatın bana ne yazık ki çok sakin göründüğü bir dönemde yaşandı! On yıldan fazla bir zaman sonra Cezayir'e –o zamanlar bana ne kadar da yakın olan Cezayir– döndüğümde Mösyö Sari ölmüştü, babam da iyice çökmüştü.

Babamın bana hakkında hiçbir hatıra bırakmadığı büyükannenin hayalini ortaya atmaya cesaret edemedim, yakında kendimin de yetim kalacağı acımasızca içime doğduğundan olsa gerek, sanki onca kayıptan sonra onun önünde kaderi zorlama riskiyle karşı karşıyaymış gibiydim.

Babamın, başka bir "yerli" öğretmenin –bu adamın yabancı yerleşimcilerin (Atlas Dağlarının eteklerindeki köyümüz çok

gelişmiş bir bağcılık merkezinin ortasında bulunuyordu) karşısında fazlasıyla alttan alan ve susan biri olduğunu söylemişti– yerine geldiği Sahil'deki köyde, "pieds-noir"[1] denen ve ülkedeki zengin sömürgecilerin etkisi altındaki Cezayirli Fransızlara ikide birde kendini zor zapt ederek kafa tutmasından büyükannesinin hırçın mizacını miras almış olduğu anlaşılıyor.

Yeniyetmeliğinde kendi şehrinin en iyi yüzücülerinden biri olmuştu – her yıl limanla kıyıdan bayağı uzaktaki antik fener arasında düzenlenen uzun mesafe yüzme yarışında şampiyon.

Bana spordaki yerel başarılarının ardından, yanında en iyi arkadaşıyla (ilerde dayım olacak), Şerçel'in girişinde sadece Avrupalılara açık olan geniş plajda nasıl yürüdüğünü, sonra güneşin altında sere serpe uzanmış mayolu Fransız kızlarının gözleri önünde "Araplara yasaktır" yazılı levhaları ayağıyla, göstere göstere nasıl yerle bir ettiğini –tek bir defa ve gençliğin "cüretkârlığı"yla alay ederek– anlattı: Evet, çelik üzerine kolayca görülebilecek şekilde monte edilen bu levhaları yüzme şampiyonu ayağıyla ve rahat hareketlerle birbiri ardınca kuma devirmişti. Sonra bir patırtı çıkmasını beklemiş ama beklediği olmayınca, neredeyse çıplak olarak, üzerinde sadece siyah mayosu, kendini dalgalara atmıştı.

Köyde bize Şerçel'deki o "çocukça" sahneleri anlatırken, ülkenin en verimli ve zengin ovası olan, o dönemde bizim de içinde yaşadığımız o ovanın ortasında çalışan günlük tarım işçilerinin umut kırıcı sefaletiyle kıyaslayınca ırkçı ayrımcılığı artık o kadar da baskıcı görmediğini –doğru bu– anlatırken duyuyorum onu.

Babam çok uzun boylu, geniş omuzlu genç bir adamdı. Babasından ya da benim tanıyamadığım, anne tarafından büyükannesinden aldığı çakır gözleri vardı.

Bir akşam, aile arasında –Fransızcası sertleşti– bize (Fransızcayı

1 "Kara ayak", sömürgede doğmuş Fransızlar için hakaret olarak kullanılan söz. (ç.n.)

anlamaya başlayan annemle bana) önceki gün bir velinin –bir Fransız, bir İspanyol ya da bir Maltalı– okulun kapısında kendisine nasıl "sen" diye hitap etmeye kalktığını anlattı, çünkü o kırmızı Türk fesini kafasından çıkarmamakta inat eden bu "Arap öğretmen" artık çok oluyordu (Avrupalı veli böyle düşünüyordu): 1930'lu yıllarda, "çağdaşlaşmak" isteyen Mağripli genç Müslümanlar[1] arasında Atatürk modernizmi çok modaydı.

Köyden bir zanaatçı ya da küçük çapta bir sömürgeci mi, hatırlamıyorum, öğrencileriyle aynı anda dışarı çıkan "Arap öğretmeni" kapıda azarlıyor. Etüdün sonu, saat dört buçuktaki değil, akşam saat altıdaki etüdün. İstisnai bir durum olarak, babama iki grup çocuk –aralarında Fransız çocukları da var– emanet edilmiş.

Bu çocuklardan biri, söylediğine göre, öğretmenin sert tavrı yüzünden ağlayarak çıkmış.

Babalığına dokunulan Fransız bağırmış:

"Arap öğretmen mi?"

Ve sorup soruşturmadan saldırgan bir tonla babama dönüyor:

"Hey sen oradaki, oğlumu sen mi ağlattın?"

Babam hemen cevap veriyor:

"Hey sen buradaki, sen kiminle konuştuğunu sanıyorsun? Çobanınla mı yoksa? Yoksa kölenle mi?"

Öğrencinin (bu arada o da sızlanmayı kesmiş) babası çok basit bir Fransızcayla havalara sıçrıyor:

"Bu ne cüret?.."

Adam öfkeden boğulacak.

Babam aile arasındaki o akşam yemeğinde anlatmasını sürdürdü.

"Adam kelle kulak yerinde ve çevik biriydi, dedi, kavgaya kesin hazırdı!" diye de vurguladı.

Bir süre sustuktan sonra yansız bir sesle devam etti:

"Çantamı bir kenara koydum, karşısına dikildim; bir elimle çabucak fesimi çıkardım ve öğrencilerimden birine uzattım. Kaşınan adam geriledi, ya bir anda kendisinden on beş santim daha uzun

1 15. yüzyıl sonunda Cezayir'in kuzeyine yerleşip bir sınıf oluşturarak 20. yüzyıl başlarına kadar varlığını sürdüren Türk kökenli halk. (ç.n.)

olduğumun farkına vardı ya da gözümü bile kırpmadığımı gördü! Duraksadı."

Babam gülmüyor. Yüksek sesle, adeta kendisi için anlatıyor. Genelde sofradayken konuşmaz. Her akşam sofrada, hayır, diğer yerli aileler gibi yer sofrasında değil, bizimle beraber yaşayan ve bizim gibi sofraya oturan babaannem de dahil, Avrupa usulü yüksek bir masada sessiz sedasız yemek yediğimiz mutfakta öğretmen katılığından bir şeyler var.

Her akşamki yemek faslı bir sessizlik içinde geçerdi. Ancak odalarına çekildikten sonra babam –radyoda haberleri dinledikten sonra– uzandığında, bitişik odadaki köşemden onların karıkoca konuşmalarının mırıltısını duyardım...

Kocasının Fransızca anlattığı hikâyeyi gerilerek dinleyen annem Arapça devam etmek zorunda kaldı:

"Peki ne olacak?"

Babam geçiştirmeye çalışıyor. O bunu gösteriş olsun diye yapmamıştı ki. Kendine hâkim olamamıştı, hepsi bu! Hiç pişman değil.

Bu sahneyi ancak şimdi yorumlamadan gözünün önüne getiren ben, onu eğiten ve doğru yola sokup yükseltenin, o kadınlar kuşağı olduğunu anlıyorum. Tuzu kuru Müslüman burjuvazisinden kadınlara diklenen, buna karşılık kendi kızının fazlasıyla yumuşak huylu olmasına üzülen anneannesi gibi.

Hatırladığım bu aile yemeğinde babam eşini endişelendirmemek için bir hayli sade bir hikâye anlatmıştı... Belki de yaşlı annesi de orada olduğu içindi, bundan çok emin değilim. Her halükârda bir an için kendini kaybedip bir Fransız öğrencinin velisiyle kapışmasına ramak kaldığını anlattıysa da, eşini fazla telaşlandırmaktan yana da değildi.

Ama sakin bir kararlılıkla cevabının gerekçelerini açıklamaya koyuldu; aynı anda da Fransızca konuşmaya başladı.

O mutfakta karşımda duran annem birden gururla dolar gibi oldu, bense bu sahnede –bunu ancak şimdi fark ediyorum–, gerçekten de aynı anda her taraftanım. Dinleyen ve içine su serpilen annemin, hatta belki babamın annesinin, orada olsa, anlamadan

anlayacak olan annesinin tarafındayım ve neden olmasın, o babaannenin kuşkusuz var olmayan ama kendini torununun –ona hayran olan Mösyö Sari olsa böyle derdi– üzerinden ifade eden inatçı bir gölge olarak anabileceğim annesinin tarafındayım. Mösyö Sari "Madam, derdi, babanızın önünü arkasını düşünmeden kapıldığı cüretkârca öfke patlamalarında onun ruhu dolaşıyor!.." Artık ben de, kendisi de bir hayalete dönüşen kızının ardından babaannemin annesini gölge gölge geri getiriyorsam, bunun nedeni ölülerin bir ya da iki kuşak boyunca çocuklarının peşini hiç bırakmamaları, belki de tekrar ayağa kalkmalarını sağlamak için onları destekleyip sakinleştirmeleridir, bundan eminim.

Sonra babam (mutfaktaki akşam yemeği sahnesine dönüyorum) Fransız radyosunda haberleri dinlemek için kalkarken lafını bağlıyor:

"Pied-noir"a dedim ki: Bana 'sen' mi dedin? O zaman ben de sana 'sen' diyorum!"

Sustu, annemle beni, kendisine yerli halktan nice insanın yaptığı gibi yapmayıp "r"leri yutmadan, kusursuz bir Fransızcayla cevap veren bu Arap öğretmenin cüssesi karşısında pısan öfkeli "Avrupalı"yı, hiç konuşmadan beraberce gözümüzün önüne getirmeye çalışırken yalnız bırakarak mutfaktan çıktı.

Annem mutfağını toplarken artık rahatlamışa benziyordu. Bir yumruklaşma olsaydı, "Arap öğretmen" şaşmaz bir şekilde kınama cezası alırdı, öyle değil mi? Hatta "saldırgan tutumu dolayısıyla" eğitimden men bile edilebilirdi, diye düşünüyor olmalı, işte o zaman küçük ailemiz Şerçel'e dönüp annemin hoşlanmayacağı, kendi annesinin evi ona daha ferah ve konforlu geldiğinden tatillerde bile gitmeyi reddettiği o mütevazı evde yaşamak zorunda kalacaktı.

Oysa kocası tatili kayınvalidesinin evinde geçirmeye ilk defa daha geçen yaz razı olmuştu.

5

BİSİKLET

Öğretmenlerin oturduğu binanın avlusundaki bir sahne gene de içimde bir yanık gibi, farkında olmadan kurduğum ideal baba imajında –herhalde bu imaj geri gelemeyecek şekilde yok olduğu için– bir yırtık gibi kalıyor.

Oldukça geniş olan bu avlu sokaktan ayrılmış; bizim bina köyün tam merkezinde, belediyenin ve açık hava konserlerinin düzenlendiği üstü kapalı sahnenin karşısında, yüz yıllık bir geçmişi olan bu sömürge kasabasında (Fransız fütuhatının savaş alanı olduktan sonra, çok değil bir on yıl sonra yeniden alevlenecek Atlas Dağları'nın zirvelerinin eteklerinde) "Avrupa" sosyal hayatının kalbi haline gelen küçük bir meydanda yükseliyor; biz öğretmen çocukları da, sakinliğiyle neredeyse ayrıcalıklı bir yer, oyunlarımız için bir liman olan bu etrafı çevrili bahçede şimdilik farklılıklarımızdan bihaber, oyunlar oynardık. Her akşam en çok bir saat ama perşembe ve cumaları bazen saatlerce orada kalmama izin vardı.

Bilinçli bir yarış heyecanıyla topu saf saf duvara atardık, bazen de seksek oynardık. Sevinç ya da hayal kırıklığıyla yaygara koparak oyuna yeniden başlamanın hoşluğu dışında aklımda öyle özel bir hatırası kalmayan basit eğlenceler...

Ama artık ben de bisiklete binmeyi öğrenmek istediğimde –dört ya da beş yaşında, hatırlamıyorum–, o geçmişten bir şeyler belleğimde burgu gibi dönüyor, bir yara, bir çizik oluyor.

En yakın komşumuz öğretmen hanımın, kendisi dul bir kadındı, oğlunun yardımıyla o gün bisiklete bindim ve ürkek birkaç denemeden sonra kendimi tek başıma dengede durmaya hazır gibi hissettim. Hatta düştüğümü ya da korktuğumu bile hatırlamıyorum. Kalbim elbette çarpıyor, bağımsız olacağım; yakında herkes

gibi önce bu avluda, sonra da özgür ve uçarak, havalanarak köyün içinde bir tur atacağım... Ama erken rüya görmüşüm. İlkinde düşmüş olmalıyım; tekrar biniyorum, azimliyim, inatçıyım... Bu araca tek başıma hâkim olacağımdan eminim. Bisikletin gidonuna yön vererek tek koluyla bana yardım eden çocuk beni yavaşça cesaretlendiriyor.

Tam o sırada köyden dönen babam ortaya çıkıyor; onu görüyorum, tekerleği çevirmeye devam ediyorum, şeye doğru... Babam sanki bana bakmıyormuş gibi yaptı. Sert adımlarla apartman dairelerine çıkan merdivenlere kadar yürüdü. Oradan hafifçe döndü ve madeni bir sesle bana seslendi. O kadar.

Ona "Bekle! Bisikletten hemen inmeyeceğim. Zaferimi sen de seyret! Göreceksin bak, bisikletin üstünde tek başıma nasıl dengede duruyorum!" demeye bile çalışmadım.

Babam bu sefer sesini daha da yükselterek adımla tekrar seslendi: Bu gerçekten de bir emirdi! Şaşkın, hayal kırıklığı içinde bisikletten indim, Fransız oğlana "Mersi!" ya da "Döneceğim, beni bekle!" bile diyemedim.

Kendimi, babamın arkasından sessizce merdivenleri çıkarken görüyorum, bir hışımla eve girip, bana kapıyı tutan, ben içeri girince de arkamdan kapatan, sonra sarf ettiği şu cümleyi sanki avluya girdiğinden beri içinde taşıyormuş gibi haykıran babamın:

"Hayır, istemiyorum, istemiyorum –ses etmeden koşup gelen anneme avaz avaz bağırarak tekrarlıyor–, ben kızımın bisiklete binip de bacaklarını göstermesini istemiyorum!"

Sonra beklemeden yatak odalarına giriyor –annemle babamdan oluşan çiftin babam içinde olduğu sürece, sadece benim için değil, babaannem için de girilmesi yasak olan mekânı–, babaannem burada içimi dağlayan bu hatıranın namevcut bir gölgesi gibi.

Sonraki anlar benim için dağılmak bilmeyen bir pus ve gerçekdışılık durumu. Galiba ilk kez kendi kendime şöyle diyorum: "Babam aynı babam mı? Yoksa birdenbire başka bir adam mı oldu?" Aramızda çelikten bir ok gibi vınlayan asabi cümlesinden sadece

Arapça şu kelimeyi aklımda tuttum: "*bacaklarını*". Kullandığı cümle, ses tonu, öfkesi, kendini ilk kez bu şekilde "odalarına", inlerine atması; bunlar ne anlama geliyordu?

Sanki az önce aniden karanlık bir şeylere toslamış gibiydi babam...

Galiba o rahatsızlığımı; hatta bir başkasının, bir yabancının ortaya çıkıp babamın görünüşüne büründüğü duygusunu silmeye çalıştım... Kimliksiz bir varlık mı babam, dizginlenemeyen bu gürleme, bu körcesine öfke ve beni utandıran bu üslup için yepyeni bir sesle donatılmış?

Hayır, içimdeki tam olarak utanç değil, daha çok şekillenmemiş bir his, tam olarak insani sayılamayacak, tam olarak hayvani de olmayan bir doğanın babamın içine zorla sızması; daha çok sezinlenebilen bir çeşit hammadde, bilinmeyen bir topraktan fışkıran bir çamur... Ya onda asla görmediğim, sert öğretmen tavrıyla öğrencilerini sindirse de, onun doğasında var olmayan bu ani düşmanlık? Hiçbir şey anlamıyordum.

Gene de annemin sanki olanları anlamış gibi sessiz durduğunu fark ettim (burada hatıram çok net)! Aralarında gerçek anlamda bir birlik hali de yoktu ama hiç itiraz etmiyor, ne kadar şaşkın ve korkmuş olduğumu fark edemiyordu.

Babama bir mikrop, adı bilinmeyen bir hastalık bulaştığını bile düşündüm sanıyorum – çünkü çirkindi, çünkü siyahtı. Bir turba, mekruh bir şey!

Hayır, kafamda hiçbir net imge yoktu. Gene de annem kafa karışıklığımın, utancımın ne kadar büyük olduğunun farkında değil gibi görünüyordu – oysa babam aniden bir başka insana dönüşmüştü, bu kesindi!

Cümlede özellikle şu Arapça "bacaklar" kelimesi vardı ve babamın benden bir şey koparıp beni sınırladığını hissetmek beni kırmıştı, o şey ona ait değildi ki; o bendim! Bacaklarım mı, ne

olmuş yani? Onlarla yürümek zorundaydım; her çocuğun bacakları olur! Onun bu yaptığı gerçekten de haksızlıktı! Böyle yaparak onları benim şahsımdan ayırması aşağılayıcıydı, bunun farkındaydım ama neden?

Odamda onlara en uzak köşeye gittim (çünkü annem çoktan yatak odalarına, babamın yanına gitmişti). Elbette evin içinde ama tamamen kendime ait bir yer bularak onlardan uzak olmak istiyordum. Onlara neler oluyordu? Bulaşıcı bir hastalık olmasın? Annem de bana hiçbir şey açıklamadığına göre!

Babamın bende açtığı o yarayı (aslında belki de bende açtığı tek yara) sanki yarım yüzyıldan fazla bir zaman sonra şimdi bu satırları yazarken beni dağlamışçasına hatırlıyorum! Bu yara babam öldükten sonra bile bisiklete binmeyi öğrenmeye çalışmamı engellemiştir, sanki bu rahatsızlık, bu çizik, bu müstehcen sözler beni sonsuza kadar felce uğratırken, annemle babamdan da uzaklaştırmış gibidir – onlar, her şeye rağmen komşularının toplumunu kabul eden, onlara, onların yüksek değer verdikleri okullarına, kendilerini yabancı hissettikleri ama saygıda kusur etmedikleri dinlerine hayran bir çift, çünkü onlar için ötekilerin her şeyi örnek alınacak nitelikteydi; izlenmeye, kopya edilmeye layıktı, bir tek... Bir tek, dört beş yaşındaki küçük kız bacaklarımın bisikletin üzerinde durmaya çalışması hariç!

Ve bana konulan bu yasakta "bacak" kelimesi bir leke gibi duruyordu!

Bu, vücudunun diğer kısımlarından ayrılmış ve bir avluda pedal çeviren bir çift küçük kız bacağının görüntüsü karşısında her oğlan çocuğunun, her yetişkin erkeğin, her ihtiyarın mutlaka azgın birer röntgenci olduğunu ilan etmek demekti!

Babamın patlamasından sonra, vücudumun her yanı kızgın demirle dağlanmış gibi buraya yazdığım o malum cümleden sonra, ondaki hoyratlık, doğallıkla suskunluğa, kendi usulünce bu işte onunla birlikte olduğunu ifade eden anne-eşte ise suç ortağı bir sessizliğe dönüştüğünden, akşam yemek yer gibi yapmış, ardın-

dan uykuya "gömülmüştüm", saygılı bir şekilde "iyi akşamlar" (oysa Arapçada kullanılan kalıp o kadar sıcak, o kadar güzeldir, o kadar...) da dememiş olmalıyım, bundan eminim.

Yani dışlanan bendim – daha doğrusu ancak yürürken kullanmam gereken bir çift bacaktı.

Bu huzursuzluğu, bu travmayı neden sonra yeniden hatırlarken, buluğ öncesi ve yeniyetmelikte, on altı on yedi yaşlarındayken gitgide uzayan basketbol ve atletizm çalışmaları sayesinde bedenimin sinsice öç alacağını –ama kızlar yatılı okulunda, kapalı bir yerde, yeni usul bir "haremde"– keşfediyorum...

Bisiklete binmeye gelince, baba yasağına titizlikle uydum.

Sonraki yıllar, ister ihtiyatla ister çok heves edilen bir şeyin uyandırdığı heyecanla olsun –yalnızken, avluda kimseler yokken dahi– içimde bisiklete yaklaşmak için en küçük bir arzu duymadım. Hatta düşme değil ama öğrenme korkusundan, bunu denemedim bile! Sanki ne köyde herkesin önünde, ne de okulda öğretmen emretse bile hayatımda asla bisiklete binemeyeceğim artık içime kazınmıştı!

Diğer öğretmen eşlerinin –sadece komşuyken zamanla onun arkadaşları olmuşlardı– tersine, annemin ansızın, o zaman kullanılan Arapça deyişle "açık" –yani "İslami" beyaz çarşafını giymeden–, dışarı çıkamayacağına, dolayısıyla Arapçada "açık" dediğimiz, oysa bizim aile de dahil herkesin gene de saygı gösterdiği Avrupalı kadınlar gibi güneşin altında asla görünemeyeceğine bir tek defa olsun şaşırmış mıydım acaba?

Aklımda sadece babamın son derece onun olmaktan çıkmış, son derece düşman bir sesle söylediği, beni lekeleyen, beni bu kadar tiksindiren –evet, başka kelime bulamıyorum!– o "bacaklar" kelimesinin sesi kalmış (çünkü söz konusu bacaklar benim bacaklarımdı!).

İsyan etmeliydim ama en fazla beş yaşındaydım, babama olan hayranlığım yüzünden dumura uğramışken, o kelimeyi sarf eden

insanın kontrolden çıkmış öfkesi nedeniyle, o "kirli" imgeyle göğüs göğüse mücadele edemedim.

Bisikletin gidonunu tutarak bana sürmeyi öğretmeyi teklif eden çocuğun, dul öğretmen hanımın –ailemin gerçek sevgiyle ya da dulluğuna acıdıklarından eve davet ettikleri tek kadın (öyle ki, benden üç dört yaş büyük olan bu çocuk aile fotoğraflarımızdan birinde yer almış)– oğlu Maurice olduğunu eklemem lazım, evet oydu.

Kendimi gözümün önüne getiriyorum: Korkuyorum ama devam ediyorum, tam da korktuğum için devam ediyorum ve yenmek istiyorum, kendimi yenmek istiyorum, bisiklet sağa sola yalpalıyor, soluğumu tutuyorum, Maurice bana yardım ediyor; yüzüstü düşmekten korkuyorum, işte babam o anda avluya giriyor, şimşek hızıyla o sahneyi görüyor, yürümesine devam ediyor, sonra bir ayağı merdivenin ilk basamağında, sırtı oynayan çocuklara dönük, bana sesleniyor!

Şu anda bile hâlâ bana sesleniyor! Beş yaşından –ya da üç, ya da dört– buluğ çağına, gerdek gecesine kadar kadın kısmına konan yasakların kadim aile meclisine çağırıyor beni, bu çok ağır hukuku ilk kocaya, gerekirse ikinci bir kocaya devredecek, baba –her baba– nihayet rahat bir nefes alabilecek, o karanlık, o müstehcen görünmezlik mecburiyetinin –benim durumumda bir bisikletin tekerleklerini çevirmeyi arzulayan küçük bacaklarımın– yükünü başkasına bırakacak.

Babam sırtı hâlâ bize dönük, ayağı hâlâ merdiven basamağında "Hemen buraya gel!" diye üstüne basa basa seslenirken, Maurice'in sıcak, dostça, belki de çoktan âşık sesinin hayal kırıklığı içinde bana fısıldadığını duyuyorum. Evet, bugün hâlâ kulaklarımda sesi:

"Birazcık bekle, başaracaksın!"

Ama ben babamın yanına ne şaşkınlık içinde, ne soğuk bir tavırla ne de korkarak gittim. O, sırtı dönük, merdivenlerden çıkmaya

devam ederken, ben anlamadan onun arkasından çıkıyorum ve ancak içerde, anneme "bacaklarımla" ilgili sarf ettiği o bıçak gibi keskin cümle yüzünden, onun öfke zırhının içinde kaskatı kesildiğini fark ediyorum.

Kendi kendime "Ama neden bu kadar kızgın?" deme zamanını bulamadım. Eve giriyor ve mutfağının kapısında dikilmiş sessizce bakan anneme koridorda gözü hiçbir şey görmemecesine bağırdığı cümleyi yeniden not ediyorum: "İstemiyorum (bağırıyor)! Ben kızımın köyde başkalarının önünde bacaklarını göstermesini istemiyorum!" Sonra gidip yatak odalarına kapanacak.

O akşam yemekte bize katıldığını sanmıyorum. Herhalde annem küçük erkek kardeşimle bana sessizce yemek hazırlamış olmalı.

Babamın haykırışı, sesinin yankılanışı, "istemiyorum" ültimatomu, sonra son kısım "köyde, başkalarının önünde!", bu iki cümle parçacığı içimde dans etmeye başladı. O "bacaklar" kelimesini telaffuz eden baba sesinin bu münasebetsizliği yüzünden hep acı çekeceğim.

Bunun bende yarattığı sarsıntıdan (evlat sevgisinin bir anda dikiverdiği baba heykelinde bir gedik) bihaber olan annem bana bir açıklamada bulunmayı düpedüz aklına bile getirmedi, ne de buna zaman bulabildi.

Annem yıllar sonra bana babamın ne kadar sert biri olduğunu, zaman zaman tıka basa köylülerle dolu bir otobüste çift olarak seyahat etmek zorunda kaldıklarında, geleneksel beyaz çarşafa sarınmış olmasına rağmen, köylüler annemin gözlerine –ısrarla yere indirdiği güzel gözlerine– biraz fazla bakacak olsa, kendisine çektirdiği sıkı kontrolcü tavrın katılığını hatırlattı. ("Yol boyunca kalbim bir rezalet çıkacak diye küt küt atardı," diye itiraf edecekti daha sonra.) Bense onun bu hatırlatmalarına cevap olarak, uğradığım o ilk şaşkınlığı bile itiraf edememiştim. O devirde, diye başlayıp binbir bahane ileri sürecekti annem; televizyon yoktu, mahremiyete dair, edebe aykırı şeylere, hatta aileyle ilgili şeylere dair bu kadar bol görüntü yoktu...

O devirde şehirdeki küçük orta sınıf da dahil Müslüman evlerinin salonlarına sadece erkeklerin fotoğrafları asılırdı. Yabancı gözlerin arzulayabileceği tehlikesi yüzünden bir kız kardeşin –güzel bir kız, neden olmasın–, bir eşin portresini teşhir etmek akılların ucundan bile geçmezdi. Beş altı yaşlarındaki küçük kızlarını gösterenler varsa da son derece azdı; ama çoğu zaman ancak yeni ölen büyükbabanın saygıdeğer çehresi çerçevelenip küçük yuvarlak bir masanın üstünde sergilenme hakkına sahipti. Oysa babaannem fotoğrafçıya gidip bir fotoğraf çektirmeye zaman bile bulamadan ölmüştü (benim çocuk yüreğimde ölmese de, hayır!).

Şimdi o önemsiz sahneyi hatırlarken gülümsüyorum; ama olaydan sonraki on ya da yirmi yıl boyunca ilk fırsatta bir bahçede, bir avluda, bir köy yolunda bir bisikletin gidonunu kavramaya her kalkışımda babamın yasakçı sesi ve küçük kızın yeniden hatırlanan anlatılmaz huzursuzluğu beni vazgeçirtmişti. Nelerden vazgeçmiştim? Babama karşı çıkmaktan, bundan böyle onun hayaletine: "Ben haklıyım, ben kazandım, pedal çevirebilirim, bacaklarımı, çıplak ayaklarımı, baldırlarımı, dizlerimi hatta dizüstümü gösterebilirim!" demekten – böylece gülmek, hızı sevmek, dünyayı, köyü, hatta Maurice'i, aklımı karıştıran ama bunun farkında bile olmadığım o oğlanı unutmak! Aaa evet, özgürüm ve artık bacaklarım beni sadece taşımakla, koşturmakla kalmıyor ama nihayet bir aracı, bir bisikleti, hatta kız bisikleti de değil, bir erkek bisikletini hareket ettirip köy sokaklarında, bir ucunda "Mağrip" denilen kahvehaneler, diğer ucunda Avrupalı erkeklerle dolu birahaneler bulunan anacaddeden geçmemi, büyük caddenin her tarafını dolaşmamı, evet, böylece herkesin önünde, okuldan belediyeye, belediyeden istasyona yol almamı sağlıyor ve gerekirse daha uzun süre sürmemi ama bu kez profesyonel bir motorun üstünde Sahil'de ne kadar köy varsa tek tek geçerek ta Şerçel'e –atalarımızın şehrine– kadar, Jules-César sokağında anneannemin kapısına kadar durmadan pedal çevirmeye devam etmemi sağlıyor!

Bütün bunlar babamı unutmak için mi? Hayır, "yüzyılın koşusu"nun varış noktasında onun birden beni karşılayıp bağrına basması ve mesafeyi belki küçük kız bacaklarıyla, kuşkusuz bisiklet şampiyonu bacaklarıyla koşmanın yıl sonundaki bütün ödüllere, gelecekteki bütün başarılara, anlaşılan babamı gururlandıracak bütün başarılara bedel olduğunu kabul ederek beni onurlandırması için... O bambaşka biri olmuş, "bacaklarımdan" falan değil, sadece benden, tıpkı yaşadığı şehirde uzak mesafe yüzme şampiyonu olan kendisi gibi sporcu olan küçük kızından, kendisi kadar taşkın, kendisi kadar, hatta adını asla anmadığı kendi anneannesi kadar sorgulayıcı olan kızından bahsediyordu.

6

HAMAM GÜNÜ

Hamamın girişindeki soğukluk kısmında, peykesi de olan en dipteki loş köşede yer ayırtılmış, köşeye rahat divanlar yerleştirilmiş, üzerlerine yığılan şilteler canlı renklerde halılarla örtülmüş. Her perşembe öğleden sonra annemle ben (o sırada dört, sonra beş, sonra altı yaşındayım) geçek bir salondaymışız gibi ağırbaşlılıkla yerimizi alıyoruz.

Az önce, hamamla sokağı ayıran geniş kırmızı siyah bantlı perdeyi kaldırıp giriş kısmındaki loşluğa dalmıştık ki, burayı idare eden Lla Ayşe önümüze atıldı, çarşafı hâlâ üzerinde olan annemi, başını ve boynunu kollarıyla sıkarak selamladı (kaçınamadığı bu aşırı sevgi gösterilerine karşı annemin çekingen durduğunu hissediyorum).

Hamamcı kadın önden gidiyor, bekleme salonu serin mi serin, uzaktan gelen mırıltılarla, arkadan gelen su şırıltılarıyla ve iç bölmelerde hüküm süren, benim daha girişten itibaren korktuğum ama sonunda çaresiz razı olduğum rutubetli sıcaklık yüzünden tenleri artık pancara dönmüş, yarı çıplak yıkanan kadınların cırlak seslerinin yankısıyla uğulduyor.

Bu arada Lla Ayşe gayet dışadönük, bana sarılmaya kalkıyor, beni havaya kaldırıyor, okşuyor, annemin yanında beni kucağında taşıyor; istediğim kadar kendimi kasayım, kurtulmak ve kendimi hemen tuğla rengi zemin taşlarına atmak için bacaklarımı sallayıp debeleneyim, bir türlü başaramıyorum. Sonunda hamamcı kadın gülerek beni "soğukluk" denen bölümde köşedeki peykeye çoktan kurulmuş bulunan annemin yanına bırakıyor.

Köylü kadınlar hemen annemin etrafında halka oluyorlar. Ben, yarı aydınlıkta bana bayağı şatafatlı görünen alacalı bulacalı bir

minder yığınının arasına çökmüş bir halde gözlerimi anneme doğru kaldırıyorum, o hâlâ dimdik, o an beyaz atlas çarşafını yavaşça omuzlarından kalçalarına doğru bırakıyor. Hamamcı kadın, öğretmenin karısını bu kadar düzenli olarak görmekten mutlu ve gurur duyuyor. Diğer kadınların omuzları çıplak, saçları ıslak, üzerlerinden sular süzülüyor, sessizce ayakta dikiliyorlar ama çok meraklılar. Sanki uzun zamandır orada evlerindeymiş gibiler. Öğleden sonraları hamama gitmek onlar için haftanın en önemli olayı. Erkenden gelmiş olmalılar, kadınlar hamamı açılır açılmaz, sabah on bire doğru; daha önce her yer baştan aşağı köşe bucak temizlenmiş olmalı çünkü çoğu zaman uzak çevrelerden gün ağarırken kurulan pazar için akşamdan gelen köylüler burada geceliyorlar.

Bir mezar kadar derin olan iç kısımdaki bölümler bu girişe açılıyor; hamamdaki kadınların oluşturduğu halka orada mevzilenmiş, her birinin etrafında, mızmızlanarak ya da şarkılar söyleyerek onları bekleyen bir sürü velet. Hamamı teşrif edişi hâlâ kutlanmaya devam edilen annemi birbiri ardınca süzüyorlar, saflıkla fark ediyorum bunu.

Yavaş yavaş rutubete, mekânın loşluğuna ve bazısı annemi sonu gelmeyen nezaket kalıplarıyla selamlayan çıplak kadınların kaba saba hallerine alışıyorum.

Annem ağırbaşlı bir edayla onlara bir baş işaretiyle, bazen de (bu jesti seviyorum) iki ya da üç parmağını uzatarak karşılık veriyor, kadınlar annemin parmaklarına hafifçe dokunup sonra bana gizemli gelen hayır duaları mırıldanarak alınlarına götürüyorlar.

Annem otururken atlas çarşafını rastgele yere kaydırdı. Hamamcı kadın atılıp çarşafı özenle katlıyor; her seferinde buna itiraz etmeye davranan annem, bu kadınlardan birkaçının babamın sabahtan yollattığı küçük bavulu yanına taşımalarına ses çıkarmıyor. Bu bavula sanki bir kadın ismi gibi *sappa* deniyor, oysa basit hasır sepet şeklinde örülmüş, derin, oldukça uzun ve açılınca üstü işlemeli çok sayıda cep ve iki üç gömme aynayla süslü pembe kumaşla astarlanmış içiyle hayranlık uyandıran bu hamam bavuluna şehrimizdeki şehirli kadınların verdiği isim bu.

O an nefesler tutuluyor. Bu zarif eşyayı ilk kez gören köylü kadınlardan biri fazla yaklaşmaya görsün, hamamcı kadın sanki bu işçilik onun elinden çıkmış gibi kadını mağrur bir edayla durduruyor!

Annem istifini bozmuyor. Bana sıkıca sarılıyor. Meraklı kadınlar uzaklaşmaya başlıyor ve peş peşe içteki bölümlere dönüyorlar. O an karşımızda açılıp kapanan, sonra yeniden aralanan ağır bir meşe kapıdan dalga dalga gelen uğultu beni büyülüyor. Sularının şırıltısı hiç bitmeyecek gibi görünen bir yeraltı dünyasının kıyılarına varmış gibi oluyorum; arka taraflarda buharlar arasında herhalde Allah yarattı demeden pataklanan veletlerin zırlamaları uzadıkça uzuyor.

Birden neredeyim, şelaleler ve geceyle dolu bir rüyada mıyım, yoksa bu mağaranın tam ortasında beni bekleyen büyücü kadınlarla dolu bir rüyada mı?

Küçükken hamamdan çok korkardım ama saten astarıyla hamam sepeti açılır açılmaz sakinleşirdim; ikimiz, iki ayrı varlık olurduk; o *sappa* bizim şehrimizden, Şerçel'den geliyordu. Korkulacak bir şey yoktu. Acele etmemize gerek yoktu.

Diğer kadınlar seslerini kesen çocuklarını yıkamak için yerlerine dönerlerken, ben hamamda ağırlanmanın âdetlerine büyük bir zevkle yeniden kavuşuyorum. Hamamcı kadın limonata getiriyor, alçak sesle annemle konuşuyor; ona köyün iki üç "tanınmış" ailesinden havadis veriyor: Kabiliyeli fırıncının karısı (hamama girmesi bile yasak), berberin –berber babamla çok yakın– karısı.

Lla Ayşe fısıltı halinde, bir sürü kızı ve en yeni zevcesiyle kaid'in[1] ailesinin daha dün hamama geldiğini de aktarıyor...

Annem meraklıların hepsinin sıcak bölmeye dönmesini bekliyor; hamamcı kadın ancak o zaman annemin bakışlardan uzakta

1 (Lat. Gaitus'tan) Kuzey Afrika ülkelerinde lider, kabile şeflerine ya da bölge valisine verilen unvan. (ç.n.)

çabucak soyunabilmesi için eskimiş iki tahta direk arasına bir çarşaf geriyor.

Gözlerimi ona doğru kaldırdığımda o çoktan hamam kıyafeti içinde –çıplak kollarını ve sırtını açıkta bırakan bir çeşit plaj elbisesi–; ben de onu taklit ediyorum. Az koket değilim, benim de plaj için olmayan, sadece hamamda giydiğim bir sürü "plaj elbisem" var.

Bütün bu zaman boyunca Lla Ayşe bize habire köyden havadis veriyor; annem ancak birtakım ünlemlerle onun sözünü kesiyor. Bu arada her şeyi; sokak kıyafetimizi ve çarşafını *sappa*'ya yerleştirmiş. Her boyda pırıl pırıl bakır hamamtasları çıkarıyor, taşımam için bana veriyor. Ayakta, özel sabun kavanozlarını, çeşit çeşit lif keselerini alıyor. Natır onun için önceden iki tabure ayırmış ve bize ayrılan bölmenin içinin soğuk sularla bol bol durulandığını iyice kontrol etmiş. Sonunda bir saltanat ve ihtiyatla içeri giriyoruz, annem taş zeminde kaymamam için (ikimiz de özel olarak hamam için yapılan tahta tabanlı hafif takunyalar giymişiz) beni defalarca uyarıyor.

Lla Ayşe hamamın içinde tıpkı bir muhafız gibi mağrur bir edayla önümüzden gidiyor.

Burada hiç değişmeyen ve insanın kimseye göstermeden yerine getirdiği bir âdeti hatırlıyorum: Her yerinden sular akan bu karanlık mekânın ilk eşiğinden geçerken annem bir el hareketiyle beni tutuyor. Küçük hücreye girmeden önce,

"Eğil!" diye fısıldıyor.

Anlıyorum: Beni okuyup üflemek ya da "nazardan sakınmak" istiyor. Ve yapıyor. Bunu sevgisinin bir işareti olarak görüyorum – ancak on yıllar sonra kendi kendime belki de diyorum, Mağrip hamamı yüreğimizdeki bütün o sessiz çekingenliklerimizi, annemin her zamanki mesafeli tavrını, eskiden biz şehirli kızları aşırı edepli olmaya ve utanmaya iten o ağırbaşlılığı da alıp bizi hafifletiyor.

Evet, bu mekânların yumuşatıcı sıcaklığı, o olağanüstü sessizliği, annemin söylemediklerini çok uzun bir zaman sonra sanki loş bir koridorun içindeymiş gibi daha iyi görüp kavramamı sağlıyor.

İşte nihayet benim gencecik annem dizlerime kadar eğilip bu su ve yankılar krallığının eşiğinde Kuran'dan bir ayet ya da esirgeyici bir dua okuyarak işlemeli bakır bir tastan, içgüdüsel olarak uzattığım sağ ayağıma ilk soğuk suyu döküyor. Ürperiyorum, annem doğruluyor, tası bir daha dolduruyor, bu defa uzattığım sol ayağıma o soğuk suyu boca ediyor. Duasını okuyor. Bense soğuk suyun altında gülüyorum!

Annemin buharla duman altı olmuş bu yerlerin ortasında beni esirgeyip koruyacak o kutsal kelimeleri heceleyen sesini bugün bile duyuyorum. İlk seferinde fısıldayarak sormuştum:

"Anneciğim, ayaklarıma neden su döktün?"

Annem hiç kuşkusuz şehirdeki tüm anneler gibi cevap vermiş olmalı:

"Seni esirgemek için! Önce ayaklarına, kaymaman için... Ve sana sıhhatler olsun diye!

Sonradan annem –onun yerine benden büyük bir kuzin de olabilir– bana her ayağa teker teker su dökülmesinin nedenini uzun uzun açıklayacak.

Suların hiç durmadan akıp durduğu bu eski taş mekân, bu boğucu sıcak ve bunca buharla insanın içine düşüp yandığı bir cehennem de olabilirmiş! Cehennem ya da ille de tehditkâr olmayan başka bir yeraltı mekânı olarak burası evlenmek istemeyen bakirelerin saklanmak için seçtiği bir yermiş –evlenecek yaşa gelmiş kızlar arasında anlatılan bir efsane olmasın bu. Bir bakıma, söz dinlemeyen kızların yatağı– bunu bana akrabadan genç kızlar anlatacaktı ama çok daha sonraları...

O basık tavanlar altında sımsıkı kapalı mekânda köylü kadınlarının kâh boğuk kâh neşeli seslerinin dağıldığı bu loşluktaki görüntüler gözümün önüne geliyor. Hamamda yıkanan genç, daha çok da yaşlı kadınlardan birinin canı birden kendi sesini –yanık ya da tersine derin, gür bir ses; suyun sesini bastıran bir sel– dinlemek

istiyor, evet, sesinin ıslak buğular arasında süzüldüğünü, alıp başını gittiğini hissetmek geliyor içinden, diğer bütün kadınlar boyun eğmiş ya da seslerini çıkarmadan kocaya, çocuklara, kaynanaya perçinlenmiş olarak kalırken, tek bir kadının sesi, – evet, köyden asla dışarı çıkamayacak kadınların yanında tek bir kadının sesi geri dönmemecesine, yepyeni, özgürleşebilirdi.

Ağır kapının eşiğinden geçer geçmez işte artık şırıl şırıl akan sularıyla o karanlık krallıktayım. Alçalıp yükselen, durmadan değişen bir ses kalabalığıyla, bir sürü yabancı sesin cıvıltısıyla, çoktan soyunmuş ve ancak siluet halinde fark edebildiğim vücutlarla sonraki gece rüyamda uzun uzun seyredeceğim gölgeler âlemi.

Annemle beni soğuk suyla iyice ilaçlanıp şartlanmış küçük bir hücreye götürüyorlar, yer seviyesinde havuzlar var. Daracık tahta tabureler orada bizi bekliyor.

İçerisi sıcak ama bu sıcaklık insanın içine azar azar nüfuz ederken, beni daha çok bir başka dünyadan gelmişe benzeyen sedefli gölge büyülüyor. Sanki annemin arkasında hayaletler beni bekliyor gibi.

Annem arkalarda bir yerlerde mızmızlanan ya da köpek yavruları gibi kesik kesik ağlaşan çocuk seslerinin ritmiyle bu su ve gölgeler âleminde sessizce duruyor.

Hamamcı kadın annemle alçak sesle bir şeyler konuştuktan sonra yanımızdan ayrıldı. Beni yıkamaya gelecek iki üç natırdan birini seçme işini ona bıraktığını anlıyorum; bana çocukların bu buhar banyosu atmosferinde fazla kalmamaları gerektiğini anlattılar. Ve bize başka bir kadın –çoğu zaman yaşlı, nadiren bir genç kız– gönderiliyor.

Benim deyişimle hamamdaki "yabancı kadın" taburelerden birine oturacak, beni kendine doğru çekecek, çıplak bacaklarının arasına sıkıştıracak, başımı sert hareketlerle sabunlayacak, neredeyse nefes almama bile fırsat vermeyecek, bol bol su dökerek

durulayacak – ağlamayacak mıyım? Elbette ağlayacağım!

İlk yıllarda gırtlağımdan avaz avaz çıkan şarkıyı hatırlıyorum. Annem ilerde alayla "Şarkı mı?" diyecek, yok canım, sen hiç durmadan, neredeyse zevkten ağlardın!

O halde bu "şarkı" saç diplerimi ovalayan, vücudumun her kıvrımını sabunlayan yabancı kadının güçlü kuvvetli ellerine eşlik ediyordu, oysa ben, gözlerimi yakan sabun yüzünden ağladığımı iddia ediyordum... Üç yaşından sonra, kendi ağlayışımı duyma zevkini tatmak için ağlardım, çünkü natırın uzun saçlarıma kuvvetle asılmış elleri başımı düzenli bir ritme uyarak, bana göre neredeyse ağlayışımın ritmine uyarak ovalar ve bu bütün hamam sefası boyunca sürerdi. Yanan gözlerim, hoyratça keselenen derimle küçücük bedenim sanki beni sabunlayıp keseleyen ellerin ağırlığı altında ufalanırdı – evet, yıkanmamın sonunda, gözyaşlarımın arasından uzaktan sesini duyduğum annemin daha sonra beni daha sevecen hareketlerle yıkayacağı umuduyla zevkten ağlardım.

Küçük bedenimin bilincine belki de yavaş yavaş ilk kez, yıkanma yerleri köhneleşmiş, suların sonsuzluktan beri –gecenin hangi arafı için?– akıp süzülüyora benzediği bu hamamda vardım, tabii annem beni orada terk edip gider diye ani bir korkuya kapılmadıysam.

Hayır, böyle bir panik yaşadığımı hatırladığımı sanmıyorum. Yalnız, kendimi minnacık hissetmenin sihri ve kendimi birden her yerinden sular akan, tavanları son derece basık o karanlık ve geniş mekânda yapayalnız bulma korkusu belli bir andan sonra –ama kaç yaşında?– işlemeye başlıyordu...

Bu hareketsizleştirilmiş, neredeyse boğulmuş zamandan ancak bölük pörçük izler hatırlıyorum. Artık iki üç yaşında değilim; şimdi en az beş yaşında koca bir kızım, annemle beraber kendimi köyün ortasından geçip düzenli olarak hamama giderken görüyorum. Artık yanımızda küçük erkek kardeş de var. Benimle başka bir kadın ilgileniyor; etli butlu ve sıcak bir sese sahip siyahi bir kadın.

Hamama gidişgelişlerde köyün ortasından geçerdik, annemin üzerinde şehirde giydiği çarşaf olurdu. Onun bu şehirli çarşafı yüzünden nasıl bir sansasyon yarattığının farkında değildim, dökümlü pilileriyle tamamen kapalı ama son derece zarif tavırlı beyaz bir siluet, bense her zamanki gibi elimle annemin eteğine yapışırdım, ben küçük kız, artık sadece kefili değildim onun, daha çok onu korumaya yarıyordum – artık şehrimizdeki Arap erkeklerinin bakışlarına maruz kalmak değil ama burada da istasyona kadar uzanan ve o çok özel Mağripli kadının her perşembe öğleden sonra geçtiği geniş bulvarın üstündeki birahanelerin önüne yerleşmiş Avrupalı erkeklerin bakışları söz konusuydu.

O geçerken merak duyguları ya da özlem, şaşmaz bir şekilde alevlenir ve avarelik edenlerden her biri gözünü bu egzotik manzaraya dikerek herhalde şöyle derdi:

"Aaa bugün perşembe! Şehir hamamında kadınlar günü... Onlarda!"

Arap öğretmenin eşi hamama işte böyle, biraz çok uzaklardan gelip neredeyse şeffaf çarşafının altında hafifçe yaylanarak yürüyen maskeli bir Şark prensesi gibi gider gelir, köydeki en büyük iki birahanede oturan Avrupalı erkekler gözlerini ondan alamazlardı: "Şu meçhul... genç kadın... ah, şöyle hafiften bir esinti çıksa da çarşafı bir anda kayıp yere düşüverse, bu genç kadının nasıl bir şey olduğunu görebilseydik! Kumaş kabarsa ve bir paraşüt gibi havalansa kadın kesin olduğu yerde donar kalır, bir adım bile ilerlemez, o zaman onlar da onun nasıl giyindiğini görürlerdi, sultanlar gibi kadife üstüne sim işlemelerle mi yoksa sahneye çıkmak üzere olan Mısırlı bir rakkaseninki gibi avuç içi kadar bir giysiyle mi?"

Ve köydeki her Fransız erkeğinin hayal gücü şahlandıkça şahlanırdı!

Mağrip kahvehanelerinin önünde domino oynayan aylak Arap erkeklerine gelince, onlar yoldan geçen bu kadının, kendi yurttaşları olan ve çocuklarının eğitimiyle görevli adamın eşi olduğunu biliyorlar; annem her ne kadar köye sürgün edilmiş olsa da, usullere uyarak kızının elinden tutmuş, vakur bir şehirli kadın olarak

yürüyor. Bu seyirciler öğretmene olan saygılarından kendilerini röntgenci durumuna düşürmek istemiyorlar; tekrar dükkânlarına giriyor ya da daha önceden dışarıya oturmuş müşterilerse, başlarını öne eğip yeniden o sonu gelmez domino partilerine gömülmeye karar veriyorlar.

Oyun bittiğinde, kimin kazandığının kimin kaybettiğinin pek bir önemi yok; "ötekilerin" karşısında çok sağlam, çok gururlu duran ama oğulları bir parça derslerine çalışsınlar, mezuniyet belgelerini almayı başarabilsinler, hatta belki daha da ileri gidebilsinler diye gelip kafalarını ütüleyecek kadar kendilerine yakın "şeyh"lerinin zevcesine sadece hamama gidip gelirken bakmak için olsa bile, yediden yetmişe her yaştan erkeğin merakının marazi bir açgözlülükle tahrik olduğunu kimse söyleyemeyecek...

"Hayır, diye düşünüyor olmalı bu adamlar; bizim çocuklarımızla bu kadar ilgilenen o adama olan saygımızdan gözlerimizi yere indirelim!"

Ben de, "hocalarının" küçük kızı olarak ilerde, epeyce emin olarak saptamakla yetiniyorum: "Edep, sessiz ağırbaşlılık çoğu zaman en yoksullarda bulunur!"

Annemle ben işte böyle her perşembe günü sömürge köyümüzün ortasından geçip daha sonra hamama girerdik, hamamcı kadın bizi karşılar, bize gülümser, bizi yıkanmamız için bir yere yerleştirirdi.

7

KÜÇÜK ERKEK KARDEŞ

İlk erkek kardeşimin ölümü; altı aylık bir bebek. Bu kayıp erken çocukluğumun bir karanlığında yatıyor... Kaç yaşında olmalıyım? Beş mi, yoksa daha mı küçük? Bilmiyorum. Ama Şerçel'den dönüyoruz; mevsim sonbahar ve ders yılının ilk gününden hemen önce.

Neden aniden bu hatıra: İkinci erkek kardeşim çoktan beşiğinde ya da evin içinde emeklemeye mi çalışıyor?

İşte, baba, odanın önünde (annem içerde yeni doğan oğluyla ilgileniyor olmalı, sense birdenbire atılıyorsun, benimle sırdaş gibi konuşuyorsun!) benimle dertleşiyorsun. Fransızca olarak, herhalde iki yıl öncesine ait bir anıyı anlatan sesini duyuyorum. Yüzüne bakamıyorum; ancak beş yaşında olan benimle aniden yetişkin biriyle konuşur gibi konuşmana şaşırmış olmalıyım:

"Görüyorsun ya kızım..."

Çünkü birden kaç yaşında olduğumu hatırladın ve babacan bir tonda devam ettin ama daha sonra sanki bir kadına hitap eder gibi konuşuyorsun, bu yeniliği hissediyorum – bir dengesizlik, bir öngörü (bu tabloyu çok sonraları dul kaldığı gün kendini kollarıma bıraktığında annemin garip acısına simetrik olarak bir madalyona yerleştireceğim).

Sen kendini bırakmıyorsun; ihtiyatla konuştuğun küçük kızın önünde kendi kendini dinliyorsun daha çok.

Sana doğru kaldırdığım dikkatli gözlerimin önünde genç eşinin acısını benim için tekrar yaşıyorsun.

Okulların açılmasının arifesinde dört ya da beş yaşındaki kızınla (sana büyümüş gibi geliyor) konuştun (bundan böyle benimle baş başayken ve kuşkusuz şimdilik sadece benimle Fransızca

konuşabildiğin için içini döktüğünü –ah, yarı yarıya– kavrayacak kadar da büyüğüm)... Benimle Arapça konuşman, heyecandan boğulacak gibi olduğunda kekelemeye başladığın o Arapça bu durumda yetersiz kalırdı.

Bu güven diyaloğunda kızın sana daha büyümüş geliyor; neredeyse şimdiden bir sırdaş olmuş da, eşinle senin aranda arabuluculuk yapıyor.

Bana söyledin... ah, bu öyle basitmiş, hatta o kadar sıradan bir şeymiş gibi görünüyor ki – kendini bırakıyor, kendisi için çok acı geçen bir yazın ardından eve dönen annemden bahsediyorsun, yüksek sesle onun acısını hatırlatmaya cesaret ediyorsun.

Hatırlıyorum ya da kafamda kuruyorum: Valizler daha yeni çıkarılmış, henüz hepsi açılmamışken, köydeki dairenin koridorunda önce babamın son derece ciddi ses tonu. Annem kapalı kapının ardında odasında, çok yakın geçmişin iç burkucu acısını ona unutturacak yeni bebekle meşgul.

Yüksek sesle hatırlayan babamın sesini duyuyorum (yoksa onun karşısında dildeki öteki-ben rolümün açılışı mı bu?).

"Sana söylemek istediğim, benim sevgili kızım... Bu dönüş bana, evimize başka bir dönüşü hatırlatıyor. Şimdi bulunduğum yerde annen durmuş, çarşafını yavaşça omuzlarından çıkarmış, sonra mırıldanmıştı (tereddüt ediyor babam, hatırayı yeniden yaşıyor): 'Ah, Tahir, yaz başında buradan dört kişi gittik... bak şimdi –hıçkırıyor– üç kişi döndük!'"

Arkasından da yemek falan yemeden gidip yatmıştı.

Babam o katı baba tonuna geri döndü:

"Bak sana söylüyorum kızım, annenin yanında orada ölen küçük erkek kardeşinden asla bahsetmeyeceksin! Asla!.."

Ona baktım. Belki şüphe duymuştu ya da kendini bu şekilde karısına olan sevgisine, "yanında asla ilk oğuldan bahsedilmeyecek" annemin acısıyla katmerlenen kendi acısına bıraktığı için aniden mahcup olmuştu.

Susulacaktı elbet. Sonraki yıllar onu çabucak üçümüzün içine gömecektik. Şimdi o kapı önü ve köyden dönüş sahnesinde yeniden dört kişiyiz, çünkü ilkinin yerini ikinci bir oğul aldı (ama gerçekten onun yerini alabilecek mi? Babam sık sık hayır diyecek içinden!), babam bir anda kaç yaşında olduğumu hatırlamış olmalı. Eşine olan aşkını ortaya serdiğine kendi de şaşıran, geleneksel adap yüzünden ama aynı zamanda kendi sert tabiatı yüzünden her türlü duyguyu boğan o, bu yüzden mi bana tembih ettiği şey üzerinde bu kadar ısrar etmişti?

Babamın, güzel mi güzel, tombul mu tombul, sadece altı aylık bir bebeğin doktorun geç kalması ve ancak telafisi imkânsız olanı teşhis edebilmesi yüzünden yirmi dört saatte göçüp gitmesini kabullenemeyen genç karısının dökemediği gözyaşlarına da, donmuş sessizliğine de neden dayanamadığını henüz anlamıyordum...

Baba tarafımın şehrin tepelerindeki mütevazı evinde değilsem, o uğursuz gün neredeydim ben? O, ölümün siyah kanatlarından esirgenmiş olmalıyım.

Daha sonraları, bu fısıltı halindeki konuşmadan, babamın ihtiyatlı sesini belleğimde sonsuza kadar saklayacağım: "Ölen bebekten sakın bahsetme! Annen buna dayanamaz!"

Bana yönelttiği bu uyarının nedeni kuşkusuz annemi saç baş dağılmış, acıyla kıvranır halde görmeye bir kez daha dayanamayacağını biliyor olmasıydı.

Benim için ilk erkek evladın ölümüne ilişkin bu sahneyi kapatan beklenmedik bir son yükseliyor. Araya küçük kız kardeşim giriyor – onlarca yıl sonra ikimiz de Paris'te yaşıyorduk ama ortak çocukluk sahnelerimiz nadiren satha çıkardı.

Kız kardeşim bu defa hiç beklemediğim bir anda –yoksa az önce ona babamızın tembihinden laf açtığım için mi?–, babamın ilk erkek evladının yaz tatili sırasında anneannemin Şerçel'deki yüksek teraslı evlerinde aniden ölmesi üzerine karısının yanında

bu konuda en küçük bir imada bulunmamak için kapıldığı neredeyse endişeli kederi hatırlıyor.

Kız kardeşim, benim küçüğüm, küçük oğlan kardeşin ölümünden asla bahsetmeme yasağını anlatmamı dinlerken –sanki anne-eş imgesi gözlerinin önünde dağılıp gidecekmiş gibi, babamın titreyen sesi "Sakın ha!" diye tekrarlıyordu– (babamla benim aramdaki o sahnenin üzerinden en az yirmi yıl geçmiş olmasına rağmen) sonsuz bir bıkkınlıkla gülümsedi.

Onda hiç duymadığım ifadesiz ya da buruk bir sesle:

"Yani buymuş!" dedi.

Bunun üzerine de bana kendi çocukluğundan bir sahne aktardı:

Çiftin en küçük kızı ortaya çıktığında onun benden daha özgür, her halükârda benden çok daha az yasaklı bir çocukluk yaşayacağı sömürge köyüne geri dönelim, –kardeşimle aramda sekiz yaş var, en azından bazı ikincil alanlarda hızlı bir evrilmenin yaşandığı yıllar; sanırım kız kardeşim vukuatsız bisiklete binmeyi öğrenecek, annesinin Avrupalı komşularıyla neredeyse dost olduğunu, hatta başkente mesela bir doktora giderken Avrupalı kılığında yani İslami çarşaf olmadan sokağa çıktığını görecek– kız kardeşim hafifçe içini çekti:

"Yani, annemin gözyaşlarına tahammül edemediği için babamın senden uymanı istediği sessizliğe, suskunluğa hepiniz sıkı sıkıya riayet ettiniz! Bunun benim için ne gibi sonuçlar doğurduğunu bilmek ister misin?" diye ekledi her zamanki yumuşaklığıyla.

Tereddüt ettim:

"Ne söyleyeceksin bana?" dedim.

Ve hafif bir ironiyle "büyüklük hakkıma" dayanarak:

"O zamana kadar, etrafımızdaki diğer Müslüman çiftlere kıyasla ailemizin son derece aydınlık, son derece şeffaf bir imajı olduğuna inanan bana!"

Kardeşim bana her zamanki hoşgörülü gülümsemesiyle gülümsedi. Şunu belirtmem lazım, kendisi uzun süre endokrinoloji[1] alanında hekimlik mesleğini tutkuyla icra etmiş bir bilim kadınıdır.

"Sen ve diğerlerinin baba isteğine uymuş olmasına hayranım,

1 İçsalgıbezleri ve hormon hastalıklarıyla ilgilenen tıp dalı. (ç.n.)

dedi. Ama (duraksadı) danışıklı sessizliklerin ya da aile sırlarının bedelini yakın çevreden başka birinin ödemesi gerekiyor!"

Bir şey demedim. Bekledim. Sakin sakin devam etti.

"İşte çocukluğumda yaşadığım ve üzerimde izler bırakan sahne. On yıllar boyunca bunu içime atmak zorunda kaldım. Ancak birkaç yıl önce bir psikanaliz seansının ortasında yeniden belirdi... Hatırlasana, Mısır kökenli olduğu için Arapça konuşan o psikanalisti seninle neredeyse birlikte seçmiştik."

Böylece kardeşim anlatmaya başladı! O konuştukça ben düşüncelerimle ortak yıllarımıza geri döndüm: aynı köy, öğretmenler binasındaki aynı daire.

Komşu şehirdeki kolejde üç yıldır yatılı öğrenciydim. Ailecek geçirdiğimiz hafta sonları, o sıralar altı yaşında olması gereken, köyde benim de gittiğim okula giden, aynı öğretmenlerde okuyan küçük kız kardeşe karşı yeterince dikkatli miydim?

Oysa bana aktardığı sahnede ben hiçbir şekilde yokum:

"Hatırlasana, diye başlıyor anlatıcı. Köy hekimini hatırlar mısın? Tam bir aile hekimiydi!"

Heyecanla hatırladım:

"Babama aralık ayı sonunda yıllık ücret faturasını takdim ederdi!"

Bu ayrıntı beni gülümsetir; herhalde 19. yüzyılda Fransa taşrasında usul böyleydi...

Doktor Trainard'ın[1] (ismini de hatırladım, çünkü babamla ismi konusunda şakalaşırlardı) siluetinin ve ziyaretlerinin nasıl da hiç silinmediğini fark ettim; buna karşılık onun yerine gelen doktorun ismini unutmuşum.

"Sana anlatacağım da, o doktorun ilk ziyareti," diye mırıldandı kardeşim.

Babamın dediği gibi "Asla yavaş biri olmayan şu doktor Trainard!"ın hatırasıyla biraz dalgınlaşarak bekledim. Galiba

1 (Fr.) Yavaş, hep geride kalan, ayak sürüyen. (ç.n.)

babamın köydeki Avrupalı tek gerçek dostuydu, zaten emekli olduktan sonra bizim güzel Şerçel şehrimize yerleşmeye karar vermişti!

Kız kardeşim gözleri uzaklarda, devam etti:

"Doktor Trainard'ın yerini alan doktorun ilk ziyaretine geleceğim. Bir akşamüstü babam yanında o genç doktorla eve geldi. Âdeti veçhile o sert ses tonuyla bana yekten: 'Haydi sen odana git! dedi. Bizi rahatsız etme, doktor bey annen için geldi!' Babam benim karşımda yeni gelen doktoru annemle tanıştırdı; sonra salona girip yalnız kaldılar... Bense, bilemiyorum, belki ödevimi yapmam lazımdı ya da sadece sesimi çıkarmadan durmam ama babam buyurmuştu: 'Haydi sen odana git!' Ama ben her çocukta bulunan merak duygusuyla salonun kapısının tamamen kapalı olmadığını fark etmiştim... Hemencecik, sessiz adımlarla yaklaştım ve... (sesi titriyor) hepsini duydum. En azından baş kısmını!"

Ona baktım. Şimdi kırk küsur yaşında olan kardeşimi hangi uzak sır üzüyordu?

"Yeni doktorun anneme sorduğu ilk soru şu oldu: 'Madam, kaç çocuğunuz oldu?' Ve annem... (kız kardeşimin sesi adeta bir kıvranışa dönüşüyor) 'Dört çocuk!' Dört, annem dört dedi! diye devam etti kardeşim şaşkınlığını tekrar yaşayarak. Kendi kendime dehşetle, annemin diyorum, dört çocuğu olmuş ama biz üç kardeşiz!"

Kardeşim bir soluk aldı ve daha sakin ama birden sertleşen bir tonla hikâyesine devam etti:

"Bu açıklama, diye içini çekti, gövdemi delip geçen bir kılıç etkisi yarattı bende. Korkmuş, şaşkın, duvara sokularak kendi kendime defalarca tekrarlıyorum: 'Annem dört dedi! Dört çocukları olmuş; öyleyse bir tanesini kaybetmişler!'"

Gözleri boşluğa dikili, hüzünle devam ediyor:

"Benim için gerçek bir travma olan bu sahneyi geçenlerde yeniden yaşadım. Ben, altı yaşındaki küçük kız, bütün gece, hatta belki de daha sonraki bütün geceler boyunca bu gerçeği kendi kendime tekrarladım: 'Çocuklarından birini kaybetmişler! Öyleyse bunlar kötü anne baba. Madem bir tanesini kaybettiler, beni de kaybedecekler, beni de! Bir yerlerde unutacaklar beni...'"

Susuyor.

"İşte babamın etrafındakilerin uymasını istediği sessizlik buyruğunun sonu, diye bağlıyor sözünü... (Sonra dalgın dalgın ekliyor:) İşin doğrusu, senin ve ikinci oğullarının, yani ikinizin de kolejde bir hayatı vardı, komşu şehirde yatılı okuyordunuz... Yani sonuçta ben evde tek çocuk gibi yaşıyordum."

O an, en küçük kardeşimizin birkaç hafta sonra o küçücük yaşında sağlığının nasıl bozulduğunu hatırladım. Astım nöbetleri geçiriyordu, oysa daha önce ailede astım geçiren olmamıştı.

Kardeşim biraz hüzünle gülümsüyor; kuşkusuz kendi kendinin hekimi olarak teşhisini çoktan koymuştu o.

O çalkantılı geçmişte, endişeye kapılan annem her zamanki enerjisiyle en küçüğümüzü yakın şehirdeki ve başkentteki doktorlara taşıyıp duruyor. Bir telaş bir kargaşadır gidiyor. Küçük kardeşimizin sağlığı için yaz tatilimizde büyük bir değişiklik yapılıyor.

"Senin sağlık sorunlarından sonraki ilk yazı çok net hatırlıyorum, diyorum. Bizi yeniden Şerçel'in kibar âdetlerine daldıracak kadın kadına eğlencelerin (düğün ya da doğum) malum atmosferini bulacağımız anne tarafından akrabaların evine gitmek artık söz konusu değildi!"

O yaz, hatırlıyorum, ailemiz küçük kardeşimizin (babamın eşinin huzuru kaçmasın dileği üzerine ve dayatılan bu sessizlik kuralına bizzat benim de boyun eğmemle, sonunda kaderin beklenmedik bir kurban olarak seçtiği kardeşim) hassas sağlık durumuna iyi gelmesi için Ouarsenis tepelerinde eski bir şehir olan Miliana'da bir daire kiralamıştı.

Sözü bağlamak için şunu diyeceğim; en küçüğümüz doğduğunda ona verilen isim Arapçada "sükûnet" anlamına geliyor. Sanki babamın saplantı haline gelen tek endişesi eşinin sükûnetiydi ve bilmeden bunun bedeli de, Sakine adı verilip küçücük yaşta kırılganlaşan bu çocuğun dengesi oldu.

8

BABAMLA SOKAKTA YA DA AYNA OYUNLARI

Öğretmen ailelerine ayrılan binadaki dairemizle Fransız okulu arasında küçük eşlikçiyim ben. Babamla ben ikimiz –ben, minik gölge– güvensiz adımlarla, neredeyse dengesizliğin eşiğinde (ama tehlike kokusu alan babam) "Ötekilerin" toplumu ile yerli halkın toplumu arasında yürüyoruz.

Bununla beraber, bazen dersten sonra Kabiliyeli bakkala gitse ve bazen de –belki perşembeleri– domino oynamaya kalksa, hemen Arapça –bazen kekeleyerek başlasa da hemen hâkim olduğu ve "r"leri yutmadan telaffuz ettiği bir Arapça– konuşmaya koyulsa da, onun zırhı "Ötekilerin" dili olarak kalıyor.

Bu arada bakkal da dükkânının arkasını Kuran hocasının, derebeyi havalarındaki şeyhin (şeffaf, incecik ipekten açık gri gandura[1] üzerine, başındaki altın sırma püsküllü kırmızı kefiyeyi örten kar beyazı ihramlar içinde) emrine vermekten büyük gurur duyuyor. Ben bu uydurma medresedeki Kuran kursuna haftada iki üç defa gidiyorum, bakkalın kızı Cigciga'nın yanına bağdaş kurup oturuyorum; bu Berberi ismi bana barbarca geliyor. İkimiz bazen çok sefil görünüşlü on kadar oğlanın arasında kendimizi sessiz ve çalışkan prensesler gibi hissediyoruz.

Yazı tahtam koltuğumun altında dükkândan çıkarken, babam da domino partisini bırakıyor. Önden tek başıma yürümeme izin veriyor. Sabahki gibi, daha doğrusu daha küçükken ilk iki yıl yaptığı gibi elimden tutmuyor.

Gözlerim yerde yürüyorum; orkestra-bando sahnesi boyunca belediyenin önünden geçiyoruz. Sokakta sadece erkekler var. Fransız babalar da kızlarının elinden tutmuyor ama o kızlar

1 Kuzey Afrika'da giyilen geleneksel kıyafet, kolsuz tünik. (ç.n.)

dizlerine kadar inen pilili eteklerinden çoktandır utanmıyorlar. Ben utanıyorum.

Karşı kaldırımdaki Arap erkeklerinin bakışları sadece beni hedef almış. Onları unutmak için, o gün öğrendiğimiz ve dönüşte anneme okuyacağım sureyi tekrarlıyorum. Annem gurur duyacak. Bir hafta sonra ona desenlerimle süslü tahtamı göstereceğim, öğrendiğim dersi yazıp etrafını bu desenlerle yaptığım kenar süsleriyle çevireceğim.

Annem kaid'in karısıyla benden daha büyük üç kızını çağıracak, hepsi de çarşaflı gelecek ve öğrendiklerimi kutlamak için zılgıt çekmeye kalkışacaklar.

Akşam annem bıyık altından gülerek:

"Bizim her kutlamamızda binada oturan Fransız kadınları herhalde bizi vahşiler gibi görüyordur!"

Birkaç yıl sonra komşu şehirdeki kolejde yatılı okurken bu sözleri bir yankı halinde bana geri gelecek. Arap kızları da aynı konuda şakalaşacaklar:

"Fransızlar annelerimizin havaya yükselen tiz mi tiz zılgıt korolarını duyduklarında, oradaki neşeyi algılayamıyorlar, değil mi?"

"Peki ne duyuyorlar?"

"Bizim zılgıt sesleri biraz Amerikan kovboy filmlerindeki Kızılderililerin bağırışlarına benziyor!"

Bu değerlendirme on yıl sonra içime nakşolacak. Şimdilik köyde bana gıpta eden misafir kızlarına (onların babaları ne Fransız okuluna, ne de Kuran kursuna gitmelerine izin vermiş) sureyi okurken, annemin gurur duyması beni de gururlandırıyor; kızlar karşımda iç çekiyor, anneleri ya da üvey anneleri (zira kaid, eşlerine çok kolay boş ol der) onlara ancak dua okuyacak kadar Kuran öğrettiğinden bana gıpta ettiklerini söylüyorlar...

Köydeki bu uzak günlerin hatıralarında ya babam ne yapıyor? Evet, ben pilili eteğimle önde, babam arkada dükkândan

çıkıyoruz, o sarırım Sahil'deki bu köyün merkezinde karşı kaldırımdaki Mağrip kahvesindeki yerli halkla selamlaşıyor. Elimden tutmamasının nedeni kendi cemaatinden bu erkek takımı: gündelikçiler, zanaatkârlar, işsizler. Aile babası bir Arap erkeği, gözlerini evlatlarının (genelde erkek çocuklar ama ben bir istisnayım) üzerinden ayırmadan yalnız yürümek ve gerçek bir "şef" gibi sakin adımlarla ilerlemek zorunda.

Ya oğlan olsaydım? İlk oğlanın ölmesinden sonra doğan ikinci erkek çocuk tabloya katılamayacak kadar küçük olduğuna göre, böyle bir durumda babamın tavrı gene aynı mı olurdu?

Seni, baba, bu defa annemin bir hatırasından yola çıkıp seni köyün anacaddesinde yeniden gözlerimin önüne getiriyorum. Senden geçmiş zamanda bahsetmem tuhaf! Sahiden öldüğün için mi bu?

Sen hayattayken senden söz etmeye kalksaydım, annem, daha otuz yaşında bile olmayan gencecik eş, gene çocukluğumdaki o imgeye uygun mu davranırdı? Sanmıyorum ve annemi, seslenişime cevap verdiren de ne yazık ki senin yokluğun, geri getirilemeyecek yokluğun.

Yeni dul kalmış annemle yaptığımız bir konuşmaya geliyorum, sanki onunla hiç girilmemiş bir mecrada ilerler gibiyim, –sen hayattayken onun için girilmez olan bir mecrada. Annem sanki seninle gerçek bir çift olmuş (senin insanların; annen, ablaların tarafından bilinmeyen bir statüdeki eşin), kelimenin tam anlamıyla öğretmen ya da öğretmen eşi, Avrupalı kadınların anladığı manada "eşin", birbirinden ayrılmaz bir çiftin daha hassas "yarısı" olmuş gibi– diğer yerli kadınlar gibi kapalı bir hayat yaşadıysa da, her perşembe öğleden sonra incecik beyaz şehirli çarşafına sarınıp köydeki tek istisna olmayı hiç dert etmeden Mağrip hamamına giderdi. Hareketli ve en hafif şekliyle şaşırtıcı bir çeşit "beyaz hanımefendi"

Ben onun elbette "Arap öğretmenin eşi" ama aynı zamanda iki tarafın onca köylüsü arasında burjuva sadeliğini koruyan "eski

şehirli hanımefendi" olmanın tamamen bilincinde kendini teşhir ettiğini düşünüyorum.

On yıllar sonra "Mağripli güzelin" siluetinin erkek –Fransız ya da yerli– bakışlarına aldırmadan köyün merkezinden geçtiğini gözümün önüne getiriyorum, şimdi onun bu haftalık dışarı çıkışa maskeli bir prensesin doğallığıyla boyun eğdiğini sanıyorum, zaten ona hiç ağır gelmeyen bir roldü bu; hatta o bu rolü bir nevi gönüllülükle yorumluyordu (tıpkı on beş yıl kadar sonra o uzak Fransa'nın dört bir köşesini hapishane ziyaretçisi kimliğiyle dolaşan kırklarında şık bir Batılı kadına dönüşeceği gibi).

Çocukluğumun başlarında, zorunlu rehberi, yani benimle beraber köydeki çarşaflı Mağripli kadın (ilerde kolayca Batılı seyyah kadına dönüşecek) haliyle genç annemin metanetini ve neredeyse rahatlığını böyle yeniden gözümün önüne getirebiliyorsam, bunun nedeni onun babamla oluşturdukları iki başlı birliğin çoktan bilincinde olmasıdır.

Annem, kızı küçük bir çocuk da olsa, yeniyetme bir genç kız da olsa, büyük bir kız da olsa babadan, kendisinden ayrı bir varlıkmış (elbette dışarıda, Arap sokağında karısından ayrıydı baba) gibi bahsetmeye kalkışamazdı. Ama annem bizlerleyken gitgide yeni bir çağrışım biçimi inşa edecek, "onun" hakkında Arapça konuşurken bile, en fazla "baban" diyerek üzerimdeki, geleneklerimizden gelen otoritesini öne çıkarırken, babam onun yüreğinde bir eş, onun "diğer yarısı" olarak kalacak.

Çok daha sonra şu sahne: Ben dünyanın öbür ucundan gelmişim, Paris'teki küçük daireye giriyorum ve bir günlük dul annemi kollarımın arasına alıyorum, annem yere yığılıyor, o güçlü, dayanıklı, metin, sapasağlam annem kendini büyük kızının, babasına en çok benzediğini söyledikleri kızının kollarına bırakıyor ve birden çocuksulaşıveren bir sesle (hayatımda ilk kez annemin böyle

sızlandığını duyuyorum) kulağına, evet, yitik bir sesle bana Şerçel aksanıyla Arapça fısıldıyor:

"Halimi görüyorsun işte... (umutsuz sesi duraksıyor, yüreğinden, etinden, canından, belleğinden fışkıran tek imgeyi buluyor)... ah, kızım, bir kediye döndüm ben... patileri olmayan bir kedi!"

Evet, şu garip itirafta bulundu: O artık kederlere gömülmüş bir kediye dönmüş ama kedi ellerinin ya da patilerinin tırnaksız olduğunu söylemedi, hayır: *"bla didates"* dedi, Arapça "patileri olmayan" diye fısıldadı!

Bu imge beni derinden sarsıyor: "patileri olmayan bir kedi", sanki büyük acılara gark olan anne-eş büyük kızına şöyle der gibi: "Beni, babanın sevgilisini kabul et, yeni doğmuş bir bebek gibi kabul et beni!"

Ona bir annenin sarıldığı gibi sımsıkı sarıldım, onu teselli etmek için kucağımda sallamak isterdim. Her şey tersine dönüyordu; o kendini bir çocuk, neredeyse bir bebek olarak görüyor, gece Toronto'dan Paris'e dönen bense genç bir anne gibi ona sarılıyorum, birden kendine "kedi" diyen kadına (sanki aniden teni farkında olmadan, koyup gideni istiyor gibi)! Ben o kadar uzaklardan gelip beş uzun dakika boyunca acılı kız evlat olmak yerine, daha çok, hafifçe yaşlanmış annemin genç annesine dönüşmüşüm. Sanki yas onu gençleştirmişti; sanki eşin ölümü onu dinginliğinden, en çok da senin baba, senin o zamana kadar ona telkin ettiğin o güven verici sükûnetten koparıp almıştı!

Ah baba (Paris'te bir hastane odasında tek başına uykusunda son nefesini veren sen), öldüğünün ertesi günü iki kadın arasındaki o kucaklaşma üzerinde uzun uzun durmamın başka bir nedeni de, birden dul kalan anne ile yetim kalan kız acılarını paylaşırken, o uzun dertleşmenin sonunda yörüngendeki yeniliği kavramış olmamdır. Senin, ey koca, senin silinmez yol izini kavramış olmam...

Hayır, hanene yazılacak en önemli sevap (mahşerde diyelim)

büyük kızına yol gösteren baba imgen değil. Daha çok, eski şehrinin geleneklerine göre en yakın gençlik arkadaşının kız kardeşiyle, şehrin en asil ailesinin en küçük kızı olduğu halde gene de "yoksulun oğluna", proleter sayılabilecek birine, kuşkusuz çeyiz niyetine, talip olarak niteliklerin; güvenli bir geleceğin garantisi olan Fransızca bilgin göz önüne alınarak verilen kızla evlendikten sonra, aynı sosyal gruptaki meslektaşlarının tersine, üstelik sertlik ve ciddiyetine rağmen, belli ölçüde bir gizlilik içinde ve gösterişe kaçmadan genç karınla –şimdi artık o kadar genç olmayan, o sabah eş-sevgiliye, köydeki Avrupalı komşularının deyişiyle "diğer yarısına" olan aşkından ağlayan dul eşin– aranda fiili bir eşitlik kurman; ben bu yörüngeyi Arap lehçesinde şiirsel görünen tek bir imgeyle yeniden kuruyorum.

Annemin "Gitti benim dostum, beni bırakıp gitti," diye yanıp yakılmasından çok, söylediği o kelimeler kulağımda: "Dişi bir kedi gibi hissediyorum kendimi, patileri olmayan bir kedi!" En fazla bir saniye içinde, ilk kelimelerdeki cinsellik pırıltısı "patileri olmayan"ın çıplaklığına gömülüyor... Baban beni sarıp sarmalardı, bana gücünü verdi ama gidişi beni... "tırnaksız mı" bıraktı? Hayır, "Patisiz!" Okşamak için mi?

İçinden (canından, yüreğinden) bir şey haykırdı: *"bla didates"* –artık okşamak için, tutmak için, tutunmak için ellerim yok!– Şöyle diyebilirdi: "Beni kollarına al, sen ona benziyorsun, bana onun gücünden, hatta varlığından birazcık versen!" ve ben, bir tek ben, kendimi onun henüz toprağa verilmemiş kocasının gölgesi gibi hissettim.

Bunu çok da fazla düşünmemiş olmalı (kucaklaşmamızda, gözleri kapalıyken ama gene de ağlamadan, bir tek sana doğru uzanmış, seni aramıştı): "Onun sevgisini geri ver bana!" diye duydum gibi geldi.

Çünkü –bu kez sadece kendi kendime konuşuyorum–, babam yatak odalarında şefkat dolu olmalıydı, hem şefkat dolu hem sert!

9

EBEVEYN ODASI

Sömürge köyündeyken çocuk gözlerimde yatak odası ve 1920'ler tarzı şık masif maun eşyaları; baş ve ayakuçları yüksek, kendisi geniş ve alçak karyolası; iki komodini ve üç boy aynalı devasa gardırobuyla tam takım yatak odası benim henüz şekillenmemiş, çoğu zaman fantastik ilk rüyalarımın ayrılmaz bir parçasıydı. Bu rüyalarda karyolanın dört bir köşesini süsleyen bakır topuzlar sonsuza kadar parıldardı; ben daha gün doğmadan yandaki küçük yatağımda uyandığımda, annem yavaşça doğrularak, beni ve geniş yatağın öbür tarafında yatan babamı rahatsız etmemek için çıplak ayakla odadan çıkarken karşıdaki aynalara yansıyan aynı topuzlar...

Ben o zaman onların tek çocuğuydum. Erkenden ölen ve bende hiçbir hatırası olmayan küçük erkek kardeşimin doğumuna kadar bu odada yattım.

Karyolam dar ama derindi, etrafı açık kahverengiye boyanmış metal bir parmaklıkla çevriliydi. Köydeki bu dairede, salonda uyuyan babaannemin yanına geçtiğimde on sekiz aylıkmışım. Dolayısıyla benim ilk hatıram işitsel ve geceyle ilgili.

Uyuyorum. Her akşam yüzüm kocaman aynalara dönük, karanlıkta uykuya dalıyorum... Hemen arkasından, yarım ya da bir saat, bazen daha da fazla zaman geçtikten sonra düzenli olarak, hatta her gece diyebilirim (henüz konuşamasa bile, bir varlığın hatırladığı ilk şey; belli belirsiz bir bilinç ışığıyla, karanlık fon üzerinde titrek bir mum alevi gibi o hatıra körpe belleğime çakılmış inatçı bir tarantula misali ayak diriyor), evet, her gece hemen uykuya dalıyorum; gömülüyor, yutuluyor, boğuluyorum.

Yarım saat, bir saat geçiyor, belki daha da fazla; ve her gece

düzenli olarak hem uzak hem yakın seslerin gürültüsüyle sarsılıyorum.

Bir uyanmanın değil de, daha çok bir sıkıntının beni yeniden yüzeye çıkarttığını hatırlıyorum; işte böyle her gece güçbela kurtulduğum bir balçığa benzeyen bir uyku...

En az on sekiz aylık bir bebeğin birbirini takip eden geceleri... Uykuya dalış düzenli olarak bir sesle, daha doğrusu iki sesle kesiliyor; çok yüksekten geliyormuş gibi hem çok yakın hem çok uzak, ancak yıllar sonra bilincimin yüzeyine çıkan bir fısıltı: O kadar küçük yaşta bile olsa o uyanış, hissettirdiği rahatsızlıkla neredeyse hayvani denilebilecek bir suçluluk duygusuna bürünüyordu. Sanki kesinlikle duymamam gerekiyormuş gibi! Anne babanın yatağıyla benim küçük bakır karyolam arasına sanki muazzam bir yasak konmuş, puslardan ve geceden bir duvar çekilmiş gibiydi. Bu yüzden gözlerimi asla açmıyordum.

Hepimiz karanlıkta olmalıyız! Neler olup bittiğini bilmiyorum. Bir çeşit müzik bu, şekilsiz ama haz (kelimeyi bilmiyorum, öyle hissediyorum) dolu bir sızlanış.

O gürültü –bir damlama gibi– anne babadan mı çıkıyordu, yoksa tek ve aynı sızlanış birlikte örülüp bütün odayı mı kaplıyordu, bilmiyorum. Ama uyanan, kulaklarını tıkayamayan (kıpırdamaya cesaret edemiyorum) bebek, hayal meyal kendisinin davetsiz bir misafir, bir fazlalık olduğunu, belki ancak ağlayıp sızlanabileceğini ya da anne sütüne ihtiyacı varmış gibi yapabileceğini biliyor. Her yana böyle bir ciddiyet yerleşmiş!

Hayır, kıpırdamamalıyım, tek bir hareket yapmamalıyım, sakın, ne yapıp edip uykunun karanlığına geri dönmeliyim!

Seslerin müziği devam ediyor, bir an uzaklaşıyor, bitmek bilmiyor – bu yüzden rahatsızlığım daha da artıyor. Ya yanı başıma sükûnet geri geldiği için ya da yorgun düştüğüm için sonunda yeniden uykuya dalmayı başarıyorum. Arkasından sessizlik; yanda iki nefes alma sesi, çok hafif bir fısıldaşma.

Tuhaf olan, on ya da on bir, ya da on sekiz aylıktan biraz daha küçük bir bebeğin uyanışı değil. Tuhaf olan, çok sonraları kendim de bir eş olduğumda (yirmi iki yirmi üç yaşına doğru) bir bebeğin karşısında (henüz benimki değil) nasıl irkildiğimdir.

Belli belirsiz anımsarken kendi kendime şöyle derim:

"Ne kadar küçük olursa olsun hiçbir bebek anne babasının yatağının çok yakınında yatırılmamalı."

O an hatıram canlandı: O zamanlar elimde olmadan duymak zorunda kalmanın verdiği o yavaş ve şekilsiz acı! Şuna inanıyorum, çok erken uyanan belleğimin unutuş sürecinin ardından, duyuların o uzun haz şarkısını (kendi kendime, kesinlikle eminim, kadın sesiydi diyorum) algılamış olmasını, evet, onca zaman sonra, bebek belleğimin çok yakınındaki bir tehlike –beni, bebeği bile utandıran–, karşısında bir istiridye gibi içine kapanmasını yirmi yıl aradan sonra hatırlatan şey, şaşırtıcıdır, ne soğuk bir edep duygusu ne de içimde bir yeraltı suyu gibi uyuyan hatıranın devamlılığı, bir meyveye benzeyen hazzın silinmez izi.

Daha sonra yavaş yavaş, ilk evlilik hayatımın uzun yılları boyunca bilmeden ama kopmaz bir şekilde kadından kadına bir intikal deneyimi yaşadım: Bir zamanlar on dokuz yirmi yaşlarında genç bir eş olan annem böylece bilmeden aşk hazzının dingin doyumunu bana devretmişti.

İkisine de, bir zamanların o genç çiftine bu yüzden minnettarım.

İKİNCİ BÖLÜM

Görünmeyeni yırtmak

Kim o kulağımda, sesimi dinleyen?
Kim o, benim ağzımdan konuşan?
Kim o gözlerimdeki, bakışlarımı ödünç almış?
Kim öyleyse örtüsü olduğum o ruh?

ŞEMS-İ TEBRİZÎ DİVANI (12. yüzyıl)

1

MADAM BLASI

On yaşından on yedi yaşına kadar kitaplar sayesinde; esnekleşen, akıcı hale gelen hayal gücü sayesinde iç dünyası aniden genişleyen bir ilkgençliği nasıl anlatmalı; açık, apaçık muazzam bir gökyüzü, sonu gelmeyen okumalar, her kitap hem bir insan (yazar), hem bir dünya (daima başka yerler), okumanın dalmak, sonsuza yelken açmak, sarhoş olmak demek olduğu, içinden uzun, sakin akışların geçtiği bir iç kaynaşma, bir kızlar okulunun etüt sınıfında bile yırtılıp geri çekilen ufuklar, hepsi de lacivert önlük giymiş yatılı kız öğrenciler; benim önlüğümün cepleri bollaşmış, her gün biraz daha sökülüyor, sol cebimde bir kitap, sağ cebimde başka bir kitap var.

Kaç on yıllar sonra şimdi şu üç kelimeyi de tekrarlamak: BEAU DE L'AIR.

İlk heceden sonra imge yavaşça yükseliyor: Upuzun tırnaklı upuzun parmaklar ama tırnaklar parlak kırmızı, iki kadın eli bir dua için mi birleşmiş?.. Bir adak mı adıyor? İncecik parmakların ucunda hiç böyle kıpkırmızı, uzun, upuzun tırnaklar görmediğim için, bakıyorum ve temkinli, ciddi, o zamanlar hiç duymadığım bir aksana –o ince uzun kadında bir taşra aksanı yani– sahip bir ses on yılları aşıp geri geliyor – ama elleri, o elleri, cart kırmızı tırnakları, en az otuz yıl sonra Blois'da, daha yüzüne bakmadan karşımda beliren uzun boylu kadının kim olduğunu tanımamı sağlayan aynı el ve tırnaklar ama hayır, ilk seferindeki gibi onun imgesini bende daima saklı tutan şey onun sesi, evet, içmem için bana ilk Fransızca dizemi veren, daha önce sadece Kuran'dan ayetler okumaya alışık olduğum şekilde; neredeyse muhteşem bir yavaşlıkla, belli belirsiz vurgulanan bir ciddiyetle, sakin ama son hecede neredeyse ateşli

bir akıcılıkla telaffuz ettiği ilk Fransızca dizemi veren o.

Başka bir yatılı okulda olsa, bu şekilde kavuşturulduğunda ya Ave Maria'ya (şimdi öyle farz ediyorum) ya ölüler duasına ya da varsa, sevgililer duasına eşlik edebilecek uzun parmaklarıyla bu hanımefendinin sesi, ruhun yücelişiyle, kendinden geçişle derin bir sessizliğe gömülen bütün sınıfa bahşettiği gibi –klasik edebiyat altıncı sınıf– bana böyle bir duygu bahşeden ilk Fransız olan Madam Blasi'nin sesi. Kızlar ya kavuşturulan eller yüzünden ya da sese, sesin yavaşlığına, hafif aksanına kapılarak susmuşlardı, ben en önde ya da ikinci sırada oturuyordum (emin olduğum tek şey, sanki aniden bir ritüeldeki gibi dua edip yalvarmak için birleştirilmiş ellerin hareketi), kalbim çarparak bakıyorum, dinliyorum, bir ilk sarsıntı yaşıyorum, daha da fazlası; içime işleyen bir şok.

Bu kırmızı tırnaklı, kemikli yüzlü ve bir anda bir rahibeye dönüşerek, sınıfın, boğuk boğuk çarpan kalbimin sessizliğinde bir ayin yöneten kadının sesini ilerde ne kadar sık duyacağım:

Mon enfant, ma sœur,
Songe à la douceur[1]

"Yolculuğa Davet"i işte böyle, bir anda aldım. Dahası, Fransızca kelimelerin güzelliğine daveti; gene bundan başka, kelimelerin altındaki gizli soluğa, bu yavaşlık ve tören sesini belli belirsiz yaylandıran ritme daveti. Sanki Madam Blasi ani bir mucizeyle, yumuşacık bir çatlayıp serpilişle onları doğaçtan okur gibi olduğundan, bu dizeleri önce yavaş yavaş kabul ettim ama hemen arkasından bir darbe gibi, tam kalbimin ortasına indirilen bir darbe gibi hissettim... Gözlerimi uzun parmaklara, tuhaf tırnaklara dikip baktım, işte şimdi de ben başka yerlere, dört beş yıl öncesine sürüklenmiştim, buz gibi bir kış sabahı erken saatte Arapça radyoda bir tenor sesi duymuştum, tekdüze bir sesle Kuran'dan ayetler okurken birden nağmelerle sesini iyice yükseltmişti; ve ben kolejdeki sınıf arkadaşlarımın gözünde babamın upuzun adı

1 Fransız şairi Baudelaire'in "Yolculuğa Davet" şiirinden. (ç.n.)

ve benim, bana kendi çevremde saygınlık veren ama "Ötekilerin" arazisinde küçük düşüren Fatma adıyla onlardan –bizi aralarına alır gibi yaparken farklı olduğumuza inanan onlar– farklı olduğumu unutuyorum; bunun üzerine Baudelaire'in bu ağır giden şiirini (ama fazla ilerledim, henüz şairin adı telaffuz edilmedi, henüz o adı duymadım) ancak şöyle bir yokluyorum, neredeyse parmaklarım ve de kulağımla dokunacağım ona; güzelliğin nasıl bir ve çok olduğunu, Kuran'daki ayetin bile nasıl çoksesli bir ahengi olduğunu... hissetmek beni o kadar sarsmıştı ki.

Dinlerken hem sınıfta hem başka yerdeyim; her şey genişlemiş, yırtılmış, büyümüş, gökyüzü sonsuz, ve şiirin, benim için sureden bir ayet değil, uzun, çok uzun bir şiir olan şiirin sonuna gelen hanımefendi "Yolculuğa Davet" diyor, sonra bir anlık bir suskunluğun arkasından ekliyor...

"Charles... Baudelaire."

Soyadını önadından ayırarak söyledi. Bu kısacık duraklamada neredeyse soluğu tıkandı. Ama hayır, tersine duraklamadan, takılmadan, sonenin dizeleri kadar ağır ve aynı ahenkli akışla şairin adını telaffuz etti. Ve ben gözlerimi ona doğru kaldırdım. Müzik, müziğin yankısı hâlâ kulaklarımda, gözlerimi diktim, uzun uzun baktım ona.

Sahne şimdi gözlerimin önünde; yaşadığım ilk sanatsal şok; baştan ayağa, hem de "onların" tarafında; oysa dün "sırf benim için" Arapça öğretmeni getirmeyi reddetmişlerdi ("Sırf sizin için! Tek bir öğrenci için!" diye bağırmıştı müdire hanım hafiften öfkeli, şöyle bir toparlanmıştı benim parmak kaldırıp yüksek sesle, saf saf talebimi dile getirmem üzerine: "Anadilimi, atalarımın dilini seçmeli dil olarak edebi açıdan öğrenmek istiyorum ama köyde gittiğim ve Kuran'ı ezbere, yani anlamadan öğrendiğimiz Kuran kursundaki gibi değil, şairleri ve eski metinleri okuyarak!")

Henüz on bir yaşında bile olmayan ben, klasik edebiyat altıncı sınıfta daha ilk derste ayağa kalkıp gergin bir sesle gerekçelerimi sıralamış, hayal kırıklığımı ifade etmek istemiştim (Edebi Arapça

elbette benim için "yabancı dil" olamaz, diye düşünüyordum ama gene de...). Okul müdiresi –ayakları dışarı dönük bir şekilde yürüyüşünden ve kurulmuş gibi mekanik biçimde ilerleyişinden dolayı ona aramızda "Onu on geçe" derdik–, fısıltı halinde "komünist" olduğu ve birkaç yıl önce Pétain rejimi tarafından görevinden alındığı söylenen bu hanım, çileli geçmişiyle taçlanmış bir halde gelmiş bana bir hışımla anadilimi edebi olarak öğrenme talebimle bir tek benim için öğretmen tayin edilmesini hiçbir gerekçenin haklı çıkaramayacağını beyan ediyordu.

"Seçmeli diliniz İngilizce olacak, diye kestirip attı, tıpkı diğer sınıf arkadaşlarınız gibi! Aksi halde Latinceden vazgeçer, Modern Edebiyat altıncı sınıfa geçiş yaparsınız, orada galiba sizin gibi Arapçayı seçen üç kız daha olacak... edebi Arapça!"

"Yerli halkın" konuştuğu bu dilin böyle değişik bir biçimi de olduğundan şüphe eder gibi sıfatın üstüne basa basa telaffuz etmişti.

Ve her zamanki gibi siyahlar giymiş olan "Onu on geçe" beni adeta askerce selamladı, silueti olduğu yerde hafifçe dönerek oradan ayrıldı, ben kaskatı yerime oturdum, çünkü çok özel talebim içimde asılı kalmıştı, uygun gerekçeleri bulamadığımın bilincindeydim, yine de "Avrupalı" denen, halbuki tıpkı benim gibi bu ülkede doğmuş sınıf arkadaşlarımın "ölü" olarak adlandırılan diller (sınıftaki en çalışkan öğrencilerin iki yıl sonra Klasik Yunancayı seçeceğini şimdiden biliyorduk – bununla birlikte, okuması yazması olmayan akraba kadınlarınca aktarılan o Arapça atasözünü, yani Hz. Muhammed onu mağarada Cebrail'den duyduğu için "Arapça Allah'ın diliyse", Yunanca da "meleklerin dilidir" sözünü bir tek ben biliyordum) dahil dünyadaki bütün dilleri öğrenmeye hazır olmasını ama aynı kızların okul dışında, nüfusun onda dokuzunun konuştuğu dili öğrenmek için hiçbir çaba göstermemelerini o yaşta nasıl anlamalı! Bu soruyu ben bile kendime sormamıştım, sanki yaşadığımız sömürge dönemi, içimdeki şaşırma duygusunu da uyuşturmuş gibiydi, oysa sınıf arkadaşlarımın anadilime olan sağırlıkları karşısında şaşırmam gerekirdi.

Bu uzun geri dönüşün ardından, Madam Blasi'nin tıpkı bir ayin-

de gibi, bizi etkilemeye yönelik birtakım arayışlara kaçmadan ne tumturaklı bir ifadeyle ne de ezbere okur gibi okuduğu, tersine bal şerbeti gibi ağır ağır akıp gitmeye bıraktığı Beau-de-laire şiirine dönelim. Herhalde ben bu şiirin ritmi, müziği, duruluğu; çok yakın, neredeyse okşayıcı, oysa çok uzaklardan gelen uçucu imgeleri karşısında allak bullak olup sarsılan tek –yerli– kızdım, gözlerini bu ince uzun elli, parmaklarını birleştirmiş, parlak kırmızı tırnaklı okuyucu kadına diken ben küçük kız, bakışlarımı ondan alamazken bir duygu çalkantısına, ancak "estetik" olarak tanımlayabileceğim bir huzursuzluğa gömüldüğümü hissediyordum; derin düşüncelerle dolu bir düzlüğe sessiz ama muhteşem girişim işte tam o an oldu – gerçekdışına yavaş ve hissedilmez bir geçiş, bu gerçekdışı, vücudunuz (gözleriniz, kulaklarınız, ritme dokunmak isteyen parmaklarınız, yerden kesilip amaçsızca oraya buraya savrulacak ayaklarınız) kadar akla yatkın geliyor, evet, vücudunuz ama aynı zamanda kalbiniz de çarpıntılar içinde ve siz bunun nedenini anlayamıyorsunuz.

Gözlerimi öne eğdim. İçimde ne kelimeler ne de cümleler vardı. Sadece o ilk "söz"den, bu kadının sesinin açılıp akmaya başlamasından itibaren, aramıza sanki gizli bir yakınlık yerleşir gibi oldu. Akıcı ve ışıltılı, kendine has bir bölge – ilerde kadın erkek başka şairlerin de kaçıcı gölgeler gibi kayacağı ve bana arkasından ne kadar çok ağladığım babaannem kadar yakın olacağı bir bölge.

Daha sonra beni rahatlatan şey –kuşkusuz Baudelaire ve Madam Blasi sayesinde–, önümüzdeki altı yıla yayılacak bu derslerde, dış görünüşe rağmen, ötekilerden farklı biz "yerli kızlar" (iki yüz yatılı öğrenci arasında yirmi küsuru bile bulmuyor) ve diğer tarafta Avrupalılar, yani hepsi de öteki tarafta kabul edilen Fransızlar, İspanyollar ya da Maltalılar diye bir şeyin olmamasıydı, bu kesin. Hayır, Arap ve Kabiliyeli kızların oluşturduğu azınlık arasında –ben Berberi dilini bilmediğimden, sadece Arapça ve Fransızca konuşuyordum– yatılı yıllarımın temsil ettiği o kozanın içinde ikiye bölünmüş bir dünya yoktu.

Bu bölünme elbette vardı (ilerde yemekhanedeki birkaç sahne bize bunu çok acı biçimde hatırlatmıştır).

Buna karşılık, o altıncı sınıftan itibaren, Madam Blasi tarafından bir ışık bahşedilmişçesine –tane tane okuyuşu, teatralleştirmesi, ayinselleştirmesiyle– bana uzatılmış o ilk şiirden itibaren, evet, üzerimizde başka bir evrenin süzüldüğünü ve yalayıp yuttuğum kitaplar sayesinde, daha da kesin olarak şiir sayesinde –en azından, şiir tıpkı ufuktaki bir kuş gibi hiç beklenmedik bir anda kendini hafifçe gösterdiğinde– oraya yaklaşabileceğimi anladım. Yalnız ve yabani bir yatılı okul öğrencisi olacakken, o alan benim için bir anda mucizevi bir atmosfer haline geliyordu – benim kadar nice başkalarının da bütün rüyalarının yuvalandığı bir bölge.

O yükseklerde kendimi tıpkı eskiden gecelerde olduğu gibi, küçük kız yatağımda, Mama'nın okuyup üflemeleriyle korunduğumu hissederdim; göçüp giden o tatlı babaanne bazen yatakhanedeki yatağıma sokulur gibi olur, beni okşar, ısıtırdı, çarşaflar arasından buz kesmiş ayaklarımı yeniden ovalayan ellerinin yumuşaklığını unutamadığım o hayalet.

2

TEK BAŞIMA İLK SEYAHATLER...

O ilk yıl, her cumartesi yatılı okul önlüğümü etüt odasındaki dolaba bırakır, saat on altıda kolejin ana kapısından çıkardım; bazen maun ahşap kaplamalarıyla son derece etkileyici, boş olsa da, güzelce cilalanmış ahşabın rengi sayesinde aydınlık ve sıcacık olan, gözlerime lüks bir yermiş gibi görünen iki görüşme salonuna giden karanlık koridordan geçmek hoşuma giderdi. Dışarı çıkar çıkmaz ilk gürültülü bulvarı –kamyonlar, bazen kenar mahallelerden gelen, birkaç kısrağın çektiği iki tekerlekli vs arabalar (gürültü kıyamet, arabacıların bağırışları, Arapça Berberice kırması kötü bir Fransızcayla karmakarışık küfürleşmeler)– takip ederdim, kalbim küt küt atar, bu hengâme başımı döndürür; kaybolmamaya dikkat ederek tedirgin bir heyecan içinde yürürdüm, otobüse yetişmek için sadece yarım saatim vardı ama zaten bu bağırış çağırışla sürüklenircesine ilerlerdim.

Yirmi metre kadar sonra o saatte etrafı sessiz ve ışıkları hemen hemen sönmüş olan yuvarlak planlı "şarap hali"nin ezici kütlesinin yükseldiği karşı tarafa bakardım. Gülle gibi ağır okul çantam kolumda, ağırbaşlı küçük bir kızın düzgün adımlarıyla yürürdüm. Kavşağa yaklaşırken sola dönmemle kendimi iki kenarı kestane ağaçlarıyla çevrili daha geniş bir bulvarda bulurdum. Burası daha işlekti çünkü koca kamyonların yöneldiği istasyona giden yoldu; her defasında yolda bir zamanlar şehrin tam ortasına kadar çıkıyormuşa benzeyen ama çoktan kaldırılmış bir "micheline"in[1] hâlâ görülen raylarını fark ederdim.

Ben, yürüyüşçü kız, gözlerim neredeyse hep yerde ama diken üstünde ilerlerdim. Sonunda otobüs garajına yaklaşırdım,

1 1930'larda Michelin firması tarafından hizmete konan, raylı sistemi kullanan, tekerlekleri lastikten, hafif araç. (ç.n.)

otobüsler saat başı arka arkaya hareket eder ve yavaş yavaş şehirden çıkıp daha sonra Mitica'nın köylerinden geçer, en azından Marengo'ya ve ötesine kadar uzanırdı.

O andan itibaren tedirginliğim azalırdı, neredeyse içimden kaldırımın kenarına dikilip etrafı seyre dalmak gelirdi; kim garaja gelecek, kim birbirinden çok farklı modelleri olan bu arabalarda daha uzaklara, yani Cezayir'e, başkente kadar uzanacak; el arabalarını ya da bir katırın arkasına bağlanmış salaş arabaları süren köylülerin arasından hangileri bir saat sonra benim asla görmediğim çiftliklerin önünde duracak. O an hayal gücümü askıya alıyorum; sakin limana geldiğimi hissediyorum, artık oyalanmamam lazım!

Şimdi saat dört buçuk. Özgür ama ihtiyatlı yatılı öğrenci yürüyüşümün beş yüz metresini tamamlamak yirmi dakikadan daha az zamanımı aldı ve acele etmesem de, beni karşılamaya çoktan hazır olan aile ocağına döndüğümü düşündükçe kendimi mutlu hissediyorum...

Çünkü, "cumartesi akşamları" yürüyüşümü yeniden düşündüğümde, şimdi fark ediyorum da, gözlerim elbette beni heyecanlandıran kalabalığın itiş kakışıyla dolu olsa da ben gerçekten "terbiyeli bir kız"ım. Otobüs işletmesinin bürosuna girince (ilk defasında babam benimle birlikte gelmek zorunda kalmış, yavaşça yerli memurlar arasından tanıdığı birkaç kişinin adını vermişti), paramı çıkartıyorum, büyüdüğüm köyün adını zar zor mırıldanıp yerime geçmeye hazırlanıyorum ("oturarak" diye belirttiler ve ön sıralarda, çünkü otobüsün arkası, köylü ya da işçi erkeklere ayrılmış – bir iki kadınla, benim gibi küçük kızların rahatsız olmaması için...). Daha sonra dışarıda, otobüsün önünde beklemem gerekti – otobüs küçük bir gecikmeyle geldi, sonra süpürülüp özellikle zemini temizlendikten sonra boşken kontrolden geçirildi. Nihayet kapılar açılınca önden kadınların binmesine izin verdiler: Siyah şalı ve şapkasıyla bir İspanyol kadınıyla, şehirliler gibi çarşaf giymiş, gözleri sürmeli ama yere bakan iki kadın ve en son ben; baston yutmuş gibi duran utangaç bir kız. İlk ya da ikinci sıradaki yerime oturduktan

ve babamı tanıyan memur nerede oturduğuma baktıktan (benimle konuşmadan ama gene de onu tanıyayım diye çırpınarak) sonra, daha ciddi bir tavırla ağır ağır diğer grupları incelemeye koyuluyorum: Her zaman pek de temiz olmayan ihramları içinde, bazen başlarına hasır şapka ya da yün takkeler geçirmiş Berberi köylüleri; bazılarının onlara bir cengâver ya da yalancı haydut havası veren uzun ve uçları yukarı kıvrık bıyıkları var. Mağrur bir sükûnetle neredeyse en son onlar biniyor. Arkalarından takım elbise-ceketli, Avrupai havalı birkaç memur geliyor –bunlar aralarında bazen Arapça bazen de düzgün ama gene de bütün "r"leri yuttukları bir Fransızca konuşuyorlar– bunlara "asrileşmişler" deniyor; onların da benim gibi yolun sonundaki büyük köylerde beklendiğini biliyorum. Bazı cumartesiler birkaç "Petits Blancs"[1] da oluyor: Biri kasketini yana yatırmış, diğeri yerine oturmaya hazırlanırken muavin araba hareket eder etmez sigarasını söndürmesini emrediyor. Ben başımı çeviriyor, burnumu cama dayıyorum, yüzlerin, kıyafetlerin, bazıları sadece akrabalarını geçirmeye gelen dışarıdaki kalabalığın konuşma biçimlerinin çeşitliliğinden hiç bıkmıyorum.

Birden canım gitmek istemiyor, bu doğaçlama tiyatroya doyamadım; gelip orada vakit öldüren meraklılar, başka yerlere gitmek için bekleyen ve sabahtan beri beklemişe benzeyen halktan birkaç kadın; yün çarşafları haşmetli göğüslerinin üzerinde aralanmış, kınalı perçemler başlığın sateninin altından çıkmış... İçimden, belki de bu kadınlar bir yere gitmiyordur, diyorum, herhalde seyretmek için gelmişlerdir buraya. Sabırlı halleri ve yüz hatlarındaki yorgunluk beni onların hayatı hakkında derin düşüncelere sürüklüyor. Ne bekliyorlar? Yoksa biri gelip bilet almak için para mı getirecek?

Nihayet otobüs hareket ediyor ve ben, bir saat süren yolculuk boyunca burnumu cama yapıştırıyorum; manzaradan, hızdan, gece inmeden önce kızıllaşan gökten hiçbir şey kaçırmak istemiyorum. Gece, en azından kış günleri biz daha oraya varmadan yavaş yavaş bizi yutacak.

---

1 Uzun zamandır sömürge toprağına yerleşmiş ama yüksek bir geliri olmayan beyaz adam. (ç.n.)

Otobüs şehrin dış semtlerini geçtikten sonra süratlendi, akıp giden ve sanki üzerimize gelir gibi olan manzaraları bir aceminin heyecanıyla seyrediyorum, ta akşamın solan aydınlığına kadar; arkada muhteşem bir şekilde uzanıp giderek pas rengi ışıklarıyla bu motoru inleyen, biraz tıknefes otobüsü sarmaladığını hayal ettiğim aydınlık...

Artık ilk mezrayı bekliyorum, nadiren durulur buralarda – ama yol bir iki kavşaktan sonra ikiye ayrılacak ve ben her seferinde olduğu gibi, kıvrıla kıvrıla yakınlardaki tehditkâr Atlaslar'a çıkan öbür yola, bana sanki macera düşkünlerine ayrılmış gibi gelen yola sapacağımızı umut edeceğim. Ama kaldırıma çökmüş sessizce bize bakan işsizleri ve dilenen çocuklarıyla bu mezranın içinden geçip gidiyoruz bile.

Sonraki köyde otobüs on beş dakika mola veriyor (muavin posta balyalarını ve çeşitli paketleri aşağı indirtiyor). Her şeyi gözlemliyorum, bu yüzden neredeyse evimize yaklaştığımı unutuyorum, dünyayı seyreylerken, az kalsın kendimi kaybedecektim; asla inmeden keşfettiğim bu köyler, şaşmaz bir şekilde ikiye ayrılmış bu erkek ve çocuk kalabalığı, mekânlarına varıncaya kadar: Bir tarafta tıklım tıklım ve gürültülü Mağrip kahvehaneleri, diğer tarafta, karşı kaldırımda, bazen kasabanın merkezinde, orkestra-bando pistiyle meydanın karşısında yüzyıl başından kalma ve beni etkileyen yüksek camları, aynaları, avizeleriyle Avrupa tarzı bir sürü birahane.

Bunların müşterileri arasında da aynı ayrışma hüküm sürüyor; bir tarafta, çoğu zaman çömelmiş ya da birbirine sokulmuş Arap köylüleri, diğer tarafta bazısı takım elbise ceket, başta melon şapka, nadiren kafanın arkasına itilmiş kasketleriyle Avrupalılar; elde çoğu zaman iskambil kâğıtları, bira bardaklarının ya da "anisette"lerinin[1] karşısına kurulmuş şiş göbekler... Asabi hareketleri var, konuşup el kol hareketleri yapar gibiler ama ben onların görüntülerini hep sessiz bir kesit halinde görüyorum. Biraz daha ilerde, başları önde, ayakta durup ciddiyetle yeri inceleyen

1 Yeşil anason ve başka otlardan elde edilen hafif içki. (ç.n.)

başkaları var: Bunlar "boule"[1] oyuncuları; donmuş gibi heybetli duruşlarıyla bana gizemli görünüyorlar.

Muavin her molada köyün ismini bağırarak bir iki dakikalığına aşağı iniyor; bu köyler çoğu zaman Napolyon ordularının yüz elli yıl önce oralarda savaş kazandığı Avrupa şehirlerinin isimlerini taşıyor, oysa yerli halk bu yerlerin yakınındaki kabilelerin adını aynen koruyor.

Bu uğrak yerlerinin iki isim taşıması –biri ülkenin kendisinden gelen, diğeri Fransız bile olmayan– aslında o devirde beni hiç şaşırtmamıştı ama iki üç yıl sonra tarihin gidişatındaki gelişmeler ışığında bunun üzerinde yeniden düşüneceğim...

Dışarı bakıyor ve muavinin davudi sesini dinliyorum, her şeyin tam anlamıyla gerçek olmadığı izlenimine kapılıyorum, kuşkusuz tek başına seyahat ettiğim, sessizce ve donmuş gibi oturduğum yüksek yerden, içinden geçtiğimiz köylerin dünyasına, sadece erkeklerle, daima iki gruba ayrılan erkeklerle dolu bu sokaklara tepeden baktığım için olacak; "Avrupalılar" ve ötekiler, ya da hayır, ötekiler demiyorum, çünkü "Ötekiler" aslında "bizimkiler" – babam benimle Fransızca konuşurken, Fransız meslektaşlarının "yerliler" diye bahsettiği insanlar için "bizimkiler" diyor.

"Bizimkiler": "bizim" grupları en sefil halleriyle incelerken babamın sözlerini tekrarlamış oluyorum ama ben içlerinden en azından birkaçının, çoğu zaman en hırpanilerinin, sefalete düşmüş ve buruk eski derebeyi havalarını koruduğunu hissediyorum. Sonraki yıllar, cumartesi akşamları aynı yol boyunca onların beni neden bu kadar büyülediğini kendi kendime sormak için fırsatım olacak, oysa onlardan uzak duruyorum, bunun nedeni babamın kızı olmam, köyde bizimkilerin aynen dediği gibi "öğretmenin kızı" olmam değil; içimden bunun nedeni, üzerlerine geçirdikleri sahne kostümleri gibi bornozlar diyeceğim, ya da tersine, onları böyle yere çökmüş, bir bacaklarını kıvırıp altlarına almış, dirseklerini tam bir rehavet içinde dizlerine dayamış bir halde görünce,

1 Fransa'da yaygın ve saha üzerinde belli sayıda toplar ve misketlerle oynanan bir oyun. (ç.n.)

tek gerçek kişinin onların baktığı ben mi (otobüs durunca), ya da otobüsün camına yapışıp yassılmış, geçerken şöyle bir görüverdikleri cin gözlü yüzüm mü, yoksa bir anlığına yakalanıp benim için uçucu ya da durağan zamanı içinde sürüp giden bir tabloya dönüşen donup kalmış bu proleter grupları mı olduğunu bilemiyorum.

İşte artık köyümüze yaklaştım; kışın onu çoktan koyu bir gecenin içinde boğulmuş olarak buluyorum. Ama otobüsün kapısı açılır açılmaz dışarı ilk fırlayan ben oluyorum ve babam bir adım öne çıkarak karşıma dikiliyor, elini uzatıp gülümsüyor:

"Çok iyi, diyor rahatlamış olarak, otobüs tam saatinde geldi!"

Her defasında içimden geldiği gibi babamın boynuna atılmamak için kendimi tutmam gerektiğini biliyorum. Dışarıdayız, herkesin önünde; ama "bizde" babaların iki yanağından öpülmez (zaten babam da eğilmezdi); hayır, köydeki erkek çocuklar büyümüş de küçülmüş bir ciddiyetle ve saygıyla babalarının elini öperler – o göstere göstere uzatılan eli. Babam biri kalkıp da onun boyun eğme olarak gördüğü bu harekete davranmaya cüret edecek olsa bundan tiksinirdi. Nasıl mı biliyorum? Bizim ailenin kitabında hiçbir şey önceden düşünülüp kararlaştırılmış değildir ama bu, küçücük yaşından itibaren herkesin sabah selamından vedalaşmalara varıncaya kadar her bir davranışına çok iyi mukayyet olması zorunluluğunu hiçbir şekilde ortadan kaldırmaz; her şey kodlanmış, belli kurallara bağlanmıştır, en önemlisi de, daha en başından bir istisna olarak görülen ben, Avrupai görünüşlü ama Avrupalı olmayan, on bir, sonra on iki yaşındaki ben, dışarıda, herkesin –bir blok halinde birbirine karışmış Fransızların tamamı ve sadece erkeklerle oğlan çocuklarından oluşan, erkek cinsinin bir araya toplandığı "bizimkiler"– önünde, sokakta her bir hareketimi frenlemek zorundayım, tesadüfen sokak boş olsa bile.

Mesela ayaklarımın ucunda yükselip içten gelen, taşkın, neşeli bir pervasızlıkla babamı sevgiyle bir kere, iki kere, a evet, sanki bir kuş öpücüğüyle öper gibi iki yanağından öpmem çok ayıp kaçar!

Elbette bana açık açık yasaklanan bir şey yok ama babam, küçük kızı yanağına bir ispinoz kuşu, bir tarlakuşu, herhangi bir şey

gibi bir öpücük kondursun diye o uzun boyunu başkalarının önünde asla eğmezdi. Bütün bu sevgi gösterileri bayağı bulunur, öbür klanı maymun gibi taklit etmek sayılırdı; yaklaşan ya da ayaklarımızın altında bir kömür ateşinin korlarını kızıla boyayan geceyle kararan sokakta yapmama izin verilen tek şey, vücudumu, omuzlarımı hiç kıpırdatmadan durmak; sadece bir tokalaşma (babamın geniş eli içinde benim minik elceğizim) ve fısıldayan sesim: "Çok sevinçliyim!" Hemen "Sana kavuştuğum için, sana!" diyemem ki, çünkü kendimi bırakırsam, onun ekleyeceklerini önceden biliyorum –sanki bir kalkan kuşanır gibi ya da benimleyken karısına olan aşkından bahsetmekten hoşlandığı için–, evet, suç ortaklığına bile yanaşmadan, her zamanki gibi başkalarının yanında kendine hâkim olarak adeta fısıldarcasına şöyle diyecekti: "Peki ya annen, onu unuttun mu?"

O, koca, en fazla on dakika sonra eşikten geçer geçmez annemin boynuna atılmanın benim için hem çocukluğun hem de uç veren ergenliğin doğallığına kavuşmak demek olduğunu, genç anne mütevazı krallığından bir yere ayrılmaksızın tarafımdan kucaklanmaya şefkatle izin verirken, kocası benim sevgi gösterimin genç karısı için fazladan bir ziynet olduğunu bilecek.

Evet, gecenin ilk ışıklarında (karşıki birahanede gaz lambaları arka arkaya yanıyor) babamın elinden tutup beni öğretmenlere mahsus binadan ayıran elli metreyi aşıyorum. Zaten annemin, yatak odasının görünüşte hemen hepsi kapalı panjurlarının arasından yolumu gözlediğinden eminim...

İşte böyle her hafta Buleyde'deki yatılı okulumdan çıkıp köydeki aile evine varmam yaklaşık iki buçuk saat sürüyor.

3

PİYANO

O ilk yılın pazarlarını hiç hatırlamıyorum. Herhalde annem çamaşırlarımı yıkayıp ütülemekle meşgul olurdu. Küçük erkek kardeşime her zamanki gibi neredeyse aileden biri gibi olan "halti[1] Hatice" bakardı, köyden bir sütanne; hatıralarımda bu küçük kardeşimi hiç göremiyorum, belki de şimdiden zamanını dışarıda, binadaki başka çocuklarla hatta kaid'in oğullarından biriyle geçiriyordu... Kız kardeşim, öbür öğretmen çocuklarıyla oynarken eskiden bana yaptıkları gibi fazla sıkmadıkları küçük bir kız. Ama aile hayatını bulamıyorum. Nasıl söylemeli? Daha o zamandan, bazen gerçek anlamda ne oradayım (bir sürü Fransız kızının arasında, yanımdaki yatakta yatan Jacqueline'le her akşam sohbeti koyultmaya başladığımız yatakhanede), ne de tamamen eve dönmüş gibiyim, oysa yakınlaştığım birkaç Müslüman kızı benim tersime cumartesileri de evci çıkamıyor.

"Orada" kimlerle arkadaşlık ettiğimi kafasında canlandırmak isteyen annemin merakını kuşkusuz gidermem lazım. Acaba babama bana bir piyano almasını o yıl mı teklif etmişti? Babam bana bir solfej öğretmeni tutulmasına hemen onay verdi. Yatılı okuldaki bu öğretmen beni haftada iki dersten muaf tutacak, o dersleri akşam etüt saati içinde kolayca telafi edecektim. Herhalde annem bir yıl düzenli piyano dersinden sonra –piyano gelir gelmez–, ona o çok sevdiği geleneksel Endülüs havalarını çalabileceğimi hayal ediyordu.

Yatılı okuldaki o ilk yıl, ben uslu bir kızım, annem ise benimle ilgili müzikal hayallere kapılıyor... doğrusu ya, kendi zevki için. O zamana kadar onu elbette hiçbir zaman eve "kapatılmış" olarak düşünmemiştim, oysa o doğduğu şehirden uzakta olmaktan,

1 Halti: (Ar.) Teyze (yay.n.)

Arapça yayın yapan ve geniş folklor kuşakları yayınlayan Cezayir radyosunun programlarından başka eğlencesi olmamasından sıkılıyor olmalıydı. Acaba annem Şerçel'deki hayatını, o kadın kadına sosyal hayatı –her fırsatta sık sık ziyaretler ve burjuva kutlamaları–, her yıl yaz başlar başlamaz annesinin evinde kavuştuğumuz o kibar âlemi gerçekten özlüyor muydu?

Piyanoya gelince, hemen ertesi yıl satın alınacaktı ve ilk zamanlarda ben bile gururlanacaktım.

Bir hatıra beliriyor: Yatılı okulda bir öğrenci grubuna karışıp hayatımda ilk defa Gençlik Müzik Örgütü'nün düzenlediği bir konser dinlemeye gidiyorum; Paris'ten gelen ünlü Samson François, Chopin'den eserler çalacak.

O zamana kadar tıpkı annem gibi sadece bir radyo dinleyicisiydim ama ben Batı müziği dinlerdim. Sanırım pazar sabahları Bach çalarlardı ve bu müzik bana hep kilisedeki ayinle bağlantılı gibi gelirdi; o kadar ki, pencerelerimizin altından geçen ve özellikle altın rengi kaftanlar giymiş çocukların göstere göstere taşıdığı çok sayıdaki heykel yüzünden bize pagan gibi, biraz ilkel bir geleneğin kalıntıları gibi gelen Katolik ayin alaylarıyla birleştirdiğimden bu müziği doğru dürüst dinlemezdim. O kadar "modern" olan bu Avrupalılar bize aniden koca çocuklar ya da bilmeden puta tapan insanlar gibi görünürdü!

Gençlik Müzik Örgütü'nün konserine o ilk gidişimde (on üç yaşında olmalıyım) benim için her şey yepyeniydi: Salonun, içine gömüldüğü karanlık; dinleyicinin önünde eğilen, sonra çalmaya yoğunlaşan ünlü piyanist; klavyenin üstüne uzanan eller; hissettirmeden sessizliği tırmalamaya başlayarak gitgide ilerleyen bir akış halinde yükselen müzik notaları –sanki belli belirsiz görebildiğim piyanonun arkasından bir çağlayan fışkıracak–; sanatçının yarı eğilmiş ve parmaklarından esrarengiz bir düzenle birbirinin üstüne binmiş ahenk selleri akıtan gölgesi...

Gözlerimi kapatıyorum, kendimi birbirinin içine girmiş bu ses sellerinin gitgide artan yükselişine kayarcasına bırakıyorum; etrafımdaki kalabalık sanki aniden hayalet kesildi, sanki benim gibi gerilmiş, soluğunu tutmuş, farkında olmadan kendini birbiriyle çarpışan ses dalgalarına, birbirinin içinde erimiş ya da birbirine karışmış armonilere kaptırmış gibi... kalabalıkla birlikte ben de bu dalgalara kapılıyorum...

Neredeyim? Müzisyenin kim olduğunu unutuyorum. Yorumcu mu, yoksa dirilen Chopin mi, sürgün ve mutsuz, bunu daha önceden biliyordum, piyanosunun üstüne eğilmiş bu esmer adamın arkasındaki işbirlikçi gölge sonunda aramızda mı? Bu şahlanan, hiç kesilmeden akıp boşalan, herkesin kulağına sıçrayan notalar çağlayanında ya ben? Birbirine karışmış, zaferle yükselen, uçuşan ses perdeleri aniden aşağı iniyor ama tamamen değil, parmakların uyguladığı şiddet uzadıkça uzuyor (beyazlıktan ışıldayan kol ağızları yüzünden parmakları görebiliyorum), bir an için piyanistin yüzünü –piyanistin mi Chopin'in mi?–, sonra sanki üzerine yatacakmış gibi neredeyse tuşların üzerine kapanan ya da tersine, piyanodan hafifçe kalkıp doğrularak, bu engin müziği sadece kendisi için alıp götürecekmiş, müziği arkasından sürükleyip dinleyicileri sonsuza kadar öksüz bırakarak çekip gidecekmişe benzeyen profilini görüyorum.

Ansızın, denizin derinliklerinden gelir gibi hiç kesilmeyen seslerle bir çalkantı yükseliyor, üzerimize sıçrıyor ve sonra yavaş yavaş hafifliyor. Ve havada asılı kalan bu şiddet sonunda üzerine çöken sessizlikle kaplanıyor.

Birden ışıklar yanıyor, alkışlar ve yaşasın sesleri yükseliyor. Sanatçı uzun bir süre fildişi tuşların üzerine abanmış bir halde kaldı, sonra yavaşça doğruldu, neredeyse hüzünle bize baktı, kendi kendime –herhalde bizlerden uzağa, her şeyden uzağa kaçmak için– diyorum ve içimden tekrarlıyorum: Bizi selamlayan ve karşımızda acı çeken insanın arkasındaki yorumcu muydu yoksa bizzat Chopin'in gölgesi mi?

Işıklar yanınca yanımdaki arkadaş bana bakıyor ve yavaşça fısıldıyor:

"Sil şu gözyaşlarını, haydi ama!" Bir yandan da neredeyse acıyarak gülümsüyor.

Bozuluyorum. Mendilim bile yok. İçimde hâlâ son akorların yankısını duyuyorum. Çıplak bir salonda, bir şenliğe gelir gibi toplanmış bunca insan kalabalığına rağmen müziğin böyle algılanabileceğini o zamana kadar bilmezdim. Benim için bu bir eğlence değil, bir aydınlanma. Gizlerin açığa çıkışı.

Yapabildiğim kadar yüzümü siliyorum ama hâlâ allak bullak durumdayım – cılız göğsümün içinde bitmek bilmiyor bu. Utanıyorum da. İlk kalabalıkla beraber kendimi hemen dışarı atıyorum. Dışarıda kulaklarım uğulduyor, ne kalabalığı ne de az sonra kışlaların önünde uzanan bulvar boyunca baştan başa geçeceğimiz şehri duyuyorum. Neredeyim bilemiyorum. Bu benim ilk konserim. Sanki dışarıda tek başına gibiyim.

Yapmacıklı bir ses soruyor:

"Noktürnlerden en çok hangisini sevdin?"

Benimle birlikte gelen ve çıkışta yeniden gözetim altına alındığımız için benim gibi okula dönen öğrencilerden biri.

Sessizim, tutuk bir haldeyim, herkesin önünde kendimi bu kadar bıraktığım için o kadar çok utanıyorum ki.

Etütte yanımda oturan kızlardan biri neredeyse hınzır bir tonla:

"Işıklar yandığında yanaklarında yaşlar gördüm," diyor.

Ardından bana ciddi ciddi Samson François'yı romantik bulup bulmadığımı soruyor... Başka bir gezegenden düşmüş gibi ona bakıyorum. Belki de ona Chopin'i daha önce de dinlediğimi ama radyoda dinlediğimi itiraf etmem gerekirdi!

Ama olmaz, bunu söylemektense, onların gözünde barbar sayılırım daha iyi!

Bu yüzden mi annem için, bir bakıma onun müstakbel "ev piyanisti" olabilme hayaline kapıldım? İlk başta günlük solfej ve gam derslerini öğrenmenin geleneksel müziğe –anneme göre en

mükemmel müzik– faydasının sınırlı kalacağını nereden bilebilirdim?

Araplar ve İspanya Yahudileri tarafından getirilen ve antik Şerçel şehrimizde çok yaygın olan bu müzik de caz gibi doğaçlamaya dayanır. En azından başlangıçta yadsınmayacak bir sebat göstermekle birlikte, piyano yorumcusu olarak zayıf yeteneğimi ileri bile taşıyamadan aslında anneme ilk hayal kırıklığını yaşatmış oldum.

Derslerde kendimi Madam D. ile görüyorum; hemencecik bana sert davranmaya başlayıp "kuşkusuz çok uzun ama oldukça uyuşuk ve beceriksiz parmaklarım" hakkında zehir zemberek görüşlerini her seferinde daha da çoğaltan, sonra da apaçık bir huşunetle şöyle devam eden piyano öğretmeni:

"Bu kadar gam çalışmanıza rağmen, eğer sevilen klasiklerde ikinci ve üçüncü ders yılında kaydettiğiniz ilerleme fark edilecek gibi değilse, her alanda, edebiyatta, fende başarı kazanmışınız, neye yarar?"

O keskin tavrıyla sanki ben kasten yapmışım gibi ekliyordu:

"Üstelik bana annenizin –onun gerçek bir müzisyen olduğundan eminim– sırf sizin için babanıza bir piyano aldırttığını mı söylüyorsunuz? Sizi dinlemesi için mi?"

Bu kadın gitgide daha moral bozucu olmaya başlamıştı.

Etüdün son saatinde partisyonlarımı alıp çıkıyor, yarı karanlığa gömülmüş muazzam holden geçiyor ve kendimi tören salonunun arkalarında tek başıma bir saat boyunca piyano tıngırdatırken buluyordum. Ben bu akşam bitimlerini tek başına çalışmaya adadıkça, acımasız uyarılarıyla tersine beni müzikten uzaklaştırmak için elinden geleni yapıyora benzeyen bu esmer kadına duyduğum antipati büsbütün rahatsız edici hale geliyordu. Yeterince kıvıramadığım parmaklarıma değneğiyle vuruyor, hiçbir yanlışımı, esneklikten uzak oluşumu kaçırmıyordu; onun yanında yavaşlığım, beceriksizliğim daha da artıyordu. Beni sevmediğinden, ailemin kuşkusuz sıradan, amatör bir piyanist gibi çalmam için ona para ödediğinden emindim ama –benimleyken kendini zor tutan bu hanım şöyle düşünüyor olmalıydı:– babası kafasına Türk fesi takan, annesi Mağriplilerin yün

ya da ipek çarşaflarıyla örtünen bir kız nerede görülmüş, evet, böyle bir çevreden gelen birinin *Clavier Bien Tempere'*den[1] birkaç nota olsun icra etmeye kalktığı nerede görülmüş?

Galiba bu nobran ve haşin kadının özel derslerinden kurtulmam en az üç yılımı aldı. Son yıl düşmanca ya da kapalı tavırları yüzünden artan cesaretsizliğim, içimde daha da büyüdü. Gene de bazen o geniş tören salonunda neredeyse her akşam yalnız başıma piyano çalmaktan zevk aldığımı hatırlıyorum! Etüdün geç saatlerinde birçok yatılı sınıf bir araya toplanıyorduk; en azından elli kadarı ergenlik öncesi çağdaydı. Her akşam partisyonlarım kolumun altında, kalkıyor, her zamanki yolumdan karanlık koridorlar boyunca geçiyor, büyük piyanonun sanki beni beklediği salona gidiyordum.

Bu bomboş mekânlarda, sadece gam çalışırken değil, birkaç parçayı çözmeye çalışırken de müziğin varlığı beni yatıştırıyordu. Bu çölün ortasında inatla çabalıyordum – motifin kafamda açılıp dolaştığını duyana kadar şu ya da bu mezürü üç defa, belki dört defa baştan almak, canla başla çalışmak, bıkmamak; yıpratıcı ve ardından o ceberut hanım tarafından hiç takdir görmeyen bir mücadele...

Sonunda, sanki işkenceye uğramışım gibi aniden nasıl bir reddedişle doğruldum ve yenildiğimi itiraf ettim? Hiçbir şey hatırlamıyorum... Bu daha çok bana zarar verecek bir bıkkınlık yüzünden olmadı mı?

Bir gün, galiba öğretmenin bir alay, kırıcı sözünden sonra isyan ettim; sert bir hareketle partisyonlarımı kapadım ve ayağa kalktım. Müzik öğretmenine veda bile etmeden, sadece ona arkamı dönmekle yetinerek, dimdik etüt salonuna döndüm.

O akşam çok samimi bir arkadaşımın yanında otururken ilan ettim:

---

1 (Alm. *Das Wohltemperierte Klavier*): Bach'ın bestelediği prelüd ve füglerı içine alan, klasik müzik tarihinde çok önemli bir yere sahip, bu müziği öğrenmek isteyen gençlerin pratik yaparken yararlandıkları iki bölüm halindeki kitap. (ç.n.)

"Beni kendimden geçiren şey bir tek okumak olacak! Sadece okumak..."

Bu vazgeçişte en zor olan şey –gerçekten de bir bozgun gibi yaşamamıştım bunu– köyde, benim için beslediği emellerin suya düştüğünü anneme kabul ettirmek oldu.

Ben Mozart'tan en kolay olanlarından birkaç füg ya da küçük sonatlar çalmak isterdim –hiç olmazsa doğru olarak– ama piyanoda Kurtuba halifesinin sarayındaki gibi akorlarla doğaçlama yapmak? Ortaçağa kadar uzanan bu gelenekte özellikle sesler kulaklarımıza anne sesi gibi olağanüstü, bazen de sıla hasretinden yanık nağmelerle gelirken, bana kim yol gösterecek, bana kim öğretecekti?

Ama klasik bir partisyonu takip ederken?

Bu çok özel halk müziğini piyanoda çalmanın başka öğretmenler gerektireceğini anneme açıklamaya çalışabilirdim. Bunu yapamadım. Sonunda bunu bir cumartesi günü köyde itiraf etmem bir hayal kırıklığı yarattı. Bedeli bir başarısızlık olan bu girişim en az üç yıl sürmüştü. "Tören" salonu denen, gölgelerle dolu geniş salondan geçerken ve büyük piyanonun üstündeki lambayı huşu ile yakarken takındığım inatçı ciddiyetim ondan bana dirençli bir hatıra olarak kaldı.

Salonun en arkasında duran piyanoya yaklaşıp da, bakir sessizliği bozacak, loşlukta parıldayan fildişi tuşları okşayacak kadar yalnız olduğumu hisseder hissetmez kapağını açarken – evet, her defasında daha iyi çalabileceğime dair bir umut doğuyordu; köydeki evde de buna devam edersem annemin zevkini paylaşabileceğime, sahip olduğu, onu kapanmışlığından çıkaran, ona ilkgençliğini, hatta belki de rüyalarını hatırlatan bu zevkte eşlikçisi olabileceğime dair içimde pır pır eden bir umut. Endülüs sürgününün yüz yıllık dağarcığından şarkılar söylemeyi ne kadar çok severdi. Neden sanki anneme, şarkı söylerken çekinerek de olsa eşlik

etmek gelmedi içimden; sesini, kaçışını, her halükârda özgürlüğünü desteklemek için?

Bu küçük başarısızlığın derinliğini ve hüznünü ancak şimdi değerlendirebiliyorum. Sebat edersem, parmaklarımın esnekleşip klavyenin üzerinde koşabileceğine, köydeki annemin hafif hüzünlü, dupduru yükselen, billur gibi sesini içimde saklayabileceğime inandığım yatılı okuldaki mutlu yalnızlık anlarımın hatırası kaldı bana...

İlk arkadaşım Mag'la kurduğum dostluk belki de bu başarısızlığın verdiği moral bozukluğundan sonra –içime sızıp sonra aynı yıl içinde zaman geçtikçe silinen– o boşlukta ya da yeniden çöken yalnızlığımda kendine bir yer buldu.

Yepyeni bir alan açıldı bir anda benim için: Ortak bir kitap oburluğu; bıkıp usanmadan değiştokuş ettiğimiz kitaplar, bizi birbirimize yaklaştırmayacaktı de ne olacaktı?

4

İLK KIZ ARKADAŞIM

Mag benimle aynı yaşta ama benim sınıfımda olmayan, Modern Edebiyat bölümünden yatılı bir öğrenciydi; biz, "yerli" yatılıların en azından ilk yıl avluda bir araya geldiğimizde dediğimiz gibi "Avrupalı bir kız"

Sürü içgüdüm yoktur. Daha en başından kendimi sınıfımdaki "Fransız" kızlar grubuyla da, ara sıra Arapça konuşabileceğim diğer kızların grubuyla da sınırlamadım – ama bu kızlar uzak bir bölgeden geliyordu ve aile yapılarına ya da çocukluklarına dair anlattıkları şeyler bana son derece uzak şeylerdi; ya Kabiliye'den ya Orléansville'den geliyorlardı ve aileleriyle ancak aylar sonra görüşebiliyorlardı, oysa ben, ailem yakındaki bir köyde oturduğu için her cumartesi akşamı çıkıp pazartesi sabahı erkenden okula dönme şansına sahiptim. Kendi cemaatimden olan kızlarla kıyaslandığımda ayrıcalıklı sayılmış olabilirim, oysa benim gibi pazarlarını aileleriyle beraber geçiren köydeki Avrupalı kızlarla aramızdaki farklılıklar büsbütün derinleşiyordu.

Gene de, dışarıdaki toplumdan çok daha derin biçimde ikiye ayrılmış bu evrende daha ikinci yıl kendime gerçek bir arkadaş buldum. Buna karşılık, Mag'la karşılaşmamdan önceki yıl Arap kızlarının tekdüze konuşmalarından çok çabuk sıkıldığımı hatırlıyorum – çoğu "küçük kolonların[1] kızları" olan ve kuralların dayattığı lacivert önlüklerinin altına giydikleri süslü kıyafetleri saklamasını bilmeyen Avrupalı kızların giyim kuşamına, konuşmalarına, hatta kendini beğenmiş tavırlarına gıpta ederlerdi bunlar. Müslüman yatılıların öbür gruba karşı besledikleri bu imrenme hissi yüzünden bazen cesaretimin kırıldığını hissederdim.

1 Sömürge toprağına yerleşen yabancı halktan kimse. (ç.n.)

Yaptıkları yorumlar bana eskiden Mağrip hamamında annemin onaylamayıp, "Dedikodu yok" diye çıkıştığı köylü kadınların gevezeliğini hatırlatırdı. Bu sözler de bana aynı bayağılığın eseri gibi geliyordu.

İkinci yıl Mag'la tanışmam ve ödevlerimizi tamamladıktan sonra etüt saatleri boyunca ikimizin de yutarcasına okuduğu kitaplar sayesinde benim için her şey değişti. O muydu, yoksa ben miydim bilmiyorum ama ikimizden biri, bizim belli bir kitabı ele geçirmek için sabırsızlık gösteren tek öğrenciler olduğumuza dikkat çekti; birimizin arzu ettiği kitapla da öbürümüzün arzu ettiği aynı oluyordu hep. Böylece arkadaşlığımız eşit derecede tutkulu iki kitap kurdunun arkadaşlığı olarak gelişti, üstüne tatlı bir rekabet ve aynı kitap açlığının uyandırdığı neredeyse ikiz bir merak da eklendi.

Aramızdaki dostluğun, üzerinde uzun uzun tartıştığımız birkaç eser aracılığıyla galiba üçüncü sınıfta sıkılaştığını söylemeliyim. Bunlar ikimiz için de örnek okuma rehberleri oldular. Özellikle –kaderin cilvesi, çünkü bu küçük sömürge şehrinde modernite diye bir şey kesinlikle bilinmiyordu– yüzyılın başından kalma *Correspondance de Jacques Rivière et d'Alain-Fournier!*[1]

Paris'te edebiyat hazırlık sınıfında öğrenci olan bu iki gencin mektupları, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce teati edilmişti (Alain-Fournier daha önce bize kült kitabı *Le Grand Meaulnes*'u[2] bırakarak üniformasıyla ölecekti). Bu gençler henüz kendisi de genç olan Claudel sayesinde önce Rimbaud'yu, sonra Péguy'i, sonra Gide'i, aslında –çoktan yüzünü göstermeye başlamış gerçeküstücülük hariç...– dönemin bütün edebiyatını keşfediyorlardı. Bu tanışma olmasaydı uslu uslu "yaşıma uygun", yani bu taşra şehrinin kapalı dünyasında ve köydeki ailemin sınırlı hayatında yaşayan ergenlik öncesi bir kıza uygun kitaplara takılıp kalacaktım. Oysa ikimiz de "yaşımıza uygun" olduğu düşünülen bütün o bayağı macera ve

1 *Alain-Fournier ile Jacques Rivière'in Mektupları*: 1905-1914. İki yakın arkadaşın ölümlerinden sonra yayımlanan mektuplar. (ç.n.)

2 (Büyük Meaulnes): Alain-Fournier'nin aşka ve dostluğa adadığı tek romanı (1913). (ç.n.)

kaçış kitaplarından uzak durduk! Ve on sekiz yaşındaki o iki Parisli öğrenci sayesindedir ki, neredeyse yarım yüzyıl sonra biz, bir sömürge şehrindeki kolejliler, bir anda Claudel'in Katolik şiirlerinin, çok geçmeden de Mösyö Gide'in (eskiden bizim şehrimize uğradığını da öğrenmiştik) 1900 ya da 1910'da yayımlanmış bozguncu kitaplarının içine kolayca girebilmiştik. Oysa bu büyük yazarlar bakaloryaya[1] hazırlanan büyük sınıfların müfredatında bile yoktu... Bu ayrıntıyı Mag'la arkadaşlığımın beni bizden büyüklerin içinde pinekledikleri entelektüel sığlıktan nasıl çıkarttığını iyice hissettirmek için bir girizgâh olarak veriyorum. Mag ve ben –büyükbabalarımız olabilecek Jacques Rivière ve Alain–Fournier'ninki gibi– tamamen kitaplarla beslenen arkadaşlığımızın bizi diğerlerinden farklı bir yere koyduğunun bilincine varmıştık. En önemlisi, edebiyatın artık sadece büyük klasiklerle sınırlı olmadığını (önce birlikte Dostoyevski ve Tolstoy'u, Stendhal ve Balzac'ı yutmuştuk), her edebiyatın öncelikle canlı olduğunu ve içinde yaşanan zamanda yaratıldığını –öğretmenlerimizin bizlere nadiren anlattığı bir yenilik– öğrenmiştik. Yazarların kendiliğinden taçlandırılan ölüler olmadığını; sadece çoğu zaman ölümlerinden çok uzun zaman sonra "klasikleştiklerini" keşfediyorduk.

Özetle, mektuplarında kitaplardan başka bir şey konuşmayan o gençlerle onca zaman sonra neredeyse çağdaş olduğumuzu hissediyorduk. Aynı şekilde, "sahici kitaplar" dediğim kitapları okumak ikimiz için de bir coşku, hatta bir değişim kaynağı oldu.

Hayatın yollarında izini kaybettiğim ama her şeye rağmen hayatımdaki ilk kız arkadaşım olarak kalacak Mag'ı –beni geride bırakan, edebiyata olan coşkusu, benimkinden daha keskin mizah duygusu ve az kalsın oğlan olacakmış havası beni yalnızlığımdan ve taşra kapalılığından çıkartan– burada anmadan geçemeyeceğim. Okurduk;

1 Yeterlilik/olgunluk sınavı (yay.n.)

her birimiz iki üç kitap çıkarır, birbirimize verirdik, beni basket sahasında ara vermeden "sayı" yapmaya iten fiziksel taşkınlığın yerini avludaki kitap sohbetlerimiz almıştı – bu uyarıcı, rekabetimizi de besledi. Mag'ın kimi zaman kırıcı olabilen canlılığının beni kışkırttığını, naif mizacımın (bazen annem buna üzülür, bu konudaki uyarıları çoğu zaman birer kıymık gibi etime batardı) bu yüzden daha uyanıklaştığını, daha keskinleştiğini hatırlıyorum... Belki benden en fazla bir yıl ilerdeydi; belki de benim sadece okumaya karşı açıklanamaz bir susuzluğum, bu eserlerin gönderme yaptığı "Avrupa" dünyasının referanslarından hiçbirine sahip olmadığım halde ara vermeden mantıksızca okuma açlığım vardı.

Hayır, bu tam olarak doğru sayılmaz. Bu eserler hakkındaki, her zaman birbirini tutmayan, hatta bazen birbirine zıt olan kısa yorumlarımız, sadece kitaplardan oluşan değiştokuşlarımız sayesinde genişleyen bir mecrada, olduğunu hayal ettiğimiz bir mecrada, *öteki ben*'im, ikizimmiş gibi geliyordu bana Mag.

Mag'ı asla unutmamak isterdim ve madem paylaştığımız entelektüel coşkuda en yakınım o oldu, artık onu betimlemenin, anlatmanın zamanıdır.

Daha sonra onu Paris'te buldum; yeniden kaybettim, sonra ben banliyöde yaşayan evli bir kadınken ikinci defa karşılaştık; aynı kelime sarhoşluğu içinde yaşanan gençliğimizden biraz bir şeyler bulmayı isteyerek, tıpkı yakın bir akrabaya yapıldığı gibi onu evime davet ettim. Bu defa hemen hemen otuz yaşındaydım. Paris metrosunda, Saint-Michel İstasyonu'nda 1968'in çalkantılarından önce ya da hemen sonra mucizevi bir karşılaşma... Benim banliyöye kadar geldi. Ailesiyle birlikte –İtalyan kökenliydiler– yaşadıkları balıkçı köyünden nasıl ayrıldıklarını kısaca anlattı... 1962'den sonra Lyon'a göç etmişlerdi. Bana o şehri övdü; yeni hayatına alışmıştı, eski ülkemizden hiç konuşmadık.

Ailesinin ülkeden zorla çıkarılmasıyla ilgili hiçbir keder ya da kin belirtisi göstermedi – Castiglione köyünden şöyle çabuk tarafından bahsedip geçti. Erkek kardeşi caz müzisyeniydi, ne kardeşi ne de ailesi hakkında bir şey öğrenebildim. Burukluğunu ve özlem duygusunu belli etmese bile, ben bunun kendisi için duyduğu rahatsızlık yüzünden, ailem hâlâ orada yaşasa ve her yaz oraya gitsem de sürgünde gibi gördüğü benim için duyduğu rahatsızlık yüzünden olduğunu hissettim.

Onu bir daha görmedim, gene de onun o samimi halini yeniden karşımda bulmuştum; onunla bu son karşılaşma benim için sömürge dönemindeki ilkgençliğimizin canlanması gibiydi.

Her şeye rağmen Cezayir savaşı aramıza farklı anlamlara çekilebilecek bir gölge düşürmüş olabilir miydi? Daha çok görünmez bir sınır; eğer bunun lafı açılsaydı, uzun geceler boyunca anlatırdık birbirimize... Diyaloğumuz yeniden başlar mıydı? Lyon'a dönmesi gerektiğini, Paris'i sevmediğini söylediğini hatırlıyorum, bana bunu öğrenciliğimiz sırasında da söylemişti: Dostluğumuz birkaç gün, hatta yatılı okul zamanındaki kadar heyecanla gevezelik ederek yürüyüş yaptığımız birkaç gece daha devam etmişti.

Oysa 1968'deki o karşılaşmadan sonra Mag bana daha kaçamak davranıyor gibi geldi (ama bunu çok sonra, iyice düşündükten sonra fark ettim), evine döndü ve neden bilmiyorum, Lyon'daki adresini sormayı akıl edemedim.

O, kitaplar arasındaki ilk ve eşi benzeri olmayan arkadaşım olmuştu. Edebiyat her şeyden önce kelimelere olan tutkuysa – bizi ışığıyla beslesinler diye onları okumak, dillendirmek, ancak çok sonra yazmaksa eğer, edebiyattaki kız kardeşimdi o...

Babamın şerrinden korkmama ve babama karşı göstermek zorunda olduğumu hissettiğim o yazılı olmayan sözleşmeye uymama rağmen, suç ortağım Mag'la on üç yaşından itibaren ilk kaçışlarımı yaşadım.

Babam aslında birinci sınıftan itibaren cumartesileri saat dörtte tek başına okuldan dışarı çıkmam, Sahil kesimindeki köylerden geçen otobüse yetişmem için yarım saatlik bir süre kullanmam ve pazartesi sabah erkenden gene otobüsle koleje dönmem için bir izin belgesi imzalamıştı...

Ama ikinci ya da üçüncü sınıftayken hınzır Mag –Castiglione köyüne aşağı yukarı benimle aynı saatlerde dönüyordu ve ağabeyiyle tam bir işbirliği içindeydi– beni Buleyde şehrinde minik firarlara sürüklemeyi başardı.

"Çok basit, diyordu, işte sana gayet mantıklı bir program: Saat ikide çıkıyoruz ve beraberce kolejin yakınındaki büyük sinemaya gidiyoruz! Amerikan filmleri seyredeceğiz diye de söz veriyordu! Saat dörde kadar çok vaktimiz olacak; şehir merkezine kadar gider, Armes Meydanı'ndaki insanları yakından seyrederiz (baştan çıkarıcı bir gülümsemeyle eklemişti bunu), en şık pastaneye de bir ziyarette bulunuruz artık!"

Böylece onunla beraber ani kaçamaklar yaşadım. Haftalık cep harçlığım vardı, dışarıda suç ortağımın bonkörlüğüne bağımlı kalmamak için hafta boyunca para biriktirmeye başladım. Bu gizli ama bir sonraki yıl süratle düzenli hale gelecek olan kaçamaklardan aklımda muazzam bir sinema salonunun, sabah seanslarında neredeyse boş olan Empire Sineması'nın hatırası kalmış. En azından ilk başlarda babama ya da onun hafiyelerinden birine yakalanacağım diye kalbim küt küt attığından aklımdan hiç çıkmayan kovboy filmlerini orada seyrettim! Şimdi o anları yeniden yaşarken saptadığım gibi, en baş döndürücü senaryolar perdeden çok benim "terbiyeli kız" kafamın içindeydi.

İkinci tedirginliğimin sahnesi pastaneydi. Orada da Mag'ın karşısında komik düşmemem gerekiyordu. İlk zamanlar ikimizin parasını da o ödedi; bütün gizli arzularımı doyurmamı istiyordu (akşamları müzik topluluklarında enstrüman çalan ağabeyi sayesinde zengin olduğunu söylüyordu). Sonunda romlu baba tatlısı yeme arzumu itiraf ettim! Peki neden? Çocukça, romun kokusunun hoşuma gittiğini ekledim; böylece on iki on üç yaşıma doğru

Kuran'a aykırı davranıp günah işlemiş oldum! Mag omuz silkip, üstüne bana Gide'den (paylaştığımız okumalarda onun evrenine daha yeni yeni dokunmaya başlamıştık) bir alıntı bile yapmış olmalı. Şurası kesin, ben her cumartesi Mag'a göre dinden çıkıyor, romlu baba tatlısının hazzına geçiyordum.

İslami kuralı bana bir güzel çiğnettikten sonra "Yaşasın rom!" diye dalga geçiyordu. İçimden, bu küçük günahın dini inançlarıma hiç de aykırı olmadığını söylüyordum; madem işi günde beş vakit namaz kılmaya kadar götürmüyordum, yemek konusundaki birkaç kusur da önemli sayılmazdı... Bu, babama olan bağlılığımı hiçbir şekilde bozacak bir şey değildi.

Özetle, benim için önemli olan katı bir Müslüman olmaktan çok, sıkılığını bildiğim babamın "hakikatli kızı" olarak kalmaktı. Gene de, diyordum kendi kendime, suç ortağı arkadaşım, edebiyattaki kız kardeşim Mag yüzünden romun sarhoş edici kokusuna ve vurdulu kırdılı Amerikan filmleriyle hareketlenen perdenin –nafile bir hareketlilik diye düşünüyordum– seyrine yenik düşmüş olduğum için kendimi suçlu hissetmem gerekirdi. Hepsi bu!

Mag'la arkadaşlığım mı? Sömürgedeki bölünmenin damgasını taşıyan yatılı okulun daracık kapalı alanında beni o küçük kişiliğimin azıcık dışına çıkarttığını çok iyi görebiliyorum!

5

UZAKTAKİ KIZ, FERİDE

Yaz tatili dönüşü biz yatılı Müslüman öğrencilerin Avrupalı kızların tersine, yeni başlayan aşklar, gizli mektuplaşmalar, kaçamak öpücükler, plaj akşamları bahsinde anlatacak hiçbir şeyi olmazdı – zaten plajlar bize iki defa yasaktı; önce, her şekilde fakirinden zenginine Avrupalılara ayrılmış olduğundan, ikincisi de, kendileri orada kabul görseler bile bizim erkeklerin kızlarının, karılarının mayolar içinde kendilerini teşhir etmelerini bizzat kendileri edebe aykırı bir şey olarak gördüklerinden!

Yatılı okulda ister küçük bir kız ya da ergenlik öncesi yaşta olalım, başörtüsünden, çarşaftan, bütün bu tesettürden yarım yamalak kurtulsak da, zorunlu lacivert önlük diğer yatılılar için zorla giyilen bir üniformayken, biz Müslüman kızlar için tam tersine evlilik çağındaki bedenimizin ilerde tesettürden kurtulabileceğini vaat eden bir işaretti.

Bu önlüklü öğrenciler için bazen bütün bir üç aylık dönem boyunca hiç dışarı çıkmayanlar için bile (pazarları yakındaki kırlarda hava almaları için onları iki sıra halinde dizip dışarı çıkarırlardı) bu dört duvar arasına kapatılma, dört beş yıl sonra ilk, okul diploması alındıktan ya da bakalorya geçildikten sonra, babanın ya da ağabeyin onları "aileden" herhangi bir taliple evlenmeye zorlayamayacaklarının ama daha sonra üniversiteye gidebileceklerinin, daha sonra da bir meslek sahibi olma şansına sahip olacaklarının neredeyse kesin bir işareti haline geliyordu.

Ve nihayet bağımsızlık! Henüz on üç on dört yaşlarında oldukları halde, hep birlikte içlerinde bir kâşifinki kadar baş döndürücü bir sarhoşluk yaratan bu yakın gelecekten bahsederlerdi.

Geçici olarak kapatılan küçüklü büyüklü bu kızlar, bu kapatıl-

mışlığı çatık kaşlı bir harem ağasının göz açtırmadığı evlerindekinden çok daha hafif bir şekilde geçiriyorlardı; elbette haftalarca bu kolejin dört duvarı arasında kalmak onları üzüyordu – ama gerçekten üzülüyorlar mıydı? Sanki biraz, iki ay ya da daha fazla, aileleriyle görüşmeden orada kalmak zorundaki müstakbel rahibeler gibi bir araya toplanmış gibiydiler.

Biri ya da öbürü, bir tartışma sırasında zaman zaman aralarında değerlendirip birbirleriyle kıyasladıkları aile yasaklarına karşı bazen her şeye boş vererek ya da aniden kinle dolarak, kara mizah yüklü bir cümle yumurtlardı:

"Ne sandın, diye başlardı biri (pırıl pırıl gözlü ama keskin esprili esmer bir kız), Noel tatili yaklaşıyor. Ben Orléansville'e gidince, Allah için bayağı geniş olan bu hapishane yerine daracık başka bir hapishaneye gireceğim. O kadar!"

Biraz daha büyük olan bir başkası eklerdi:

"Gene de Miliana'da bana bakaloryaya kadar kalmama izin verirlerse ne mutlu!"

Hiçbir şey demeyen bir üçüncüsü daha iyimser gibiydi. Etine dolgun bir vücudu, çın çın öten bir sesi vardı. Basketbol sahasında antrenman yaparken bütün bir teneffüs zamanını benimle paylaşmaktan hoşlanırdı.

"Ben, diye itiraf ederdi Mesude (ismi buydu), Noel ya da Paskalya tatilinin yaklaştığı zamanlarda talihliyimdir; ne babam var ne de ağabeyim! Annem dul kaldı, çarşaflı ama gene de hasta-bakıcı olarak çalışıyor... Büyüyüp de küçük kardeşlerime bakarak kendisine yardım edeyim diye sabırsızlıkla bekliyor!"

Ve bunu anlatırken gülüyordu.

Onları hafif bir vicdan azabıyla dinlerdim; kendimi ayrıcalıklı hissediyordum. Bir iki defa anneme Mesude'den bahsettim. Annem pazar gününü birlikte geçirmemiz için otobüste benimle beraber gelmesini teklif etti. Ama annesinin koleje yazılı bir izin belgesi yollaması gerekiyormuş.

Arkadaşım vazgeçti:

"Fazla karışık!"

Ben yılmadım, ısrar ettim:
"Ne zaman gelir bu izin?"

Avrupalı kızlar arasında, yatılı Arap kızları olarak bir azınlık oluşturan bizim dışımızda, sayıları çok daha kalabalık olan yatısız ve yemekli yatısız öğrenciler de vardı. Müslüman olanlarının çoğu şehirdeki küçük burjuva ailelerinin kızlarıydı –yaklaşık yirmi küsur kişi; daha sonra en azından küçük sınıflarda sayıları daha da artmıştı–, bunlar için her gün okula gidip gelmeler birtakım sıkıntılara yol açmış olmalıydı ki biz yatılıların "dışarı çıkmak" gibi bir sıkıntısı olmadığı için bazılarının zaman zaman bize gıpta ettiği olurdu! Çünkü çoğunun her gün kullandığı yol kışlaların işgali altında olan şehir merkezinden geçmeyecek şekilde belirlenmişti, (gerçekten de Buleyde önemli bir garnizon şehriydi).

Benimle aynı yaşta olan kimi öğrencilerin hot zot bir ağabey ya da işkilli bir baba yüzünden bir koruyucunun –bazen de her zaman düşmanca davranmayan küçük erkek kardeşin– eşliğine katlanmak zorunda kaldıklarını anlattıklarını hatırlıyorum.

Bu "yatısız" öğrencilerin bazıları her sabah rahatlamış, hatta yüzlerinde güller açarak kolejin kapısından içeri girerdi; bunlar ailelerinin onayını aldıktan sonra, üç dört kız bir araya toplanıp tek bir eşlikçiyle okula gidip gelebilen öğrencilerdi! Yol üzerinde –kışlaların önünden geçmemek için daima uzatılan yol– bazen ufak tefek olaylar olur, bu yüzden okula aralarında fısıldaşarak ya da yarım yamalak bastırabildikleri gülüşmelerle sarsıla sarsıla gelirlerdi. Buna karşılık başka bir grup kız avluda bize katılır ve sessizce dururlardı; yol boyunca ikili üçlü gruplar halinde yürürken her an tetikte olmak zorunda kalıyorlardı...

Sözün kısası, o devirde şehirli Müslüman bir kız öğrenci için yatısız okumak (hepsi de ailelerinden diploma alıncaya, hatta bakaloryaya kadar eğitimlerine devam etmek gibi olağanüstü bir izni koparmış olmalarına rağmen), okul yolu boyunca her gün irili ufaklı olayların neden olabileceği tehlikelere açık olmak demekti,

o kadar ki bu kızlar okuldan alınıp kendilerini temelli eve kapatılmış bulmaktan çok korkarlardı! Çünkü bir Arap şehrinde herifin birinin uluorta tahriklerinin en önemsizi bile daha o gün dedikodu çıkmasına sebep olurdu. Bu yüzden bu yatısızların bazıları biz yatılıları kıskanır, "çünkü bu şekilde kafanız dinç, sadece derslere yoğunlaşabiliyorsunuz!" iddiasında bulunurlardı.

O zamanki okul arkadaşlarıma neler olduğunu aklımdan geçirirken, bizden daha büyük, bizden üç dört sınıf ilerde bir kızın hatırası bütün canlılığıyla geri geliyor.

Adı Feride'ydi. Yatılı okulda üçüncü senemdeydim –cumartesileri Mag sayesinde kendimi fazla tehlikeye atmadan birtakım özgürlüklerin tadını çıkarmaya alışmıştım yani–, şehirden gelmiş, yaşça hepimizden büyük, zaten felsefe sınıfında olan bu öğrenciyi fark ettim sonunda.

Yemekli yatısız öğrencilerden olan Feride okula tepeden tırnağa geleneksel beyaz tesettürüyle gelirdi. On yedisinde olmalıydı. Onu upuzun incecik endamı, esmer teni ve kalçalarını döven upuzun örgülü saçlarıyla erkenden avluya girerken görüyorum. Kadife gözlerini ve daha çok sessizliğini fark ettim. Fransız ordusundan bir subayın, belki de bir komutanın –o tarihte bir Müslüman için istisnai bir rütbe– tek kızı olduğunu söylediler.

Yaşı dolayısıyla ve felsefe sınıfında olduğundan bizim aramıza nadiren karışırdı. Galiba önceki yıllar babasının ülke içlerinde vazifeli olması nedeniyle mektupla eğitim görmek zorunda kalmıştı.

Bizim gruptaki yatılılar ona hayrandı ama o yalnız kalmayı, daha çok da "Fransa'dan geldiği" söylenen felsefe öğretmeni hanımın ona gösterdiği dostluğu tercih ediyor gibiydi. Babası bu öğretmen sayesinde o yıl kızını bizim okula göndermeye razı olmuştu.

Biz her gün çektiği sıkıntılar için Feride'ye acıyorduk; bütün şehri bu yün çarşafın (köydeki annem gibi atlas ya da ipek bile değil) altında geçmek zorundaydı. Köylü kadınların yüzünü

saklama biçimlerini benimsemişti, yani tek gözü görünüyordu – burnunun üstüne tülden bir peçe takan annem gibi değil, herhalde Feride'nin o çok despot babası anneminki gibi bir peçenin kızının upuzun kirpikleri, pırı pırıl bakışlarıyla şahane gözlerini ortaya çıkartacağını düşünmüş olmalıydı.

Arkadaşların aktardıklarına göre, kahvehanelerde ona göz diktiği düşünülen erkekler o geçerken ayak bileklerinin ne kadar zarif olduğunu keşfetmesinler diye Feride yaz kış, ("Evet" diye ısrar ediyordu Hatice, hani şu bizim âdetlerle acı acı dalga geçip gülen kız) o sıcaklarda bile ayağından çıkarmadığı yün çoraplarla dolaşıyormuş.

"Gerçekten mi?" diyerek böyle bir taassup karşısında hayrete düşüyor ve babamın katılığına rağmen köyde şehirli zarafetinden hiçbir şey kaybetmemeyi başaran annemi düşünüyordum.

Böylece, o zamana kadar bana çok sıkı gelen babamın Feride'nin babasından –oysa Avrupalıların yanında subaymış da– çok daha liberal olduğu ortaya çıkmıştı.

Ailesinin yanına ancak Noel ve Paskalya'da gidebilen arkadaşlardan birinin yorumu ise şöyleydi:

"Babası bir subay olarak ister istemez kızını hem İslam şeriatı hem de askeri disiplin altında tutuyor!"

Bir başkası fesatça ekliyordu (Feride bize karşı mesafeli durduğu için ona kızmasak da, bizden büyük olan bu kızdan böyle bahsederken, bizler de kendimizi büsbütün hapsedilmiş gibi hissediyorduk): "Evet," münasebetsiz kız, Feride'nin evine girmeye hak kazanmış samimi arkadaşlarındanmış gibi devam ediyordu; "galiba kız dışarı çıkarken babası her sabah üstünü başını teftişten geçiriyormuş!" Hayal gücü kuvvetli kız, "evet," diye ısrar ediyordu, "sabah akşam!"

Bu Feride benim için uzun bir süre ne kadar da gizemli kalmıştır! Onu yaz kış yün ihramının altında ağzı burnu kapalı bir köylü kadını gibi ya da siluetini kabalaştıran ihtiyar işi o ihram yüzünden neredeyse altmışlık bir kadının yürüyüşüyle şehir merkezinden geçişini hayal ederdim.

Onun sabah çok erken gelerek, görüşme yerinden geçmeyi tercih ettiğini de anlattılar, orada hademenin onun için ayırdığı bir köşede zincirlerinden yani oldukça kaba ayakkabılar ve yün çoraplarla tam takım köylülerin giydiği o haik'ten kurtuluyormuş. Arkasından da, biraz daha zaman ayırıp saçına başına çekidüzen veriyormuş.

Evinde süsüne püsüne baktığı, her gün başka bir elbise giydiği bile söyleniyordu – babasının biricik kızı olduğundan, babasının onu çok sevdiği, okuldaki başarılarından gurur duyduğunu söylediği ama yerli olmasına rağmen Fransız ordusunda çok yüksek bir rütbeye kadar gelebilen bu adamın nihayetinde "bir asker" olduğu anlatılıyordu.

Feride sabahları uzun boyu ve görkemiyle, esmer Madonna yüzüne gizemli ve uzak bir hava oturtarak avludan geçerken biz onun küçük din kardeşleri, ona hayran olurduk. Onunla konuşmaya davranacak olsak hemen öğretmen arkadaşının yanına gitmeyi tercih ederdi, biz de bu öğretmenin babasının çekimserliğini kırmasında ona yardımcı olduğunu düşünürdük; babası, kim bilir, bakaloryadan sonra apar topar onu evlendirmeye de karar verebilirdi.

O bir tek yıl boyunca Feride benim için bir çeşit romantik hayal olarak kaldı, sanki babasının gölgesi onu sürekli takip ede ede aniden hepimiz için bir tehdit haline gelmiş ya da en azından ilerisi için bir tehdidin gölgesi oluvermişti!

O yıl Feride'yi bazen ablam olarak hayal ederdim. Kimliksiz haliyle tekrar sokağa çıkabilmek için her akşam görüşme salonunda bakışlardan uzakta bir köşede yeniden o çarşafa girmek zorundaydı... İçimden, bu zoraki kılık değiştirmeler ona ne kadar acı veriyordur diyordum!

Oysa ben tersine, Mag'ın suç ortaklığı sayesinde özgürlüğüme kavuşmuştum! Cumartesi günleri kışlaların önünden aynı bulvardan yukarı çıkıyorduk, köyde olduğunu bildiğim babam kendime böyle bedava tarafından bir kaçamak sunduğumu aklından bile geçirmezdi...

Aynı dönemde, Feride'ye acırken (kendisiyle ancak birkaç kelime konuşabilmiştim), kendimin de bu şehirde ve haftada bir saatliğine sıradan bir "Batılı" rolü oynadığımı hissediyordum; bu Mag sayesinde olmuştu, "Ötekilerin" dünyasından benim için gelen tek dostum sayesinde. Bana yeten bu dostluğun yardımıyla babamın –Feride'nin babasının tersine– öğrencilerinin karşısında sergilediği ciddiyete rağmen ya da sert bir tabiatı olsa da, asla forsa başı gibi davranmadığı yanılsamasına kapılıyordum!

Bizlerin, felsefe öğretmeni hanımla arkadaşlığını kıskanan biz küçük okul arkadaşlarının karşısına çıkmak için, boş görüşme salonunun bir köşesinde üstündekilerden kurtulurken, saçını düzeltirken üzüldüğünü hayal ettiğim Feride, atalardan kalan yasaklara hafiften de olsa dokunarak bu dar yolda bir bakıma bize öncülük etti.

Müslüman yatılılar bile –ailelerinin yanına ancak üç aylık dönem sonunda gidebilenler– yatılı okula kapatılmayı, kendisini boğan köylü çarşafına sarmalanmış vücuduyla her sabah erkenden okulun ana kapısından hırsız gibi giren tek öğrenci olmayı hak etmediğini düşündüğümüz Feride'nin kaderine tercih ederdi. Görünüşe göre müdire hanım onun görüşme salonuna alınması konusunda oldukça anlayışlı davranıyordu; Feride hademenin ona gizlice ayırdığı bir işliği kullanabiliyordu. Çarşafını toplayıp katlıyor, sonra yeniden kavuştuğu doğallığı ve rahatlığıyla avluda boy gösterip zil çalmadan hemen önce diğer öğrencilerin arasına karışıyordu.

Feride'yi gözümün önüne getiriyordum (yirmi yıl sonra ona tamamen, kesinlikle benden çok daha fazla özgürleşmiş olarak Avrupa'da rastlayacağımdan habersizdim), evet, her sabah onu yün haik'ini katlarken, yazın göbeğinde bile giymek zorunda olduğu çoraplarını çıkarırken görüyordum! Daha sonra saçını tarayıp düzeltiyor, güzelim saçlarını salıp dalgalanmaya bırakıyor, güzel endamıyla doğruluyor, sonra dudaklarında hafif bir gülümsemeyle, neredeyse büyük bir dinginlik içinde avluda beliriyordu. Oynadığı bir oyun değildi; orada gerçekten nefes alıyordu. Sınıfa

girmeye hazırlanırken neşesi yerine geliyordu. Şimdi anlıyorum, onu anlıyorum!

Feride bir iç zafer kazanmanın derin ve yakıcı hissiyatının keyfine vardığı o ânı her gün büyük bir iştahla yaşıyordu.

Evet, Feride her gün sınıfa giriyordu; öğrenecek, dinleyecek, düşünecek, etrafındaki rekabeti hissedecekti. Her sabahki faslı, şafakta kıyafetlerini koklarcasına, çarşafının kıvrımlarını, dışarıda nasıl yürüdüğüne varıncaya kadar... teftiş eden babasını unutup kendini diğer kızların arasında bulacaktı! Feride koleje bir cezalı gibi tek başına görüşme salonundan girerken, ardından alet edevat odasının karanlığındaki o gri anlar onu o kadar sıkıştırıyordu ki soluğu kesiliyordu ama birkaç dakikalık bu sıkıntıdan sonra her şey siliniyordu! Bir krallığa girer gibi sınıfta beliriyor ve yaşıtı genç kızların arasına oturuyordu; bu rekabetin tadını çıkarıyordu; o da diğerleri gibi soruları dinleyecek, parmak kaldıracaktı; zaman bir çeşme oluyordu! Daha sonra eğitim ve bilgi için ama aynı zamanda dışarıya doğru bir özgürleşme atılımıyla yıllar birbirini izleyecek ve günün birinde örtünme de kalkacaktı!

Akşamları evine dönüyordu; gene babası, ev, teftiş – ya sonra?.. İlerliyordu Feride, adım adım bir geleceği olacaktı! Zafer onun olacaktı ya da sadece yaşayarak, özgürce yürüyecekti! Önündeki her şey bir gün sonsuza kadar açılacaktı...

O zamanlar bir abla ya da sırdaş olarak yaklaşmak istediğim bu okul arkadaşını çok uzun zaman sonra gözümde canlandırıyorum... Ne var ki grup tartışmalarında onunla ancak bir iki kelime konuşmaya cesaret edebilmişimdir.

Biz o zamanın "küçükleri" onunla gurur duyardık. Bize onun mücadele ettiğini, on üç on dört yaşına geldiğinde onu okuldan alan babasına karşı mücadele ettiğini, bunun üzerine onun pasif direnişe geçtiğini, hatta belki de (böyle hayaller kuruluyordu ama ona sormaya kimse cesaret edemiyordu) açlık grevine kalkıştığını anlatmışlardı. Kendinden küçük erkek kardeşi ona yardım etmiş, ona gizlice kitaplar getirmiş. Hatta daha önce ramazan olmadığı halde bir direniş orucuna bile kalkışmış, sağlığı tehlikeye girince baba pes etmiş.

Daha sonrası konusundaki bilgilerimiz bulanıktı: Mektupla eğitimden sonra ve okula birkaç yıl ara vermeye rağmen sansürcü baba sonunda bir sürü koşullar ileri sürerek –okulun kapısına kadar giyilecek çarşaf da bunlar arasında– kızının koleje gitmesini kabul etmiş.

Feride zaman zaman avluda sessizce yanımıza geldiğinde, bizler onun sabah beyaz çarşaflara sarılı bedeninin ana kapıdan içeri girdiğini, o sıcakta giydiği yün çoraplarının ona kendini salmış bir proleter kadın havası verdiğini unuturduk; akşam tekrar üzerine geçireceği o şeyleri mihaniki hareketlerle katlamış olmalıydı! Yüzünü örtme biçimi de aynıydı – o tek gözlü hayalet, tek gözünü önünü görebilecek kadar açıkta bırakırdı... Herhalde içinden, önemi yok diyor olmalıydı; burukluk uçup gidiyordu, çünkü artık bizim aramızdaydı, bizler gibiydi!

Bütün bu ürkütücü kılık değiştirmeler, ödenmesi gereken karanlık bir diyet gibiydi. Gün içindeki heyecanı, canlılığı, öğrenme iştahı felsefe derslerinde ama aynı zamanda tarih ve kimya derslerinde de dayanmasını sağlıyordu; içmeye, oburca özümsemeye geldiği hiçbir şey durmayacaktı, bundan emindi. Ortaokuldaki son yılı bunları "öğretmenim" demeyi ihmal etmediği ama ders dışına çıkar çıkmaz, yavaşça "Annie!" diye seslenmekten zevk aldığı Fransız arkadaşıyla konuşuyordu. İlk defa bir Avrupalıya, babasının "*Rumiye*" diyeceği birine böyle sevgiyle sesleniyordu; babası hizmet ve itaat ettiği Avrupalıların dünyasında üstlerinden, astlarından, küçük rütbelilerden, ellerini alınlarına götürüp gözleri uzaklarda onu selamlayanlardan başka kimseyi tanımaz –ve saygı duymazdı–, yani sadece erkeklerden oluşan bir dünyaydı bu, çünkü ev işlerine bakan İspanyol kadınla, Fransız komşularının daha genç, küçük kızı (kalbi çarparak, utanmış olmalı; cesaret ettiyse ancak sessizce tutulmuştur kıza!) hariç onların kadınlarına asla yaklaşmamıştı.

Feride akşam uyku bastırıp her şey bulanıklaşmadan önce yatağında bunları düşünüyordu: Eğitim gördüğü için çok mutluydu, artık kendini yalnız hissetmiyordu; bir müttefiki vardı ve kolejin

müdiresi, o yaşlı hanımefendi bile tatlı bir sesle yardımcı olacağını söyleyerek ona gülümsüyordu. Yıl sonunda felsefe sınavını "oldukça iyi" dereceyle verince müdire hanım onu tebrik edecekti.

Feride... ama Feride silinecek! Kolejden ayrılacak, ülkeden ayrılıp eğitim için başka bir yere... ta Parislere gidecek!

6

YEMEKHANEDE

Yirmi küsur kadar Müslüman kızın cemaat hayatından çok az şey paylaşmış olsa da, iki cepheli evrimiyle –dört duvar arasına kapatılmışlığın ama aynı zamanda büyük bir mücadeleyle kazandığı özgürlüğün ileri yansıyan gölgesi olarak– bir bakıma bizlerin öncüsü olan bu Feride'nin üzerinde bu kadar durmamın nedeni, onunla ilgili hatırladıklarımın yatılı okulun bizler için temsil ettiği yarı-kapalı hayatı aklıma getirmesidir.

Bu arada yemekhaneden birkaç sahne de beliriyor gözümün önünde: İki klan halinde bölünmüş olduğumuzu –özellikle yemekler ve bizim yiyeceklerle ilgili yasaklarımız yüzünden– en çarpıcı şekilde gösteren sahneler...

O devirde, "laik" olduğunu söyleyen Cumhuriyet'in bir kolejinde bile haftada bir gün çoğu zaman Hıristiyan takvimindeki bir yortu dolayısıyla her zamankinden farklı bir yemek çıkarılarak olay kutlanırdı. Böyle günlerde öğlen yemeği için öngörülen mönüde domuz eti (etli lahana turşusu yemeği ya da jambonla yapılan başka bir yemek, domuz haşlama, vs) olurdu.

Yemekhanenin kapısına gelmemizle, haber sıralar arasında çabucak yayılır, İslam'da haram olması sebebiyle Müslüman öğrencilerin "Müslümanlara ayrılan masalara" oturmaları istenirdi. Bunun üzerine bizler üç dört masada toplanır, ben de böylece din kardeşlerimle buluşma imkânına kavuşurdum, çünkü çoğu zaman Mag'ın yanına oturuyordum ve yemek boyunca okuduğumuz kitapları tartışmaya devam ediyorduk.

Feride'yi bu durumdan etkilenmiş olarak orada göremiyorum; herhalde öğretmen arkadaşının yanına gidiyordu, yemeğini onunla baş başa yiyor olabilirdi.

Seslerin yüksek tavanlarda yankılanarak çınladığı o gürültülü mekândaki –siz farkına varmasanız da, kalabalığın uğultusunun içinize işlediği bir gar holündeki gibi adeta– hatırarun aniden belirmesinin nedeni, sömürgenin iki dünya (Avrupalı ve Müslüman) arasında bölünmüşlüğünün orada büsbütün ortaya çıkmasıdır.

Altıncı sınıftan beri alçak sesle ama saygısızlaşmadan "Onu on geçe" adını taktığımız müdire hanımın başrolde olduğu bir sahne bende çok canlı kalmış. Yürüyüşünden esinlenerek taktığımız bu laubali lakap, onun komünist olduğunu bildiğimizden, kuşkusuz haklı olarak biz Müslümanlara karşı peşinen iyi niyetli davranabileceğini düşünmemizi kesinlikle engellemiyordu.

Bu çok özel sahne benim beşinci ya da dördüncü senemde cereyan ediyor. En fazla on üç yaşında olmalıyım, Müslüman arkadaşlar benim teneffüslerde ya iki basket sahasından birinde tek başıma oynamayı ya da Mag'la değiştokuş ettiğim kitaplardan birine gömülmeyi tercih ettiğimi fark etmiş olmalıydılar. O kadar ki yemekhanede din kardeşlerimle ancak yemekte Avrupalılara domuz verildiğinde üç dört masa halinde toplandığımız zamanlarda bir araya gelebiliyordum.

Bu defa biz Müslümanlar için çıkan özel mönü yüzünden önce belli belirsiz, sonra gitgide dirençli bir hoşnutsuzluğa kapıldık. Yanımdaki kızlardan biri derhal protesto etmemiz gerektiğini söylemese, benim aklıma bile gelmezdi bu:

"Bir dilim jambon, bir parça lahana ya da sosisle jambon, yanında kim bilir ne, bunlar bizim önümüze koyulanlarla eşdeğer olabilir mi?"

Protesto eden kıza baktım. Ben her yemekte kendimi baskı altında hisseder, bir an önce bitirip kalkmak isterdim.

"Peki o zaman ne istememiz gerekiyor?"

("Bundan daha basit bir diyalog olamaz!" diye düşünmüş olmalıyım kayıtsızlıkla.)

Arkadaş ısrar ediyor; başka bir yemek istemeliyiz!

"Her seferinde bize sahanda iki yumurta ve yanında da püre

veriyorlar. Oysa Fransız öğrencilerin et yeme hakları var!"

Bir başkası daha da ileri giderek:

"Jambon, etli lahana, sosis, bunlar hep et! Biz de eşdeğerini istemeliyiz!"

"Yerliler" için ayrılan masalarımızın üzerinden bölük pörçük protestolar uçuştu. Hemen bir karar alındı: grev! Yemeğe dokunmayacak, daha sonra ötekiler yemekhaneden çıkarken bizler masadan kalkmayacaktık ve neler olacağını görecektik!

Çok iyi! Ben de diğerleri gibi bekliyorum. Masalarımızda bir iki mırıldanmadan sonra hoşnutsuzluk artıyor. Başlangıç stratejisi mi?

Galiba bende öncülük denen şeyden eser yok! Yemekhaneye cebimde bir kitapla geldiğim olur; ya Mag'la buluşacağım için sabırsızlandığımdan ya da yalnız başıma bir kenara çekilmek üzere elimde tatlı niyetine meyvemle genelde ilk dışarı çıkan ben olurum. Ayrıca hafta sonları eve döndüğüm için de kendimi ayrıcalıklı hissediyorum. Annemin yanıma verdiği güzel yiyecekler de şimdi etüt odasındaki dolabımda duruyor.

Ama bir kere grev kararı alınmış, ötekilerle birlikte hareket etmek lazım!

Galiba bu grevi başlatan Mesude'ydi (ilerde hastabakıcı olarak sivil direniş örgütüne katılacak ve orada ölecek olan Mesude). İdare görevlisinden daha önce de birtakım isteklerde bulunulduğunu ve o gün grev kararı alırken artık yapacağımız tek şeyin bizzat müdire hanımla görüşmek –düzeltiyor: "müdire hanımdan görüşme talep etmek"– olduğunu hatırlatıyor.

Hepimizin –her birinde on yatılı öğrenci bulunan iki üç masa– yemek yemeyi reddettiğini ve sessiz kaldığımızı görüyorum. Şaşıran gözetmenin önünde el sürülmemiş tabaklar mutfağa geri götürülüyor. Pasif direnişi örgütleyen de Mesude miydi acaba? Karar alındı: Masadan kalkmayacağız, müdire hanımı bekleyeceğiz!

Sanki hiçbir şey olmamış gibi yemekhanede gürültü kıyamet devam ediyor. Etrafımda herhalde birbirlerine cesaret vermek için birkaç ses mırıldanıyor:

"Müdire hanımın bizzat gelip bizimle konuşmasını ve şikâyetlerimizi dinlemesini bekleyeceğiz!"

"Diğerleri kalksa bile biz yerimizden kalkmayalım!"

Arkadaşlardan biri soruyor:

"Peki ya müdire hanım yanımıza geldiğinde?"

Birden biri bir öneri ortaya atıyor:

"Bize bir sözcü lazım!"

Birkaç kişi benim adımı öne sürüyor.

Şaşırmış gibi yapıyorum:

"Şarküteri karşılığında sadece bir tabak etli yemek için bu kadar törensel biçimde talepte bulunmak bana bayağı 'basit' geliyor!"

Ama bu bir ilke sorunu.

Tereddüt eder gibi görünmüş olmalıyım. Bana müdire hanımın "önceki yıllardaki iftihar ödüllerimi" çok takdir ettiğini –bundan haberleri varmış, oysa ben pek bilmiyordum doğrusu– söylüyorlar. Nasıl kurtulacağımı bilemiyorum; durumu pek inandırıcı bulmadığımı itiraf etmeye de cesaretim yok... Bunu dayanışmadan kaytardığıma yorabilirlerdi. Böylece susuyor ve boynumu büküp kabul ediyorum.

İşte böyle, "Onu on geçe"nin gelmesini talep ederek sessizce oruç tutuyoruz ve ben sözcü rolünü üstlenmek için hazırlanmak zorundayım.

Daha sonraki gelişmeler, bana böyle bir sorumluluğu üstlenmek için önemli olanın her zaman davaya inanmış olmak olmadığını; "başkalarının" adına, hatta "herkes adına" konuşmak zorunda kalmanın sizi neredeyse bir anda hararetle coşturduğunu ve bunun da en başta bizzat sizi ikna olmaya ittiğini öğretmiş olmalı!

Yemekhanedeki değişmez yemek protokolü –her zamanki gürültü patırtı, yüksek tavanlarda çınlayan bir sürü sesin yankısı, sırasıyla gelen yemekler, el sürmediğimiz yemekler de kaldırılıyor bu arada, tatlının gelişi– ve bizim toplu haldeki sessizliğimiz hâlâ devam ediyor.

Mesude bu defa meyve sepetlerini en başından reddetmek için doğruluyor – öyle ki gözetmenler gelip bizim masaların

etrafında dolaşmaya başlıyorlar, endişelensek de renk vermiyoruz. Dilsizleşiyoruz!

Mesude oldukça yüksek sesle söyleniyor:

"Müdire hanımı istiyoruz!"

Bir sessizliğin ardından ekliyor:

"İdareci öğretmeni getirtmeniz faydasız, sonra sakin ve azametli bir tavırla kestirip atıyor: Sadece müdire hanımla konuşacağız!"

Bu bana babamın Fransız devrimi hakkındaki kitabını hatırlatıyor – on bir yaşında bir kızken, köyde öğlen uykusu uyuyamadığım zamanlarda benim tek eğlencem olan ve dönüp dönüp okuduğum kitap...

"Evet, diyorum içimden, Mesude gerçekten de genel meclisin açılışında üç kuvvetler ayrımını reddeden Mirabeau'nun tavrını benimsemiş!"

Dehşete kapılan gözetmen uzaklaşıyor; Mesude'ye taleplerimizin sözcülüğüne kendisinin seçildiğini fısıldıyorum.

"Hayır, diye itiraz ediyor. Sen daha sakin konuşursun, o da seni dinler!"

Yan masaların üzerinden bir sessizlik süzülmeye başlıyor. Gözetmenler kararsız gibiler; ikisi ne yapacaklarını şaşırmış bir halde alçak sesle tartışıyorlar.

Gözünden hiçbir şey kaçmayan Mesude fısıltı halinde devam ediyor:

"Üçüncüsü, diyor, üçüncüsü 'Onu on geçe'yi bulmaya gitti bile! 'Gözcüler' diğer öğrencilere kalkıp gitmeleri için emir vermeye cesaret edemiyor. Göreceksiniz, bu iyiye işaret; müdire hanım hemen gelecek!"

Belleğimde bu mini isyanın sonrasıyla ilgili hatıram çok net. O kupkuru siluetiyle müdire hanımın, sanırım özel bir yas dolayısıyla her zamanki gibi siyahlar giyinmiş olarak yaklaştığını görüyorum.

Baston yutmuş gibi ilerliyor, işe el sürülmemiş tabaklarımızı gidip kendi gözleriyle tespit etmekle başlıyor. Müdire hanım

yanında idareci hanımla –bu hanım ezilip büzülmekte, çünkü diyorum içimden, kendisine daha önce de taleplerimizi ilettiğimizi ama dikkate almadığını itiraf etmiş olmalı– bir anda tam sessizliğe bürünen yemekhane boyunca ilerliyor. O mekanik adımlarıyla yanımıza kadar geliyor.

Bizler –Müslümanlar kadar Avrupalılar da– doğal olarak hepimiz ayağa kalkıyoruz.

Bize –grevcilerin ayakta durduğu üç masa– yaklaşarak bir işaretle yerlerimize oturmamızı emrediyor.

Yemekhanedeki bütün kızlar oturup bekliyor. İçimden "Tiyatro gibi" diyorum ama "Onu on geçe"nin asık suratını fark etmeden de geçemiyorum.

Öfkeyle bağırıyor:

"Ne istiyorsunuz? Ne istiyorsunuz küçük hanımlar?"

Ayağa kalkıp talebimizi iki cümleyle toparlayıp anlatmak da bana düşüyor. Hiçbir şey hazırlamadım. Durumu elimden geldiği kadar özetlemek zorunda kaldım. Siyahlı hanımefendi bana bakıyorsa da dinlemiyor gibi beni. Ama benim Mesude'ye ve diğerlerine layık bir sözcü olmam lazım; kalabalık karşısında asla söz almamış bir yeniyetme olarak söylemime mümkün olduğu kadar inandırıcılık katmam lazım.

Saygı göstermek zorunda olduğum bu kadın (babam Pétain döneminde çok sayıda öğretmenin "kendi ülkelerinde bile" diye ekleyerek, büyük haksızlıklara uğradıklarını anlatmıştı) beni süzüyor, sessizce beni dinliyor.

Onun hem şaşırmış hem ihtiyatlı sesini duyuyorum:

"Konu nedir Matmazel?.." diye başlarken, hepimize ait bu meseleyi kendisiyle benim aramda ayrı bir diyaloğa dönüştürmek istiyor.

Bir anlık sessizlikten sonra gözlerini bana dikerek devam ediyor:

"Evet, konu nedir Matmazel?.." (Ve sanki bana özel bir değer veriyor ya da ikimizin arasında bir ateşkes umudu besliyormuş gibi babamın ismini ekliyor).

Bu gizli baskıyı hissediyorum. Onun için ben çalışkan öğrenciyim, "sözcü" değil. Gene de direniyorum:

"Evet, diye tekrarlıyor. (ve neredeyse yumuşak bir tonla yeniden ismimi ekliyor.) Siz Müslüman öğrenciler için telafi yemeği olarak idareci hanıma... ne öneriyorsunuz?"

İdareciye doğru dönerek cümlesini alaycı bir tonla bitirdi; idareci soğuk gözleri üzerimde, duygusuz bir ifadeyle öylece duruyor, hareketsiz bir husumet figürü.

Hazırlıksız yakalandım; hangi yemeği önereceğimi bilemiyorum. O zamanlar ne yediğime dikkat bile etmezdim. Alelacele açlığımı bastırır ve tatlı olarak verilen meyve elimde sahaya koşmak ya da Mag'la buluşup tartışmak için masadan çabucak kalkardım.

Ama cevap vermem lazımdı; yandaki iki ya da üç masada oturan arkadaşlar benden uygun, adil, hatta aşırıya kaçan bir cevap bekliyor. "Bayram" günlerinin alışılmış yemekleri kafamdan bir bir geçiyor: Pasta falan değil, şarküteri değil, kuskus ya da kuzu kızartma da değil, bizim bayramlarımızdakilerle kıyaslarsak, bunları çok kötü yapıyorlar, peki o zaman çabuk tarafından ne cevap vermeli?.. Stratejimizde bu noktayı belirlemeyi unutmuşuz!

Müdire hanım bekliyor. Oysa bana tuzak filan kurmuş da değil...

Beni "sözcüleri" seçenleri hayal kırıklığına uğratmamak uğruna, artık şart olan doğaçlamanın heyecanı içindeyim. Yatılı okulumuzda olağanüstü durumlarda çıkan "bayram" yemeklerinden iki üç yemeğin hayali bir saniye içinde itiş kakış gözümün önünden geçiyor.

Birden buluyorum! Adeta muzaffer bir tonla, yüksek sesle teklifimi sunuyorum:

"Bilmem ki."

Sahte bir tavırla tereddüt eder gibi yapıyor, arkasından adeta neşeyle atılıyorum:

"Mesela, bize şey verilebilirdi... volovan[1]!"

---

1 (Fr. Vol-au-vent): Kat kat yerleştirilmiş milföy hamurundan yapılan ve içine doldurulan malzemeye göre tuzlu ya da tatlı olarak yenebilen hamurişi. (ç.n.)

"Volovan" denen şey gerçekten de olağandışı bir yemekti; yılda bir iki defa görünürdü ve kuşkusuz mesela Noel'deki kütük pastası kadar olağandışı bir değere sahip olduğu düşünülürdü.

Müdire hanım –Vichy rejiminin sabık işkence görmüşü– irkiliyor. Şaşkın bir halde yüzüme bakıyor, açıkça deli saçması bulduğu teklifimin etkisinden hâlâ kurtulamamış.

"Volovan!" Bu iddialı teklifim karşısında hayal kırıklığına uğramış, ne diyeceğini bilemez bir halde kekeliyor, arkasından tekrar ediyor:

"Volovan!"

İlk şaşkınlık ânı geçince arkadaşlar mest olmuşa benziyorlar. Volovan etle, mantarla, üstünde kabuk bağlamış sıcacık çıtır peyniriyle en nadide yemeklerden biri, yani hem ana yemek hem de sıra dışı bir tatlı... Kızlar daha alçak bir tonda, yankı halinde tekrar ediyorlar:

"Evet... evet... volovan!.. Volovan!"

Şimdi yemeğin adı diğer masaların üstünde de uçuşuyor. Sanki müdire hanıma ahlaksız bir teklifte bulunmuşum gibi!

Müdire hanım kelimeyi alçak sesle tekrarlıyor; arkasından inanılmaz derecede yorgun düşmüş ve özellikle benim aşağısı kurtarmayan talebim karşısında uğradığı hayal kırıklığıyla, beni bakışlarıyla topa tutan idareciye dönüyor.

Ben, "Onu on geçe"nin tepkisine hayret ederek ayakta dikiliyorum, müdire hanım beklemeden arkasını dönüp bir türlü sakinleşemeden söylenerek uzaklaşıyor:

"Volovanmış! Volovanmış!"

İtiraf etmeliyim ki bu benim yemek konusundaki tek hayal gücü çabam oldu. Ayrıca "sözcü" rolümün olumlu sonuçlanıp sonuçlanmadığını da hatırlayamıyorum. Masadaki arkadaşlar da benim gibi bir "bayram" yemeğinde ısrar ediyorlardı. Ağzımdan öylesine çıkıveren cevap karşısında memnuniyetlerini göstermiş-

ler miydi? Sonunda ötekilere verilen yemeğin karşılığında hangi yemeği kabul ettiğimizi unuttuğum gibi bunu da pek hatırlamıyorum.

Tanrı'ya şükür, bana simgeselmiş gibi gelen sorunlarda bir daha "sözcülük" yapmak zorunda kalmadım.

Daha sonraki yıllar, ramazan tarihinin her yıl oynaması nedeniyle (ay takvimi dolayısıyla), oruç ayı ders yılı dönemine rastladığında biz Müslüman kızlar derslere devam eder, gün içinde orucumuzu tutardık; akşam yemeğinde –oruç bozma vaktine denk düşen– bize öğlen çıkan yemeği verirlerdi...

Buna karşılık ramazan ayı boyunca aynı yatakhanede toplanır, sahur vakti uyanırdık. Gece, geceliklerimiz ve sabahlıklarımızla okulun karanlık koridorlarından yemekhaneye inerdik – o zamanlar yirmi kişi kadardık, sonraki yıllar daha küçük yatılı öğrencilerin gelmesiyle sayımız biraz daha arttı... Öğleden önceki derslerde "tutsun diye" kuskus –sebze ve tatlıyla beraber– yedikten sonra tekrar yukarı çıkardık, uykumuz iyice açıldığından yatakhaneyi, koleji unutur, eski şarkılar söyleyerek, kendi şehrimizden, kendi köylerimizden ya da aile büyüklerimizden bahsederek, çoğu zaman gün ışıyana kadar otururduk...

Bir iki saatlik bir uykudan sonra sabahları uyanmak bir eziyetti. Gene de okulda aynı dinden olduğumuz arkadaşlarımdan bazılarını bu oruç ayı sırasında daha yakından tanımışımdır.

Bu arada, bir daha idareyle yemek konusunda hiçbir vukuat yaşanmadı.

7

ANNEANNEMİN DÜNYASI

Annemin annesi, Şerçel'deki güzel evinde antik şehrin burjuva kadınları arasında uzun süre hüküm sürmüş o kibirli duldu – bunu çoğu zaman bu kadınlar için akıl hocalığı rolünü üstlenerek yapardı, kadınlar onun kendi mal varlığını bizzat idare etmek için son kocasından (tanımadığım büyükbabam) ayrılmayı tercih ettiğini bilirlerdi, ben de küçücükken sonbaharda alttaki odalardan birinde onun kuru incir, zeytin, vs hasadının hesabını vermek üzere tepelerden inen ortakçılarından biriyle ciddi bir sesle anlamadığım bir dilde tartıştığını duyardım. Evin hanımı, başına renkli bir kefiye dolamış o köylüyle (hizmetçiler daha önceden bu adama saygılı bir şekilde, o gün ne yemek yapılmışsa ondan çıkarmış olurlardı) Berberi dilinde anlaşırdı.

Biz çocuklar eskiden sert tabiatlı, neredeyse daima yasta olan ve gülümsediğini hiç görmediğimiz bu hanımdan korkardık. İnsanı ürküten kocaman siyah gözünü bir kuş gözü gibi hepimizin üzerine dikmesiyle o her şeyden önce bizim "Mammane"mizdi.

Çocukluğumun yatılı okula gitmeden hemen önceki kısmında onu hatırlıyorum: O zamanlar hukuki işlerini komşu şehirdeki avukatlarla –en azından İslam hukukuyla ilişkili olanlara bakan avukatlarla– halletme derdiyle sık sık köydeki evimize gelirdi.

Bizde birkaç gün kaldıktan sonra, ben küçücük kız, bebeklerimin birden ortadan kaybolduğunu fark edince, onun bebeklerimi sormaya bile gerek görmeden alıp bavuluna tıktığını ve onları biricik oğlunun kızı olan torununa götüreceğini bilirdim, prenses bebeklerle oynamaya herhalde bir tek o torununun layık olduğunu düşünüyordu.

Gider anneme şikâyet ederdim, annemse hiçbir şey dememem,

annesini anlamam için yalvarırdı. Benden daha küçük olan kuzinimin ne yazık ki annesini kaybettiğinden öksüz kaldığını hatırlatır, ben de böylece bu apaçık haksızlık karşısındaki kızgınlığımı yutmak zorunda kalırdım. Bu korkunç büyükanne ben on ya da birazcık daha büyük yaştayken ziyaretlerinden birinde birden beni lambanın ışığına çekti, gözlerimi inceledi, bakışlarını gözümü kırpmadan ona baktığım gözlerime dikti, sonra en küçük kızı olarak çok sevgi gösterdiği, *azizem* dediği (aile arasında bunun dedikodusu yapılırdı) anneme dönerek, beni tabi tuttuğu sınavdan sonra neredeyse üzülerek kararını verdi:

"Evet, gözleri iriymiş!"

Bunu alışılmış bir iltifat tonunda söylememişti, ona meydan okumamak, kafa tutmamak için kendimi frenlediğimi hissediyordu.

Annem arkamda, çok uzun zamandır herkese emir vermeye alışmış bu yaşlı hanımla "belki dik kafalı", hatta "ilerde zapturapt altına alınması şart" bir kız olduğunu düşündüğü benim aramdaki çatışma halinin alttan alta beslenip patlak vereceğini hissediyordu, o kuşkucu koku alma duygusuyla benim hiçbir kategoriye sokamayacağı bir tabiata sahip olacağımı hissetmiş olmalıydı.

Özetle annem, ilerde her üç aylık dönemin sonunda biz yatılılar tarafından bir ritüel olarak düzenlenen şamatalı eğlencelerde tamamen içimizden geldiği gibi uydurarak tepindiğimiz veda dansında falanca ya da filanca gözetmenin sergilediği kuşkulu tavrı takınırdı biraz. Ben hep aynı iki üç arkadaşla beraber, uzayıp giden bu hercümercin animatörlerine çıkmış adımızın itibarını korumak için canla başla didinirdim.

Etüt salonunda masaların üzerinden atlarken bacaklarımdaki neşeli enerjiyi hâlâ hatırlarım. Gözetmenler sinirlenerek ya da hoşgörüyle "Kurtlarınızı döküyorsunuz!" diye sızlanırlardı. Razı gelir, bu vahşi şenliği uzatmamıza izin verirlerdi, diğer öğrenciler uslu uslu yatakhanelere çıkarken bizler gece geç vakitlere kadar

şarkılar söyler, uyduruktan Sioux[1] dansları yapardık.

Suç ortağım Mesude'nin alaycı ve buruk cümlesini hatırladım birden. O şamatanın sonundaki sesi hâlâ kulağımda:

"Şu Fransız kızları neden kurtlarını dökme derdinde ki, onların tatilleri zaten gerçek tatil değil mi?"

Gülümsemiştim. Daha önce ona şöyle sormuş olmalıyım:

"Peki ya biz?"

"Biz mi? diye karşılık vermişti. Ders yılı boyunca yatılı olarak okula kapatılıyoruz, sonra yaz gelince de annelerimiz gibi eve hapsediliyoruz; maalesef bizim için yıl boyunca değişen bir şey yok!"

Daha sonra karşımda tekrarlanan bu cevap, kuvvetli, neredeyse erkekçe olan kaçınılmaz bir kahkahanın eşliğinde yükselmişti.

Yatakhaneye daima en son biz çıkardık, yaz tatilinin benim için akrabalarımın kadim şehrinde kadınlar arası eğlencelerin mevsimi demek olduğunu, şen şakrak şehirli kadınların toplanıp, kadın saz heyeti ayaklarının dibinde, birbirleriyle kıyafet ve mücevher yarışına girmekten zevk aldıklarını ona söylemeye cesaret edemiyordum. Evet, orada yazlar tıpkı *Binbir Gece Masalları*'ndaki gibi ışıl ışıl, dansla, şarkılarla dolu geceler halinde geçiyordu...

Ona büyükannemin başka evlere bakan ve ufukta eski limanın da görülebildiği yüksek terasları olan evini tarif edebilirdim. Yaz günleri gün batarken hayal kurmak için çoğu zaman tek başıma o teraslara sığınırdım.

Daima yaz mevsimindeki o bir alay düğünden bende karışık hatıralar kalmış; şen şakrak demetler halinde yükselen kadınlar korosunun şarkılarıyla tezat oluşturan, gizemli bir şekilde üzgün görüntüler beliriyor: Mesela gerdek gecesinin sabahı şiddetli hıçkırıklara boğularak ağlayan o uzak akraba kızı ve neler olduğunu tam olarak anlayamadığım için üzülen ve onun için acı çeken on on iki yaşlarındaki ben – sanki herkesin büyük bir bolluk ve

1 Bir Kızılderili kolu. (yay.n.)

zenginlikle kutladığı her düğün gecesine, mücevherleri, düğün takı ve süsleriyle bir idole dönüşen ama ertesi sabah çökmüş yüzüyle bir İslam İphigenia'sına[1] benzeyen gelin kıza zorla dayatılan karanlık bir kurban ayini gerekiyordu...

Bu arada, düğün gecesinin sabahı çalgıcı kadınlar vurmalı çalgılarıyla neşeli bir ritim tutturmuşlardı; idol-gelinin ağlamaktan hâlâ kızarık gözlerine rağmen, davetli kadınlar nakarat halinde bir şükür duası terennüm ediyorlardı – kederler içindeki bu gelin kızla birlikte ağlamayı çok isteyen ben hariç... Annem kulağıma fısıldadı:

"Haydi canım, öyle üzgün durma, yakışık almaz!"

Arkadan başka bir hanım ekledi:

"Böyle şeyler uğursuzluk getirir!"

Bunun üzerine gelinin arkadaşları olan genç kızlar sabırlı olması için onu teşvik eden birtakım kalıp sözler fısıldamışlar, içlerinden biri sessizce ağlamaya başlamıştı.

"Bu kız gelinin en küçük kız kardeşi; ayrılacaklarına ağlıyor!" Annem böyle açıklamıştı.

Ben, bu gözyaşı ve tbel'le[2] desteklenen şarkılar karışımını görmekten rahatsız olmuş, yüreğim sıkışmış bir halde susuyordum, tbel'in ritmi öylesine çığrından çıkmıştı ki, davetlilerden biri, bazen yaşını başını almış bir kadın açılıp saçılır, belki birazcık müptezel hallerle çalgıcıların oluşturduğu halkanın karşısına dikilip edepsizce tepinir dururdu.

Antik şehrimizdeki bu karışık yaz tatili hatıralarını Mesude için toparlamaya çalışıyordum, sırf ona bu kapalı ama birbirine zıt olduğu kadar renkli imgelerle de dolu kadınlar dünyasını anlatabilmek için, terastan terasa düğünlerin birbirini izlediği, sevinç çığlıklarının falanca ya da filanca gelinin zorlukla tutabildiği hıçkırıklarını bastırdığı bir yaz...

---

1 Agamemnon'un kızı. Babası Troya'ya karşı deniz seferine hazırlanırken rüzgârın elverişli olmaması üzerine, kâhinler kızının tanrılara kurban edilmesini isterler. İphigenia ölmeyi kabul etmişken, son anda onu bir ceylana çeviren Artemis tarafından kurtarılır. (ç.n.)

2 Omuza asılıp çalınan davul. (ç.n.)

Mesude içini çekerdi:

"Annemle ben bir köyde yaşıyoruz. Hamama gitmek ve aslında pencereden bakıp meydanda dans eden Avrupalıları seyretmekle yetindiğimiz zamanlar dışında eğlence diye bir şey yok!"

"Anneannemlerde geçirdiğimiz yaz tatilleri eğlenceli olduğu kadar çok değişik de oluyor; burjuva hanımları, tesettürlü elbette, her fırsatta birbirlerinin evine doluşuyorlar!"

Genç gelinin çökmüş yüzünün gözümün önünden gitmediğini Mesude'ye neden söyleyemedim? Geceleri yatakhanede o sahneyi aklımdan ne kadar silmeye çalışsam da, bazen bir gece öncenin bakiresinin (geleneğe göre ona eşlik etmesi gereken şamatacı gelin alayına ben de katılmış olmalıyım!) gözlerinin yaşlarla dolması ve yüzünün şekilsizleşmesi yeniden gözümün önüne geliyor: Daha dün gece o alnı yıldızlarla parlıyor, saçlarında ve gözkapaklarının üstünde altın tozları ışıldıyordu... Oysa ertesi sabah ne kadar da üzgün görünüyordu! Sinsi bir bozgunun ya da bir trajedinin hangi etkileri onun dün geceki ışıltısını böyle soldurabilir, anlamaya çalışıyordum...

Gelinin bu hayal kırıklığını, daha çok bu soluğu tükenmiş kederi, bu bir çeşit infante hüznünü anlatacak sözü yoktu, zaten daha dün onu Kurtubalı bir prenses ya da Şark masallarından çıkmış efsanevi bir gelin gibi süsleyip püsleyen her yaştan kadın tarafından kotarılan bu çok net ve incelikli protokol, şafakla beraber karşımızda bozulmuş bulunuyordu. Şimdi bu yıkılış için ne esirgeyici hayır dualar vardı ne de iç çekişler! Bir günlük taze gelinin, dünün bakiresinin evinde yürek paralayıcı bir hayal kırıklığı sergileniyordu!

Bunlar anneannemin komşusunun evinde oluyordu (hatıralarım netleşiyor): Gelinin yüzünde bütün çıplaklığıyla ortaya konmuş hayal kırıklığını, tek bir gecede buruşturulup atılan, ırzına geçilen –kesinlikle geri dönüşü olmayan bir yırtık– bir bakirenin çocuksu rüyasını belli belirsiz okuyordum.

Aynı düğünün ortasında, gerdek gecesinin ertesi günü yapılan kutlamalarda gelinin birdenbire bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlamaya başladığı da oluyordu.

Onca zaman geçmesine rağmen –çünkü aile büyüğü kadınlar tarafından sanki ilk gecenin o kader gibi hayal kırıklığını hafifletmek için inanç ve saygıyla devam ettirilen bu düğünler ve buna bağlı folklorik âdetler çocukluğumda tekrarlanıp durmuştu–, asil bir güzelliğe sahip, akrabadan bir genç kızı unutamıyorum; düğün gecesinin sabahı sessiz bir hüznün izlerini taşıyan yüzü belleğimden hiç silinmedi. Çok sarsılmıştım, oysa ergenlik öncesini yaşayan ben, fısır fısır teati edilen sırlardan, mırıl mırıl dertleşmelerden hiç hoşlanmaz, hepsini bir suç ortaklığı olarak görür, aşağılayıcı bulurdum.

Daha o zamandan neydi aradığım? Daha doğrusu, neden kaçıyordum? Bazı kızların uğradığı hayal kırıklığından; oysa ailemin dünyasındaki gizli ve pırıltılı anlaşma, babamın anneme olan aşkı daha başından beri içimi rahatlatıyordu. Yakın çevremdeki hiçbir şey, çoğu bu düğünlerde ortaya çıkan ama bir Şark şatafatı kalıntısıyla ve ritler ve kostüm folkloruyla hafifletilmeye çalışılan bu kadın bozgununa beni hazırlamamıştı.

Bu törenlerin artık sadece sesli hazinesi aklımda: İç ezici ilahiler ve bir nakarat gibi tekrarlanan ağıtlar – hem neşe hem kederden oluşan ve benim on üç yaş saflığımı, sonra hülyalı, bir yandan da Claudel'in piyeslerindeki ve Giraudoux'nun romanlarındaki kadın kahramanlarla dolu yeniyetmeliğimi sarmalayan bir miras.

8

JACQUELINE... YATAKHANEDE...

On üç yaşında olduğum o dönemde ergenlik öncesi gelişimimi çok uzaktan da olsa hatırlamak...

Okuduğum kitaplar mı? Ben buna, elimde cep feneri, yatakhanedeki yatağımda yalayıp yuttuğum, sanki uzak bir çağrıya cevap vermek için tutkuyla başlayıp bitirdiğim kitaplar, yorganın altına saklanan, katlanmış ya da köşeleri kıvrılmış sayfalar derdim. Yatılı okullu öğrenci ikizimin bakış açısının nasıl genişlediğini on bir on iki yaşındaki "terbiyeli küçük kız"dan başlayarak adım adım, daha doğrusu sayfa sayfa ölçebilirdim; o küçük kız elinde olmadan babasının bakışlarını üzerinde hisseder ya da bu yüzden gerilirdi; konuşmasına çoğu zaman kendisiyle ilgili hatıralar serpiştiren babası köken olarak "yoksul bir ailenin oğlu" olmakla da, eşinin ailesinin soylu olmasıyla da gurur duyardı.

Çok kolay yaralanabilen ama bu kırılganlığın bilincinde olmayan yeniyetmeliğe bu tereddütlü giriş neden, evet, yatılı okulda, özellikle de yatak komşum Jacqueline'le bir arada olduğum yaşıtım Fransız kızlarının yanında ben kendimi neden apayrı hissettim?

Sonbahar gelip okullar açıldığında, Jacqueline sahilde geçirdiği yaz tatili boyunca tadını çıkardığı özgürlükle dopdolu olur, ilk aşk kaçamaklarını anlata anlata bitiremezdi. Bunlara "flört" der ama ben ona anlattığı şu ya da bu sahne hakkında ayrıntılar sormaya cesaret edemezdim. Genç annesinin ya da meraklı ağabeyinin bakışları altında yaşadığı, çok tuhaf âdetleri olan bir dünya çizerdi! Yatakhanenin karanlığında, onunkine bitişik yatağımda ona doğru eğilir, neyse ki karanlığın gizlediği bir şaşkınlıkla onu dinlerdim.

Şöyle derdi Jacqueline:

"Flört... tam olarak bilmek ister misin?"

Yaz hatıralarını şöyle bir kafasından geçirirdi: Denizden esen meltem, müzik pavyonunun parlaklığı sönen fenerleri, arkadaşlarıyla kadın kadına sohbetlerde kendini unutan annesi...

Jacqueline'in heyecandan titreyen sesi, onun gibi küçük bir kız olan beni sürükler, onun geçmiş günlerinin serserice özgürlüğüne alır götürürken şöyle derdi:

"Yani... Yani flört nedir tam olarak öğrenmek ister misin? Tamam o zaman..."

Ve anlatmadan anlatırdı. Yatağımın kenarında fısıldayan sesiyle bir sahnenin başlangıcını anlatmaya çalışırken, azıcık heyecanlanarak o sahneyi yeniden yaşardı:

"Oğlan..."

(Kendi kendime, şu "oğlan" kelimesi de niye ki derdim, herhalde tam bir delikanlıdır; sanki Jacqueline'in arkadaşım olarak kalması için onu yargılamaktan kaçınmalıydım, çünkü o Fransız'dı – bizim kadınlar "Şu Fransız kadınlarında hiç utanma yok!" der ve akrabamız olan bu kadınlar kendi kaderlerine yanacak yerde elalemin derdine yanarlardı.

Ben kulağımı Jacqueline'e uzatır, onun hatıralarından bölük pörçük bir şeyler derlemesini dinlerdim:

"Oğlan senin elini alır, parmakları senin dirsek çukuruna kadar gelir! Sesi kulağına nasıl da tatlı tatlı şöyle der: 'Bir öpücük!.. Küçücük bir öpücük!..' O zaman, eğer yalnızsak, evet, beni öper, bana sarılır ve..."

"Ve?" diye sorardım, asla benimseyemeyeceğimizi düşündüğüm bu âdetler konusunda bayağı çekingen olduğumdan Jacqueline'in müsait davranmasına şaşırmamış da değildim!

İçimden başka bir ses itiraz ederdi:

"Gene de sen Jacqueline'in zarafetine, inceliğine hayransındır!"

"Evet işte, beni öptü... hem de uzun uzun!" diyerek özlemle iç çekerdi Jacqueline..

Başka ayrıntı istemiyorum. Merakım sönmüştü; Jacqueline

insanı öylesine afallatan bir sahne canlandırmıştı ki sanki bu sahne başka bir gezegende cereyan ediyordu!

Bundan anneme bahsetmeyeceğim, hele babama hiç! Böyle durumlarda bizde "onur" kelimesi dörtnala koşarak gelir; zaten ben kendimi dokunulmaz –hem de nasıl bir kararlılıkla– hissediyordum. İçimdeki bu "onur"u yeniden ayaklandırıyorum; onu Arap dilinde düşünüyorum (belki de Arapça bilmediğinden, Fransızcada bu iddialı kelimeyi ancak Corneille'in bir piyesinde boy göstermeye layık bulacak yatakhane komşumu mazur görmek için!).

Anlattığı sahnede Jacqueline'in kendini böyle bırakması karşısında aklım karışarak, kendi kendime gene de diyorum: Üstelik bir de bundan gurur duyuyor gibiydi! Ben değerlerimize bağlılık konusunda sarsılmaz olarak kalacağım. Hatta bu arkadaşıma acıyacak kadar da ileri gideceğim; bedenini böyle başka birinin kollarına salıvermek bana adeta hayvani geliyordu... Peki ya safiyet Matmazel? Peki ya babaya verilmiş –her ne kadar üstü kapalı olarak verilmiş de olsa– söz? Çok şükür, babam hiçbir zaman bu yatakhaneye gelmeyecek, Jacqueline'i ne dinleyecek, ne de yargılayacak!

Zaten babam günün birinde hiç habersiz okulun avlusunda bitecek olsa, bir saatlik teneffüs boyunca beni elimde basketbol topu, avlunun yanındaki sahada koşup sıçrarken görecektir; topla sahanın tam ortasından atış yapıyor ve potada üst üste sayı kaydediyorum!

Ama onun görünmez gölgesinin bu yatılı okulda Jacqueline'in yatağıyla benimkinin arasına süzüldüğünü hayal edelim: Avrupalı yeniyetme kızın sırlarını o da duyacaktır; buna rağmen, yüreğimi okuyup bana olan güvenini koruyacaktır. Beni "dürüst" olarak biliyor ama aslında neye karşı dürüst? Ona, gardiyan babaya, sansürcü babaya, dediğim dedik babaya mı? Hayır, kararlı biçimde bana özgürlüğümü veren babaya!

Bununla birlikte, ben, ergenlik öncesi çağındaki kız, sonunda Jacqueline'in yatakhanedeki ufak tefek sırlarını dinlemekten hoşlanır oldum; özgürlüğü bana cüretkârlık, kuşkusuz kurallara karşı gelme, hatta belki de gerçek bir macera gibi geliyordu! Biraz daha

anlatsa, nerdeyse onu Batılı bir roman kahramanına, yani "onlardan" bir kahramana dönüştürecektim! Gündüzleri avluda ya da yemekhanede onu Avrupalı arkadaş grubu arasında uzaktan izlerken, ben elimde bir kitapla yalnız kalmayı seviyor ya da yatılı okulda bile diğerlerinden ayrılan "Müslüman kızların" oluşturduğu küçük gruba katılıyordum.

Jacqueline herkes için mecburi olan lacivert önlüğüne rağmen, altına gayet göze görünür bir şekilde çok şık kıyafetler giyiyor; gülümsemeden ama etrafına çok hoş bir kendine güven, neredeyse kadınca diyeceğim bir rahatlık yayarak küçükhanım edasını koruyor! Ona hayranlık duyuyorum. Yatakhanedeki samimiyetimizi ve sırdaşlığımızı saklıyoruz. Kendisini başka bir kıyıdan gelmiş gibi dinlediğimin farkında olmalı. Sırlarını ne babama ne anneme açabilirim. Şerçel şehrine yakın mezradaki kuzinlerimize gelince, aslında onlara Jacqueline'in anlattığı şekliyle "flört"ün nasıl bir şey olduğuna dair imalarda bulundum. O kızlar bu köyde her şeyden uzak yaşasalar da, pek az şaşırdılar. Sanki onlara öğreteceğim bir şey yok gibiydi.

Jandarmanın on sekiz yaşında, koca kızı olan Fransız arkadaşlarının –üstelik yasak bir şey anlattığını düşünmeden– kendi hakkında da değil; çok güzel, gayet özgür olan başkentteki kız kardeşinin...

Artık dinlemiyorum. Kuzinlerimin en büyüğü ve aynı şekilde on sekiz yaşında ve yakında evlenecek olanı lafa karışıyor: Kocasını önceden tanımak gibi –bizim toplumumuzda olmayacak bir şey– bir şansa sahip, çünkü zaten çocuk, kuzeni oluyor. Bu kız Fransız kızlarına neredeyse gıpta edecek.

Jacqueline'den bahsetmeyi kesiyorum. Eğer yatakhanede Jacqueline'in çıtlattığı sırlar karşısındaki şaşkınlığımı böyle anlatmaya devam edersem, on sekiz yaşında olup sabırsızlıkla düğün gecesini bekleyen kuzinimin gözüne bile "saftirik bir kız" olarak görüneceğim.

Onların komşuları olup başkentte yaşayan ve köye bir süreliğine gelen bir kız, lafını sakınmadan fazla kesin bir hükümde bulunuyor:

"Fransız kızları mı? Hepsi de sürtük!"

Bu sıfatı Arapça söylemişti; kelime bana yaşıtım kuzinimin alçak sesle fısıldadığı Fransızca eşanlamlısından daha da kaba geliyor! Bozuluyorum. Jacqueline benim arkadaşım. Kendimi incinmiş hissediyorum. Başımla hayır diyorum. Yatılı okul hayatıyla ilgili hiçbir şey anlatmayacağım artık onlara. Jacqueline'e olan bağlılığım yüzünden artık onun bana açtığı sırları anlatmayacağım. Böyle yaparak, gün gelecek o sırları ben de tamamen unutacağım.

Bunca zaman sonra hatıralarımda neden yeniyetme Jacqueline'in sesi, hafiften yapmacıklık taşıyan zarafeti "güzel Fransız kızları" klanından ayrılıp kopuyor? O da benim köyümden gelirdi ama cumartesileri benim gibi otobüsle dönmezdi.

Evleri –babası küçük bir kolon olmalıydı– kasabanın merkezinde, sonuçta bizim öğretmen evlerinden pek uzak olmayan bir yerdeydi.

Evine hiç gitmedim, o da bizim eve gelmedi. Kuşkusuz köye dönüp aile mekânıma kavuşunca, içgüdüsel olarak kendi saflarıma yani "yerli" dedikleri cemaatimin saflarına geri dönüyordum; "onlara" gelince, evet, annemle (Mağrip hamamındaki kadınlarla da) Arapça konuşurken onlardan sadece "onlar" diye bahsediyorduk; onlar "onlar"dı, o kadar!

Böylece sömürgedeki bölünme kalıcı oluyordu; tıpkı henüz soyulmamış ve sebepsizce herhangi bir yerinden bir vuruşta kesilen bir portakal gibi birbirine yabancı iki parçaya ayrılmış bir dünya! Parçaları küçümsemek daha kolaydı. Bu şekilde kesilen meyve susuzluk giderilince rahatça fırlatılıp atılabilirdi!

Yani kendimi –ne on iki ne de on üç yaşımda, hatta daha sonra bile– asla Avrupalı okul arkadaşlarımdan birinin evinin eşiğinden adım atarken göremiyorum, oysa yatakhanede güzel Jacqueline'le yaptığımız gibi, aramızdaki fısıldaşmalar uzar gider, çoğu zaman geceye karışırdı.

9

HAREKETLİ BEDEN

Özellikle o saha. Orada tek başıma ben. Şortla, bazen de etekle güneşin altında tek başıma zıplıyor, havaya sıçrıyorum. Özgürlüğüm bu sahada gözle görünmez ve tükenmez bir çağlayan gibi bedenimi ve ruhumu sarıyor.

Bu basket sahası kolejin içindeki iki üç avludan birinde yer alıyor. Gündüz derslerinin bittiği saatte, yani saat dörtte, yatısızlar ya da yemekli yatısızlar –akşam yürüyerek, bisikletle ya da yanlarında arabalı biriyle şehirdeki evlerine gidenler– çıktıktan sonra etrafı kapalı bu alan serbest kalıyor ve sadece yatılılara ait oluyor.

Bu avlunun dört bir tarafı kapalı ama tamamen değil – en azından bir kenarından dar ama işlek bir yol boyunca sıralanmış yüksek evlere bakıyor. Bu haliyle kolejin ilk yıllarında benim için bana sonsuz gibi gelen bir özgürlük alanını temsil ediyordu. Çünkü bu benim için bir nimet olan saha saat on altı ile on yedi arasında benim kullanımıma aitti, bazı zamanlarsa tek başına kullanıyordum.

Oradan ikindi kahvaltısında verilen şeyleri (ekmekle meyve ya da bir tablet çikolata) almak için bile zor ayrılırdım; sırf sabırsızlıktan yemeğe boş verdiğim olurdu. Jimnastik dersi teneffüsten hemen önce değilse, şort giymezdim. Boş sahayı kapmak için telaşlanırdım; bazen sahayı başka bir arkadaşla paylaşırdık.

Böyle durumlarda sahanın yarısıyla bir potayı kendime ayırırdım; öbür arkadaş da aynı şeyi yapardı. Sona doğru, sanki biraz sonra bir maç varmış da ısınma hareketleri yapmaya karar vermişiz gibi koşarak toplarımızı elden ele geçirirdik.

Yalnızken daha çok zevk alırdım. Hemen hemen kusursuz denebilecek bir vuruşla orta yuvarlaktan başlattığım sert ve isabetli

bütün atışların (bir kız basketbol takımında kendimi ancak hücum oyuncusu olarak görüyordum çünkü) sayıyla sonuçlanmasından gurur duyardım.

Karşımda rakip bir oyuncu olduğunu hayal ederek oradan buradan top sürüp sanal rakibime şaşırtma üstüne şaşırtma veriyorum; yarı sahada bu şekilde iki büklüm bir o yana bir bu yana gidip gelerek koştuktan sonra, son bir hamleyle vücudum aniden havaya sıçrar, bacaklarıma, kalçalarıma, bir anda alabildiğine genişleyen gökyüzüne doğru uzanan kollarıma bir canlılık gelirdi. Böylece katbekat artan kas gücü sayesinde topu azami şiddetle havaya fırlatırdım, atışım her zaman isabetli olmazdı; top bazen ya doğrudan potaya girer ya da tersine, teğet geçerdi potayı!

Her iki durumda da, başarılarım kadar başarısızlıklarımın da hesabını yaparak oyuna sürekli yeniden başlıyorum. Böyle yaparak bütün rolleri oynamak zorundayım; ben top sürerken beni engellemeye çalışıyor, gerekirse itiyor rakibim ama ben şaşırtma veriyorum, geri geri gidiyor, hep eğilmiş olarak başka bir köşegeni esas alıp hesapladığım yoldan zikzaklar çizerek dönüyor, topu son anda sağdan ya da sol elle yakalıyorum (oysa solak değilimdir); esas olan, bazen yarım daireler çizerek kısa kısa ve art arda hamlelerle hedefi belirlemek. Hava atışını hiç hazırlıksız da başarmalıyım – gözüm şimdiden potaya kadar olan mesafeyi tartıyor! Bir saniye içinde ayaklarınız yerden alabildiğine havalanır, dizleriniz azami enerjiyle gerilirken, sadece kol gücünüzle –kollarınızın birden melek kanatlarına ya da orman kaçkını bir şeytanın kanatlarına dönüştüğünü sanırsınız– bir iki saniye içinde bilekleriniz ve elleriniz dua edercesine göğe doğru uzanır... Topu sanki başka bir dünyaya gönderir gibi fırlatırsınız, bütün zaman boyunca gözucuyla karşınızdaki rakip ya da düşman kalenin savunma oyuncusunun yerini mimlemek ne kadar hoştur, ne kadar kurnazcadır; en yükseğe sıçrayıp, kollarınız herkesin göz koyduğu potanın seviyesine ulaşırken onun açıklarını önceden hesaplamanız gerekir!

Bu noktada bir nefes almak, soluğumun yerine gelmesini sağlamak, çeşmeden bir bardak su içmek, sonra geri dönüp önce sakin

sakin, sonra teneffüs bitene kadar daha hızlı bir tempoda oyuna devam etmem lazım; zil sesi hepimizi sınıfların kapısında sıra olmaya çağırıyor.

Çoğu zaman nefes nefese en son gelen ben oluyorum. Yorgunluğumu atmak için birkaç dakikaya ihtiyacım var. Bunu belli etmeden yapıyorum çünkü gözetmenlerden birinin yanıma gelip kendimi çok yorduğumu, iki saatlik etüdün yarınki ödevler için yeterli olmayacağını hatırlatmak gibi bir huyu var ama diğer gözetmen adeta bir annenin sitemkâr havasıyla bana gülümsüyor.

Etütte derslerimi çabucak, genelde ders sona ermeden bitiriyorum – en azından ilk zamanlar. Solfej partisyonlarımı alıp "tören salonu"nun sessizliğinde gam çalışmaya gidiyorum. Buradaki coşku farklı bir yapıda: Birkaç mezürlük bir zaman süresince esnetilecek parmaklar, dik tutulacak sırt, belirsiz bir rüyanın başlangıcı...

Görüldüğü gibi bu eğitim sabırsızlık yüzünden ya da kuşkusuz doğuştan gelen bir yetenek eksikliğinden kısa sürede sona erecek.

Fetiş bir nesne yüzünden belli bir hatıranın aniden canlandığı oluyor. Bir nesne mi? Hayır, buradaki bir kumaş, hafif bir giysi! Bir elbise ama sıradan bir elbise değil, çıplak omuzlarımı örten jileden ibaret caraco'suyla[1] dekolte bir elbise!

Çıplak omuzlar, bu ayrıntı niye?

Sırtı ve omuzları açık bir elbise giymek – ama dışarıda değil... Sen çarşaf giymeden, saçını bir başörtüsüyle örtmeden, gözlerin hariç bütün vücudunu sarıp sarmalamadan sokakta yürüdüğün zaman, "onlara" göre zaten çırılçıplak yürüyorsun demektir! Oysa bu elbise sırtı ve omuzları tamamen açıkta bırakıyor; terzi kadın "biraz cesur bir elbise" iddiasında, sanki cesaret eden elbise de, utanmazca yüzü kızarmadan onu giyen kız değil!

Bu... haydi çok kadınca olan diyelim, hatıra sırasında kaç

1 18. yüzyıl ortalarından 19. yüzyıl başlarına kadar revaçta olan bir tür kadın ceketi. (yay.n.)

yaşındaydın? O "çıplak" sıfatı önümde dalgalanıyor (içinde karmakarışık seslerin barındığı benim önümde), usulca bedenime değiyor; omuzlarım çıplak, iyi de ne vesileyle ve kaç yaşındayken? Hafızanı sars, onu silkeleyip canlandır! Unuttun mu?

Oysa on yıllar sonra bile mesele senin bedenin (sanki her kadın belleğinin tahtadan değil ama etten, kemikten ve deriden yapılma bir bedene tutunması lazımmış gibi! O beden şimdi yaşlanmaya yüz tutsa bile hareket ediyor, yaşıyor!).

On yıllar sonra kumaşın (atlas) tokluğunu, pilinin kayganlığını (ipek ya da atlas) hâlâ hissediyorum; özellikle terziye noktası noktasına verdiğin talimatlar üzerine dikilen bu şeyin –caraco'suyla uyumlu elbisenin– siyah fonu üzerindeki kırmızı ve menekşe moru çiçeklerin rengi hâlâ gözümün önünde; seni "bir anne gibi sevmediği" için sızlanman üzerine annenin, bir nevi gönlünü almak niyetiyle dikiş masraflarını ödemeye karar verdiği elbise. Sen arkadaşın Mag'a anlattığın hikâyede bu Fransızca cümlenin sonunu (seni bir anne gibi sevmeyen) tek tek vurgulamıştın, Mag ise hayretini gizlemişti. Bu defa ikiniz Rousseau'yla Diderot'yu, Balzac'la Stendhal'i, Claudel'le bilmem kimi karşılaştırmamıştınız... Sen lafa ille de Giraudoux diye başlarken, Mag senin yapmacıklı zevklerin karşısında gülmekten patlardı; sen, onun istersе Claudel'i seçebileceğini söylerdin ama dini vecibelerini yerine getirmeyen bir Katolik olan Mag Claudel'i anlayabilir miydi, neden Claudel de, hiç olmazsa "bizim buralara" kadar gelen, hatta Biskra'lara kadar uzanan Gide değil? Bunun üzerine Mag manidar bir tavırla şöyle der gibi sessizliğini korurdu: "Gide'in kim olduğunu, ne olduğunu gerçekten bir bilseydin..."

İşte gene Mag'la benim aramdaki bitip tükenmeyen çekişmelere geri döndük! Çünkü sen o sonbahar okullar açıldığında ona "ilk gerçek elbiseni", önceki yaz annenin sana "Koket ol, bunu hak ettin!" dercesine armağan ettiği elbiseyi tarif etmek istiyorsun.

Annenle sen Buleyde'nin eski alışveriş caddesindeki Arap ya da Yahudi tuhafiyecilerden birinde nadide parça kumaşlara bakmış, ipekleri, taftaları ellerinizle yoklamıştınız.

Aniden biraz... frapan bir kumaş mı istemiştin? Hayır, gerçekten hayır! Parmağını siyah fon üzerine kırmızı menekşe rengi çiçekli dökümlü bir atlas kumaşa uzatmıştın. Biraz fazla mı gösterişliydi? Annenin şaşkın bakışları karşısında tereddüt ettin; ama –Mag'a anlatıyorsun– o anda elbiseyi dikilmiş olarak gözünün önüne getirmiştin: Omuzlar tamamen çıplak ve sırt yarıya kadar açık ve bir de belki "edepli" görünmek için dışarıda omuzlara alınacak bir caraco.

"Sadece dışarıda değil, kızım! demişti annem usulca. Kadın kadına düğünlerde bile çok kişiyi şoke edersin yoksa!"

"Ama sizin düğünlerde hepsi de dekolte giyiniyor!"

İtirazların karşısında annen evli kadınların, özellikle anne de olup çocuklarını emzirdikten sonra rahat kılıklarla görünebileceklerini anlatıyor; elbette kadınlar arasında kaldıkça! Ama sen daha on dört yaşındasın, sana "ahlaksız" der, çıkarlar.

Artık dinlemiyordum. Kendi kızlarına ya da arkadaşlarının kızlarına karşı bir mahkeme heyeti oluşturan bu koca kadınların mantığına dahil olmayı reddediyordum!

Mag hikâyemi istifini bozmadan dinliyor.

"Annem sonunda benim seçimimi kabul etmek zorunda kaldı, diyorum; tabii dışarıda kollarımla omuzlarımı örten bir caraco giyeceğim!"

Annene karşı kazandığın bu nihai zaferle gurur duyuyorsun. Mag ise açıkça senin koketliğinle alay ediyor. Ve okullar açıldığında kolejin avlusunda herkes birbirine yaz tatilini anlatırken karşılık veriyor:

"Sen bu ayrıntıları arkadaşın Jacqueline'e sakla, güzelliğine, kıyafetlerine, süsüne bayılıyorsun ya!"

"Çelişkilerim" olarak adlandırdığı şeylerle dalga geçiyor. Bende havailik olarak gördüğü şeyler karşısındaki sabırsızlığını belli ederek bana arkasını döndü. Omuzlarımı kaldırıyorum. Pekâlâ ne olmuş, doğru, on dört yaşına giriyorum; annem sonunda bana üzerinde renkli çiçekler olan o siyah kumaşı aldı, neden utanacakmışım bundan? İnsan her zaman yatılı okulun lacivert formasıyla da yaşayamaz ya!

Geçen yaz Şerçel şehrimizde düğünler oldu, kadınlar arasında kutlanan bu eğlencelerde ben de dans etmek istedim. Doğru tahmin etmişim. Bu elbise gerçekten de tam dans etmek içindi!

Onca zaman sonra her şey geri geliyor. Kumaş seçimi, sonra köydeki eve döner dönmez koca bir kataloğu açıp parmağımı bir modele doğrultuyorum.

"İşte tam olarak hayalimde canlandırdığım elbise!"

"Sırtı ve omuzları çıplak olan mı?"

Annem neredeyse dehşet içinde. Bir anda benim ne kadar değiştiğimi keşfediyor. Ben artık koca bir kız değil, genç bir kızım.

"Evet, şu model! Sırtı ve omuzları açık, neden olmasın? Düğün kadınlar arasında... Hem görüyorsun, bir de caraco'su var!"

Annem razı gelirken bir yandan da ısrarla:

"Bana söz ver, söz ver bana. Sokakta caraco'nu çıkarmayacağına dair bana söz ver! Baban..."

"Babam kuzinin düğününde kadınların arasına gelmeyecek, öyle değil mi?"

Yeni heyecanımı fark eden annemin uzun süren sessizliği... Bir süredir dört duvar arasında çeşitli ritimlerle kendi kendime dans etmekten hoşlandığımı bilmiyor. Kendimi seyretmek ya da kendi kendime hayran olmak için değil, sadece ses akışının tabanlarımdan nüfuz edip bacaklarım boyunca hızla ilerlediğini, vücudum usul usul ritmi bulmaya çalışırken, içimde yükseldiğini hissetmek için uydurduğum bir dans, nasıl göründüğümü hayal ediyorum; çarşaflar arasına çırılçıplak uzanmış, içimden şarkılar mırıldanarak uyurken kendimi hayal ediyorum: On çift, yüz çift kocakarı, erkek ve hayvan gözünün önünde bir eğlencedeyim, ağır ya da canlı bir ritimle ayak parmaklarımdan kalçalarıma, sırtıma, omuzlarıma kadar sokulacak bu dalga dışında her şeyi unutacağım! Evet, hatta yaz geceleri çarşafların arasında çırılçıplak ve müzik de olmadan bedenimi ileri geri sallayıp egzersiz yapıyorum...

Ben bu hayallere dalıp gitmişken, annem baştan sona susarak beni izledi. Ona gülümsüyorum. Onu yatıştırıyorum:

"Söz veriyorum anne. Bu kıyafetle babamın karşısına asla omuzlarım çıplak olarak çıkmayacağım! Babam hiçbir şey görmeyecek!"

"Dışarıda da, değil mi?"

"Dışarıda da (onu kucaklıyorum), ne de sokakta!"

Annem aniden mahcup oluyor ve küçük kızlar gibi dudağını sarkıtarak, korktuğu için özür diliyor. Sonunda kabullendi.

Ertesi gün terziye gittik. İlk prova bir perşembe, sonra ikinci perşembe. Sonunda elbise tamam. Haziran ortasındaydık. Kendimizi yeniden Şerçel'de buluncaya kadar iki hafta daha beklemek... Akraba ve eş dost çevresinden üç dört düğün haberi geldi, iki üç tane de sünnet düğünü.

Birkaç gün sonra annem valizleri hazırlayıp kendi annesinin evinde aileyle görüşünce ben kararımı verdim:

"Sizin düğünlerden sadece birine gideceğim!"

Bunun oradaki son yaz olacağını o zaman bilmiyordum.

Annem azarlıyor:

"Haydi oradan, kapris yapma!"

Sonunda beni neredeyse bir genç kız olarak görmeyi kabulleniyor; kuşkusuz daha sonra kendi ahbaplarının ne diyecekleri konusunda endişeli; benimse umurumda bile değil!

"Bu elbiseyi hangi düğünde giyeceğimi ben seçeceğim. Ama ara vermeden üç gün hatta bazen yedi gün süren sizin düğün ve eğlencelerinize gelince, buna dayanacağımı mı sanıyorsun?"

"Kendini beğenmişlik" taslıyorum; biraz da öyleyim belki. Bu arada içimden bir an önce kendimi bu sırtı ve omuzları açık elbisede seyretmeliyim diyorum: "tam bir genç kız elbisesi"! Evet, halka olmuş davetli kadınların ortasında en azından bir kez olsun dimdik durmaya karar verdim – birden bir çocukluk anısı beliriyor: Kadınlar arası bir eğlencede ben küçücük bir kızım, güzelim annemin ayaklarının dibine çökmüşüm; evin ardına kadar açık bırakılan sokak kapısının eşiğinde oturan ama içeri davet edilmeyen

peçeli seyircilerden gözümü alamıyorum, bu kadınların düğünü seyretmeye hakları var (sadece tek gözleriyle baktıkları için kim oldukları belli değil); hanımefendiler yepyeni tuvaletleri ve ziynetleriyle kurulmuş oturur, gelin put gibi donmuş süzülürken, kim oldukları belirsiz bu kadınlar ağızları burunları kapalı yüzleriyle kapıda dikilip her şeyi; gelinin güzelliğini, her bir davetlinin kıyafetini, saz heyetinin eksiksiz olup olmadığını vs, inceden inceye teftişten geçirir, sonra da ertesi günden tezi yok yorumlarını şehirdeki her eve yayarlardı.

Yani bu ispiyoncu kadınlar beni, hiç ikiletmeden (ikiyüzlü görgü kurallarının canı cehenneme) karar veren, hiç yalvartınadan bir çırpıda ayağa kalkıp bu kırmızı mor çiçekli siyah elbisenin içinde ciddi, abartılı, biraz tereddüt ettiği için tutuk bir pavan[1] dansına başlamaya karar veren bir genç kız olarak görecekler, tempoyu çalgıcılar belirlediğinden müzik o kadar çabuk hızlanmıyor, oysa darbukaların aralıklı ritminin içime sızmasıyla ben çoktan fırıl fırıl dönme arzusuna kapılmışım; çoğu zaman yatağımda, ara sıra da rüyalarımda yaptığım gibi herkesin önünde dans edip oynamaya başlayacağım...'

Önce bir tavus kuşu gibi ağır ağır, sonra bir rakkase gibi kıvrak hareketlerle hafif hafif, en sonunda canlanıp omuzlarımı titreterek, çıplak kollarım sarmaşıklar gibi, neredeyse yere yatarak dans ediyorum ama hemen doğrulacak, vücudumun tamamen mecalsiz kalıp eğilmesiyle yalpalayacağım, yüzleri göğe bakan devrilmiş memelerin yavaş ve belli belirsiz kabarıklığı aniden ortaya çıkacak ve bu yerçekimi, bu kendinden geçiş, bu açılıp saçılma, henüz doğmamış bu kadın bedeninin, sessiz bakirenin, canlı alevin, henüz açılmamış çiçeğin toplanıp açılan kıvranışları... Evet, bu kırmızı mor benekli elbise sayesinde, o yaşını başını almış kadınlar topluluğunu, genç kızlarının çok çabuk gelişip serpilmesinden endişe duyan, bir anda onlara nazar değmesinden korkan anneler, gelişmekte olan bu Diana'nın[2] vücudunu –şiddet dolu, kaçınılmaz

1 16. yüzyılda Avrupa'da yaygın olan ağır tempolu bir dans. (yay.n.)
2 Roma mitolojisinde av, ay ve doğum tanrıçası. Yunan mitolojisindeki karşılığı Artemis'tir. (yay.n.)

değişiminden henüz haberdar olmayan bir gençliğin parlayan bakışları yüzünden– ilk koklayacak, ona sarılacak, onu altında boğup ezmek isteyecek ilk erkekten çekinen anneler topluluğunu bir dakikalığına ya da bir saatliğine unutmak. Bu oturaklı kadınlar topluluğunun karşısındaki ilk dansımla soluğum kesilmiş bir halde, benim bu ani ve benzersiz çıkışımla bir rakkaseye dönüşmem karşısında apışıp kalan genç kızların bulunduğu köşeye geri dönüyorum.

Yatılı okul hayatını dört duvar arasına kapatılmak olarak değil, gizli saklı ahlaksızlarla dolu bir evren gibi gören uzak bir kuzinim merak ederek soruyor?

"Yatılı okulda da böyle mi dans ediyorsun?"

"Zaman zaman, diyorum. En çok da tatiller yaklaşırken, üç dört kişi masalara çıkıp zincirlerinden boşanmış dişi şeytanlar gibi dans ederiz."

İçimden:

"Ne kadar da çabuk büyüyen şu bedenin bir kereliğine olsun ifade etmesini istediğim zarafetle hiç ilgisi yok o dansların," diyorum.

Sonbaharda okullar açıldığında Madam Blasi belli bir şaşkınlık edasıyla, herhalde ağzından kaçan hoş bir senlibenlilikle şöyle demişti:

"Bu tatilde (o bana önadımla hitap eden tek kişiydi) en azından... on santim büyümüşsünüz!"

Bundan sonra, sırf dans etmek için geleneksel düğünleri sever oldum. İtiraf ediyorum: Dansa kalkmak için artık hiç yalvartmıyorum. Davetli kadınların oluşturduğu halkanın ortasında –bazen de kadınların yere çöküp oturduğu basit köy düğünlerinde– hareketli ve kesik ritimli bir müzik başlamaya görsün, o an ritmin beni sardığını hissediyorum – Araptan ziyade Afrika ritmi ya da "geleneksel" ritim, her yaştan kadının ayaklarıyla düzenli, adeta

uyuşuk adımlar atarken, vücutlarını, dolgun kalçalarını belli belirsiz oynatarak salınmasını, bakışları mahmur hayallere dalıp gitmişken başlarını mağrur bir biçimde dik tutmasını mümkün kılan bir ritim.

Ben onları engeller gibi görünen bu uyuşukluğa boş veriyorum; ritim oynaklaşır oynaklaşmaz, çoğu zaman dört duvar arasında yaşayan, sürüsüne bereket veletle canı çıkan bu kadınlar sonunda öfkeli bir sevinçle, gemlenemez bir kızgınlıkla kurtlarını dökebilirlerdi. Ama hayır! Kendi aralarındayken, erkek bakışlarından uzaktayken bile bir edep, hayâ kuralı onları tutuyor.

Ama ben sadece kendim için dans ediyorum; ayağa kalkıyorsam –koca koca kadınlar buluğ çağına henüz girmiş genç kızlardan pirelenseler de–, evet, dansa kalkıyorsam, ritmin bütün vücuduma sızması yüzünden – ben asla çokları gibi çöktüğüm yere yapışıp kalmıyorum; ayakta duruyor ya da dizüstü oturuyor ya da yüksek bir sandalyeye tünüyorum, bu da ayağımla tempo tutmamı, tbel vurgularının, çılgın darbuka temposunun, onulmaz sıla hasretini bir Mısır aşk şarkısının mayhoş sözleriyle bile gizleyemeyen şarkıcı kadının burundan gelen sesiyle terennüm ettiği yanık ve zaman zaman baygın şarkı sözlerinin hâkim olduğu bu toplantılarda en önemli şey olan tempoyla teması korumamı sağlıyor.

Bir kere kalkmaya göreyim, ayaklarımın dibindeki kadın topluluğunu unutuyorum. Hızlı hızlı, canlı bir ritimle dans ediyorum, bana sonsuz bir uzam gerektiğini hissediyorum... Ne kalçalarımı, ne de gerdanımı ortaya çıkarmak istiyorum; arada bir sadece omuzlarımı, çünkü ritim beni daima tabanlarımdan yakalasa bile, bacaklarımda, sonra kalçalarımda ve sonunda ve en çok da omuzlarımda dolaşıyor...

Her şeyden çok onların göbek dansından nefret ediyorum!

Bir avcı dansı istiyorum, mümkünse antilop avcısı (o edilgen halleriyle bu kadınların hepsinden kaçmak için mi?). Ayaklarımla ritim tutuyor, hafifçe eğiliyorum, dans eden diğer kadınların

arasına süzülüyorum, ince uzun endamlıların arasına. Başkalarının önünde tek başıma dans etme meraklısı değilim çünkü soylu dans gösteri değildir, tepinme bile bir tefekküre dalıştır!

Kendimi buralardan uzakta hissetmek, gözlerim kapalı, hafiflemiş ayaklarım beni daima alacakaranlığa, karanlığa, başka yerlere götürürken, bu kadınlardan saklanmak için, bu kadınların beni bir alev sanması için dans etmeyi seviyorum... Evet, sadece bir alev olmak! Tekrar yerime oturuyorum, ritim vücudumu ürpertmeye öyle bir devam ediyor ki ertesi gece yarı uyur yarı uyanık haldeyken buharlaşıp uçacak bir rakkaseye dönüşebileceğim!

Aynı gençlik döneminde, köyde annem ara sıra kır düğünlerine gittiğinde, onunla birlikte gitmediğim zamanlar oldu. Bunun nedeni annemle babamın yatak odalarındaki üç boy aynasının karşısında tek başıma dans edebilmekti.

Sanki rüyalarımın gecelerine dağılmış gibi, hem gittikçe ufalıp silinen hem içi içine sığmayan bir beden. Benden başka kimsenin göremediği dansçı kız, öyle ki yıllar sonra içimi aniden nedenini bilemediğim bir keder kapladığında, annem evden gitsin de dans edeyim diye beklerdim (böyle durumlarda ritmin pek önemi yoktu; herhangi bir müzik, hatta Batı müziği de iş görüyordu): Aynaların derinliğindeki yansımamı seyrederek dans eder ve kendimi staccato'ya –oldukça ağır, sonra canlı, sonra delice hızlanan, sonra öfke dolu taşkın bir tempo– bıraktıkça sonunda karşımda ağlayan yüzümden başka bir şey görmez olurdum, sanki dans sadece bir bahaneymiş, sanki beden bütün kederlerin meçhul nedenini içinden kovup atmak için kendini helak edercesine didinirmiş gibiydi.

Bunlar anneannemin –artık yaşlanan, Şerçel'de neredeyse yatağa bağlı kalan büyükanne– peşimi bırakmayan vecit halleri miydi? Ondan bana kalan bir şey miydi? Bir neşe, bir cezbeye kapılma hali miydi? Bu hoplayıp zıplayan vücudun günün birinde

silahlarını bırakabilmesi için sakinleşip yatışması uzun zaman alan?.. Büyükanne gibi yenik düşerek değil, hayır, bir rüyanın ya da bir arayışın o bedeni silahları bırakmaya itmesiyle bir ara vererek – ben köksüze miras kalan bir şey bu, gene de ondan bu saklı kalmış, hiç umulmadık enerjiyi almışım.

Bana ilk hüzünlerimi bastırmayı öğretmeye yönelik bu tek başına dansların bazılarını hatırlarken, yüzümü anne babamın odasındaki parlak maun dolaba iyice yaklaştırarak vücudumun hafif hıçkırıklarla, bazen de katıla katıla ağlayışlarla kasılıp sarsılmasına son verdiğimi görüyorum.

Evet, hatırlıyorum: Yeniyetmeyim, tek başıma yaptığım dansta (o dönemde ufacık sırlarımın çok vahim sırlar olduğunu sanırdım) kendimi dalgalar halinde çatlayan ritme bırakarak dans ediyorum, süratten nefesimin tükendiğini hayal edecek kadar dans ediyorum, sonra yüzümü aynalardan birinin alt kısmına dayayarak, çocukken beni büyüleyen bu yüksek aynaların sırında yassılmış, çarpılmış suratımla, ağlamamı seyrediyordum.

10

OPERET

O yıl ailecek Miliana'da geçirilen bir yaz tatilinin ardından kendimi önce aniden bir sırla ağırlaşan köydeki hayatıma dönmüş görüyorum; okumalarıma gömülmüş, yatılı okula dönmek için sabırsızlanarak Mag'ı düşünüyorum, ona Miliana parkının yollarında küçük kız kardeşimi (sağlığı için neredeyse dağlarda sayılabilecek bu şehrin temiz havasını alması lazım) pusetle gezdirirken kapıldığım ve çocukça olduğunu bildiğim korkuyu, bir cesaret, ona anlatacağım. Derdim aslında babamı tanıyan genç bir Müslüman öğretmenin bana yaklaşmasından kaçmaktı; babam benim yanımda genç meslektaşına ahbaplarımızın evinde kaldığımız bu şehre geliş sebebimizi açıklamıştı.

Mag'a peşime düşülmesinden rahatsız olduğum zoraki gezintinin benim için bir sıkıntı, bir işkence haline geldiği bu parkta kapıldığım korkuyu itiraf etmek istiyordum. Mag benimle alay da etse, babamın bu genç öğretmenin çevirdiği numaraları görmesi halinde kızıp bir rezalet çıkarmasını anlardı, diyordum...

Mag o bıyık altından gülümsemesiyle, "Sonuçta, derdi, o yabancı adam seni neyle tehdit ediyordu ki? Hem sen kim için korkuyordun? Kendin için mi yoksa baban için mi?"

Hayır, diye kararımı değiştirdim, en iyisi ben Mag'a günlük tutmaya karar verdiğimi anlatayım, bunu dağınık biçimde okuduğum kitaplar arasından hangilerinin belleğimde iz bıraktığını, bana bir şeyler öğrettiğini – ne öğrettiğini anlamak için yaptığımı. Yaşamayı mı? Hayır... hepsi ya da hemen hemen hepsi de "Başkalarının" hayatını hayal etmeyi öğretiyor! Okula döndüğümde bu konuyu tartışabiliriz. Her türlü okumanın beslediği rüyalarım, köyde annem, kız kardeşim ve benim her gün yaşadığımız

dört duvar arasına kapatılmışlık ama aynı zamanda Şerçel'de ilerde asla benim hayatım olamayacağını bildiğim kadınlar arasında geçen hayatın sıcaklığı, bu iki dünya arasındaki bölünmeyi azaltmak için o rüyalara ihtiyacım var mıydı?

"İlerde mi, yani?"

Bakaloryadan ötesini göremiyordum. "Üniversite eğitimim" olacaktı, babam daha önce bir iki kere bundan bahsetmişti. Tıp öğrencisi olan kuzenim bize geldiğinde en az üç dört Müslüman kızının tıp okuduğuna, hatta yatısız hekimlik öğrenciliği sınavına hazırlandığına kısaca değinmişti; bu kuzen tekrar Cezayir şehrine dönerken, annem yakında ablasının ona Şerçel'de kız aramaktan vazgeçmesi gerekeceğini söyledi. Geleneksel ölçütlere göre güzellik belki önemliydi ama oğlan anaları yaz tatilindeki düğünlerde genç kızlarda daha çok eğitim kalitesi, yumuşak bir görünüm gibi şeylere bakıyordu.

Annem şimdiden hoşgörülü, gülümseyerek devam etmişti:

"Hayır, bu delikanlı hem kibar hem ciddi ama ben hissediyorum: Nişanlanacağı kızı kendi seçmek isteyecek!"

Ve başladı senaryo yazmaya... Neredeyse ikinci bir anne gibi gördüğü ablası –aralarında yirmi yaş vardı– hayal kırıklığına uğrayacaktı, çünkü her erkek anası, anne statüsünün ilke olarak kendisine garantilediği ve kimselere devredemeyeceği ayrıcalığa; müstakbel gelinini kendi seçme hakkına çok önem verirdi.

"Esas olan, demişti annem, evladın mutlu olması!"

Bu türden görüşlerini bizlerin önünde sıralayacak kadar ileri gitmiş miydi, emin değilim; annemle yeğenleri arasında geçen bu türden konuşmalara büyükannemin evindeki toplantılardan birinde tesadüfen kulak misafiri oldum herhalde. Anneler arasındaki bu ahkâm kesmelerden aklıma bölük pörçük şeyler geliyor: Genç ya da yaşlı ama hepsi de dört duvar arasında kapalı, sokaktaki insanlar kadar Avrupalıların da gözünden uzak bu fısıldaşan kadınlar âleminde aniden oğullarının, yeğenlerinin ya da torunlarının Batılı kızlarla ilişki kuracağını, hatta evlenerek birleşmek isteyeceğini görmenin korkusu yerleşiyordu, üstelik sömürgeden kızlarla da değil, çoğu zaman "Fransalı Fransız kızlarıyla", o da olmazsa

uzun yolculuklar sırasında karşılaşılan Avrupalı kadınlarla – artık oldukça sık rastlanan bir durum. Genelleme yapan annem değil, iç çekerek konuşan kuzinlerdi:

"Doktor, avukat, öğretmen olmaya adanmış en yetenekli gençlerimiz karşılarına ilk çıkan ve onlara karşı baştan çıkarıcılığın en cüretkâr, hatta belki de en kuşkulu silahlarını kullanan yabancı kadını alıp annelerinin evine getiriyorlar!"

Annem, küçük erkek kardeşi olabilecek yaştaki yeğenine ablalık taslayarak ona takılma iznini kendinde bulurdu. Başkentten bizi ziyarete gelen ve babamın "ciddiyetini" takdir ettiği genç için, belki de "bizden" çağdaş bir öğrenci kızla karşılaşır diyordu.

Elbette, hayal kırıklığına uğrayacak olan, bu kuzenin annesiydi. Ama, "artık, seçme hakkının gençlerde olması daha iyi olmaz mı?" diye devam ediyordu annem, annemin evlenme işini annelere, halalara, ablalara bırakmaktansa gençlerin müstakbel eşlerini kendilerinin seçmesi hakkını sadece erkeklere tanıdığından eminim. "Ki onlar da zamanı gelince..." (cümlesini tamamlamaz, vicdanı elvermez susardı; sonuçta eşinin kendisine bu kadar bağlı biri çıkmasını sadece şansına borçluydu.)

Belleğim annemin yeğenlerinin karşısında söylediği sözleri yeniden toparlıyor; annem genç kadın tavırlarına rağmen ve artık Avrupalı komşularıyla Fransızca konuşsa bile, o zamanki toplumumuzun gelişmeye ya da tersine yeni setler dikmeye çalıştığını hissetmeyi sağlayan koşullar konusuna ancak Arap kadınları arasındayken girebiliyor.

Konuşmalarını tesadüfen duyan benim için annem bende birden bir abla etkisi uyandırıyor. Gene de ona ne geçen yaz Miliana'da "askıntı" adını taktığım kişi yüzünden kapıldığım çocukça korkudan bahsedebildim ne de köyün sakinliğine kavuşunca yatılı okula dönmeyi beklerken kapıldığım huzursuzluğu açabildim.

O yıl başlarken ben on beşime gireceğim. O yıl belleğimde haziranda istisnai bir olayın damgasını taşıyan yıl sonu okul şenlikleriyle aydınlanıyor; erkek lisesiyle bizim kız koleji arasında bilmem nasıl bir işbirliğiyle (neredeyse nasıl bir entrikayla diyeceğim) solo rollerde ve koroda bizim kolejden öğrencilerle liseden gençlerin katılacağı ortak bir operet çalışması fikri filizlendi.

Tahminime göre her iki kurumun müzik öğretmenlerince hazırlanan bu proje, geçen yüzyıl ressam Fromentin'in kaldığı ve bizden yirmi otuz yıl önce André Gide'in kat ettiği taşra şehri Buleyde'yi çok heyecanlandırdı.

Yıl ortasına geldiğimizde bize bu müsamereden bahsedildi; bize ısrarla söylendiğine göre... 1877'de yazıldığından beri dünya çapında başarı kazanan "Corneville'in Çanları" adında bir operetin varlığından böylece haberim oldu! Kış tatili dönüşü operetin adı oldukça çabuk yayıldı. İkinci dönemde kızlar ve oğlanlar, çok meşhur olduğu söylenen bu piyesi oynayacaktık.

İlgili öğretmenlerin her biri amatör şarkıcıları seçme işine girişti, arkasından ikinci ders yılı dönemi boyunca provalar birbirini izledi. Ben köylü kadınlar korosuna seçildim.

Sözlerin folklorik yanından, çok basit bulduğum olay örgüsünün kaba saflığından –ya da yapmacık saflığından– ötürü daha en başından büyük bir hayal kırıklığına uğradım, doğrusu her şeyi kurtaran, enerji dolu neşeli bir müziğin sürükleyiciliği oldu.

Çoğumuz ikinci sınıf öğrencisi olduğumuzdan, yaklaşan iki bakaloryanın sıkıntısını çekmek gibi bir derdimiz yoktu. Provalar başlar başlamaz şaşkınlığım afallamaya dönüştü; müzikteki bilgisizliğim o dereceydi ki, kendime bir operayla bir operet arasında fark nedir diye sormayı aklıma bile getirmemiştim. Dudaklarımda bir merhamet gülümsemesi, başroldeki iki şarkıcının düetini dinlerken görüyorum kendimi; yavuklusuna gıdaklarcasına "Hindilerim... rim de rim..." diye seslenen bir köylü kızı (libretto böyleydi), ona elbette sıcak ve derin bir bas sesiyle: "Koyunlarım... rım da rım..." diye cevap veren bir çoban. Bir yandan koroya

katılırken, bir yandan da oyuna fazla gelen hatırı sayılır ses ve sahneleme olanaklarının böylesine sıradan bir konu için seferber edileceğini görerek ağzım açık kalıyorum...

Gene de birkaç hafta devam etmesi öngörülen bu seanslar yatılı okulun alışkanlıklarını allak bullak ediyor. Mekân seçimini saymıyorum bile; genel provası ders yılının son cumartesi günü olarak öngörülen provaların elbette çok gösterişli ama çok dar bir tören avlusuna sahip erkek lisesininkinden daha geniş olan bizim okulun arka avlusuna taşınması...

Bu yıl sonu müsameresine dönmemin nedeni, çoğu öğleden sonraları birbirini izleyen çalışmalarda bir araya gelişler yüzünden, biz Müslüman yatılı kız öğrenciler arasında gerçek bir altüst oluşun yaşanması; olayı beklerken aramızdan bazılarının içi aldatıcı bir heyecanla doldu.

Yatakhanede nice akşam üst üste deniz kıyısındaki köyündeki yaz balolarını, flörtlerini, belli bir mesafeden onları gözetleyen ailelerin gözü önünde şekillenmeye başlayan çift olma yolundaki ilk adımları anlatan Jacqueline'i dinlemişken, işte bu akla ziyan özgürlük –ama burada özgürlük kelimesi kuşkusuz biraz fazla kaçıyor, daha çok inanılmaz bir "bir aradalık" diyelim– artık şehirdeki kolejli Müslüman kızlar ve liseli Müslüman oğlanlar için de geçerli olacaktı.

İki grup oluşturmuştuk: Ürkek bir halka halinde birbirine sokulmuş on dört on altı yaş arasında en fazla on kız ve onlardan pek uzak olmayan bir köşede aynı yaşta yatılı ve gündüzlü karışık Müslüman çocuklar...

Bizim kolejin avlusundaki ilk provadan itibaren bazı arkadaşlar çok heyecanlanmış gibiydi: Yemekli yatısızlar her gün mantolarına sarınmış, gayet ciddi kılıklarla okula gidip gelirken, kendilerini bir anda her türlü aile gözetiminden, hatta sokakta vücutlarını saran çarşaflara rağmen onları tanıyan erkeklerin ispiyoncu gözlerinden uzak bulunca herkesten daha cüretkâr olduklarını gösterdiler. Liseli Müslüman oğlanların karşısında özgür bedenleriyle çağdaşlaştıklarını düşünüyor olmalıydılar... Ne büyük bir macera!

Kolejde provaların yapıldığı avlu her perşembe ve cumartesi şan öğretmenlerinin kontrolündeki bir alana dönüşüyordu. Her iki cinsten Müslüman azınlığın, üzerinde saatler boyunca akordu yapılan şu ya da bu keman parçasının, daha sonra iki üç solist tarafından tekrarlanacak bilmem hangi nakaratın dalgalandığı küçük kalabalık arasında kaybolmuş gibi durduğunu çok çabuk fark ettim.

Aslında her iki cinsten de bazı Arap gençleri atalardan kalma kaçgöç yasağının bu şekilde askıya alınmasını rüyasında bile göremezdi. Ben burada bütünü yeniden kurgulamaya çalışıyorum, kuşkusuz en çok korkan kızlardan biriydim oysa ve daha çok "Corneville'in Çanları"nın librettosunun operanın ihtişamıyla hiçbir ilgisi olmadığını keşfe dalmıştım, gene de seslerin genişliğinde, cümlelerin okunuşunda, dolgunluğunda operadaki kaliteyi gerektiriyordu...

Evet, "Corneville'in Çanları" neresinden bakarsan bak sonuçta bayağı bir köylü hikâyesinden başka bir şey anlatmıyorsa da bu konunun kara cahili olarak operetin tam olarak ne demek olduğunu öğreniyordum! Utangaçlıktan ya da sürü içgüdüsüyle din kardeşlerimin yanından ayrılmamıştım; koroda yer almam dolayısıyla liseli Müslüman öğrencilerden uzak durabileceğimi ve onların varlığını umursamayabileceğimi neredeyse unutmuştum. Bu gençlerden bazıları o zamana kadar yaklaşılmaz olarak gördükleri biz kızları bu kadar yakınlarında hissetmekten heyecanlanıp rahatsız olmuş olmalıydı.

Anlamsız olduğu kadar yılların gerisinde kalmış renklere sahip bu hikâyeyi burada kesip bir kişiyi araya sokuyorum – onun kurgusal bir kişilik olduğunu varsayalım, neden olmasın... Evet, şimdi projektörü yaşıtım ya da benden bir yaş büyük bir genç kıza, yemekli yatısızlar grubundan bir okul arkadaşıma çevirelim. Ona bir isim uyduruyorum – haydi ona bir Oryantal vamp ismi

bulalım, mesela Münire diyelim (yani "arzu eden"). Kara bir gölge olan Münire benim için... ilerde bana rakip olmaya kalkan sahte bir arkadaş olarak kalacak.

Kendi kendime soruyorum: Eve kapatılması mukadder her kadın topluluğu kendini her şeyden önce, birbirine benzeyen tutsaklar arasındaki rekabetle önlenemez biçimde keskinleşmiş gruplaşmaların içinde mahkûm edilmiş bulmuyor mu?.. Yoksa rüyanın; İslam kültürümüzde sadece kız evladı olan Peygamberimizi (dört kız evlat ve her biri de müstesna birer şahsiyet. Kendisinden sonra yaşayan tek kızı olan en küçük kızı kendini babasının mirasından olmuş bulunca o kadar acı çekecektir ki bu yüzden ölecektir. Onun alçak sesle: "Heyhat! Babamın evinde bana hiçbir yer, hiçbir yer yok!" diyerek iç çekişini adeta duyar gibi oluyordum) örnek alarak size o gıpta edilen "babasının kızı", "kıymetli kız" statüsünü veren baba sevgisi rüyasının dağıldığı yer orası mı?

Evet, bu Münire hayatımın bekleme aralığında hangi ikili rolü oynamaya hazırlanıyor ve ben yalnız gezere neden bu kadar yakın, gerçekten fazla yakın olmak istiyor?

İşte o, provalardan birinde bizim cemaatten bir grup liseli çocuğun karşısında duran bir grup kolejli kızın ortasında... Usul usul uzun bir haziran akşamının indiği kolejin avlusunu hatırlıyorum. O yaz günü bana hiç bitmeyecekmiş gibi uzun geldi. Gizli bir heyecan, bu müzikli müsamerenin hazırlıkları sırasındaki karşılaşmalarla birbirini keşfeden her iki cinsten biz gençleri birbirini uzaktan süzmeye itiyor; sanki göstermelik hafif bir özgürlük esintisi bizim dünyamıza son derece uzak olan "Corneville'in Çanları"nın atmosferine sızmış gibi.

Münire'nin müsamerenin mümessiliymiş gibi bir gruptan diğerine gittiğini görüyorum. Sanki henüz bir araya gelmeye ya da sadece karşı karşıya durmaya, özetle Fransızca bölümünden bakaloryayı geçmeye aday olan bizlerde dahi var olan yüzyılların cinsiyet ayrımını atlatmaya hâlâ cesareti olmayanlar arasında bir irtibat ajanı gibi.

O zaman Münire'nin rolünü nasıl tanımlayacağız? Cüretkârlığı,

çekingenlikten uzak olması en belirli özellikleri. Biz koroya alınan yatılı iki üç Müslüman öğrenciyiz. Münire bizi hiç bırakmıyor, sanki onu harekete geçiren gizemli bir enerji var, sanki bir çeşit senaryo hazırlığı içinde; şimdilik sadece onun geliş gidişlerini fark edebiliyorum, çünkü yerinde duramaz gibi bir hali var. Oğlanlara yaklaşıyor, tekrar bize dönüyor, bana...

O Arap gençleri, figüran mı yoksa sadece basit röntgenciler mi olduklarını pek bilemeden şaşkın şaşkın etraflarına bakarken, ben uzaktan uzağa baştan alınıp tekrarlanan şarkıların eşlik ettiği bu ortamda onun içinde bir entrika arzusunun yuvalandığını ancak şimdi anlıyorum. Operetin son derece kaba hikâyesinin gölgesinde –sahne ışıkları altında söylenen operetin– tamamen ona ait ama perde arkasında kalan ikinci bir "hikâyeyi" bağlayıp çözme arzusu...

Ben kendini beğenmiş, bu konuyla ilgili olarak "Bayağı ve derinliği olmayan küçük bir entrika!" diyorum.

Sahneye çıkıp herkesin önünde şarkı söylemeyi beklerken birbirine yaklaşmaya da birbirleriyle konuşmaya da cesaret edemeyen gruplar arasında Münire'nin gidip gelişleri aslında onun fesatçı rolünün habercisiydi ama hangi proje için?

Kendine olan güveni, o dönemde oldukça yaygın bir değer yargısıyla kabul edilen güzelliğinden geliyordu. Ufak tefek ve enikonu toparlak olmasına rağmen, beş ya da altı kız kardeşi arasında neredeyse sarışın açık bir tene ve kumral saçlara sahip olan tek kız olması dolayısıyla "olağanüstü" bir fiziğe sahip olduğunu söylüyordu. Sömürge döneminde gerçekten de ilk bakışta Avrupalı zannedilebilecek kızıl saçlı ya da sarışın her yerli kızı kendi grubu içinde yabancı görünümüyle ilgi çekiyor, sömürülenin içinde yatan, hiç olmazsa fiziksel görünüş bakımından sömürgeciye benzeme, egemen klana mensupmuş gibi görünme arzusu böylece tatmin oluyordu.

(Bazen aracılığa da kalkışan bizim yaşlı kadınlarımızın zevkleri çok daha emindi: Bir bakirenin güzelliğini ifade etmek için

övgüyle "Bu kızda bir *esrar* var," derlerdi. Bunun anlamı genç kızın hatlarında ya da zarafetinde "gizli" bir çekicilik olduğu ve yaşı geldiğinde bunun kaybolmayıp aynen kalacağıydı.)

Yani Münire babasının gözünde kızlarının en güzeliydi, çünkü esmer olmayan tek kızıydı. Feride gibi o da koleje tepeden tırnağa beyaz çarşafına bürünmüş olarak geliyordu ama onun hakkında Feride'nin babasınınkine benzer bir taassuptan söz edilmiyordu.

Provalar başladığından beri Münire'nin telaşlı hali kızlarla oğlanların beceriksiz halleri karşısında fena halde sırıtıyordu. Acaba o da kendisini bir zamanlar Feride gibi babasının baskıcı sertliğinin kurbanı gibi mi hissediyordu? Koro seçmelerine katılmayı elbette babası yüzünden reddetmişti. Gene de oradaydı: tanık olarak ve hizmete hazır ama neye?

"İzleyeceğim, demişti, size yardım edeceğim!"

Neye yardım edeceğini bilemedik. Meraklının teki, hepsi bu, diye düşünüyordum. Devam eden çalışmaları annesine ve annesinin tahminimce gösteriyi seyretme fırsatını bile bulamayacak olan burjuva ahbaplarına yorumlayıp anlatacak bir çeşit *vox populi*, yani halkın sesi olabilir miydi?

Ortak çalışma seansları okulun avlusunda iki üç haftadan beri birbirini izlerken, Münire kararlı biçimde kapıdan girmiş ve bu yepyeni bir arada bulunmanın sunduğu baştan çıkarıcılıkların avucuna aldığı biz kızlarla oğlanları saran yaygın neşe atmosferinde kendini çabucak rahat hissetmişti.

Hatıralarımda bir öğleden sonra öne çıkıyor: Kelebekler gibi koşan, bana yaklaşan, birbirlerinin yakınında karşılıklı donup kalmış gibi duran başka bir gruba, kolejli Arap kızlarıyla liseli oğlanların oluşturduğu gruba doğru seğirten Münire. Münire tek başına, herkesi tanıdığını ilan ediyor, bu kısmen doğru da çünkü bu şehirden oldukları için bazı liseli çocukların aileleriyle kendi ailesi yakın. Bazılarıyla konuşuyor, biz kızlara dönüyor, ötekilerin

–Avrupalı kızların yanına gidiyor, yıldız şarkıcıya iltifat ediyor–; kısacası işini iyi yapıyor. Neredeyse müzik yönetiminin sorumlular grubuna sokulacak.

Bu çalışmalar sırasında sık sık ara veriliyor, bazen oldukça uzun aralar. Artık kendinden emin olan Münire tanık, danışman ya da bazıları için sırdaş rolünü canla başla yerine getiriyor. Korkup çekindiğim için o aralar uzakta durup bazen gözlerimle onu takip ediyorum. Birden bana yaklaşıyor: "Şu oğlanları görüyor musun, hani şu şarkıcıların arasında duranlar, tam karşıdakiler?"

Korolarda her zaman ayrı ayrı prova yapıyormuşuz gibi geliyor bana.

"Evet, diyorum, ee ne olmuş?"

Gözleri parlıyor, gülümsüyor.

Çok açık, hindi çobanı kızla koyunlarını güden şişko şarkıcının aşklarını kendi tarzınca şereflendirmek için, bizim yorumlayacağımız entrikanın gölgesinde ikinci bir entrika örmeye kararlı gibi görünüyor!

Ama diyorum kendi kendime, on kadar kız ve bir o kadar da bir kısmı ayrımcılığa uğramış yerlilerden oluşan oğlan tarafından yorumlanan karikatürleştirilmiş bu köylü hikâyesinde biz "ikinci bölge" gençlerinin Fransız burjuva çocuklarının arasında ne işi var, operet bahanesiyle sömürge sorunu böylece hafiflemiş mi oluyor?

Cüretkârlık ve utanmazlıkla aramızda gidip gelen kızın adını içimden Münire koydum, "arzulayan" yani.

Şunu da fark ediyorum:

"Varsayalım ki, Münire bu istisnai perde arasının, bu yapılacak gösterinin, sahnede yaşanacak rahatlamanın –sahne birden müziğe terk edilen, Müslüman gençler arasındaki cinsiyet ayrılığını silerek bir anda yepyeni ve nötr bir mekân haline geliveriyor– bilincinde olan tek kişi olsun ama aynı değişim tıka basa kışlalarla doldurulmuş bu şehirde de gerçekleşebilecek mi?.. Dolayısıyla her gruba özel, derinlerde yatan bazı arzular uç vermeyecek mi?.. Bu arada Münire de başka bir "hikâyenin" –bizi özgürleştirmeye çalışan ama bunu onların "başkentinden" ithal ikinci sınıf bir

müzik aracılığıyla yapan bu operete, bizdeki yasaklara, bizim perde aralarımıza, folklorumuza, asırlık şarkılarımıza, her iki cinsiyetten bizlere son derece yabancı bu türe neredeyse yanlışlıkla sürüklenen bu kızlarla oğlanları birleştiren bir hikâyenin– yazarı olmuyor mu?

İşte "bizim" Münire atsineği gibi bana yanaşıyor. Belli belirsiz onun bir numara –satrançtaki ya da at yarışlarındaki gibi mi?– peşinde olduğunu hissediyorum. Kendi kendime: meraktan mı, diyorum. Hayır. Eğlence olsun diye mi yoksa laubalilikten mi? Geçici olarak oyununa katılmaya karar veriyorum... "Arzulayan" Münire'nin arzuladığı tam olarak ne?

Ona gülümsüyorum. Bekliyorum. Yaklaşıyor.

"Biliyor musun, diyor, tatlı bir sesle, az önce konuştuğum bütün liseli Müslüman gençler arasında –suç ortaklığı yapmak ister gibi bir sesle devam ediyor–, benim gibi gündüzlü olanlar var. Ailelerini tanırım... Önemli aileler!"

"Ee ne olmuş?"

Birden eğlenceli geliyor. Neyin peşinde bu? Normalde hemen sıvışırdım...

En azından korolar için prova bitiyor. Gruplara bir boş vermişlik çökmüş. Damdan düşer gibi ama yaltaklanan bir gülümsemeyle ekliyor:

"'Bizimkilerden' şu dörtlü oğlan grubunu görüyor musun?" diye fısıldıyor, sanki mesele politik bir aidiyet konusuymuş gibi.

Gözlerini bana dikiyor, beni liseli oğlanların grubunu incelemeye davet ediyor ve mırıldanıyor:

"Bana açıkça söyle, en hoşuna giden içlerinden hangisi?.. Yani, en azından dış görünüşüne bakarak..."

Yaaa, demek arabulucuyu oynuyormuş! Tam bir neşe ya da delidoluluk nöbetine kapılıp, sanki o anda Jacqueline'le teati ettiğimiz yatakhane sohbetlerinin silik hatırası iki yıl sonra unuttuğum yerden yükselir gibi, içimden şöyle diyorum: "Neden oynamayacakmışım?"

Başımı çeviriyorum, dört beş "Arap" öğrencinin bulunduğu

gruba belli edercesine bakıyorum; içlerinden biri, açıkça "kavruk" denemese de esmer, ince uzun bir çocuk, gözüme "havalı" gibi görünüyor.

"Şey bulduğum biri var... havalı!" diyorum hafif bir tonla.

Hayatımda ilk defa birini fiziğine göre "ölçmem" istendiği için bunu içimden geldiği gibi yaptım – Tanrım, sanki bir tutanak hazırlar gibi hükmümü verdim! Ama bunu yüksek sesle dile getirme (dobralığımı küstahlık olarak görmeye hazırdım) cüretim yüzünden, aynı anda içimde bir heyecan dalgası uç vermez mi! Kendi cüretkârlığıma şaşırarak (bir yanım, daha doğrusu bir bakıma mutaassıp baba yanım anında beni suçluyor), aynı zamanda –yan bakışımla meçhul liseli öğrencinin siluetini, jestlerini, çok esmer tenini keşfetmeye devam ederken– kendimi oğlanın "çekiciliğine" kaptırmış olduğumu da anlıyorum.

Münire'nin kahkahalar attığını duyuyorum; gülümsüyor, alay ediyor... benimle elbette! Onunla da. Çocuğun ismini söylüyor ve "Güneyli" olduğunu, hatta belki de adını o saat unuttuğum uzak bir vahadan geldiğini de ekliyor – ama benim belleğimde bu çocuk kendisine bir anda yakıştırdığım "Sahralı" takma adıyla yer edecek.

Benim seçimime hayret eden Münire hayal kırıklığına uğramışa benziyor; sanki özellikle kendi seçtiği bir isimle gerçekten entrika çevirmeye gelmiş gibi. Tam bir küçük burjuva kızı olarak, oğlanın ailevi durumunu da mutlaka hatırlatarak –benim hiç de umursamadığım bir şey– muhtemelen kendi şehrindeki yatısızlardan birini bana methetmek istiyordu.

Soğuk soğuk ona bakıyorum:

"Sen bana bir soru sordun, ben de dönüp baktım. Tekrarlıyorum, o liseli grubunun arasında bana... 'bir şeyi' var gibi gelen o çocuk var sadece!" Sözümü birden uyanan ve en azından estetik düzlemde gerçek olan ilgimi saklamaya yönelik bir umursamazlıkla "Sana dedim ya işte!" diyerek tamamlıyorum.

Çünkü bu maskeler oyununda, içimden gizlice "Sahralı" diye çağırmaya başladığım oğlan gerçekten hoşuma gidiyor (bu benim

için yepyeni bir sürpriz. O zamana kadar kendimi "fiziksel çekicilik" denebilecek şeylere ilgisiz sanıyordum). Bu heyecanımı saklamalıyım, gemlemeliyim, sonra kendi kendime kaldığımda onu yok etmeliyim.

Münire'nin karşısında kendimi bırakmak istemediğim için (bu benim karşı cinse duyduğum ilk heyecanım), biraz sinsice bir kayıtsızlık sergiliyorum. İçin için kendine hâkim olmanın yollarından biri bu, kabul ediyorum:

"Neden şaşırdın ki? diye soruyorum sakin sakin. Benim gözümde en yakışıklı erkekler Tuareg'ler ve Pöhl'lerdir; zarafet ve ince uzun bir siluet, canım Münire'm!"

Şimdi de oynama sırası bende. Onunla aşık atıyorum. Erkek milleti üzerine beylik laflar döktürüyorum. Kibarlar âleminde geçen bir roman kahramanı gibi rahat bir edaya bürünüyorum.

Münire şaşırmış gibi. O beni saf bir kız, genelde insanlara güvenen, art düşüncesi olmayan bir kız olarak biliyor. Ama onun sayesinde içimde bir çatlak keşfettiğimi, bu yüzden heyecanlandığımı, kendisi kadar soğukkanlı ve rahat görünmek için benim de oynamam gerektiğini bilmiyor.

Böylece bu mızmız sahne yüzünden tanımadığım bir gencin ilgimi çektiğini fark ettim, en şaşırtıcı olan ise, onunla konuşmadım bile. Yalnız kaldığımda bu yüzden kendi kendimi yiyeceğimi, babamın gölgesinin gelip bana "çok derin" gerekçeler sunacağını biliyorum.

Bu arada Münire asabileşiyor. Müslüman kızlar grubuna doğru dönüp utanmadan ilan ediyor:

"İşte aranızdaki en iyi öğrenci! Bilin bakalım, bizim oğlanlardan en çok kimden hoşlanıyormuş?"

Küstahça konuşuyor Münire; şoke olmuşum, bayağılığın sınırında, diyorum içimden. Kaskatı kesiliyorum.

O durmuyor:

"Şuradaki bizim liseli çocuklardan hangisini tercih ediyormuş biliyor musunuz?"

Sonra, bayağı sinirlenerek, delikanlının adını söylerken onu

benim gözümde aniden yükselten şu yargılamadan da geri kalmıyor:

"İyi bir öğrenci bile değil, hayır... bir 'serseri'!"

Bir anda bu romanesk "serseri" sözü, haydi kötü çocuk olsun, o çocuğu benim için daha da çekici hale getiriyor... Münire devam ediyor:

"En 'boş verici'!" Ve o "serseri" kelimesini bir daha tekrarlıyor...

İçimden, Mag burada olsaydı, birlikte Paris'e, yazarlarına, dahası edebiyattaki parlak zaferine, her şeye boş verip Arabistan topraklarına lanetli bir "serseri" olmaya giden Arthur Rimbaud'yu anardık diyorum.

Sonraki günler oyunun ne zaman şekillenmeye başladığını pek bilemiyorum. Münire'nin kışkırttığı densizliğin bir önceki provada liselilerin kulağına gitmesiyle mi?

Yeni bir prova sırasında karşımda şarkı söyleyen oğlanlar arasındaki Sahralının dönüp dönüp benden tarafa baktığını fark ediyorum. Hiç istifimi bozmuyorum; bu arada içimdeki babamın sesi mesela "hafif davranışlarım" yüzünden beni azarlıyor. Münire'den uzak duruyorum. Şarkılarımızı söylüyor, sonra hepimiz sahneden iniyoruz.

Sakinim, hiç rol yapmıyorum; Münire unutuldu. Sahnede başka şarkıcılar prova yapmakta, ortam neşeli; tam bir toplu gevşeme hali. Etrafımda, yaklaşan genel provayla ilgili konuşmalar...

Bir köşeye çekilip sonuna gelen bu müzik çalışması deneyimi üzerinde düşünmeye koyulmuşum. Aydınlığa gömülmüş otururken birden karşımda çekingen haliyle Sahralı duruyor. Yoksa onu çoktan unutmuş muydum? Belki de hayır, çünkü ters ışıkta durduğu halde tanıyorum onu. Dekorda Münire eksik. Ama benim aklım onda, çünkü Sahralı hâlâ tereddüt edince, arkadaşları arasından Arapça seslenen birkaç ses, "Haydi!" türünden cesaretlendirici sözlerle bağırıyor.

Kendi kendime hafif bir alayla şöyle diyorum: "Haydi bakalım, geçen günkü komedi tekrarlanıyor!"

Kendimi rahat ama tetikte hissediyorum.

Bu arada delikanlı temkinli bir şekilde ilerliyor. İçerden bir bakış –derin– bana kendimi kollamamı emrediyor.

"Önce de fark etmiştim: bu oğlanda bir şeyler var!" diyorum içimden.

Çocuk put gibi duruyor. Bende bir mantık kıvılcımı: kuşkusuz babamın koruyucu sesi ("Ondan ne kadar hoşlandığını asla bilmemeli!"). Bu ses çelikten, çok sert bir uyarı! Etkilenmemiş gibi görünüyorum, neredeyse soğuk.

O hâlâ tereddütlü gibi. Bir saniyelik bir zamanda siluetinin çizdiği bu titreme onu reddetmemden, daha doğrusu, onu kendimi naza çektiğim için değil de sert bir cevapla reddetmem halinde kullanacağım kelimelerden korktuğunu anlamamı sağlıyor. Ben bu düşünceyle dolarken, bakışlarım da bir şimşek hızı ve keskinliğiyle onun en küçük hareketini izlemeye devam ediyor; sanki hemen arkasından bir acele onun resmini yapacak, onu birkaç çizgiyle canlandıracak, onu o sarsak zarafeti içinde kendime saklayacağım. Ama merak ediyorum; bana ne soracağını ve nasıl soracağını öğrenmek istiyorum. Yavaş yavaş bu oyuna dahil oluyorum – gene de hâlâ mesafeliyim.

Arkamdaki sahnede hindi çobanı şarkıcı kız nefis ağızlamalarla en beğenilen şarkısını söylerken, benimle Sahralının etrafında yavaş yavaş küçük bir kalabalık toplandı. Arkadaşlarından birkaçı yaklaştılar. Daha önce onu yüreklendirdikleri çok açık; karşımda "Arap usulü kulaktan kulağa"nın sonucunu görüyorum, dün akşamdan beri Münire ve araya giren figüranlar delikanlıyı talepte bulunması için cesaretlendirmişler – ama doğrusu ya, hangi talep bu?

Bu genç Sahralıya Ali diyelim, biraz Peygamber'in kızı Fatma'yla evlenmek isteyen kahraman Ali gibi. "Aşağı kurtarmıyor," diyorum içimden, o zamanki romantizmimle sarmalanmasını arzu ettiğim bu sahne için hedefimi çok yüksek tutuyorum! Elbette durumun her iki eğitim kurumundan "bizim" Arap oğlanlarla kızların gözü önünde bu uluorta neredeyse teatral yanından

utanıyorum. Hiç tevazu göstermeden en mübarek, en temiz kişilere dönmemin nedeni bu. Onlar çok yüce kişiler, elbette kendimi onlarla kıyaslamıyorum, sadece onların bizi korumasını istiyorum. Bu düşünceler birkaç saniye içinde kafamdan bir bir geçiyor; o çocuğun adeta sayılı adımlarla yaklaştığını görünce cesaretimi kaybetmemek için... İşte bunun için ona Ali diyorum, çünkü ben de ismimle Fatma'yım, "babamın kızıyım"

Hayallerim koşup giderken, oğlan da karşımda duruyor.

Evet, uzak bir vahadan gelen, kemikli yüzlü, çok yakışıklı bulduğum, cüretkârca ve azıcık da tahrik duygusuyla "hoşlandığımı" itiraf ettiğim bu Ali, göremediğim arkadaşları tarafından herhalde ite kaka cesaretlendirilen ve hâlâ hoşuma giden bu Ali birkaç adım daha yaklaşıyor ve sonra cesaretini toplayıp oldukça yüksek sesle ve elbette Fransızca olarak soruyor:

"Sana beraber gezme... teklif edebilir miyim?"

Yan tarafta sahne ışıkları hâlâ canlı; prova henüz bitmemiş. Arkamızda Münire ile birkaç başka yatılı öğrencinin bizi izlediğini tahmin ediyorum, tıpkı utangaçlığını saklayan ama aynı zamanda rol de yapan, o rolü de ancak yarım yamalak oynayabilen, istediğini herkesin ortasında dile getirmeyi sonunda başardığı için artık bu kaçamağı kendisi de istemeye başlayan o Ali gibi. Arkadaşlarım birbirlerine soruyorlar, o zamana kadar üstünlüğümü sadece diğer "klana", yani okula –çalışkanlığımla, aldığım notlarla– gösteren ben evet demeye cesaret edecek miyim acaba?

Başkalarının dikkatini çektiğimin farkında olsam da, bu Ali'yle –bir kez hoşuma gittiğini yüksek sesle açıklayıp çekiciliğini kabul ettikten sonra, sanki artık ondan kopuyor gibiydim– karşı karşıya gelmek merakımı kurcaladığından, şimdi de ben kendimi herkesin önünde teşhir edilmiş gibi hissediyorum.

Bu meydan okumaya karşılık vermeliyim, diyorum içimden – madem bu meydan okuma ondan çıkmıyor (ben onun tam da Münire'nin dediği gibi "serseri" olduğu için, temiz kalpli bir çocuk olduğunu hissetmiştim zaten...)

Yoksa hepsini belleğim mi yeniden kurguluyor? Çok uzun zaman sonra elimde olmadan bir hikâye kuruyorsam, bu kurgu düpedüz ilk baştan çıkmanın hikâyesi olmuyor mu? Eğer gerçekten bir çekim var idiyse bile, bunun beni nereye doğru çektiğini henüz bilmiyordum...

Kapıldığım meydan okuma isteği geçen yıl yutarcasına okuduğum Gide'in ilk metinlerinde bulduğuma inandığım şey değil miydi? Aslında insanın kendine karşı yönelttiği bir meydan okuma, "nedensiz bir eyleme", yani hem cinsel hem daha genel anlamda bir başkaldırıya çağrı. Hayır, benim yaptığım sadece yalancı pehlivanlıktı, arzumu anlatmak için küçük bir açılma eylemiydi ama neye olan arzumu? Bunu kendim de bilmiyordum, hele başkalarının yanında hiç ama şu çok keskin keşif, söylemeye cüret ediyorum, tamamen masumdu; oğlanın "havalı" olduğuna hükmederek, bu değerlendirmeyi apaçık bir gerçekmiş gibi dile getirmiştim.

Ama sahne devam ediyor:

Evet, onun üç adım ötemde, hiç kıpırdamadan durarak teklifte bulunduğunu duydum, ben o anda yalnızım, ışık altındayım (arkadaki bir sahne projektörü beni yanlamasına kendi ışık alanına almış) ve talep birkaç dakika önce telaffuz edilmiş olsa da onu yeniden duymaya ihtiyacım var, zevk olsun diye değil, karşımda duran onun sesini daha iyi tanımak için, çünkü ben onun sesini, sesinin pütürlü tonunu gerçekten ancak ikinci defada duydum, sona doğru hafifçe titreyerek bir şeyleri ele veren o sesi, neyi? İçimden şimdiden bir suç ortağı gibi gülümsüyorum, ya da bir kız kardeş gibi, tabii aramızda çoktan bir aşk dansı, bir pavan başlamadıysa ve ardından... gizemlerin en canlısı, en gürültülü ya da tutkulusu, en aldatıcısı fışkırmayacaksa...

Evet, oğlanın teklifini içinde barındırdığı o utangaç korkuyla tekrar duymak, çünkü seyirciler orada, biraderler pusuda ve baş rakibeye, ağını ören rakibeye gelince –ağının örümcek ağı

olduğunu sanıyor, beni onun içine hapsetmek istiyordu, gel gör ki bu ağın sağlam, sıcak, kaba, lavanta kokulu ham bezden, belki de, bir gençlik aşkının kumaşından olduğu ortaya çıkıyor–, yani Münire'ye gelince, o ortadan kaybolmuştu.

Bense "Sahralının" bende uyandırdığı bu ilk kez tahrik olma haline kaptırmışın kendimi, sözde "kendini beğenmiş", gerçekte ise saf olan, aşk, aşk kaçamakları, ya da lanetli aşklar, lirik aşklar, kırık kalpler, ısırılan dudaklar, ertelenen birleşmeler ve de iffet, bir yay gibi gerilen arzular, uğursuz tutkular hayal eden ama bunu daha sonrası, çok daha sonrası için isteyen ben, elbette unutmanın işlevini yerine getirmesi hariç – ve ben daha en başından beri unutmanın işlemeye başladığını, Sahralının, *benim* Sahralımın, çölüne geri döneceğini, benimse anlamsız kelimelerime, "onun ihtiyacı" olabilecek ihtiyacıma, tahripkâr ama ne o akşamı, ne o soruyu, ne kaçamak teklifini, ne de o küçük meraklılar kalabalığına, köylü aşkıyla, kartondan iki kahramanıyla üç kuruşluk operanın saçma gürültüsüne rağmen karşı karşıya duran iki genci tahrip edebilen zamana meydan okumama geri döneceğimi biliyorum, her şeyi kışkırtan, sonra ortadan kaybolmak üzere olan o genç de dahil her şeyi unutan ben – hayır, unutmayacağım, o zamandan beri bunu kalbimde donup kalmış bir hüzünle, geçmişe özlemle araştırıp buldum.

Sahralı bu defa kendisini yaralayacak bir ret cevabından korkarak belki de daha alçak bir sesle bir daha tekrarladı:

"Acaba sana... benimle gezmeye çıkmanı teklif edebilir miyim?"

Başımı ona doğru kaldırıyorum (bu arada bir adım daha yaklaşmış olmalı); gözkapaklarımla sessizce evet diyorum. Gülümsemiyorum bile; kabul ediyorum, hem de herkesin önünde ve pervasızca.

Kendimi naza çekmeden. Bu benim bir oğlanla ilk baş başa kalışım olsa da, olacakları biliyorum: Arkamızda, sahne üstünde operet şarkıcıları düeti bizi sadece kışkırtmışken, dışarıda, ufka kadar yan yana yürümek, gece bastırmadan hemen önce şehirden uzaklaşmak...

"Gece sadece ikimiz için var olacak, diye düşündüm açgözlülükle, ve sessizlik..."

Bu son imgeyi ona kaldırdığım bakışlarımdan okumuş mudur? Gülümsemedim bile.

Sonunda cevap verdim:

"Neden olmasın?"

Münire'ye de diğerlerine de bakmadan, kendimi genç adamla yan yana avlunun açık kalmış kapısına doğru yürür ve şövalyemin eşliğinde kapının eşiğinden geçerken görüyorum.

Dışarıda gün batmadan hemen önce şehir bizi bekliyor.

Şehrin içinden geçen, bizi istasyona, sonra daha ötesine götüren bulvardaki bu ilk gezintinin hatırasını olduğu gibi saklamışım. Eskiden on, on bir yaşında küçük bir kızken, otogara gitmek için sık sık tek başıma kat ettiğim aynı güzergâhta dolaştık.

Bugün yakında on altısına girecek genç kız olarak, dıştan bakınca Batılı bir gencin rahatlığıyla Ali'nin yanında yürüyorum. Okuldan ayrılır ayrılmaz öbürlerini unuttuk. Delikanlının yanında böyle yürümekten gurur duyuyorum. Bir an için teklifini ötekilere meydan okuma isteğiyle kabul ettiğimi sanmıştım ama hayır, gerçekten onun yanında uzaklara gitme zevki içinmiş.

Bir sessizliğin ardından (her ikimiz için de sıkıntılı olduğunu sanmadığım bir suskunluk) konuşma başladı. Korkmadığımı göstermek istiyordum, korkmuyordum da. Herhalde havadan sudan bahsettik ya da sanırım daha ciddi konulardan konuştuk; çünkü sonraki yıllarda, iki yıl sonra benim "gizli nişanlım" olacak kişi dışında bile, kendi kültürümden her gencin karşısında daha çok entelektüel düzlemde ciddi konulara girmeyi, bu çeşit diyalogları sürdürmeyi seveceğim; bilgiçlik taslamadan ve art niyetsiz.

Bizim toplumumuzda asırlara dayanan cinsiyetler ayrımının dışına çıkarken sahici sözler donabilirdi. Bu ilk seferinde kendi kendime "Bizim için öyle olmayacak!" diyorum.

Bu arada karanlık çöktüğünden zar zor seçebildiğim bu Ali'nin yanında her türlü tutukluğum geçmişti. Ne kendimi kontrol etmeye, ne de kendime sansür uygulamaya ihtiyacım vardı. Yanında olmaktan mutluydum; o ne bir erkek kardeş, ne de bir kuzendi; ona karşı o kadar içten gelen bir güven duyuyordum ki, akrabam olmasını isterdim. Güneydeki uzak şehrini anlattı; acaba yerli toplumumuzun bağrında onu bir yabancının çekiciliğiyle donatmam hemen o an mı oldu?

İstasyona geldikten sonra daha uzaklara doğru devam ettik. Yaz başında güneş çok geç batsa da hava kararmaya başlamıştı. Konuşmamız devam etti. Konuşmalarımızdan aklımda kalan bir şey yok, sadece her iki tarafta da oluşmaya başlayan güven duygusunun, hatta daha ileri giderek şöyle diyeceğim; sözlerimizde kendini belli eden bir kendini bırakışın hatırası. O hazzın, o akıcı dinginliğimin, evet, bunların hatırası saklı kaldı.

Onun yanında sonsuza kadar yürüyebilirdim. Başka hiçbir şey hayal etmiyordum; ne elin ele değişi, ne kol kola girmek.

Onunla beraberken kendimi huzur içinde hissediyordum. Kolejin avlusunda her iki cinsten öğrenci kalabalığının karşısındaki cüretkârlığım onu etkilemişti.

Gecenin aniden koyulaştığını gördük, bunu önce ben mi, yoksa o mu, yoksa ikimiz birden mi fark ettik? Sanki hâlâ gündüz ortasında yürüyormuşuz gibi konuşmaya devam ederek geri dönüp kolejin kapısına gelmiş olmalıyız.

Yatılı okulun kapısına gelişimizi hatırlıyorum; her yer ıssızlaşmış; öğrenci, öğretmen, sahneye çıkıp şarkı söyleyen kalabalık boşalmış.

Ana kapı aralık kalmış. İlerde birkaç ışık fark ediliyor ama sadece birinci kattaki yatakhanelerde.

Zamanın nasıl geçtiğini anlamamıştım: bir çift olarak gün batımında, sonra gecenin içindeki bu yürüyüşten zevk aldığım için mi? Son konuşmalarımızla ilgili belirgin bir şey hatırlamıyorum; sanki aramızdaki konuşmalar doğallıklarıyla, hatta masumiyetleriyle ışıldıyordu...

Gene de 1951'de bir yaz akşamı, herkese karşı böyle bir kaçamak yaşayan bu iki Müslüman genç arasındaki yakınlığı yeniden hatırlamaya kalktığımda, aklımda en canlı kalan şey veda sahnesi.

Ben karanlıkta akşamları görevli insanların bir rüyada gibi dağıldığını fark ederek endişeye kapılıyorum. Okula girmem lazım; Ali'ye tekrar görüşelim diyorum, elimi uzatmıyorum, ne de ona yaklaşıyorum.

Yukarıda, yatakhane kapılarının kapalı olması düşüncesi aniden beni korkutmaya başlıyor.

Tekrar görüşelim manasında hangi kelimeleri kullandım? Sanki gece bir anda üzerimize çökmüş gibi endişemi yenmeye çalışıyorum. Sırtım çocuğa dönük, mırıldanıyorum:

"Umarım yukardaki kapıları açık bırakmışlardır!"

Bunun üzerine Ali, bu kaçamaktaki arkadaşım –belki de bu kaçamak ona beyhude bir macera gibi gelmişti– gecenin tek cüretkâr davranışına kalkışıyor: gerçek bir arzuyla mı ya da neden olmasın, onu bekleyen arkadaşlarına anlatacak bir şeyi olması için mi? Herhalde o âna kadar aramızda hiçbir şey geçmediğinin farkına vardı ve bu "hiçbir şey" onu cüretkârlığa itti.

Ben başımı tekrar yukarıdaki yatakhane pencerelerine doğru çevirirken, gitmek üzere olduğumu görünce elimden tutup çekiyor ve onunla yüz yüze bile değilken, tatlı bir sesle benden ne istediğini duyuyorum:

"Hiç olmazsa bana bir öpücük ver!"

Aynen böyle mi söyledi, bilmiyorum; sesiyle vurguladığı rica, evet, Fransızca kelimelerle ve şu finalle: "Bana bir öpücük ver" – aradan zaman geçince, bütün o on yılların ardından eğlenerek ya da duygulanarak, bir ortaçağ kahramanının üslubu olabilecek bir üslup, diyorum.

Bana gelince, iffetime çok düşkün olduğumdan, şiddetli tepkim hatıralarımda gülünç denecek şekilde abartılı olarak kalmış.

Herkese karşı gösterdiği cesaretten büyük gurur duyan, sonra onunla arkadaşça konuşmalara dalan bana kalkmış, "Bana bir öpücük ver" diye mırıldanmaya cüret ediyor ve –belli belirsiz–

elimden tutup beni kendine doğru çekmeye kalkıyor! Kalkıştığı bu cüretkârlığı aktarmamın nedeni, daha sonra olanları olanca netliğiyle yeniden görebilmemdir; birkaç saniye boyunca dokunulan elim yüzünden, içimden ret rüzgârları, şaşkınlık ve hakarete uğramışlık geçiyor.

Beni kızgın demirle dağlayacakmış gibi elini itiyorum. Duyduğum "öpücük" kelimesini bir küfür, hatta kutsallığa hakaret olarak algılıyorum – korkunç tepkim çok abartılı ama kaçtığım o dakikaları, ancak şimdi baktığımda orantısızlığı içinde görebiliyorum: kalbim küt küt atarak arkama bakmadan koştuğumu, karanlığa gömülmüş küçük avludan geçişimi, deli gibi ilk koridora daldığımı, nefes almadan merdivenleri tırmandığımı ve kaçarken de bir yandan "Kabahat bende! Kabahat bende" diye kendimi suçladığımı görüyorum.

Yatakhaneye varınca yatağıma gidiyor, kalbim çarparak karanlıkta soyunuyorum. Yandaki yatakta Jacqueline çoktan uyumuş.

Pişmanlıklar içinde yorganın arasına büzülüyorum; acaba sadece oğlanın münasebetsiz isteğinin değip geçtiği bedenim, acaba bu beden artık el değmemiş, kirlenmemiş olarak kalmakla övünebilir mi? Gece yarılarına kadar gözümü kırpmayarak, içimden ciddi biçimde (gülünç biçimde) acaba o liseli çocuğun –çünkü onu çekici buluyordum, bunu da unutmuyordum– o cüretkâr isteğiyle bana saygısızlık etmesine kendim mi izin verdim diye soruyordum.

Sonunda bir türlü dağılmayan inatçı pişmanlıklarla boğuşarak yorgunluktan bitap düşüp uykuya daldım.

Daha ertesi gün, Münire yüzünden kendimi ortaya attığım bu gereksiz kahramanlıktan müthiş bir pişmanlık duydum. İçime kapandığımı, okuldaki arkadaşlardan birinin ya da öbürünün yaptığı ilk imada omuzlarımı kaldırmakla yetindiğimi sanıyorum. Geceki pişmanlıklarımı sonunda boğabildim mi, "kendi kabahatim" dediğim şeyi unutmak istedim mi? Hiç hatırlamıyorum.

Aslında olanlar bakımından son derece önemsiz ama yankısı bende on beş yaşımın yaz mevsiminde de süren –ben, aklı kitaplardaki heyecanlarla yoğrulmuş ama ruhu aldığı eğitimin tabularının etkisi altında kalmış Müslüman kızı– bu mini maceraya ek not olarak, yirmi yıldan fazla bir zaman sonraki bir karşılaşma bu gençlik sahnesini unutulmuşluktan çıkarıyor.

Kırk yaşlarında, Cezayir-Paris uçağında seyahat ederken görüyorum kendimi. Uçak dolu. Daha uçağa binerken, tanıdığım ve benimle aynı yaşta olan bir hanım bana selam verdi. Kendisi kolej yıllarımı yaşadığım şehirden. Ona Nadia diyeceğim.

Birkaç kelime teati ediyoruz. Bir grup arkadaşıyla beraber.

Ben tek başıma seyahat ettiğimden kendimi ondan birkaç sıra sonraya yerleşmiş buluyorum. Yerime yerleşince, yanında ışıl ışıl bir genç kız olduğunu fark ediyorum. İçimden belli bir hazla: "Uçaktaki en güzel kız bu!" diyorum.

İki saatlik uçuş boyunca okumaya daldığım için diğer yolcuları unutuyorum. Birden karşımda gülümseyerek tam da o kız belirip mahcup bir edayla bana yaklaşmaz mı!

"Madam, size söylemek istediğim bir şey var..."

Tereddüt ediyor, dudaklarında belirsiz bir gülümseme var. Ona bakıp sessizce hayran kalıyorum. Sonunda lafını tamamlıyor:

"Nadia, tanıyorsunuz onu, bana sizin kim olduğunuzu söyledi de!.."

Susuyor, sonra kızararak:

"Size babamın –güneydeki şehrimizde doktor kendisi–, babamın sanırım sizi lise yıllarından tanıdığını ve bana sık sık sizden bahsettiğini söylemek istiyordum."

"Güneydeki şehir" sözü aklıma takıldı. Bir anda belleğimin, daha doğrusu unuttuklarımın derinliklerinden o "serseri" liselinin ismi yüzeye çıkıyor ama dudaklarıma gelen "serseri" kelimesi değil, hayır, ona taktığım "Sahralı" ismi. Onunla ilk firarımı paylaşmıştım ben, onun istediği şey ("bir öpücük") bütün bir gece pişmanlıklarla kıvranan beni allak bullak etmişti.

İsmini unutmuştum, kızı da söylemedi ama o kız bana bir

gurur sevinci yaşattı, daha doğrusu sönmüş bir heyecanı yeniden alevlendirdi: "Yani, hiçbir şey ölmüyor, yirmi yıldan fazla bir zaman geçse de iki insanın arasındaki hiçbir şey unutulmuyor," diyorum kendi kendime. Acaba bu gerçek aşk mı, silinmeden kalan çekicilik mi yoksa sadece paylaşılmış bir gözü karalığın heyecan veren basit bir hatırası mı?"

İçimdeki kaynaşma turistlerle ve tatilden dönen göçmenlerle dolu bu Cezayir-Paris uçağında yol boyunca sürdü.

Genç kız hâlâ bana doğru eğilmiş olarak duruyordu, kırklarındaki kadın bu hatıraların heyecanını bastırarak "Sahralının" kızına gülümseyerek cevap verdi:

"Dinleyin, diyorum sakin bir tonla, tarafımdan babanıza ve annenize ne söyleyeceksiniz biliyor musunuz?"

Hâlâ bana doğru eğilmiş durumda, tereddütlü bir şekilde bekliyor:

"Onlara dersiniz ki, diye devam ediyorum, onlara siz daha gelip benimle konuşmadan evvel benim uçağı dolduran bunca kalabalık arasındaki en güzel yolcunun siz, evet siz olduğunuzu fark ettiğimi söylersiniz!"

Kızararak yerine dönüyor. Uzun bir hayale dalıyorum: "Yani, diye düşünüyorum hüzne kapılmadan, on beş yaşımdaki bu masum 'flört' benim en güzel aşk hikâyem olabilirdi!"

11

BİR NEY MÜZİĞİ

O gün uçakta okuduğum kitap Celaleddin Rumi'nin eserinin bir çevirisiydi, İtalya'da Aziz Francesco d'Assisi'nin ve Endülüs'te söylentiye göre Şam'da görüştüğü İbn Arabi'nin Anadolu'daki çağdaşı Konyalı sufi. *Mesnevi* başlıklı bu kitap çok uzun zamandan beri Batı'daki ve Doğu'daki Müslümanlar arasında yaygındır.

Celaleddin Rumi bu manzum eserinde bize "Tanrı'nın yarattığı ilk şeyin kamış kalemi olduğunu" söyler, sonra bu söylediğini dokunaklı bir hikâyeyle süsler. Özetle anlatalım, yeniyetmeliğimdeki o zorlu geçişle ilgili olarak kendini bana dayatan o başlığı haklı çıkaracak bir hikâye: "Görünmeyeni yırtmak", bazen üzerime doğru eğilmiş bir gölge halindeki bir geçmişten uzun ya da kısa bölük pörçük sahneler – unuttuğumu sandığım o eski günlerdeki Sahralının kızı gibi, evet, bir ney ezgisi kadar güzel o genç kız gibi, belleğimin göklerine eğilmiş bir siluet.

Konyalı sufinin izinden gidelim: Celaleddin Rumi bize Hz. Peygamber'in bir gün damadı Ali'ye birtakım sırlarını açtığını ve ardından kim olursa olsun bu sırları anlatmasını yasakladığını anlatır. Aklı karışan Ali bu sırları yüreğinde daha fazla saklayamaz. Huzuru kaçar, Medine civarındaki sahraya gider, ne yapacağını bilemeden uzun zaman çöllerde yürür, sonra bir kuyunun başında durur. Dua eder, tereddüt eder; eli kuyu taşının kapağını kaldırır, birden ya umutsuzluktan ya da belki verdiği sözü çiğnemiş olmadan bu sıkıntıdan nasıl kurtulacağını bulduğu için eğilir, başını derin suları aşağılarda gözlerinden çok uzakta parlayan kuyunun ağzına sokar!

Aniden mistik bir sarhoşluğa kapılarak (ruh ve beden bu itiraflarla ağırlaşınca, hem emanetçi hem yük olmanın sarhoşluğu),

sadece o çok derin, hareli, ışıl ışıl, ayna gibi yansıyıp yerin sessizliğiyle elmas gibi parıldayan suya bakıp mırıldanır, tane tane konuşur, şarkılar yakar ve hafifler, kuyunun dipsiz bucaksız sessizliğine doğru haykırarak Hz. Peygamber'in ("Selam üzerine olsun!") kendisine açtığı bütün sırlardan kurtulmuş olur.

Bu boşalıp rahatlamanın sonunda, salyasından tıpkı inci tanesi ya da tohum gibi bir damla karanlık suların dibine düşer.

Menkıbelerde birkaç gün sonra bu gizli sulardan bir kamışın çıkmaya, sonra günbegün emin ve telaşlı bir boy atışla büyümeye başladığı aktarılır. Oradan geçen bir çoban, bıçağıyla bu çok çabuk boylanan çok uzun kamıştan bir parça keser. Arabistan çöllerindeki her göçer gibi bu *neyi* çalması için kamışın üstüne birkaç delik açması yeter, güttüğü koyunlar derhal etrafına toplanır.

Bu kaval sesinin adeta sihirli duruluktaki sesi çevredeki insanları ve hayvanları kendine çeker. Göçebe ya da yabancı, oradan geçen yolcular da kaval sesinden uzaklaşamazlar: hatta zevkten ve hasretten –vecitten– ağlarlar. Develer bile kervanlarının peşine takılacak yerde kavalcı çobanın etrafına çöker ve yola düzülmeyi inatla reddederler.

Bu olay Medine'deki insanlara ve hatta bizzat Peygamber'e kadar ulaşır. Muhammed çobanı getirtir. Çoban kaval çalmaya başlar başlamaz oradan geçen insanlar da anında cezbeye kapılır.

Muhammed bir sessizliğin arkasından yumuşak bir ifadeyle açıklar:

"Bu ezgiler Ali'ye emanet ettiğim sırların yorumlarıdır!"

Ve ekler:

"Bu kaval sesinden ancak yüreği tertemiz olanlar haz alabilir!"

Sonra da konuyu bağlar:

"İman haz ve sevgiden ibarettir!"

Uzak yeniyetmeliğimden hatırladıklarımdan sonra, fırçasıyla bir Piero della Francesca'nın canlandırabileceği şekliyle

Medine'deki bu ney çalma sahnesi beni sarsıp duygulandırıyor; geniş planda Fatma'nın kocasının yüzünü görüyorum, kendisine açılan onca sırla boğulmuş, onları sulara havale ediyor (kuzeni ve kayınpederi kuşkusuz öleceğini hissettiği için –belki de Mekke'den dönüşünden hemen sonra bir veda vaazıydı bu–, bunları daha genç bir belleğe aktarmak, en yakın mirasçısının tertemiz yüreğine mühürlemek istemişti.)

Evet, ben, on dört yüzyıl sonra bu sahneyi seyrederken aklımda kalan sadece ıssız çöllerdeki Ali'nin yüzü, bileziği sayesinde kaldırılan kapağı açık duran kuyunun karanlığına haykıran bu yüzün geniş plan görüntüsü.

Çok çabuk boy atan kamış, suyun yüzüne çıkmadan önce, hatta çoban deve sürüsüyle oraya gelmeden önce ya da ürkek ceylanlar oraya koşuşmadan önce, ben görüyorum, bu kararmış kuyunun üstünde ayetler gibi okunan kelimelerle Peygamber'in kutsal kelamını, öleceğini hissettiği için sakınmak istediği o kelamı damla damla bildiren Ali'nin nurlanmış yüzünü görmekte ısrar ediyorum...

Yerin gölgesi ve sessizliğiyle korunarak, suların en derinliklerinde yavaş yavaş damlalara dönüşen söz.

Son aşama ama tersinden; bu çok sarsıcı aktarımın öncesine gidelim. Tesadüfen orada duran kendi halindeki çobandan hareketle başkalaşımın nasıl geliştiğini tersine olarak yeniden kuralım: Bir kuyunun içinden yükselen bir kamışın içine üfleyen adı sanı belirsiz bir çocuk, Peygamber'in en yakın mirasçısına tevdi ettiği, hem suda boğulmuş hem boy atıp yükselmiş gizli sözler emanetini musikiye dönüştürüyor!

Önce fışkıran ama sonra Peygamber'in aniden endişeye kapılarak gizlice Ali'ye tevdi ettiği Kelamın sonsuza kadar yayılıp durması; sonunun geldiğini hisseden Nebi'nin insanca, çok insanca korkusu bu!

Aslında o dönemden beri Mevlevi dervişleri uzaklarda da olsa dünyanın dört bir tarafında hiç durmadan döner dururlar!

Bana gelince, ben en gizli, en ıssız ânı tespit etmek istiyorum: bu Kelamın yıpratıcı yükü karşısında Ali'nin halini. Mevlana henüz çok genç olan Ali'nin ilk "cezbe" halini yorumlar; cenklerde en başından beri "İslamın aslanı" olarak geçen Ali aniden kırılganlaşmıştır.

Kutsal sözlerin o sessiz, ağırlaşmış sulara boca edilmesinden sonra, Peygamber'in yeğeninin Medine'ye dönüşünde kendini rahatlamış, hafiflemiş hissedip hissetmediğini tarih bize söylemiyor... Belki birtakım kutsal metin yorumcuları gizli sırlar mirasının, Peygamber'e sonuna kadar sadık ama sır küpü olarak kırılgan olan Ali tarafından terk edilmesi konusunda çabuk tarafından bir karara varacak, evet, bazı "akiller" ya da yorumcular, evet, Ali'yi hor görenler gizli emanetin kuyu suyuna karışmasının, Peygamber'in kutsal Kelamının ney müziğine dönüşmesinin üstünde durarak, bu yüzden Ali'nin Peygamber'in ölümünden sonra ancak Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasından, dolayısıyla büyük kararsızlıkların ardından halife seçilmesini yorumlarının doğrulanışı olarak gösterebilecekler!

Sadece ney sesi kaldı; adı sanı belli olmayan bir çoban da hem de bilmeden ve bununla övünmeksizin, yüce bir Kelamı en sıradan kamıştan yapılan kavaldan çıkan ilahi bir müziğe dönüştürdüğünü ileri sürebilir.

Ney artık sonsuza kadar meleklere adanmış müziğini yayarken ben de mütevazı hayatıma geri dönüyorum; bir iki çizgiyle betimlemek isteğim şekliyle bu "yırtılacak görünmezde" beni hangi aktarım ya da hangi başkalaşım beklemekte?

12

ANNEANNELERDE YAZ...

O andan itibaren her şey geri geliyor; herhalde on beş yaşımın yazı, yoksa tarihlerde yanılıyor muyum? Önemli değil; rengârenk ve birbirine zıt akışlarla çağlayanlar halinde göklerden düşen hatıra kırıntılarının ritmini izlemekle yetiniyorum. Burada bir biyografi, yani kronolojik bir açılım yazmak söz konusu değil; daha doğrusu, olay sırasına göre düzenlenmiş bir kronoloji yok!

Hangi kopuş noktasına, hangi kanatlanmaya, olmadı hangi düşüşe yaklaşmak için yazmalı, parçacıklar halinde yeniden yaşamalı? Bazen onu yaşamak zorunda olan insan tarafından unutulmuş olan en mütevazısı da dahil her kaderi sarsan ve allak bullak eden kasırganın ortasında ani sıçramalarla ufka doğru itilen, görünmesiyle kaybolması bir olan hangi sonuca varmak için?

Aniden huysuzlaşan belleğim, nasıl diyeyim, içinde henüz algılayamadığım bir geçişin şekillendiği birkaç günü, bir ya da iki haftayı gün ışığına çıkartmak için dolaylı bir bakış, dolambaçlı bir yörünge benimsiyor. Acaba fazlasıyla edepli, uslu bir yeniyetmelik –bazılarının gözünde– yaşarken, o zamanki günlüğüme dökemediğim gürültülü ve karmakarışık çalkantılar beni bunun bedelini ödemeye mi götürdü; içedönük bir bakışa rağmen, kendime kör mü kaldım?

Dünyanın aynalarının karşısında "çıplak", tesettürsüz olarak dikilsem de, o son aşamada kendi kendime karanlık kaldım.

Bedenin belleği, içteki ikinci bir deri gibi, bir köşeye sinmiş, kör ama inatçı, kaybolmuyor. Sanki bir altüst oluşun yaşandığı o

hafta ve aylarda çocukluğun izleri, ergenliğin çalkantıları, küçüklüğümde pagan dansı yaparken kendinden geçişlerini büyülenerek seyrettiğim anneannemin çoklu ya da parçalı hayaliyle kaplanıyor, ayağının dibine çökmüş, ağlamaklı yanık teranelerine vurmalı çalgılarıyla eşlik eden saz heyeti, ne olduğunu bilmediğim bir şeylerden kurtulup iyileşmeye çalışan anneannem...

Tarihöncesi bir Afrika'nın derinliklerinden kopup gelen bu müzikle desteklenerek, her an kontrolden çıkabilecek bu vahşice soluk soluğa kalmanın, bir zamanlar davulların ritminin yere düşene kadar dizginlediği cezbe halindeki o büyükanne çılgınlığının –yüzünde takatsizlikten ya da içinin geçmesinden değil, daha çok bazen zaman zaman kendini teslim eden açık bir yumuşaklık belirirken, sarsak, şahlanmış bedeni havalanmaya hazır gibi görünürdü–, evet, ben iflah olmaz biçimde bu büyüğümün ahfadındanım, ben de vahşileşerek ruhum ve bedenimle onun izinden gidiyorum, çünkü isyan o kadar uzun ki, bütün güneşlere ve yakın yarınlara rağmen bir türlü bitmeyecek.

Onun gibi, ayaklarımın dibinde bir kadınlar saz heyetinden yararlanmasam da –ben olsam, bu hizmetlileri ayağa kaldırır, onlardan doğrulmalarını, benim gibi topuklarını vurmalarını, bana yasemin ve günlük kokuları sürmelerini, kınalı dövmeli avuçlarını alnıma sürüp okuyup üflemelerini isterdim!– kendi karmaşık tarzımda onun mirasçısı olduğumu artık biliyorum.

Ben o kadınlardan etrafımı sarmalarını, gerekirse beni halka içine almalarını, uyursam başımda beklemelerini, çözülmüş saçlarıyla, kenarları saçak saçak olmuş, omuzdan attıkları tünikleriyle bana sokulmalarını, sonra Arabistan'ın bütün kokularını yakıp beni ayakta tutmak için yalvarıp yakarmalar, beni kendimden korumak için hayır dualar, türlü türlü yakarışlar uydurmalarını, başka bir uzağa –hangi uzak?– gitmemi engellemek için, dinen caiz olmasa da zılgıtlar eşliğinde her türlü büyüyü yapmalarını isterdim. Bu kadınlar o zaman da yorulmak bilmeden şarkı söylerler miydi? Evet, beni dayanılmaz tahriklerden uzak tutmak, beni uçurumlardan, hortumlardan, aniden dengemi kaybetmekten

korumak, beni tutsak etmek, gerekirse gece gündüz hiç durmadan çalan tamtamlarıyla beni sarhoş etmek onlara düşerdi: işte o zaman göklerden çağlayanlar halinde, Avrasların ebedi karları halinde, geçmiş yüzyıllardaki kısrakların dörtnalası halinde bölüm bölüm Bartok senfonileri yağardı.

Sonunda üzerime sıçrayacak sessizlikte köklerimi bulurdum! Yüzümü batan güneşe dönerek sık tüylü bir halıya otururdum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Denize doğru koşan kız

Böyle, uçan kuşa dokunmak az şey midir?

İBN HAMDİ, Sicilyalı Arap şairi
(Hicri 447-527 / Miladi 1055-1133)

1

HÂLÂ KÖYDE

İlkgençliğimi anlatmaya ara veriyorum çünkü ani bir şüphe içimi kemiriyor: İnsan hayatın o şafağından, bir rüyanın ışığı sanılabilecek ışığından ne zaman, hangi kopuş ya da hangi akıl karışıklığıyla, hatta hangi iç sıkıntısı ya da karanlık uyanışla, hangi keyifli ya da boş vermiş yalnızlıkla, hangi dar kapıdan çıkıyor?

Ailemin ancak bir yıllığına benim "gerçek" şehrim olacak başkente –kaynaşmanın eşiğinde, gökyüzüne ve denize doğru açılmış yüzüyle Cezayir şehri benim için gece gündüz yuvalarından fırlamış binbir gözüyle eğilmiş bir şehir olarak kalacak ama neye doğru eğilmiş?..– yerleşmesinden hemen önce yatılı okuldaki son iki yılımı geçiyorum (belki gerekli olacak bir geriye sıçramayla ya da bir hatıra kırıntısının peşinden oraya gene dönerim). Arapçada ona *El Bahdja* diyorlar; yakında baş dönmelerine tutulacak Cezayir sultan. Daha sonra Paris'te, Tunus'ta ve Kazablanka'da yaşayacak olan ben, ülkenin bağımsızlığını kazanması sırasında oraya dönmeden önce her sabah, acılarına terk edilen Cezayir'de uyanmak isteyeceğim.

Bu hikâye beni o fırtınalı yıllara kadar sürükleyemeyecek. O karanlık ve çalkantılı tarihten çok daha öncesine, sonunda kimler hangi tarafı seçerse seçsin herkesin tarihi olan o tarihten öncesine dayanacak. Buna karşılık benim "küçük hikâyemin" sonu 1953 yılında bir sonbahar günü hüsranla noktalanacak.

Hülyalı gençliğimin bekleme odasında yaşadığım bu burgaca yaklaşmak isterken, yetişkinliğe adım atışımı sadece okuduklarımı hatırlayarak özetlemek zorundaydım, oysa bunlar beni kabile kadınlarının mırıldanışlarından, her kafesin arkasında fısıldaşarak ya da içleri yanarak Arapça (ya da dağlardaki mezralarda

Berberice) konuşan seslerinin düğüm düğüm olmuş çilesinden kurtaramazdı...

Fransız dilinde –Fransızca, benim sessiz dilim– onca roman, şiir, günlük okumuş olan benim olgunlaşma sürecim sonuçta o kaçışlarla (on dört on beş yaşımda bile yatakhanede yorganın altında cep feneriyle, geceleri okumaya devam ederdim), evet, geceleri yutarcasına kitap okuma açlığımın beslediği o tutku sayesinde yavaş yavaş derinleşti.

Ama gene de hayır!

Hayır, sanmıyorum çünkü gizlemeye çalışıyorum, gizlemek istiyorum... tam olarak neyi gizlemek?

Alınan ilk aşk mektuplarını.

"Aşk mektupları" diye yazıyorsun ama şüphen var: "Gerçekten aşk mektubu mu?" Maceranın, özgürlüğünün hissedilmez soluğunun sızdığı o gedikler mi? Neden olmasın?

Kararımı verdim, o geçiş sürecini, kitaplarla ve kitaplar için büyüyen ama artık kabına sığmaz gibi görünen "küçük kız"ın geçiş sürecini anlatmayı seçiyorum ama içindeki bu arzu da –belki de hiç tanımadığın ve unutulup gitmiş kadınlar aracılığıyla, neden olmasın, aniden yanındaymış gibi olan, Şark halılarının ya da kenevirden hasırların üzerine çöküp oturmuş büyükanneler aracılığıyla aktarılan bir arzu– bir yanılsama, bir kurgu olmasın?

Birden onları fark ediyorum: karşımda beni kâh bir gülümsemeyle, kâh heyhat, bakışlarında apaçık bir şüpheyle süzen kayıtsız gölgeler – ellerini yüzlerine dayamış ilahiler okuyor ya da sırf kendilerinin benim koruyucularım, kalelerim olduğu yanılsaması uyandırmak için okurmuş gibi yapıyorlar. Onların karşısında oynayarak kendime talipler, baygın âşıklar, mahcup ve eli ayağı titreyen kuzenler icat edeceğim ki, aralarından birkaçı gelip beni tatlılıklara, okşayıcı sözcüklere, geceyle yüklü sessizliklere gark etsin...

Ama gene de hayır!

Ne saklıyorum ben?

Alınan ilk aşk mektuplarını.

"Aşk mektupları," diye itiraf ediyorsun. Gerçekten de aşk mektupları mı?

O arayı ağırlığını tek ayak üstüne vererek değilse bile, önce bir ayağının, sonra öbür ayağının üstünde durup ritim tutarak (büyükannenin bendirlerinden destek alsan da) anlatmak, sanki bu dans etme (tepinme, yukarı uzanma, koşma, kaçma, kendini en uca, görünmez, işitilmez sonsuzluğa kadar fırlatıp atma ve orada patlama...) dürtüsü ilk çocukluktaki gibi sürekli "Ötekileri", dans eden, eğlenen, bazen Katolik ayin alaylarında donuk yüzleriyle çarmıha gerilenin ve annesinin gözleri yukarı bakan heykellerini taşırken senin Barok, ortaçağa yakışır, sonuçta pagan bulduğun, sonra akşam olunca küçük topluluklarıyla köyün bando-orkestra sahnesinin etrafında –annenle babanın birinci kattaki yatak odalarının camına yapıştırdığın gözlerinin önünde– birbirine sarılmış çiftler halinde vals etmelerini, tepinmelerini, fenerlerin altında birbirlerine karşı hiç bitmeyen hayranlıklarını, etraftaki gölgeli halkalardan başlamak üzere, sayısız röntgenci gözün, bitli yerlilerin, atalarının topraklarından sökülmüşlerin, kendilerini "Ötekilerin" akordeon sesleriyle devam eden eğlencesi karşısında şehvet dolu bakışların ve barbarca arzuların seyrine sunan karşı klandan insanları seyrede seyrede büyüyen ve köydeki apartman dairesinin loşluğunda kabına sığmaz olan vücut.

O zamanlar sadece bu köy eğlenceleri vardı, "Ötekiler" bizim partallar içindeki erkeklerimizin gözleri önünde döner durur, adamlar Avrupalı çiftlerin vals ederken nasıl hafifçe sağa sola yaylandığını dikizleyerek büyülenir – aslında o çiftlere ben de, birinci kattaki odanın camına yapışmış küçük kız, ilgi duyardım, bir yandan da "bizimkilerin", göz kamaştırıcı ışıkların altına girmeleri yasak olan, pusuya yatmış tilki sürülerine benzeyen, karanlığa rağmen gözbebeklerindeki pırıltıyı sezdiğim köylülerin parlayan bakışları karşısında huzursuz olurdum, onlar buralara asla karıları ve kızlarıyla gelmezlerdi, hatta birinin içinden gelip de, ölmeden

önce anacığının elinden tutup o içlerinin gittiği ama yaşlı kadının beddualar okuyacağı âdetleri görüp inanması için getirecek olsa, kadıncağız onların röntgenci durumuna düşmesine de lanetler okur, "utanması arlanması olmayan" o insanların şehvet düşkünü hallerine ağızlarının suyu akan evlatlar doğurmuş olduğunu göçüp gitmeden önce anlamış olur, oralara sürüklenen anne sonunda ister istemez bu yabancı çiftlerin böyle sarmaş dolaş sarılıp dans ettikten sonra herhalde işi herkesin gözü önünde çiftleşmeye kadar götüreceklerini hayal ederdi...

Köydeki ilkbaharın son günlerine geri dönerek sahnenin etrafını saran karanlığa mevzilenmiş o seyircileri hatırlıyorum, onların arkasından karıları, çocukken annemle Mağrip hamamına gittiğimizde rastladığım kadınlar gözümün önüne geliyor; o kadınların alıcı bir kuşun gözüne benzeyen tarassut halindeki gözleri beni korkuturdu; işte yeniden ortaya çıktılar, tıpkı benim gibi Avrupalılar arasındaki halk balolarını merak edip geldiler ama sahnenin arka tarafından...

Bana gelince, bu ağızlarının suyu akan röntgenci-proleterleri seyrederken adeta büyülenen gözlemci konumumda, hem onların hiç ara vermeden dönüp duran çiftlerin üzerinde oluşturdukları tehdidi, hem de cinsel arzularını seziyordum. Öyle ki, onların gözüyle baktığımda, aşağıda kâğıt fenerlerin altında dans eden kadınlarla erkeklerden hiçbirinin fark edemediği erkeklik libidoları içime sızıyordu. Ben de bir tiyatro kulisindeki gibi donup kalmış bu hırpanilerle aynı parlayan bakışlarla baktığımda, bana öyle geliyordu ki, köy orkestrasının önünde fenerlerin altında döne döne dans eden kadınların çıplak omuzlarının teninin parlaklığı gözüme takılıveriyordu.

Ama ben artık köydeki küçük kız değilim.

2

YIRTILAN MEKTUP

Yırtık bir mektup; 1952 Temmuzu'nun ilk günlerinde hâlâ köydeyiz.

Sanırım, benim on altı yaşımın yazı. Bir yabancıdan gelen ve yırtılan mektubun üstünde babamın allak bullak olup kasılmış suratı. Henüz neler olup bittiğini anlamış değilim. Mektubu haşin hareketlerle parçalayıp yırttı. Tek bir soru soruyor: Bir hafta önce, okulun son günü ne yapmışım?

Cevap veriyorum:

"Sabah ödüller dağıtılırken sen de oradaydın! Öğleden sonra Münire'yle beraber erkek lisesindeki aynı ödül törenine gittik."

Mektubun küçücük parçalarını sepete attı, sonra sessizce çıktı.

Babamın öfkesinin şiddeti karşısında aptallaşıp kalmıştım. Bunun imzasız bir mektup olduğunu, hatta belki de adi şeyler yazılı bir pusula olabileceğini düşündüğümü hatırlıyorum. Ben de salondan çıkıyorum; içimden, kendimi utanmış ya da hakarete uğramış hissetmem gerekirdi diye geçiriyorum. Galiba daha çok buz kesmiştim.

Bir iki saat sonra siesta saatinde bir köşede duran sepeti fark ediyorum: en dibinde mektubun parçaları. Bir Sioux kadınının kurnazca yavaşlığıyla mesajı sabırsız parmaklarımın altında birleştiriyorum.

Aslında benim masum olduğumu da kanıtlayan sıradan bir mektup bu: Yatılı okulumun bulunduğu şehirden bir çocuk kendini öğrenci olarak tanıtıyor ve mektuplaşma teklifinde bulunuyor. Bu kadar.

İlk günahım merak oluyor; babamı gazaba getiren mesajı okumak. "Gazap"tan daha uygun bir kelime bulamıyorum!

Mektuplaşma isteği çok resmi bir ifadeyle yazılmıştı. Babamın o canhuraş tepkisi olmasa, herhalde o meçhul çocuk tarafından benimsenen bu tonla dalga geçerdim.

Gene de çocuğun adını aklımda tuttum; hatta verdiği adresi bir yerlere not etmiş de olmalıyım. Kendisinin başkentte öğrenci olduğunu düşününce, eylülde okullar açıldığında ona cevap yazıp mektuplaşmayı kabul ettiğimi bildirmeye karar verdim.

İkinci günahım önceden tasarlanmış itaatsizlikti; aslında yarını olmayan bu olayı düşündükçe, babamla ilgili şöyle diyordum: "Babamın bana olan güvensizliği insanı isyan ettirecek!"

O yeni ders yılı sırasında –lisedeki son yılım–, müfredattaki felsefe metinlerini çalışmaya ne kadar hevesli olduğumu hatırlıyorum. Okullar açılır açılmaz daha ilk hafta "Cezayirli öğrenci"ye yazdığım mektubu postaya attım. Benim mektubumun tonu, onun saklayamadığım mektubundan daha resmi olmuş olmalı.

Ayrıca, hamiş olarak mektup arkadaşımdan, zarfın üstüne Cezayir şehrinde okuyan bir kız arkadaşımın adını yazmasını istedim; kolejde yatılıların mektupları çok sıkı denetleniyordu. Yani üçüncü günahım da, uyanık entrikacı sıfatıyla dolaplar çevirmek oldu.

Bir önceki yılın ödül dağıtımında, herhalde ismimin sık sık zikredilmesinden mutluluk duyan babam da bulunmuştu. Orada yeniden ortaya çıkan Münire kendiliğinden gelip babama kendini tanıtmıştı, babamdan öğleden sonrayı onlarda geçirmeme izin vermesini istemişti. Babalarımız tanışıyordu ve sanırım her ikisi de bakaloryanın ilk aşamasında başarılı olmamızla gurur duyuyordu. Sanırım Cezayir'de bir işi olan babam Münire'nin isteğini kabul etti; ben daha sonra akşam otobüsüyle köye dönecektim.

İşte onun evindeyiz. Ailesini ilk ziyaretim değildi bu; annesini ve o zaman henüz çok küçük olan kız kardeşlerini tanıyordum. Odasına girince önceden milimi milimine hazırlanmışa benzeyen planını açıkladı:

"Sen ve ben erkek lisesinin ödül törenine gidiyoruz, bunu senden istiyorum!"

Kabul ediyorum ve herhalde benim kefilliğim olmadan onun bu öğleden sonra şehre inmesine izin vermiyorlar diyorum.

"Liseden çıkınca, diye uyarıyorum, ben otobüse binip köye döneceğim!"

İkimizi gözümün önüne getiriyorum; Münire sayemde evden çıkar çıkmaz çıkarıp dörde katladığı geleneksel çarşaf olmadan kendini göstermekten mutlu. Böylece kendine bir hayli heyecan verici özgür bir öğleden sonra sunmuş oluyor.

Ona sormamıştım bile: "İyi de neden erkek lisesi?"

Oysa geçen yıl operetin provaları sırasında onun tarafından kullanıldığını hissetmiştim. O gün ise benimle beraber olmanın ona beyaz şehirli çarşafıyla evden çıkıp erkek lisesinin kapısından adım atmadan önce çarşafı çıkarma cesareti verdiğini anlıyordum; böylece o da benim gibi tesettürsüz çıkacaktı ortaya. Herhalde bu ona muhteşem bir giriş gibi geliyordu – ne kadar güzel olduğu söylenen ve kendisi de bunu bilen Münire, babasının gözbebeği o, bu yüzden babası onu herkesten saklıyor...

Her neyse, bir saat sonra Duveyrier lisesinin avlusuna girerken üç dört liseli Müslüman gençle karşılaşıyoruz. Onları geçtikten sonra Münire heyecanla kulağıma bir isim fısıldıyor:

"Aynı aileden üç kuzen bunlar...!"

Umurumda değil. Yorumlarını anında unutuyorum. Birkaç gün sonra köyde yırtılan mektubun parçalarını birleştirirken kendi kendime bu mesajın hiç kuşku yok ki o öğleden sonraki kaçamağımızın bir uzantısı olduğunu söylüyorum.

Ertesi yıl okullar açıldığında neden o tanımadığım öğrenciyle mektuplaşmayı kabul ettim? Bu kararı haksızlığa (hararetle bu kelimeyi kullandığımı hatırlıyorum) karşı, evet, doğru, babamın

bana yaptığı haksızlığa karşı bir tepki olarak soğukkanlılıkla almıştım. Yoksa daha o zamandan kendi kendime yalan mı söylüyordum? Kapıldığım merak duygusunun da çizgiyi aşma isteğimin itici gücü olduğunu kendime itiraf edemeyecek kadar mı?

Belki de bu kararda daha sonra –yani şimdi, yazdığım için– çok daha tuhaf yapıda bir huzursuzluk ve heyecan sezmiş olmalıydım; sanki hayatımın neredeyse öbür ucundan başlayarak gelişen bu hikâyede, ne soğuk ne sancılı, daha çok didikleyici, nesnel bir keskinlikteki bakışlarım çok uzaklardan baktığından, bir bakıma bütün bir hayatın içinden geçtiği için kendime sorduğum sorular da daha bir hoyratlaşmış gibi mi? Ne grubumdaki cinsiyet ayrımının ne de bir zamanlar annelerimizin yüzyıllar boyu eve kapatılmasıyla beslenip sürdürülen bilgisizliğimin "savunduğu" o ilkgençlik cüretkârlığımın geçiciliğinin altını çizmek...

Hatırlıyorum, bu huzursuzluk başlangıcı kendime kendimle ilgili, haydi söyleyeyim: Dış görünüşümle ilgili yönelttiğim tuhaf bir sorudan da kaynaklanıyordu. Artık "görünür" olmuştum ve buna şaşırıyordum çünkü çarşaflı, tesettürlü, yüzü gözü kapalı, pamuklara, ipeklere, herhangi bir kumaşa sarınıp örtünmüş kadınların arasında yaşamaktan kendimin de bir bakıma "görünmez" olduğunu düşünüyordum – demek istediğim şu: elbette ötekilerin dünyasında, lisede, yatılı okulda, öğretmenlerimizin, hatta sokaktaki insanların dünyasında "görünür"düm, Avrupalıların dünyasında "görünür"düm, bizi gördüğünü sanan ama aslında gerçek anlamda görmeyen insanların, çünkü ben ne olursa olsun kendimi diğer tarafa ait hissediyordum; "gecenin kızı", onların bir zamanlar İstanbul'un "mutsuz kızlarını" anlatırken bile yanılan Pierre Loti'nin izinden giden oryantalist şair ve seyyahları böyle diyeceklerdi; daha sonra bize bu kızların yasak olanın gizemine bürünmek için kılık değiştiren Batılı kadınlar olduğu anlatılmıştı.[1]

Oysa her toplumun ancak kendi gurubuyla görüştüğü bu

1 Pierre Loti'nin gizlice buluşup, –yayımlandığı ilk adıyla *Nâşâd Kızlar*'da (Les Desenchantées)– hikâyelerini anlattığı bu kadınlardan sadece biri bir İngiliz gazetecisi olup, diğerleri gerçekten Türk'tür. (ç.n.)

sömürge dönemi Cezayir'inde, bu yüzden ya da aşılmaz olduğuna inanılan bu sınır yüzünden, öteki klandan bir delikanlı bana bir mektup yazıp mektuplaşmayı teklif etmiş olsa bile, babam bunu bir dram haline getirmezdi; o cüretkâr notu ne yırtar ne de çöp sepetine atardı. Sadece bana bundan hiç bahsetmezdi.

Önceki yıllar basketbol takımındaki diğer kız oyuncularla bölgedeki liselerarası karşılaşmalara katılmak için –babama hiç bahsetmeden– yolculuklara çıkmaya başlamıştım.

Cezayirli gençten –ismi Tarık'tı– aldığım ilk mektupta bir perşembe günü Buleyde'de buluşmamızı teklif ediyor Tarık, kabul edersem bunun için Cezayir'den özellikle geleceğini yazıyordu.

"Şuna da bak, diye kahkahayı basmıştım, ne sanıyor ki bu? Onunla şehirdeki bir kafede kendimi teşhir edeceğimi mi?"

Beni olduğumdan çok daha serbest sanıyordu! Cevap verip bunun imkânsız olduğunu söyledim. Buna karşılık önümüzdeki basketbol maçında –Cezayir Kız Lisesi'ne karşı yapılması öngörülmüştü–, benim başkente geleceğimi yazdım. Maçtan sonra hepimizin genelde iki saat kadar serbest zamanı oluyordu.

Aradan bir ay geçti; kuralları çiğneme arzum sönüyordu. Gecenin bir yarısı uyanıyor, kesinlikle "tehlikeli" bir yolda olduğum kafama dank ediyordu. Gözlerim karanlığa dikili, sanki içimdeki bir yaz önceki kızı tanıyamıyormuşum gibi kendi kendime "Böyle bir şeye cüret edecek kız gerçekten ben miyim?" diye soruyordum. Şerçel'deki kuzinlerime bile çok yakında gizlice mektuplaşmaya başlama kararımı açmamıştım. On altı yaşında bir genç kız olarak, bütün bir yıl boyunca kapalı yaşayan o kızların boğulma hissi şimdiden bana da mı bulaşmıştı? Tersine, dizginlerinden boşanmış romantik bir ilişkinin sürüklemesiyle büyük tehlikelere doğru mu koşuyordum?

Şu var ki, hep pişmanlık duyuyordum... Neyse ki okumalarım, başladığım yepyeni felsefe programı beni çok bağlıyordu.

Yatakhanede yatağımda okuyor, aralıksız okuyordum; bazen elimde kitap, yorganın altında cep fenerim yanarken uyuyup kalıyordum.

Hatta pazarları eve gitmemeyi tercih ettiğim bile oluyordu. "Çok dersim var!" diye bahaneler bulurken, aslında tanımadığım bir kişinin mektubuna cevap vermenin pişmanlığı beni yiyip bitiriyordu.

Yasaklar alanındaki ilk adımlarım içimde bazen tehditkâr olabilen senaryolar üretiyordu.

Bir kasım günü jimnastik öğretmenimiz bize Cezayir Kız Lisesine karşı oynayacağımız maçın tarihini bildirdi.

"Klasmanımız için önemli bir maç, dedi bana. Size güveniyorum!"

Diğer yıllardaki gibi son anda kendimi yok yazdırmamdan korkuyordu. Geçmişte gerçekten de çoğu zaman son anda bir rahatsızlığı, aniden çöken bir yorgunluğu ileri sürdüğüm olmuştu. Öğretmen yalan söylediğimi pekâlâ da hissediyordu ama babamın daha en başından şu kuralı koyduğunu ona nasıl itiraf ederdim: Müslüman bir genç kız on, on iki yaşına geldiğinde ancak okulun içindeki sahada şort giyebilir.

Benim için bir tutku haline gelen basketbolda –arkasından voleybol, daha sonra da atletizm (yaz mevsiminde)– en iyi hücum oyuncularından biri olarak kabul ediliyordum ama rakip takımlara karşı oynanan maçlar perşembeleri kolej dışında ve çoğu zaman her iki cinsten seyirci karşısında gerçekleştiğinden, oyuna katılıp da babamın ansızın orada beliriverdiğini düşündükçe zaman zaman kapıldığım panik duygusundan kimsenin haberi yoktu.

Onun gelebileceğini düşündüğüm perşembeleri aniden bir rahatsızlık uydurmayı tercih ediyordum. Duyduğum korku aldığım zevkten, hatta bu karşılaşmalar sırasında beni saran sarhoşluk hissinden çok daha şiddetliydi... Başka bir şeyden daha

korkuyordum: Oyuna girmeyişimin gerçek nedenini herkesin karşısında itiraf etmek durumunda kalma korkusu; bu yasak babamı bir barbar ya da köhnemiş bir püriten gibi gösterebilirdi. Öğretmenimizin babamla alay edip iğneleyici bir tonla "Oysa kendisi de bir öğretmen!" diye eklediğini hayal etmeye dayanamıyordum!

Ailemde hâlâ var olan tabunun ortaya çıkması riski karşısında, bazen öğretmenin bana sitem ettiği gibi "yarışlar için yeterli değil" değerlendirmesini tercih ediyordum; "Ötekilerin" karşısında babamın imajını korumak benim için çok daha önemliydi.

Yatılı okuldaki son yıllarımda babam her şeye rağmen o uyarılarını bir daha tekrarlamadı. Herhalde oldukça sık jimnastik ödülü kazandığım için, sonunda teşviklerinin çok ötesine geçtiğimden hiç kuşkusu kalmamış olmalı. Belki de onun gibi laikliğe çok düşkün bir eğitimcinin kızların şort giymesini damgalama biçiminin, kendisini de, gene kendi deyişiyle geleneksel yasakçı ruhban sınıfı hakkında küçümseyerek söylediği gibi "eski sarıklılar takımına" sokacağını aniden hissetmiş olmalıydı.

Önceki yıllar, babamın hiçbir zaman bir perşembe günü –öğleden sonraları spor faaliyetlerine ayrılan gün– hiç haber vermeden aniden engizisyon yargıcı gibi ortaya çıkmamış olması tamamen tesadüf olmamalı. Gene de bu durum, maç günleri ansızın beliriverecek diye korkmaya devam etmemi engellemedi.

Bununla birlikte yatılı okuldaki o son yılımda Cezayirli öğrenciye saptanan maç için geleceğim günü haber verirken içim bayağı rahattı. Ona maç çıkışı başkentin tepelerindeki kız lisesinde beklemesini teklif ettim. Bizi koleje geri götürecek otobüse binene kadar bir saat ya da biraz daha fazla bir zamanımız olacağını hesaplıyordum.

3

İLK RANDEVU

O ilk buluşmadan aklımda ne kaldı? 1952'de bir sonbahar ya da kış günüydü. Cezayir şehri benim için ilk "aşk" randevumun yeri olarak çoktan mevcut mu? Hayır, ben o gün Cezayir'e içimde hem maçı şiddetli bir kazanma isteği hem de "gevezelik etme" isteğiyle gittiğimi sanıyorum, içimden böyle diyordum, o meçhul gencin nasıl bir öğrenci olduğunu öğrenmek için... "Onunla konuştuktan sonra mektuplaşmaya devam edip etmeyeceğimi anlarım." Kararım böyleydi.

Sonuçta tamamen rastlantıya dayalı bir buluşmanın heyecanını böyle küçültmem o günkü gerçek ruh halim miydi, yoksa zamanda uzaklaşmanın etkisi mi, şu var ki içimde bir şeyler hayal gücümü değil –o çok canlı kalmış– ama daha çok o zamanki halimle on beş yaşındaki gözü kara ve romantik bir genç kızı canlandırma arzumu dizginliyor.

Geçen yıl okulda operet temsili hazırlıkları sırasındaki "Sahralı" epizodunun tersine bu defa araya hiçbir aracının girmesine ihtiyaç duymadığımı fark ediyorum ve pek de saygın sayılmayacak bu kelimenin arkasında anmak istediğim elbette Münire. Onun kıvranırcasına entrika çevirme ihtiyacı bana öyle bir bulaşmıştı ki, "Sahralı"yla gezip tozma epizodunu tamamen unutmuş, meçhul biriyle buluşmak geçmişteki suçluluk duygumu canlandıracağına bu buluşma aniden gözüme gerçek bir tehlikeden azade gibi gelmeye başlamıştı...

Şunu da eklemem lazım, o zamandan bu yana altı ay daha büyüdüğümden kendi hayaller ve okumalar dünyamdan yavaş yavaş sıyrılmış olmalıydım. Bu normal bir evrim miydi? Kendimi biraz fazla cüretkârlıkla silahlanmış olarak mı görüyordum? Bana öyle

geliyor ki, o perşembeyi yabancı biriyle kendime bir saat zaman tanıyıp onunla tanışmaktan çok, bu basket maçını kazanına sabırsızlığı içinde bekliyordum (maçı kazanmak isteyen çok kişi vardı!..).

İkimizi yan yana yürürken ve elbette Fransızca konuşurken görüyorum. Daha ilk seferinde Arapça konuşmak bana aceleci bir senli benliliğe teslim olmak gibi gelmişti, bunun tek nedeni anadilimde, diyalekt Arapçasında sen diye hitap etmenin çoğu zaman bir kural olması da değildi. Son derece nötr olan Fransızca bana bir bakıma tesettür vazifesi görecekti.

(Bu önemsiz sahneleri bunca zaman sonra hatırlarken bir kuşkuya düştüm: Ya "Sahralı" –ondan o kadar çok hoşlanmıştım ki, bunu yüksek sesle Münire'ye de söylemiştim– o öpücüğü benden kendi dilimizde istemiş olsaydı, belki de o zaman razı olacaktım, çünkü onun Güneyli lehçesinin müziği içimde onun dudaklarına, yüzüne dokunma arzusu uyandıracak; onun hem yabancı hem çok yakın ama kesinlikle yabancı yüzüne; mırıldandığı kelimeler, içimizde, heyecan dolu ortak bir huzursuzluk yaratarak sesli bir mahremiyetin habercisi olacaktı. Bir uçurumun kenarında başınız döner gibi olup da nasıl eğilirseniz, ben de onun yüzüne öyle yaklaşır mıydım? Kendimi tamamen bırakmadan, sadece hafifçe titreyerek... Şu var ki arzunun ürperen kanadı beni daha ilk seferinde ezdiğinden, gülünç bir şekilde ürküp kendini suçlu hisseden küçük bir kız gibi kaçmazdım.)

Ama bizim basket takımını Cezayir Lisesi'ne götüren otobüste "Sahralı"ya duyduğum ilgiyi unutulmaya terk etmiştim; altı ay geçmişti, sanki yüz yıl gibi.

Ben takım kaptanıydım; galiba bu defa karşılaşmayı bir taşra şehrinin oyuncuları olan bizler kazanmıştık. Bu maç sırasında seyirciyi ve hele karşılaşmanın sonu için randevu verdiğim genci pek düşünmedim.

Saçlarım sırılsıklam, gözlerim hep birlikte zafer kazanmanın

kaba ve taşkın neşesiyle parlayarak soyunma odasından çıkarken, Tarık denen çocuğu tamamen unutmuştum ki karşımda beliriverdi.

Uzun boylu, geniş omuzluydu, cesur bakışlı bir yüzü ve bir de... bıyığı vardı! İçimden "Bıyıklı gençleri hiç sevmem!" şeklinde kısa ve aceleci bir saptama yaparak gözlerimi çevirdim. Şiddetli bir arkamı dönme arzusu, kendimi bir yabancıyla karşı karşıya bulmanın korkusu...

Oysa o hiç çekinmeden kendini tanıtıyor ve zaferimiz için beni kutluyor.

"Bir saniye, diyorum, gülümsemeden. Eşyalarımı soyunma odasında unuttum!"

Yalan söylemiştim (kaçmak, hemen kaçmak için!).

Onu "ekeceğimi" aklına bile getirmeden cevap verdi:

"Sizi bekliyorum."

Galiba bu sahneyi sonraki yaz tatilinde Şerçel yakınlarındaki köylerinde, en yakın kuzinime aynı kelimelerle anlattım. Hemen tepki göstermişti:

"Bıyık mı? Teferruat! İlerde bıyığını kesmesini isteyebilirdin!"

"Olmaz!" diye karşılık verdim.

İlk izlenim iyi mi olmalı? Sırtımı yabancıya dönerek odaya koştum. Orada aynanın karşısında sorgulayan gözlerle ikizime bakarak artı ve eksileri tarttım! Karar ver: kaçmak mı yüzleşmek mi?

Durum son derece komik gibi görünebilirdi.

"Şimdi karar vermen gerekiyor" – ikizime ders veriyorum!

Aklın sesi yol gösterdi:

"Hoşlandın mı, hoşlanmadın mı? Yahu ne önemi var, ırzına geçecek, seni yiyecek değil ya!"

Sonra aynanın karşısında bilinçli olarak bir, sonra iki üç adet yüz hareketi çalıştım – cesaretimi toplayıp kendime şöyle demenin bir yolu: "Önce kendimle dalga geçmeliyim!"

İkizime son bir kez uzun uzun baktıktan sonra arkamı döndüm.

Daha sakinleşmiş olarak delikanlının yanına gittim. Dışarıda yan yana birkaç adım attık. Otobüsün yanında onu durdurdum ve uyardım:

"Yürüyelim! Ama en geç bir buçuk saat sonra buraya dönmem lazım!"

Yan yana attıkları ilk adımlarda kız, oğlanın kendisini bir kafa boyu geçtiğini fark etti. Kızın karşısında kıpırdamadan durmuş ve sanki bol bol zamanı varmış gibi uzun uzun ona bakmıştı. Kız, içinden gelerek onun koluna dayanacak olsa, böyle saatlerce yürüyebilecekleri duygusuna kapıldı (bir çırpıda onun simsiyah, şakaklarına doğru çekik gözleri olduğunu ve bekleyişindeki sükûnet ifadesini fark etti).

Kız nihayet rahatlayarak içinden kendi kendine "Bir gün koluna gireceğim!" diye söz vererek ona gülümsedi.

Sonra ona:

"Şehir merkezine inip... (tereddüt etti...) birbirimizi tanımak için sohbet edebiliriz!" önerisinde bulundu.

Genç adam başını kıza doğru çevirmişti, kızın kaskatı bir utangaçlıktan yepyeni bir rahatlığa geçtiğini kuşkusuz fark etmiş olmalıydı.

"Bir saat içinde tekrar burada oluruz, dedi. Otobüsünüzü kaçırmazsınız!"

Kız içinden, "Fransızcayı benim gibi düzgün telaffuz edemiyor!" dedi.

Delikanlının yanında yürüyordu, bu saptama dikkatini dağıtmıştı: kendi dünyasındaki gençlerin "r"leri yutmaya –Fransız okullarına giden kızların tersine–, kendi anadilleri olmayan bu dili farklı ve fazlasıyla abartılı bir ritimle telaffuz etmeye ne kadar meraklı olduklarını biliyordu aslında. Ama sadece oğlanlar, Müslüman kızlar değil! İçinden, babasının da düzgün bir telaffuzu olduğunu geçirdi ama onunki mesleki bir zorunluluktu çünkü neredeyse hepsi de okuma yazma bilmeyen tarım işçilerinin ve işsiz takımının oğulları olan "oğlanlarına" bu Fransız dilini ders olarak öğretiyordu.

Yabancı gencin yanında Cezayir şehrinin tepelerindeki o bulvardan inerken neler söylediğimi hiç hatırlamıyorum. Zaman zaman aramıza çöken sessizliğin uzamasına ses çıkarmıyordum, bir anda gözlerimi uçsuz bucaksız ve derin mavilikteki göğün altındaki sonsuz körfez panoramasıyla doldurmakla o kadar meşguldüm ki o ilk buluşmadan en çok hatırımda kalan bu manzara karşısında nutkumun tutulmuş olmasıydı.

"Cezayir Sultan mı?" Ah, evet, diyordum içimden, beni yavaş yavaş saran görsel bir sarhoşluk sayesinde yanı başımdaki meçhul arkadaşın yanında sıkılganlığımı bastırabiliyordum. Yokuşu uygun adım hızla iniyorduk. O da benim gibi ürküyor muydu? Bu soruyu kendime sormadım.

Suskunluğumuza rağmen ve yürüyerek yokuş aşağı inmek uzun sürdüğünden içimi yavaş yavaş yeni bir duygu kapladı; yabancısı olduğum bu şehirde böyle "yanımda birisiyle" yürümenin heyecan verici bir deneyim olduğunu hissediyor ve bunun keyfini çıkarıyordum. Köyde herhangi bir Fransız kızı herkesin gözü önünde yanında birisiyle, yani o zamanki deyişle bir "refakatçiyle" dolaşabiliyorken, bu sıfat bizler, yatılı okuldaki Müslüman kızlar için çifte anlama bürünmüştü, öyle ki buruk bir mizah duygusuyla bunu aramızda kullanır dururduk.

Çünkü Avrupalı kızların bu lüksünü kıskanırdık!

Jacqueline yatakhanedeki tatil hikâyelerinde yazları sömürge plajından sahil sahneleri aktarırdı:

"Denize girdikten sonra biz gençler (o sırada on üç on dört yaşlarındaydı) akşamüzerleri *yanımızda biriyle bulvarda piyasaya çıkardık!*" diye anlatırdı.

Onun için bu özgürlüğe atılan ilk adım demekti. Arkasından

ilk flörtler, daha sonra da şaşmaz biçimde ilk aşklar gelecekti! İçin için kıskanmaktan da geri kalmadan ona şaka yollu şöyle dediğimi hatırlıyorum:

"Sen bana gıpta edilecek o özgürlüğü öyle bir ballandırıyorsun ki, kısa bir hikâye yazıp seni de başkahramanı yapabilirim: mesela, (en yakın arkadaşım Mag'ı da düşünerek) onu sana adardım, adını da beraberce koyardık: "Kastilya'da Yaz"!

Ardından da, bir balıkçı limanı ama aynı zamanda özellikle sömürgeci ailelerin rağbet ettiği bir tatil merkezi olan "Castiglione" yerine sadece "Kastilya" diye yazarsam, yazarının Mağripli bir kız olduğunu kimsenin anlamayacağını söylerdim!

Çünkü o dönemin edebiyatında, hatta sinemasında Mağripli kadınların ancak "Kasba"da yaşadıkları ve doğal olarak hepsinin de "fahişe" olduğu algısı yaygındı!

Beni konu dışına çıkmaya sanırım iki üç yıl önce yatakhanede alıp verilen, paylaşılan sırlar sürükledi. Zaten Jacqueline'in sesi bir yataktan öbürüne "yanında birisiyle" sözünü askıda bırakarak tekrarlar halinde kulağıma fısıldadığında mutlaka sorardım:

"Yanında kiminle?"

Jacqueline eğlenerek cevap verirdi:

"Aman canım, kiminle olacak, herkes kendi sevgilisiyle!"

İlk defasında böyle bir durumu düşündükçe afallayıp kalmıştım. Onların toplumundan ayrıcalıklılara ayrılmış o sömürge plajı dekorunda yüzleri denize dönük, sakin sakin oturup ergen ya da ergenlik öncesindeki kızlarının yanlarında kimlerle ve nasıl dolaştığını seyreden anneler!

Biz yatılı okuldaki Müslüman kızlar, hayatlarımızı Fransız genç kızlarının hayatıyla kıyasladığımızda, yoksun kaldığımız şeylerin bilançosunu çıkarırken, bizim durumumuzla (çarşaf çıkarılıp atıldıktan sonra) onlarınki arasındaki fark bu "yanında birisiyle" sözüydü.

Ama uzaklaşıyorum, oysa on beş yaşımın ilk cüretkârlığıyla ben Müslüman kızı da yanımda kuşkusuz tanımadığım ama en azından kendi cemaatimden bir erkek "eşliğinde" yürüyordum ve sergilediğim sahte rahatlığa rağmen, bu gerçekten de tehlikeli bir cesaret haline gelmeye başlıyordu!

Şehir merkezine gelmiş olmalıyız, üniversitenin karşısında, üstleri açık ön kısımlarıyla kafelerin güneşin altında sıralandığı yerdeyiz. Boş masalardan birine oturduk. Kendime bir kahve söyleyerek konuşmaya başlıyorum ve ona Cezayir *medresesinde* tam olarak ne okuduğunu soruyorum.

Özetle eğitiminden bahsediyor ve araya ailesiyle ilgili bir şeyler de ekliyor; baba tarafından, Fransız işgalinden önceki eski Türklerin ahfadından olduğunu söylüyor. Cezayir tarihiyle ilgili kitaplarımdan Kuloğulları olarak bilinen bu insanları biliyordum, bunlar bazı limanlarla iki üç eski şehirde hâlâ kalabalıktılar: batıda Tlemsen'de ve yatılı okuduğum Buleyde'den fazla uzak olmayan Medea'da.

Anlatmaya devamla babasının Hanefi (dört mezhepten biri, Türkiye'de daha yaygın) mezhebinden tek camide imam olduğunu söyledi.

O bana ailesiyle ilgili bu özelliği kısaca anlatır ve "kadı" ya da o zaman dendiği şekliyle "kadı-noter" olmak için İslam hukuku okuduğunu eklerken, ben de ona şöyle itiraz ettim (galiba ülkenin tarihini ne kadar iyi bildiğimi ona göstermek için):

"Siz belki Türk soyundan gelmesiniz ama 1830 yılından bu yana ülkede evlilikler yapıldı... en azından ... kaç kuşaktır... (süratle hesapladım)... altı kuşaktır! Bu durumda kanınızın ancak altıda biri eski işgalcilerimizin soyundan geliyor, daha fazlası değil! Hem zaten Kuloğulları daha çok Berberi-Türk olarak tanımlanıyor!"

Ukalalık yapıyordum ama gülümseyerek. Yıkılmış da olsa ailesinin aristokrat sınıfından olmasıyla övünmekten geri kalmayan biri gibi, "baba tarafından Türk" olduklarını tekrarladı!

Taşı gediğine koyma zevkiyle ona bir babaları olan bütün bu babaların acaba tesadüfen bir de "ülkeden" bir anneleri olup olmadığını güzel güzel soracaktım! Ama son anda çenemi tutup sustum, bana daha da açık gelen başka bir gerçeği dile getirmekten de kaçındım: Fransız yasalarına boyun eğen biz yerli halkın özlemle andığı bu Türk askerlerinin her şeye rağmen 1830'dan da önce Arap ya da Berberi ya da Endülüslü kadınlardan çocukları olmuştu.

Ortak geçmişimize ait bu hatıraları kendime saklıyorum. İçimden bir ses alaycılıktan da geri kalmadan ilk bakaloryamdaki tarih sözlüsünün üzerinden topu topu altı ay geçtiğini fısıldıyor: "Senin bilgiç kadınları oynadığını düşünecek!"

Bu durumda ben de susuyorum ama ona çekici görünmek için değil ("Güzel ol ve sus!" makamında değil yani). Daha çok ona alayla karşılık verme ihtiyacının nereden geldiğini analiz etmeye koyuldum. "Türk kökeninden ya da yarı Türk ya da sadece altıda bir oranındaki Türk kökeninden ne kadar da gurur duyuyor gibi!"

Söylediğim kahveyi sessizce içtim. O karşımda bira içiyordu! Birden bardağının burnumun dibinde olduğunu fark ediyorum. İçimden "Ama ben bira kokusundan nefret ederim!" diyerek aniden geri çekiliyorum.

O aile kökenleri ve "Hanefi" mezhebinden –diğer üç mezhebe göre en "hoşgörülü" olanı diye vurguluyor– olması dolayısıyla Müslüman olmasına rağmen bira içebildiğini açıklamaya girişiyor.

Uzun uzun düşündüm: Bu ülkeye mensup ve ikisi de "doğuştan" Müslüman iki genç bir araya geldiklerinde neden illa de ve gururlu bir sevinç duygusuna kapılmaktan da geri kalmadan atalarının cesetlerini ortaya dökmek zorundalar ki?

Bundan yararlanıp sarı birasına ("Bizi birlikte on gün aynı hücreye kapatsalar bile dudaklarının üstündeki o koku yüzünden onu öpemezdim!") karanlık bir bakış –"neyse ki uzaktan!"– fırlattım.

Fark ettiğim bu şeyler içimde dalga dalga kabarınca kendimi şimdiden şehir merkezinde ona veda eder ve son sürat otobüse koştururken görüyordum. Büyük biri gibi!

Otobüsü hatırlamamla telaşlanarak sormam bir oldu:

"Saatiniz kaç?"

Sesim panik içindeydi. Her zaman geç kalan insanlar erkenci olduklarında şaşkına dönerler, rahat davranınca da elbette zamanın artık telafi edilemeyeceği ortaya çıkar.

Sakin bir tavırla cevap verdi:

"Yukarı çıkmak için daha çok vaktimiz var!"

Sonra da küçük bir "centilmenlik" yaparak:

"Sizi taksiyle götürmemi ister misiniz?"

Sonunda benden bir gülümseme koparttı.

"Hayır, teşekkür ederim!" diye cevap veriyorum.

Ayağa kalkınca, onunla yan yana yürümekten nasıl zevk aldığımı hatırlayarak –her an tetikteki zihnim uyarıyor: "Genç adamdan kaynaklı bir şey değil; sadece durumun etkisi!"– ekledim:

"Adımlarımızı sıklaştırmak zorunda olsak da gene yürüyerek dönelim!"

Kendimi ne kadar yürekli hissettiğimi göstermek için bu defa ona açık açık gülümsüyorum.

İşte biz, hızlı adımlarla bulvardan yukarı çıkıyoruz, bununla birlikte yarı yolda yokuş beni biraz zorlamaya başlıyor. Zaman zaman nefes almak için sanki yalnızmışım gibi aniden duruyorum, aynı zamanda denizi, denizin mai ufkunu, sanki yuvarlanarak limana kadar inmeye hazır gibi görünen eğri büğrü beyaz evleri seyretmek için de... Birden kaldırımın kenarında bilmem hangi engeli göremediğim için aniden az kalsın ayağımı burkacaktım. Tarık tam zamanında dirseğimden yakaladı.

"Mersi!" diye mırıldandım.

Bu temasla yeniden yumuşayarak sordum:

"O medresede size öğrettikleri konuları bana sayar mısınız?"

Merakım samimiydi, sadece nezaket yerini bulsun diye değildi.

Onun müfredatı ayrıntılarıyla açıklamasını dinledim; sondan bir yıl önceki sınıftaymış. İslam hukukunun altbölümlerinden –evlilikler, miras, boşama, vs– sonrasını zorlukla dinledim ve bütün bu bilgilerin klasik Arapça olarak ezberlenmesi karşısında şaşkınlığa uğradım. Sonra o Arap edebiyatına geçti ve birden onun... bir konudan söz ettiğini duydum.

Afallayarak haykırdım:

"Gerçekten mi? Size bütün bir ders yılı boyunca İslamiyet öncesi şiiri öğretiyorlar ve bunun için bir de özel ders mi var?"

"Elbette, diye cevap verdi. Her ders yılı için de aynı şey geçerli!"

Sesimde hafif bir heyecanla sordum:

"Nasıl öğreniyorsunuz bunu... siz!"

Yolun kenarında durmuştum ve hemen bilmek istiyordum: Bu çocuk çoğu zaman gıpta ettiğim, Fransızca ses tekrarlarını, imaları, anahtar bir kelimenin ikili ya da üçlü anlamını, Arap kafiyelerinin, aruz vezninin iç oyununu hiçbir şekilde veremediğinden, bilimsel olduğu kadar yavan, boş güzellikteki çeviriler dışında bana kapalı kalan bir hazineye sahipti... Evet, gerçekten de Fransızca, meyvenin etini, kafiyenin titreyişini değil de sadece anlamını çevirmekten başka bir şey yapamadığında ölü bir dil haline geliyor! Anlam asla altta yatan "müziğiyle" değil, tamamen sözel olarak aktarılıyor; işte bu yüzden *Muallakat*'ın[1] Fransızca çevirisi onu ne yazık ki kurumuş bir dış deriye indirgiyor. Ben bu yüzden üzülüyor, kendimi öksüz gibi hissediyordum!

Ani bir dürtüyle hayal kırıklığımı hararetle anlatmaya koyuldum, kolejde geçen altı yıla ve başladığım son yıla rağmen ve "babamın memnuniyetine rağmen" diye de ekledim heyecanla (içimden bir ses: "Babanın bu işle ne ilgisi var?" diye fısıldadı).

"Galiba kaçırdım artık," diye içimi çektim.

1 Yedi Askı. İslamiyet öncesi (Cahiliye) dönemde Bedevi şairlerin yarışma için yazıp Kâbe'nin duvarına astığı kasideler derlemesi. Yedi ya da on şairden en büyüğü İmruü'l-Kays'tır (Gezgin Prens). Diğer şairler: Nabiga Zobyani, Antere, Tarafe, Züheyr bin Ebu Sülma, Haris bin Hillize, Amr bin Külsum, Lebid. (ç.n.)

Yavaşça sordu:

"Kaçırdınız mı?"

Bir köşe başında yolun ortasında hareketsiz duruyorduk; yokuş yukarı çıkan bir bisikletli son anda gidonu ters yöne kırmak zorunda kalmış, bize Arapça küfrederek hakaretler yağdırıyordu.

"Kaldırıma çıkalım ve daha sakin yürüyelim!" dedi Tarık.

O an bu çocuğun adının Arapça "yol" anlamına geldiğini fark ettim. Dediğini yaptım, o ise azıcık duygusallaşmış bir hoşgörüyle devam ediyordu:

"Yürüyelim! Telaşlanmayın! Biliyorsunuz, hâlâ vaktimiz var!"

O andan itibaren daha az huysuzlandım, her halükârda dikkat kesilip onu incelemekten ve onun hakkında yorumlar yapmaktan vazgeçtim. Sonrasını tamamen unuttum, birkaç dakikadan beri kafama taktığım bir istek hariç.

"Lütfen, dedim, mademki Arap şiiri dersi sizde önce ezberlenerek yapılıyor ve önce vezin ve kafiyeler değerlendiriliyor..."

Yürüyorduk ve o da şimdiden içinden bir beyit arar gibiydi. Cesaretimi toplayıp ekledim:

"Ne olur İslamiyet öncesinin şu eşkıya-şairlerinden Arapça bir iki beyit okuyun bana... Mesela aralarında belki de en büyüğü olan İmruü'l-Kays'tan! Sizi dinleyeyim, anlamını bana daha sonra açıklarsınız... ille de kelimesi kelimesine olması şart değil!.."

Onu sıkmış olmaktan korkarak ne yapacağımı bilemeden başımı öne eğdim. Elbette birkaç mısraını ezbere bildiği başka bir şairi de seçebilirdi. Ani bir korku her yanımı sardı: Ona kasten "kazık bir soru" sormak istediğimi sanmasın sakın?

İstediğime çoktan pişman olarak:

"İmruü'l-Kays'tan olmasa bile," diye mırıldandım.

Sözümü kesti ve birden dirseğimden tuttu. Ağzımdan çok çabuk fırlayan talebim yüzünden pişmanlık duyduğumdan başım hâlâ öne eğikti... Ama o gülümsüyordu:

"Özür dilemeyin, dedi, sonra da, çünkü haklısınız: İmruü'l-Kays en büyükleridir, diye ekledi, ona 'Gezgin Prens' derlerdi!"

İçimin rahatladığını hissettim, sonra dikkat kesildim:

"Size sadece iki mısra okuyacağım; ama İslamiyet öncesine ait bir kasidede her mısra eşit uzunlukta iki yarım mısradan oluşur ve mısranın içindeki bu yarım mısralar da birbiriyle ahenklidir..."

Saatine baktı:

"İçiniz rahat etsin, sizi geciktirmeyeceğim... Haydi başlayalım! Bu kasidenin bu iki mısrasını seçmemin nedeni, oraya bu iki mısra grubundan ayrı düşünülemeyecek tamamen gerçek bir hikâyenin eklemlenmiş olması!.. (Tereddüt etti.) Size bu hikâyeyle ilgili birkaç ayrıntı vermem lazım..."

Ama gene durdu ve gülümsedi:

"Oradan başlayalım o halde, sonra ben size iki mısraı Arapça okuyacak, daha sonra da çevirisini yapacağım..."

Üzerimde programına çekidüzen verip anons etmeye hazırlanan bir komedyen izlenimi bırakıyor.

Kendi kendime "topu topu iki mısra için mi?" diyerek şüphelenmeye başlıyorum; yoksa belleğine pek güvenemiyor mu?

Ama işte, dirseğimden tutmaya devam ederek geniş adımlarla yeniden yürümeye başlıyor. Kolumu kurtaramadığımdan onunla aynı tempoda yürümek zorundayım...

O an heyecanlanıyorum, çünkü sır verir gibi alçacık bir sesle adımı telaffuz edip ekliyor:

"İşte önce hikâye ama otobüsünüz için acele edelim!"

Bütün bir zaman süresince kolum tutsak vaziyette, anlattıklarını dinlemek zorunda kaldım. Ama Fransızca anlatıyordu ve ben de ta küçüklüğümden beri koluma dokunulmasına (çok şükür ki, mevsim sonbahardı ve ceketimin kolları uzundu) bile tahammül edemememe rağmen sesimi çıkarmadım.

Bir yandan hızlı adımlarla bulvarı çıkmaya devam ederken, anlatmaya bir başladı ve zaman zaman boğuk zaman zaman derin neredeyse mağaradan gelme bir sesle anlata anlata bitiremedi.

Kolum onun güçlü bileğinde hapis, adımlarına ayak uydur-

makta zorluk çekerken (çifte rahatsızlık!), gene de şairlerin prensinin, onun tek kelimesini bile anlamama olasılığımın çok fazla olduğunu düşündüğüm 5. yüzyıl Arapçasındaki muhteşem mısralarının okunacağı ânı bekledim! Giriş babında Fransızca anlatılan hikâyeden sonra, şimdi de aniden hararetlenen bir Fransızcayla girizgâhta oyalanıp duran bu genç adamın sesinden beklediğim şey başka bir sesin müziğiydi, kadim bir dil ve o dilin yanık temposuydu, gizli anlamıydı.

O an bu büyük Arap kasidelerinin on beş yüzyılı aşıp bugüne nasıl geldiğini görebildim – sesli heykeller, müzikten piramitler, hepsi de göçebe olup, tek zenginliği gıptayla baktığım bu dil olan bir çölden esinlenen Kays ile dört arkadaşının doğaçlamaları... Ve bu kasideleri –çöl güneşinin altında ışıl ışıl parlayıp, ne hareketli kumlardan ne de fırtınaların kuraklığından korkan yılanlara benzettiğim, geniş bir soluğun taşıdığı o gönül titreten mısralar– okuyan herkes gibi Tarık için de girizgâh işlevi gören o hikâyeyi dinledim.

Kolum tutsak vaziyette (yani tam olarak rahat sayılmam), Tarık o iki kadim mısraı okumadan önce bahane hikâyeyi gıdım gıdım anlatırken, ben geçmişin rüzgârıyla tükenene kadar etrafa saçılan o imgeleri gerçekten görüyordum:

"Sanki, diyordum içimden, sanki biraz güzelliğini tek bir kişinin görebileceği göçebe bir kızın örtüsünün açılması gibi!"

"Büyük şairden başlamayacağım, diyor Tarık, bu konuda menkıbelerde anlatılanlarla başlayacağım. Kays'ın İslam peygamberinden elli yıl önce öldüğünü hatırlatırım."

Kolum hâlâ hapis, mırıldanıyorum:

"Dinliyorum."

Bulvarı çıkarken tekrar adımlarımı ona uydurmam gerekiyor.

"Peygamber'in zamanında yaşamış İbn el-Kalbi tarafından nakledilen bir menkıbeye göre, diye başladı, Yemenlilerden bir heyet Peygamber'e gönderilmiş ama çölde yolunu kaybetmiş... Suları kalmamış! Kervandakiler uzun zaman yürümüşler. Yorgunluktan bitap düşüp takatlerinin sonuna geldiklerini hissetmişler ama su

bulmak için, gitgide umutsuzlaşarak yola devam etmişler! Bir tepede onlara doğru koşturan meçhul bir atlı belirmiş ve şu iki mısrai okumuş..."

Bunu söylerken Tarık eski bir evin duvarının önünde aniden durdu ve birden özgün dile –"Muhteşem", ben ona bu adı verdim– geçti:

"'Kafasındaki tek şeyin suya ulaşmak olduğunu ve boyun damarlarının beyazdan kan kırmızısına döndüğünü fark edince, Daric yakınındaki pınara yöneldi, ulu ağaçlar hâkimdi oraya ve gölgeleriyle sınırlarını gözlerden saklıyorlardı!' Gizemli atlı şiiri okumayı bıraktı ve Yemenlilere sordu: 'Bu ölümsüz mısraların sahibi kimdir?'"

Tarık sahnenin devamını anlatmak için tekrar Fransızcaya döndü:

"Aralarından pek çoğu hemen cevap verdi: 'İmruü'l-Kays'tır bu.' Bunun üzerine atlı gitmeden önce onlara şöyle dedi: 'Allah için yalan söylemedi; Daric pınarı ayaklarınızın altındadır!'"

Tarık yarım dakika kadar durup devam etti:

"Hikâye devam ediyor çünkü takatlerinin sonuna gelen bu Yemenliler sendeleyerek birkaç adım atıyor, birden ulu ağaçların altından bol suları olan, gölgelere gizlenmiş serin bir pınar akmaya başlıyor. Pınar tam da 'Şairlerin Prensi'nin tarif ettiğine benzemektedir!"

İlk buluştuğumuz tepeye varmıştık, karşımızda otobüs hareket etmeye hazırlanıyordu.

Beni beklemeleri için kolumla işaret ettim. Kulağımda hâlâ İmruü'l-Kays'ın iki uzun mısraı ve genç adamın sesiyle sunulan özgün musikisi vardı.

"Sizden rica ediyorum, dedim, bir dahaki mektubunuzda Arapça metni ve bu mısraların çevirisini de yollayın!"

Vedalaşırken elimi tutunca, ani bir utangaçlığa kapılmadan da edemeden gülümsedim ve ısrar ettim:

"Bana Arapça metni gönderin ama lütfen sesli harflerle! Ne yazık ki klasik Arapçada çok geriyim! Anadilimi asla istediğim şekilde öğrenemedim!"

Otobüse binmek için kalan birkaç metreyi koşarak geçtim. Genç adam arkasını döndü ve ters yönde yürümeye devam etti.

Dönüşte yol boyunca uyumaya çalıştım; ama Tarık'ın bir zamanların *gezgin prens*'inin mısralarını okuyan sesi kulağımdan bir an bile gitmiyordu.

4

"AŞK" MEKTUBU DENEN MEKTUPLAR

Tarık'tan aldığım ilk mektup, zarfın arkasında güya bana başkentten yazan kız arkadaşım Béatrice'in ismiyle okula geldi. Genç adam, çok sevdiği erkek kardeşi Şakir'in ölümüne yanan ünlü kadın şair el Hansa'dan mısralar seçmekle yetinmişti. Özgün metinle Fransızca çevirisini yan yana yazmıştı. Kalbim çarparak Arapça mısraları okumaya başladım.

Hatta galiba özgün metnin veznini mısra mısra daha iyi anlamak için gidip kuytu bir yere kapandım. Bu, bir hayli içli şiiri ezberlemeye karar verdim. Fransızca çevirisini ve ek notları da baştan sona okudum. Ardından içime hafif bir hoşnutsuzluk çöktü.

Ona İslamiyet öncesi döneme ait büyük kasidelerden, *Muallakat*'tan bahsetmiştim, onların "destansı" soluğunu yakalamak istediğimi söylüyordum kendi kendime. Arap geleneğinde büyük bir ün sahibi olan ama sonuçta, Tanrım, ağabeyinin ölümünün ardından bir türlü teselli bulamayan bir ağıtçıdan başka bir şey olmayan bu şaireyi seçmekle benim hoşuma gidecek bir şey yaptığını sanıyordu, tabii şairemiz tuttuğu yasla ona "ağabey" diye hitap ederek âşığının kimliğini maskelemiyorsa, o zaman başka.

Muallakat ise dupduru ve tensel olduğunu hayal ettiğim bir lirizmle, neredeyse elimde olmadan içimden fışkıran bir romantizmle, aşktan, mutlak aşktan bahsettiğini düşündüğüm bir lirizmle açılıp gelişiyordu; daha sonra Endülüs'te zenginleşip serpilerek ortaçağda Batılı trubadurları ve "şövalye aşkını" etkileyen o esin kaynağı.

Mektubumda ona bu gerekçeleri onun herhalde ukalalık olarak gördüğü katı bir yaklaşımla öne sürmüş olmalıyım. Ama olsun, ben Arapça yazılmış bu şiirler bütününü tanımak için can atıyor-

dum; özgün biçimleri ve Fransızca karşılıklarıyla öğrenmek istiyordum!

İlle de *Muallakat*, başkasını istemem!

Mektubumda isteğimi belirttikten sonra sondaki selamlama kalıbında tereddüde düştüm: "İçtenlikle"? Hayır, fazla kişiliksiz! "Dostlukla"? Hayır, fazla erken! Üç dört farklı son denedim, sanki ona sadece sondaki bu bir tek kelimeyle kendimden bir şeyler iletebilirmiş gibiydim.

"Kendimden mi?" Hayır, tarafımdan ona umut verecek en küçük bir ima bile söz konusu olamaz, kesinlikle olmaz!

Bu ilk görüşmeden bana tek kalan, Tarık İmruü'l-Kays'ın mısralarını okurken kapıldığım büyük heyecan nöbeti. Şiir öyle bir coşkuyla başlıyordu ki, sanki –tuzak burada mı kurulmaya başladı yoksa?– İmruü'l-Kays'ın sesi Cezayir'deki bu kaçamak sırasında genç adamın sesini taşıyor ve ona ilham veriyormuş gibiydi – kalbim hâlâ çarpıyordu.

Cevap olarak yazdığı ikinci mektubu daha kısaydı, şiiri çabucak okudum. Eklediği birkaç satırla özür diliyor ve bir dahaki mektubunda bundan çok daha güzel bir *Muallakat* seçeceğine söz veriyordu.

Mısraların önce Fransızcasını okudum, daha sonra ilk seferindeki gibi çekildiğim kuytu köşede şairin –Tarık mektubunun sonunda beni selamlamayı unuttuğundan, aynı mektupta bir bakıma kendi metninin altına imza atan şair– Arapça mısralarını yüksek sesle ağır ağır okuyarak kendi sesimi dinledim.

Ama önemli olan Tarık'ın benim için gönderdiği şiirdi; bu defa şairin ismiyle başlamıştı: Nabiga Zobyani, en saygın on –belki de yedi– *Muallakat* yazarından biri. Sanki şair dirilmiş de bana kendisi yazmış, yüzyılları kat ederek doğruca bana sesleniyormuş gibi telaşla okudum:

Fırat'ın üstünde rüzgârlar eser,
Dalgalar köpük köpük kıyılara vururken,
Kabarıp taşan nehrin tüm gümbürtüsü kıyılara taşınır,

Haşhaş çiçekleri kırık dallarıyla birikip yığılırken!
Gemici yas içinde, dehşet içinde, tükenmiş,
Direkten esirgenme ister,
Ah, nimetlerin daha da coşarak bir gün daha akıp boşansın!
Ve bugün vermek seni yarın vermekten alıkoymasın!

Arkasından birkaç not geliyordu: Tarık ilk Latince çevirinin, sonra İngilizce, Almanca ve Fransızca çevirilerin tarihlerini veriyordu.

Tadı biraz damağımda kalan bu alıntıyı alçak sesle yeniden okudum... Hiçbir yorum eklenmemişti.

Metni ertesi gün tekrar okuyunca kararsızlığa düşüp kendi kendime bu metinde ikinci bir anlam saklı olmalı dedim, ya da neden olmasın, Tarık Arap şiiri konusunda öğretmenlik yapmaktan sıkılmıştı!

Teşekkür etmek için olsa bile cevap vermemeye karar verdim; sonuçta acelesi de yoktu!

Gene de son iki mısraı önce alçak, sonra yüksek sesle tekrar okudum:

Ve bugün vermek seni yarın vermekten alıkoymasın!

Fransızca olarak bile bu mısraların oturmuş bir müziği vardı. Kendi kendime, neredeyse bu mısralar üzerine hiç hazırlıksız bir dans müziği bile bestelenebilirmiş dedim...

O akşam içimde neşe vardı; bu mısraları yatakhanede bir nakarat gibi tekrarlaya tekrarlaya (aslında bu mektuplaşma bir oyuna –belki de biraz manidar bir oyuna?– dönüşmüyor muydu?), yavaş yavaş bu İslamiyet öncesi şiirin benim için temsil ettiği yankıların yuvasına giriyordum.

Bu düşüncelerle gerginliğim geçmiş ve huzura kavuşmuş olarak uykuya daldım.

Kış tatili, dolayısıyla da benim köye, ailemin yanına dönme vaktim gelip çattı. Her zamanki gibi hep birlikte birkaç günlüğüne anneannemin evine gittik.

Tek başıma birinci katın terasına çekilmek hoşuma giderdi, bakışlarımı komşu evlerin teraslarında gezdirirdim... Çok uzaklarda olsa da, eski limanın ilerisindeki tarihi deniz fenerini de görürdüm... Güneş batmadan önce, bütün bir yıl orada yaşayan kızlarla bir iki laf ederdim; ne hüzünlü ne de melankoliktiler, çeyizlerini hazırlar, kısmet beklerlerdi. Bekledikleri sonuç olarak başka bir hayattı: Evlenene kadar geçici olarak evlere kapatılıp en azından ilk başlarda düğün dernekle kutlanan o hayat...

Artık iyice yaşlanan anneannem elinde tespih, bütün gün odasında otururdu. Bazen annem yanı başına çöker oturur, onunla konuşurken yeniden onun ilgili ve saygılı kızı olurdu... Erkekler dışarıda beraber olurlardı. Zaman hareketsiz gibi gelirdi!

Hâlâ değişmemiş olan bu geleneksel dekorda Tarık'la mektuplaşmaya başlamam bende adeta gerçeklik dışı bir itaatsizlik etkisi yarattı. Gelen son şiirlerin Arapça metinlerini üzerimde saklıyordum; kaybetmekten korkarak, bu benim muskam diyordum. Kaybetmedim. Evin Suriye salonunda Arap radyosunu dinlerdim. Benim için bu salonun çekiciliği dayımın genç yaşta ölen ilk eşinin hatırasından gelirdi, salondaki nadide mobilyalar babasının, kızına düğün hediyesiydi. Ne kadar da genç gitti, derlerdi. Sedefli kapılarıyla yüksek gardırop, hafiften Bizans tarzındaki arkalıklarıyla şık iki koltuk bana Şark'tan buralara kadar getirilmiş ve ölen eşten olan kıza, kuzinime miras kalacak değerli bir hazine gibi gelirdi.

Egzotik dekorlu bu salonun loşluğunda tek başıma benim hazinem haline gelen *Muallakat*'tan mısralar okurdum. Peki ama ben kimden öksüz kalacaktım?

Önce köye, sonra da tekrar okula dönünce küçücük sırlarıma bir bahane buluverdim. Son şiirin sonundaki iki mısranın nakaratını yeniden dilime dolamıştım: "*Bugün vermek seni yarın vermekten alıkoymasın!*" Yarı uyur yarı uyanık, önce Arapça sonra Fransızca

olarak bu mısraları mırıldanırdım. Müzisyen olsaydım, bu kadim mısralar üzerine bir rondo ya da bir ağıt bestelemek isterdim!

Yatılı okula dönüp de hemen felsefe derslerine gömülünce yavaş yavaş Tarık'ı ve mektuplarını unuttum. Teneffüslerde tekrar basketbol tutkuma teslim olduğumu ve "sayı" yapmak için bir saat boyunca çalıştığımı hatırlıyorum.

Gözetmen, sözde Béatrice'ten gelen dördüncü mektubu bana verdiğinde yatakhaneye gidip okumak, tekrar tekrar okumak için sabırsızlanmadan bekledim... Tembellikten, şiirin önce Fransızcasını okudum.

Bu okuma aklımı karıştırdı, hatta beni rahatsız etti. Arkasından Arapça metni öyle bir okudum ki (eskiden olduğu gibi yorganın altında cep fenerimle), –burasını çok net hatırlıyorum–, gece boyunca yarı uyanık, Arap alfabesiyle yazılmış metni bir dakikalığına fenerle aydınlatarak, sanki acelem varmış gibi ezberleyerek, tekrar uykuya dalarak, yarı uyanarak, yorganın altında izine dokuna dokuna, sonra tam karşımda çiftleşmiş gibi duran Arapça ve Fransızca ritmi tekrar tekrar dinleye dinleye, sonunda rüyamda anadilimdeki ve Nerval'in dilindeki iki versiyonun, evet, o iki ses biçiminin, kesik kesik ama şehvet dolu uykumda, uyuyan bedenimi yatılı okul yatakhanesinin evdeki kadar yumuşak bile olmayan, kaba bezden çarşaflarının yerine saran aynı şiirin iki yüzü haline geldiğini görmeye başlamıştım...

Ben çalışkan öğrenci sabah bir hayli soğuk bir duşun altında yavaş yavaş günlük hayatıma geri döndüm; gece gördüğüm tuhaf rüyaya dalıp gittiğim gürültülü teneffüs aralarına rağmen ritmi sıkı sıkıya kurallara bağlanmış ders hayatına... Bu arada yemekhanedeki şamata da aniden Arapça aşk sözleriyle doluyor, üzerime üzerime geliyordu, tekrar uzaklaşıyordum – neye doğru, bilmiyordum...

Bir basketbol meraklısı teklifte bulundu:

"Benimle sayı yapmaya gelmiyor musun?"

Kafam iç içe geçmiş ya da Sahil köylerinde adımımı atmadığım

ama eskiden eve dönüşte otobüsün camlarından bakarken beni büyüleyen yüksek tavanlı birahanelerdeki bilardo topları gibi çarpışan Arapça ve Fransızca mısraların müziğiyle uğulduyordu.

Yatılı okuldaki son yılımın ilkbaharında eve mümkün mertebe az çıkmak için üç aylık dönem sonunun tekrarlarını ileri sürdüm.

Tarık'ın mektuplarına cevap vermekte tereddüt ettiğim bir iki haftanın ardından ondan gerçek bir aşk şiiri aldım, öylesine allak bullak edici bir güzellikteydi ki, içimde dinmeyen bir heyecan hissettim.

Sabah erkenden senin yüreğini alıp gidenler
Gözlerinde hâlâ akan yaşlardan bir iz bıraktılar.
O kadınlar gözyaşlarını silerlerken bana şöyle dediler:
"Aşka rastlamadın sen, ve
Bizler de rastlamadık."

KİTABÜ'L-AGANİ, *Şarkılar Kitabı.*[1]

Bu son gönderinin bir öğrenci tarafından üç dört gün önce hasta olduğum için kaldırıldığım revire getirildiğini hatırlıyorum. Hasta olmasına hastaydım ama vecit yüzündendi bu – başka bir deyişle melankoliden... kolum kanadım kırılmıştı, bu yüzden hastaydım.

Jedla'nın –arkadaşın ismi, nadir rastlanan, ülkenin güneyinde daha yaygın bir isim– önünde mektubu açtım ve süratle okudum.

Yaşı daha çok küçük olan ve bana karşı çok sevecen davranan Jedla:

"Artık iyileşecek misin?" dedi tatlılıkla.

Omuzlarımı kaldırdım.

"Haklısın! Yarından tezi yok, derslere dönüyorum!"

Uykuya dalma ânında yalnız kalınca şiiri tekrar okudum, sonra

1 Ebulferec İsfahani'nin (öl. 967) yüz şarkılık derlemesi. (ç.n.)

bundan böyle zarfın arkasında sahte Béatrice adı altında başka bir mektup almamam gerektiğine karar verdim.

Bununla birlikte Tarık'a gönderdiği şiir için teşekkür ettim; ikinci bakaloryanın sınavları yaklaştığından kendimi tamamen derslere vereceğimi de ekledim.

Yılın son günü kolejde alışılmış ödül dağıtım töreni yapıldı, babam bu defa katılmadı. Buna karşılık Tarık oradaydı. Bütün sınıflar için tören sona erince bayağı cüretkâr davranıp herkesin gözü önünde selamını aldım.

Münire –oysa o yıl onu o kadar az görmüştüm ki– ânında ikimizin karşısına dikildi:

"İkiniz de kıpırdamayın, diye bağırdı. Makinemin flaşı patlayacak!"

Bu fotoğrafı –ikimiz ayakta, yan yanayız ve sanırım flaş ışığının bizi yakalamasını bekliyoruz–, çok uzun zaman sakladım.

Şimdi resimdeki görüntümü inceliyorum: "Şu genç kız, on yedi yaşının doğum günü! Onca hengâmeden, geçilen ülkelerden, taşınılan konutlardan, kaybolan şahsi evraklardan sonra bu fotoğrafın yaşaması bir mucize!"

"Doğru, diyorum hâlâ, o dönem için bedeni fazlaca saran kestane rengi çizgili saten elbiseyi hatırlayabilirim!.. Ama yüzümdeki ifadeyi?"

Kendi suretimin bir şimşek hızıyla da olsa bana yaşatabilecekleri üzerinde düşündüm; evet, bir saniyeliğine olsun, bakışımı böyle dalgınlaştıran, gülümsememi buruklaştıran şeyi nafile yere aradım durdum.

Çok uzun zaman sonra yazarken, içimden bu hatırlama çalışması sona erer ermez, biliyorum diyorum, bir zamanların bu çiftinin fotoğrafını yırtacağımdan eminim; hem de içim hiç sızlamadan!

5

AİLE CEZAYİR ŞEHRİNDE

Bu tatilden kısa bir süre önce köyde bir pazar günü, her zamanki yaz tatili planımız Şerçel'e gitmek iken, babam gelecek ders yılında başkente atandığı haberini verdi.

Bana dönerek de ekledi:

"Sen de bu sayede üniversite eğitimine devam edebileceksin, bu defa yatısız olarak!"

Ona, Madam Blasi'nin tavsiyelerine göre bir yandan fakülteye kaydolurken, bir yandan da Kasba'dan uzak olmayan merkez erkek lisesinde "yüksek edebiyat" derslerine devam edebileceğimi hatırlattım. Babam onay verdi.

Birden onun ne kadar değiştiğini fark ettim; babam önümüzdeki yıl beni kızlarla erkeklerin yan yana aynı sınavlara hazırlandığı "karma" bir sınıfta düşünebiliyor, böyle bir olasılığı kabulleniyordu!

Geleneksel Şerçel burjuvazisinden olan ve daha önce on beş yıldan fazla sömürge köyündeki Avrupalı toplumun uzağında kalan ailemin bağrında bir mini devrim yani! Ancak şu da vardı, o zamanlar öğretmenlerin büyük bir kısmı Fransa'dan geldiğinden, annem, babamın meslektaşlarından pek çoğunun eşiyle ahbaplık kurmuştu.

1953 Eylülü'nden hemen önce Cezayir şehrine gelişimiz için kullandığım bu mini devrim terimi bir ayrıntıyla ismini hak ediyor. Otuz altı yaşına girecek olan annem birkaç ayda her zaman bakımlı, saçı başı düzgün, sade bir şıklığa sahip Batılı bir kadına dönüştü. Kibir ve gösterişten çok, gizli bir gururla şehirli kadın bağımsızlığını kazandı, büyük bir çarşının etrafında sıradan insanların gidip geldiği mahallemizde aniden Avrupalılaşan tavrı göze batmadı. Bir zamanlar köyde onu herkesin gözünden saklayan ve

tatillerde bizi Şerçel'e götüren arabada bile çıkarmadığı güzelim beyaz ipek çarşaf daha ilk günden kararlılıkla katlanıp bir dolabın dibine yerleştirildi.

Annemin günlük hayatındaki bu değişiklik bizim için, kocası ve çocukları için o kadar aşikâr oldu ki bu konuyu konuşmadık bile. Ona gelince, o her günün gidişatını, en azından ilk haftalar ya da ilk aylarda bir yeniden doğuş gibi; daha çok da on küsur yıllık bir zaman kaymasıyla yaşamış olmalı – bu onun için aniden utangaç bir yeniyetmeliğe, meraklı, büyülenmiş bir gençliğe geri dönmek gibi bir şey oldu, on altı yaşında babamla nişanlandığında, sonra on sekizinde evlendiğinde asla umut edemeyeceği bir şey.

Yavaş yavaş alıştığı bu beklenmedik hareket serbestisi sayesinde annelik görevlerini maharetle yerine getirdi.

Bizler yattıktan sonra babamla neler konuştuklarını gözümün önüne getirebilirim: Önce babama kendisi için en sıradan yenilikten heyecanla bahsetmiştir; bu yenilik, her gün çarşıda tek başına alışverişe çıkmaktı. Böylece her sabahki özgürlüğü güneş gibi aydınlanıyordu!

Herkesten önce kalkar, herkesin kahvaltısını hazırlardı. Henüz ilkokula giden küçük kız kardeşimi okulun, balkonumuzdan görünen ana kapısından girene kadar gözleriyle takip edebilirdi. Bazen de çocukların avluya girerken çıkardığı karışıklıkta, "tekne kazıntısının" itilip kakılmadığından emin olmak için "el ele" ona eşlik ederdi... En küçük evladının bünyesi zayıftı; bu yüzden annem, okulu uzak bir semtte bulunan babamın yerine de onu koruma görevini üstleniyordu.

İlk ben çıkıyordum evden, çünkü tramvayla gittiğim yol şehir merkezinden geçip Kasba'nın girişine kadar bazen bir saati buluyordu.

Annemin o sırada çarşının şamatasını, tezgâhlarına ilk yaklaşan olmaya cesaret edemediği satıcıların Avrupalı ev kadınlarına

şen şakrak laf atmalarını da beraberinde getirerek mutfağına döndüğünü hayal ederdim.

Böylece ailenin her bireyi bundan böyle hızlanan bir ritimle yeni evrenine gömülmüştü.

Buna karşılık, büyük lisede sessizdim, sınıf arkadaşlarıma fazla açılmıyordum; bana kimsenin bahsetmediği o tuhaf âdetlerin de bunda payı oldu, "çaylaklama" dedikleri ve büyük sınıflardaki "azılıların" beni kolumdan ya da omzumdan –oğlanlar yani!– yakalayıp kürsüye oturtmaya kalkmaları yüzünden adeta bir travma gibi yaşadığım bir şey. Kızların hepsi bu giriş törenini kabul ediyordu. Ben şakadan anlamadığımdan ve doğrusu ya, cehaletimden bunu bir aşağılama töreni gibi görüp kesin bir tavırla reddettim: "Hayır, olmaz, hayır!" ve itirazımda gururla ayak diredim!

En azından Alain-Fournier ile Jacques Rivière'in *Mektuplaşmalar*'ında hazırlık sınıflarındaki bu âdete bir ima olsun bulsaydım da, o sınıflarda bu "çaylak" terimini keşfetseydim, ilkelerim doğrultusunda (meydan okuyarak ekleyebilirdim: "Bir Müslüman kızı olarak, olmaz!") bu âdete uyamasam da, asla böyle işkence görmüş havasına girmezdim. Sınıf arkadaşlarımın bu tür muamelelere canı gönülden razı geldiğini görerek için için şaşkına dönüyordum. Onların neşeli halleri kısmen üstü kapalı oyundan, kısmen de artık "hazırlık sınıflarının" bir parçası olmanın kendini beğenmişliğinden ileri geliyordu.

Oyun ve kendini beğenmişlik: İki üç gün süren o tuhaf, kurtlarını dökme zamanını dolduran şeyler bunlar olmalıydı. İnatla ayak direyişime saygı gösterdiler ama bir daha benimle konuşmamakla tehdit ettiler.

Ben daha da inatlaştım; içimden kararımı verdim, "ben de sizinle konuşmayacağım!"

Bu sağırlar diyaloğu içime kapanmama neden oldu. Bu yalnız ve huysuz halimin azıcık da olsa yumuşaması birinci üç aylık dönemin birkaç haftasını aldı.

Buna karşılık, her sabah bindiğim tramvayda hayranlık içindeydim! İlk vagonda, mümkünse vatmana yakın bir yere oturuyor,

böylece kâh yoğun kalabalıklar halinde akıp giden yayalardan kâh art arda geçtiğimiz, sadece erkek ama her ırktan karışık müşterilerin oturduğu açık hava kafeleriyle meydanlardan büyülenerek, hiç bıkmadan şehrin uyanışını seyre dalıyordum.

Akşam da aynıydı... Tarık'ın lisenin girişinin önünde beni beklediği ve onunla birlikte bir saat rıhtımlarda dolaştığımız zamanlar hariç.

Burada üst hazırlık sınıfı öğrencisi olarak, birçoğu sonunda gerçek arkadaşlarım olan sınıf arkadaşlarımla geçimsizliğimin hafiflediği Cezayir'deki hayatımın ilk zamanlarını birkaç çizgiyle anlatıyorum; ama o zamanlar genç annemin hayatındaki çok derin değişikliğin hiç farkında olmadığımı özellikle söylemek isterim.

O benim annemdi, genç ve güzel; Avrupai görünüşlü bir kadına dönüşmüştü. Bu değişim sayesinde her gün mahcup ve sessiz ama onun için "devrimci" sayılabilecek binbir küçük avantaj keşfediyordu. Herhalde sadece babam akşamları odalarında karşılıklı konuşurken annemin ne kadar açılıp saçıldığını görüyordu...

Ben sabah erkenden çıkıp akşam Tarık'la dolaştıktan sonra eve oldukça geç dönüyordum. Çalışmak için kütüphaneye gitmekten de zevk alıyordum. Kütüphanelerden biri büyük liseden fazla uzak sayılmazdı, Kasba yakınında eski bir Türk sarayından bozmaydı; orada sessizliğe ve mekânın eskiliğine gömülüyor, bütün bir öğleden sonrayı orada geçirerek oradan okumaya doymuş olarak çıkıyordum, eski şehrin ortasına yakın sokaklarda tek başıma rastgele dolaşma arzusuna kapılıyordum.

Yalnız, bazen de Tarık'la birlikte yürümek ama öncelikle yürümek, trafiğine ve gürültüsüne rağmen hâlâ huzurlu olan bu kalabalık nüfuslu başkenti hiç bıkmadan seyre dalmak; hasadını doyasıya yenileyen bir görüntü avcısı gibi sırf bakış kesiliyordum.

6

SOKAKTA

O ilk yılımda Cezayir şehrinde sonu gelmemecesine oradan oraya dolaşmalarımı ve o zamanlar beni saran sarhoşluğu hatırlıyorum: Gözleri yerde yürümek, Avrupalı bir kız sanıldığı için kızarmak, benim gibi sırf yürümek için yürümekten zevk alan genç kızlara henüz nadiren rastlanırdı çünkü... En önemlisi de dışarıda yüreğinin dilini, yani anadilini konuşmamak; etrafınızda gidip gelen Fransız kızları sayesinde dikkat çekmezseniz; en önemlisi bir Arap erkeğiyle o samimi dilde konuşmamak; sizi hemen inceler, her yaştan Avrupalı bir kadına gösterdiği doğal saygı kendi cemaatinden bir genç kıza karşı husumete dönüşür; "Utanmaz! Çarşafı da yok, başını bile örtmemiş!" dercesine dik dik yüzünüze bakar.

Kendi kabilenizin insanları size düşman olurlardı! Onların karşısında açılmanız, kimliğinizi açıklamanız söz konusu bile olamaz; oysa siz aslında tesettürsüzsünüz! Ama gene de "maske" takmışsınız, evet, yabancı bir dille maskelemişsiniz kendinizi! Oysa dışarıda anadiliniz size ihanet edecek, sizi ele verecek; nerdeyse parmakla gösterecekler sizi!

Sizin Arapçayı onların lehçelerinde konuştuğunuzu bilselerdi, sizinkilerin nasıl bir kinle dolduğunu, gençliğiniz yüzünden, bu ışıl ışıl, yokuşlu şehrin karış karış her köşesini kocaman açılmış gözlerinizle yutarcasına dolaşmaktan aldığınız katıksız zevk yüzünden size hakaretler yağdırmaya hazır olduklarını görürdünüz. Siz ise adeta havada dalgalandığınızı, daracık sokaklar boyunca yokuş aşağı kaydığınızı, sayısız merdivenden yuvarlanırcasına aşağı inerken oksijenle sarhoş olduğunuzu hissetmekten duyduğunuz o pervasızca hafifliği dışa vururdunuz.

Havanın yoğun maviliğine gömülmenin tükenmez heyecanı!.. Böylece dışarıda yaşayabilmek ve her yaşı denemek, bir gün hafif bir küçük kız, sonra güleç bir genç kız, daha sonra da başıboş ihtiyar bir kadın olduğunuzu hayal edebilmek – çünkü bu ayaz ama güneşli sonbahar günü daha ilk basamaklarda kararınızı verdiniz: Şehrinizi asla terk etmeyeceksiniz! Bir zamanlar Cenova, Palermo ya da Marsilya sizi hayallere sürüklerdi; şimdi maviliğe doğru atılmış bir çığlığa benzeyen bu ağzı açık şehirde yaşayıp ölmek, bu 1953 sonbaharından itibaren, aniden elle tutulur bir hazzı tatmanızı sağlıyordu, uyanıkken görülen bir rüya gibi bir şey!

Ama yoldan gelen geçenlere, demek istediğim, hiç dikkati çekmeden az da olsa ortak lehçenizde konuşabileceğiniz "sizden" çocuklara küçücük de olsa bir soru sormaya kalktınız –bir avlunun araba kapısından fırlayan ya da yol üstünde oynamakta olan bu çocuklara, her ne kadar sizin hafif Şerçel aksanınız konuşmanızı azıcık sofistike, "kuşdili" gibi bir şeye benzetse de, onlara "kardeş dilde" yol soracak olsanız–; bu yumurcaklar anında suratlarını buruşturur, sanki onların klanından olup da sokaklarda dolaşmaktan böyle memnun mesut görünmeniz onlara netameli gelmiş gibi size şüpheden ağırlaşmış gözlerle bakarlardı! Arkanızdan, ahlakınızdan da şüphe ederlerdi!

Şu gerçeği çok erken kavramanız gene de iyi: Yedisinden yetmişine bu erkek takımı sizin gelip geçici ya da karşı klandan yabancı bir kadın olduğunuza inanırsa size saygı gösterir, hatta size gülümser; ama sizin "kendilerinden" olup serbestleştiğinizi bilmek, onlara göre akla ziyan bir şeydir. Oysa siz şafakta bir figürsünüzdür ama onlar bunu akıllarına bile getirmezler!

İşte dışarıda kendi dilimde, gerçekten "kendi" dilimde dişlerimin arasından mırıldanıyorum: içimde bir rahatsızlık ve hoşnutsuzluk var, çünkü onu güneşe çıkaramıyorum. Bu anadil neden sonsuza kadar benim deri-dilim olmasın ki?

Ama boyun eğmem gerekecek. Nerede dolaşırsam dolaşayım, annemin bu tatlı dilini kendime saklamalıyım. Onu, büyükannelerimizden ve abla-annemden (bizde annelerimize sık sık "*ya uhtî*", a benim ablacığım" deriz) gelen bu mirası sıcak tutmalı, saklamalı, teşhir etmemeliyim. Oysa anadil denen bu dili dışarıda bir lamba gibi havalara kaldırmak isterdim! Halbuki onu yasak bir şarkı gibi bağrıma basmak zorundayım... Onunla ancak fısıldayabilir, vecit içinde ya da değil, ilahiler okurum, onu pamuklara sarıp dar aile çevresine ya da eskinin hayat denen avlularına saklarım...

Sokakta vücudumun serbestçe serserilik etmesine izin verirken ya susmalıyım ya da Fransızca, İngilizce, hatta elimden gelse Çince konuşmalı ama nice hapsedilmiş kadının dili olan bu ilk dili kesinlikle uluorta konuşmamalıyım.

Acelem var. Dışarı çıkmak, onların deyişiyle "çıplak" olarak dışarı çıkmak istiyorum, bacaklarım hareket halinde, gözlerim etrafı yiyip yutarak vücudumun dışarıda rahatça salınmasına izin vermek istiyorum. Ama bu serbestlikten ancak süt dilimi saklamak, onu sımsıkı göğsüme, gerekirse memelerimin arasına bastırmak koşuluyla yararlanabilirim!

Bu yoksunluk duygusunu bastırarak sarhoş olana kadar yürümek, yürümek istiyorum! Bazen bitkin düşüp, ayrıca bir birahanenin önüne tek başıma oturmaya cesaret edemediğimden –belki de Avrupalı "zengin burjuva" gençlerinden oluşan şamatacı gruplarla karıştırılmak da beni rahatsız ediyordur–, sonunda işsiz takımının ve pinekleyen dilencilerin mesken tuttuğu o küçük ıssız meydanlardan birinde bir banka oturup dinleniyorum.

Bu başkentin gezginiyim ben, saatlerce ve meçhul biri olarak sessizce yürüme lüksünün keyfini çıkarabilirim!

Üniversite ders yılı nihayet başlıyor. Sabah erkenden ve akşamları geç saatte şehri doğudan batıya kesen yolu artık tramvayla kat ediyorum. Ve hayat bana gülümsüyor.

İki haftalık boş zaman, büyük lisedeki –lise Kasba'nın tepeleriyle hemen aşağıdaki korsan yatağı olan eski iç liman arasında yükseliyor– derslerin başlamasını beklerken kendimi tamamen buralı hissetmeme yetti, arada bir birkaç edebi gölge kırıntısını hatırladığım oluyorsa da, o sıralar Paris gündeminde çok canlı olan Albert Camus'nün gölgesi değil bu, daha çok, üç buçuk yüzyıl önce bu şehrin "zindanlarında" tutsak kalan Cervantes'in gölgesi.

1953 sonbaharının bu ilk günlerinde bu kalabalık ve gürültülü şehrin içinde serbestçe yürüyen sen, bundan böyle dışarıda tesettürlü ama "Ötekilerin" diliyle tesettüre girmiş bir halde dolaşacaksın – tam olarak şu anda yazdığın dille, aslında şöyle diyecektim: sımsıkı kucakladığın dille!

Cezayir gibi, manzaralarıyla insana baş dönmesi hissi veren ama henüz o dönemde hâlâ huzur içindeki bir şehirde neden o yaralı halimi, o huzursuzluğu yeniden hatırlıyorum ki!

Siz özgürlük kaleleri gibi falezleri olan bu şehirde ne kadar çok dolaşırsanız, bir şekilde kendinizi de bir başkası gibi görünmeye o kadar mecbur hissedersiniz, çünkü örtünmemişsinizdir, "çırılçıplaksınızdır" –Arapça hecelendiğinde ne kadar çiğ bir kelime–, yani yün ya da tiril tiril ipek örtülere sarınmamışsınızdır, sessizliğiniz de büyükannelerinizin ama aynı zamanda onların gardiyanları olan adamların dili olan gizli dille o kadar dolu olur.

Ama siz dışarıdaki bu erkek kalabalığının arasında sömürgeci klanından kızlarla karıştırıldığınız için huzur içindeydiniz. Serbest hareket edebilmenizin garantisi olan o kimliksizliği gerçekten istemişsiniz gibi, zaman zaman bundan rahatsız olurdunuz; sonuçta neredeyse tesadüfen bu özgürlüğün tadını çıkarırdınız. Bu yüzden de çoğu zaman diken üstünde olurdunuz!

İlk başlarda lehçeli bir Arapçayla yol sorup aynı dilde bir cevap almak için henüz cesaretim varken, bu dildeki nüanslar bana cevap veren kişinin Becaye mi, yoksa Cicelli lehçesi mi kullandığı hakkında beni aydınlatıyordu... Aynı soydan gelen insanlar arasındaki bu fark edilmeyecek kadar küçük işaretler kardeşlikten gelen gizli bir anlaşma olabilirdi. Evet, bu arzu içimi buram buram sarıyordu; ben yorulmak bilmeyen yürüyüşçü, kendimi aynı zamanda bir dayanışma arzusunun arayışçısı, dilencisi gibi de hissediyordum!

Baldırlarımın etrafında dalgalanan kısa eteğimle, kabilemden bu küçük erkek milletine haykırmak isterdim:

"Ben de sizdenim! Sizin gibiyim!"

Dalga geçer, bana hakaret ederlerdi.

Oysa "onlar" tarafından tanınmaya duyduğum susuzluk içimi kemirip duruyordu!

Beni yeni özgürlüğümle kabul etmiş olsalardı "kardeşlerim" diyebileceğim bu insanların karşısında, o yaşımda ilkgençlik saflığıma borçlu olduğum yanılsamayı hatırlıyorum!

Ama "kardeşlerim" kelimesi ancak birkaç yıl sonra, ülke kana boyandıktan sonra anlamını bulacaktı!

7

LİMANDA GEZİNTİLER

Yırtılmadan hemen önce... hangi yırtılma? Göğün ya da yerin yırtılması mı? Daha çok, dışarıda içinde yürüdüğüm ışığın, daha çok, o sıralar tek bir mutluluk ya da ne önemi var, umutsuzluk hamlesiyle günün birinde ona doğru atılacağıma inandığım maviliğin –sanki her birimizin yörüngesinde bir hızlanma başlamış gibi– yırtılması.

Hayır, röntgencilerin, işsizlerin, dikizcilerin her biri sabit bakışlarla sizi takip ederken meydanda eriyip yok olmak yerine atılmalı, koşmalı, soluğum tükenene kadar dörtnala koşmalı!

Liseden çıkar çıkmaz tek başıma ya da yanımda Tarık'la, eskilerden kalan şehir merkezini temsil eden kemerler boyunca sıcak şehrin dinmeyen uğultusuyla yüz yüze gelmek, yanımda nişanlıyla ya da onsuz gitmeyi sevdiğim yerlerde başka bir yüzyıldan kalma kemerlerin altında daracık sokaklardan bir labirentin içine dalmak! Ama her yerde: Gözler, sanki tarih öncesi zamanlardan –korsanların, yağmacıların, şiddetin zamanı– beri hiç kıpırdamadan orada oturan erkek gözleri. Geçmişin dirilen tanıkları bugün sanki sadece küçümsemek için burada.

Böylece nişanlı ve ben sanki kayıp bir krallığın dışında kalmış gibiyiz...

Karşılarında dilimi seslendiremeyeceğim için –"Peki ama neden Matmazel? Sadece utandığın için ya da edep duygusundan mı?"– beni yolunu şaşırmış bir turist kız sanmaları tehlikesine rağmen tek başına dolanıp durmak.

Gerçek şu ki, kim olduğum ortaya çıkar çıkmaz, hepsinin içinden, yana dönüp bana tiksintiyle tükürmek geçecekti.

Kasba'nın çevresinde tek başına kaybolduğum da oluyor, ne yazık ki erkek değil bir genç kız olduğum için, alıcı bekleyen bakırlarıyla ışıl ışıl, ya da parlak mermer sütunlarıyla çıkmaz sokak içerlerine kadar uzanan bir sessizlikle kararmış ara sokaklara dalamadığıma üzülüyorum.

Çoğu zaman büyük lisede bir ders, zamanından erken bittiği ya da nişanlı haber verip gelmeyeceğini bildirdiğinde, oraya gitmek için büyük bir açlık duyuyor, doymak bilmeyen gözlerimle her şeyi yutuyordum. Bu evrende rastgele dolaşmaktan çekinmeyerek –sonuçta burası da "benim" diye mırıldanıyordum– alçak bir kapının önünde durup tokmağı kaldırıyor, ev içeri girilmeyecek gibi göründüğünden tokmağı vuruyorum; sonra, sedir ağacından kapı azıcık aralandığında ev sahibesiyle Arapça konuşuyor, ondan eski patio'yu, renkleri solmuş mozaikleri hayranlıkla seyretmem için izin vermesini istiyorum; havuzu ve incecik fıskiyeyi görmem için uyuşuk bir tavırla beni içeri alıyor.

Bazen de tersine aynı dili konuşmamıza rağmen ya da sırf bu yüzden, Arapça ismim ona aniden dalavereci ya da muhabbet tellalı bir kadın ismi gibi geliyor ve ne olduğu belirsiz bir niyet taşıdığımdan işkillenerek kapıyı suratıma çarpıyor!

Kuşkusuz bu durumda kendimi Batılı bir kız gibi takdim etmem, onunla Fransızca konuşmam daha doğru olurdu ancak çat pat bir şeyler anlasa da bir turist olarak merakımı daha doğal bulurdu.

Gene de lehçemden, onunkinden daha saygın bir geçmişi olan uzaklardaki şehrimin hangisi olduğunu keşfedebilirdi. Ben kapıdan çevrildiğimi görünce oradan mutsuz bir şekilde ayrılır, sanki bu başkentin her yerinde gerçek bir yabancı olmuşum gibi, "Avrupalı" denen sokaklara geri dönerdim!

Birden, ilk çocukluktan bir hatıra su yüzüne çıkıyor: Çok küçükken (sanırım dört beş yaşına doğru) La Marine denen bir

semtte birkaç gün kalmıştık, o zamandan bu yana neredeyse harabeye döndü bu semt... Annemin dayılarından biri orada oturuyordu. O kadar hastaydı ki –hatıra netleşiyor–, annemle akrabadan birkaç kadın bunu fırsat bilip oralara kadar gitmişlerdi. Orada kaldıkları o kısacık sürede onların nakışçılar ve kuyumcular çarşısına gittiklerini hatırlıyorum. Dayı o sırada nekahet devresinde olmalı; hemen hemen silinen o günden hüzünlü bir terk edilmişlik duygusu hâlâ içimde saklı. Öğle uykusunun ortasında uyanmış, annemi beklemiştim, sonunda bu kaçamaktan dönen annem kuzinlerinin önünde benimle alay etmişti. Galiba bana daha sonra kaybettiğim egzotik bir şey getirmesine rağmen ona çok kızmıştım...

Artık üniversite öğrencisiyim, Babil misali bir yere benzeyen bu Kasba'da dolaşmaktan çekiniyorum. Başkentin, ileride trajik ve muhteşem bir direnişin yuvası olacak bu gizemli kalbi üniversite hayatımın ilk yılında benim için yabancı kaldı.

Nişanlı beni büyük lisenin önünde beklerken, daha çok rıhtımlara doğru bir gezinti önerirdi; yani sırtımızı kuşkusuz çoktan gürültüye boğulan eski şehre dönerdik. Nişanlı beni hep aynı ritüele göre dolaştırırdı. Akşamüzerleri buluştuğumuzda çift olarak dolaşmamız bir saati bulur, sonra sanki farkında olmadan gelmişiz gibi kendimizi limanda bulurduk.

Biz orada şehrin öbür ucuna gelmişken, batan güneş göğe son ışıklarını saçardı. Biz bu kızıllıkta kuytu bir köşe arar ve alacakaranlıkta demir parmaklıklara ya da bir iskele babasının üstüne oturup sanki arkada, yukarıdaki (şehir merkezi tepemizde, üzerimize doğru eğilen sarp bir çıkıntı halinde hissedilirdi) kafelerden birinin açık yerinde oturuyormuşuz gibi sohbet ederdik. Kendimi hiç sıkmadan o günü nasıl geçirdiğimi anlatır ya da daha genel, güncel durumlar hakkında onun ağzından birkaç laf alırdım. Onu dalgın bir tavırla dinler, bir yandan da direkleri ufukta görünen yolcu gemilerinden o saatte dönen dok işçilerini seyrederdim. Onlar

dönerken başkaları da küçük gruplar halinde gemilerin yolunu tutar gibiydi; bunlar "bizimkiler" derdim içimden, çile çeken adamların siluetleri – bu kelimeler içimde Arapça ayaklanırdı. O zaman hatırıma annemin dayısının silik hayali gelirdi, çoktan tükenip bitmiş bir adamın canlanan hayali; fısır fısır, dayının geçmişte ne çileli bir hayat yaşadığını anlatan, aileden kadınlar – bizim duymamızı istemedikleri ama çocuk belleğimde karanlık izlerini bırakan sözler.

Bense, genç adama yaklaşırken eski şehirdeki –sadece bir kez, o da çok küçükken geldiğim– bu bulanık geçmişe duyulan özleme benzer bir şeyler hissederdim; susardım, şehrin o kadim geçmişine dönmeyi ne kadar istediğimi söylemek isterdim; bunun için erkenden ölen o dayının seyrek rastlanan ama şimdi aklıma geliveren lakabını telaffuz etmem yeterdi: "Hali[1] Tadder"

Bu "Tadder" lakabı –kendisi toprağa verildikten sonra bir kez sevgi ya da mahcubiyetle telaffuz ettiğim– artık ne olduğunu hatırlamadığım bir ismin küçültme haliydi; daha sonra ölen bu akrabamız anneannemin üvey kardeşlerinden biri olmalıydı. Ailenin kadınları onu tamamen unutmuşken, Cezayir şehrinde geçirdiğim o yıl, gezip tozmalarım boyunca dayının hatırası peşimi hiç bırakmadı.

Oysa ben bu hanımlar ne kadar kapalı bir hayat yaşarsa, belleklerinin de, asgari nemle idare eden bir kaktüs misali o kadar kuvvetli olacağını hayal etmiştim. Kapıdan dışarı çıkmayan bu hanımların, kaderin sillesini yiyip bir şekilde yoksul düşerek ya da acımasız bir sürgünün ardından unutulup giden başka hısım akrabaları da hatırlayıp yakınlık göstermeleri gerektiğini söylerdim içimden – oysa ailede o dayı gibi, o bahtsız kadın ve erkeklerden hiçbirinin adını da anan yoktu. Ben eksilmeyen bir çabayla, bir zamanlar Hali Tadder'in hasta yattığı karanlık odadan gelen boğuk iniltileri hatırlar, "Bir kere dışlandı, ebediyen inkârdan gelindi!" diyerek üzülür, dertlenirdim.

Bu şehrin uzak yerlerini arşınlamaya cesaretim arttıkça yoksul

1 (Ar.) Dayı (yay.n.)

akrabanın hatırası bende gitgide bir saplantı haline gelmeye başlamıştı. Herhalde kabilede miras payının reddedilmesinin ardından (annesi hemen boş düşürülüp gönderilmiş ve onu tek başına mı yetiştirmişti?) işsiz kalmış, itibarını kaybetmişti, patio'da miskin miskin toplanan kadınlar ailenin geçmişindeki önüne geçilemeyen çirkinlikleri ve utanılacak şeyleri ağza almanın "yakışık almayacağını" söyleyerek bu konularda susarlardı...

Dok işçileri ile diğer Berberi ya da Arap gündelikçiler, bezgin bir neşenin kalıntısı gibi onlara eşlik eden sesleri ve yorgun adımlarıyla önümüzden geçip giderlerken, ben o perişan hatıraya gömülürdüm. Yanımdaki genç adam susar, bu arada gökyüzü batan güneşin son kızıllıklarıyla aydınlanırdı. Ne kadar uzaklarda olduğumu, o unutulmuş dayının hayalini ölüye son bir saygı duygusuyla içime gömmekte olduğumu Tarık bilmezdi... Dönüş yolunda bizi dok işçilerinin gri siluetlerinden gizleyen ilk karanlıkta bana sarılırdı.

Beni hapsetmesine izin verir, yüzümü ya da omuzlarımı ilk kez okşamasını kabul ederdim; birden üşür, kalkmak isterdim, içimde hiçbir heyecan hissetmediğimi hatırlıyorum, sanki tek istediğim gerçekten de sadece bakmaktı; limandaki son ışıklara, azalan işçi sıralarına, uzakta ancak bir kütle halinde seçebildiğim ve gurup vaktinin yangınında yavaş yavaş kararan yolcu gemilerinin direklerinden ormana.

Evde beni beklediklerini hatırlayarak ayağa kalkardım. Safça bir kayıtsızlıkla isteğin sadece erkeklerde doğduğuna inandığım bir dönemdi – şimdi buna acı acı gülüyorum. Ve etrafımdaki her şeyi, "kesinlikle" her şeyi, diyordum kendi kendime, –bu şehri, denizi, yavaş yavaş tenhalaşan limanı– bakışlarımla kucaklama coşkusu içimi kaplarken, arkadaşım sert bir tonla bana medreseden erken çıkıp lisenin önündeki tramvay durağında bir saatten fazla dikilip beklediğini –benim çıkış saatlerim konusunda

yanıldığı olurdu– söylediğinde içim şefkat ve hoşgörüyle de dolardı.

Telaşını, dersi asmasını, birlikte yapılan bu uzun gezintiyi –ki benim için, tek başıma adımımı atamayacağım bunca mekânda dolaşmamı sağlayan o büyük hazzı veren– hiç de umursamışa benzemediğimi söyler, bana sitem ederdi. Okşamalara elverişli bu anların onun için çok değerli olduğunu söyleyerek sözünü tamamlardı...

Şu anda onun "değerli" kelimesini kullandığından emin miyim? Fransızca konuştuğumuzu hatırlıyorum. İçimde belli bir direnç ya da bir çeşit utanma duygusu baş gösterdiğinde, Fransızca benim için yansız bir dil oluyordu, oysa onunla, ilk aşkımla –onun da anadili olan– anadilimdeki aşk sözcükleri beceriksizce ve tutuk çıkacaktı. Herhalde aşkı ifade etmek için Arapçayı kullanmak, neden bilmiyorum, bana müstehcenmiş gibi geliyordu...

O zamanın gençlerinin aşk dili, herhalde genelevlerden gelme olmalıydı –bunu ancak şimdi söylüyorum kendime–; onları aşka fahişeler ya da olgun kadınlar hazırlıyor, herhalde onlar da bu kadınlara âşık oluyorlardı. Ben kendi adıma, bir yıla yakın bir zamandır aşk mektupları yüzünden –evet, Arapça yazılmış bir aşk ama o kadim şiir dilinde deyim yerindeyse modası geçmiş, baş başa kaldığımız zamanlarda bile özlemini çektiğim bir asalet vardı– paldır küldür kabul ettiğim bu "nişanlının" hayatına dair ne olursa olsun en küçük bir şeyi dahi hayal etmeyi reddediyordum.

Oysa Tarık şiirlerini kulağıma fısıldayarak okuyabileceği eski zaman şairlerinin insanı okşayan sözlerini benimle konuşurken asla kullanmazdı. Aşağıdaki liman işçileri ansızın bizi gözetlemeye başlasalar bile, ki bu beni utandırırdı, batan günün ateşleri üstüme sıçramışken kollarına daha büyük bir hararetle sokulurdum.

Acaba bu gecikmiş röntgenciler yüzünden mi kendimi genç adamın sarılışlarına bırakamıyordum? O bunu hissediyordu; bir sürü şeyle hemen beni suçlamaya kalkıyordu (zamanla onun suçlamalarına, hiç yoktan didişmelerin gitgide şahlanan tonuna alıştım, o zamanlar incir çekirdeğini doldurmayan bir tartışmanın

patlak vermesini aşkının bir nişanesi olarak gördüğümden, haz duyduğum anlardı bunlar – kendi kendime aşk kelimesini bile söyleyemiyordum, onun yerine mesela "nişanlının sahip olamama sıkıntısı" diyebilirdim).

Böylece bu çalınmış mahrem anlar çoğu zaman aramızda uzayıp giden dargınlık başlangıçlarına dönüşürdü...

Ertesi gün uzaklara hareket edecek yolcu gemilerinin karşısında limanda paylaştığımız bu ikili yalnızlığı hatırlıyorum; geveze ya da sessiz, sevgi dolu olabilecek o anlar manasız tartışmalarla sona eriyor, genç adam huysuzlaşıp söyleniyor, içine kapanıyordu.

Ondan ayrılırdım; saat geç olur, hava erkenden kararırdı. Eve döndüğümde tek bahanem üniversitenin büyük kütüphanesinde zamanın farkına varmayıp kendimi unuttuğum olurdu, oysa bu ancak üç defadan birinde doğru olan bir şeydi. Tartışmalarımızdaki hırçınlığı bana âşık olmasının apaçık işareti gibi gelen öğrenci aklımdan çıkardı; yatağıma uzanınca, aksi tavırlarını bağışlar, bunların geçeceğini, okumadığım o tefrika romanlardaki gibi günün birinde evleneceğimizi, o uzak günde gerçek sevgili olacağımızı söylerdim, bunun anlamı şuydu: Aynı ritmi paylaşacak, ruh hallerimizi ahenkle birbirimize uyduracaktık, ancak bundan sonra –ani bir mucizeyle– gerçek aşkı –iddiadan da geri kalmadan "ebedi" diye eklemiş olmalıyım–, hak edebilirdim...

8

MÜNİRE TEKRAR SAHNEDE

Bir akşam, oldukça geç bir saatte üniversitenin kütüphanesinden çıkarken Münire'ye rastladım. Meraklı bir ifadeyle bana Cezayir'deki hayatıma alışıp alışmadığımı sordu.

Bende bir çekimserlik... Biz aynı taşra lisesinde iki öğrenciydik; kendimi sadece birbirimizi gözden kaybettiğimize inandırmak istedim. Yaz tatilinden sonra ancak üç hafta geçmişti.

Bizim eski okuldan bir arkadaştan Münire'nin üniversitenin kızlar kampusuna yerleşmek ve klasik Arapça eğitimine başlamak için babasından izin kopardığını öğrenmiştim. Bu konuda benden çok daha iyi bir düzeydeydi.

Ayrıca, aniden "özgürlükçü" kesilen –bahsettiğim okul arkadaşı Cemile böyle eklemişti– bu baba sonunda onun Avrupai tarzda, yani kasabadaki gibi atalardan kalma tesettüre girmeden yaşamasına da izin vermişti. Bundan böyle kendini Cezayir şehrinde serbestçe derslerine verebilirdi...

Cemile:

"Elbette Münire de her hafta sonu ailesinin yanına dönmeye söz vermiş olmalı... ve tabii (iğneleyici bir alayla sözünü bağladı) orada şifon peçesiyle buluşmaya!"

Haber kaynağım arkasından kendi kaderini de hedefleyen ama beni bunun dışında bırakır gibi görünen pervasız bir alaycılıkla ekledi:

"Tanrı senin yüzüne güldü!"

"Hayır ama, diye karşı çıkmıştım, babam bana güveniyor, hepsi bu!"

"Ama daha ne olsun!" diyerek sözünü bitirmiş ve yanımdan ayrılmıştı.

Birkaç gün sonra bir akşam kütüphane çıkışı Münire'yle karşı karşıyayım.

Galiba Lucretius'tan, Latince profesörünün ertesi gün için bizden istediği bir metni tercüme etmiştim. Çevirime güvenemediğimden, yaptığım çeviride birtakım anlam kaymaları olup olmadığını kontrol etmek için bir edebiyat örneğine bakmak amacıyla kütüphanenin kapısında sıramı bekliyordum (Lucretius'a olan tutkum, nice başka heyecandan daha saftır ve on yıllar geçmesine rağmen eksilmemiştir, sanki büyük Latin şairinin vizyonuyla –okşayıcı takım yıldızlarla dolu bir gökmüşçesine– tahrik olan hayal gücüm beni bir büyülenme haline sürüklüyormuş gibiydi...).

O akşam, Lucretius'un –beni başka bir dünyaya taşıyan– büyüsü altındaki ruhum insanı dirileştiren hayallerin pençesindeyken, çıkışta Münire'yle karşılaşıyorum. Bir yıl önce Tarık'la ilk randevumuzda bir kafede oturduğum geniş caddeye bakan büyük merdivenden birlikte iniyoruz.

Münire merakını gizlemeden "Tarık'la" aramızın ne durumda olduğunu soruyor. Bana patavatsızlık gibi gelen bir canlılıkla beni sorguya çekiyor, ben hâlâ Lucretius'un dünyasında olduğum için o akşam kendimi çok uzaklarda hissediyorum...

Tarık'tan bahsederken doğal davranıyorum. Kendi kendime "Sonuçta yatılı okulda değiliz ki birbirimize sırlar fısıldayalım, daha düne kadar böyle şeyler ne kadar da tehlikeliydi!" Sanırım o akşam kütüphanedeki araştırmam için akşam yemeğine yetişemeyeceğimi evdekilere önceden haber vermiştim.

Münire'nin karşısında kendimi şeffaf hissediyorum; neden sakınacakmışım ki?

Tersine onu Batılı görünümü için kutluyorum.

"Senin tenin çok açık, saçların da kestane rengi, herhalde seni sık sık Avrupalı bir kız sandıkları oluyordur?"

Ona art niyetsiz, hatta yeniden canlanan bir yakınlıkla sorular soruyorum.

Hemen üzgün bir tavırla önceki yılki "flörtünü" (galiba bana anlatmıştı) itirafa girişti, "arkadaşça" dediği bir mektuplaşmayla somutlaşmış bir ilişki olduğunu mırıldandı. Ama artık bitti, diye ekledi üzüntüyle, ilişkiyi kesmiş.

Melankolik bir tonda konuşuyor, oysa ben onu çiçeği burnunda Cezayir özgürlüğünün coşkusu içinde bulacağımı sanmıştım.

Meraktan titreyen bir sesle bu defa da o beni sorguya çekiyor:

"Senin şu romansta hangi aşamadasın?"

Bu sırdaşlık edası karşısında kendimi rahatsız hissediyorum. Büyük merdivenden inerken, "âşığımla" buluşmak için neler yaptığımı soruyor, bu kelimeyi kullanıyor. Tam da ertesi gün –tatil günüydü– öğlene doğru fazla uzak olmayan bir birahanede sadece bir kahve içimi randevum var.

Münire sormaya devam ediyor. Gönülsüz cevaplar veriyorum; bu buluşmaları ailemden saklarken, başkalarıyla konuşmakta tereddüt ediyorum.

Sessizliğim karşısında ısrar ediyor:

"Beni de o birahaneye davet et, sadece sizinle beraber bir kahve içmek için!"

"Neden?" diyorum boş bulunup, bir yandan da içimden bu münasebetsizliğin sebebini araştırmaktayım.

Mesafeli davrandığım için birden utanıyorum. Tek yaptığımız sohbet etmek olan bu birahanede Tarık'la baş başa kaldığım çok nadirdi; Münire'nin yanında onunla olmamam için hiçbir sebep yoktu. Aslında yatılı okulun son günü, ödüllerin dağıtımından sonra bize doğru ilerleyip ikimizin fotoğrafını çekme teklifinde bulunarak daha önce de bize yamanmamış mıydı?

Münire kolejdeki ortak yıllarımızın son izi olan o günü hatırlatıyor. Üzgün gibi duran Münire'nin karşısında gösterdiğim tepkiden dolayı pişmanlık duymaya başlıyorum, oysa kuşkusuz ani bir önsezi beni tehlikeye karşı uyarmakta.

Sezgilerimi bir yana bırakıp ertesi gün onunla görüşmeyi kabul ediyorum.

Yanımdan ayrılırken bir heyecan kalıntısıyla, buluşmanın yerini

ve saatini netleştirmemi istiyor.

"Seni birinci kattaki Victor Hugo birahanesinde bekleriz! Ama, diye ekliyorum kesin bir dille, sanırım, kısa bir süre sonra, biz bir kahve içtikten sonra orada senden ayrılacağız!"

Hava güzel olursa Tarık limana gitmeyi teklif eder.

"Bildiğimiz yerlerde bu defa hiç acele etmeden yan yana dolaşmanın, telaşla geri dönmek zorunda olmamanın zevki, diyorum içimden, o gün ikimiz için bütün bir gün gezip tozma ve özgürlük günü olacak!"

Eve dönerken Münire'yi unutuyorum. Hatta o akşam dönüş yolunda galiba Tarık'ı da, etrafımdaki bütün dünyayı da unutuyorum. O akşam Lucretius'un şu mısralarını ezberledim:

"Mademki bütün bedenimizin hayati duyarlılığın merkezi olduğunu hissediyoruz. Mademki ruh büyük bir süratle bedenin her yanına yayılıyor, şayet aniden bir güç gelip hızlı bir darbeyle bedeni ortasından ikiye bölecek olsa, ruh da kesilip bölünecek, ve vücut gibi iki yarıya ayrılacaktır. Ama yarılıp ayrılan ve bölünen şey... ölümsüz olduğunu iddia edemez."

Son mısraları özgün metinden tekrarlayıp hece hece vurguluyorum: *"Ad quod scinditur et partis discedit in ullas, scilicet aeternam sibi naturam abnuit esse!"*

Lucretius'un metniyle doluyum, babamın en sevdiği tarihçi Michelet'nin adını taşıyan bu geniş caddeden yukarı çıkarken şiirle uygun adım yürüyorum.

Akşam yemeğinden sonra anneme kısaca Münire'ye rastladığımı anlatıyorum; ertesi sabah için bir kafede ona randevu verdiğimi de ekliyorum.

"Peki neden burada, bizim evde görüşmüyorsunuz?"

Yarı samimi bahanem hazır:

"Bana çok üzgün göründü. Bir derdi var da açmaya niyetliyse sen varken yapamaz bunu!"

Böylece bir anda ertesi sabah Tarık'la uzun süre beraber olmanın bir yolunu da bulmuş oluyordum. "Üçümüz sohbet edeceğiz, diyorum içimden, Münire'yi uyardım; bir süre sonra ikimizin baş başa kalmaya ihtiyacı olduğunu anlayacaktır!"

O akşam yatağımda uyumak isterken, ruhum Lucretius'un mısraları yüzünden hummaya tutulmuş bir halde. Gece olunca şiirle uykuya dalıyorum.

Uykum hafif; dinlenmişim. Uyandığım için, yataktan kalktığım için sevinç içindeyim! Duşun altında mutlu ve dipdiriyim! Şarkı söylememek için kendimi zor tutuyorum; gözünden hiçbir şey kaçmayan annem bunda bir iş var diye şüphelenebilir.

Kahvaltıda asık bir suratla, resmi tatil gününde dışarı çıkmamın yakışık almadığını söyleyip homurdanıyor. Münire'yi eve getirmem konusunda ısrar edince nihai savunma hamlesini indiriyorum:

"Ama anne, Münire benden ayrıldıktan sonra trene binecek, iki günlüğüne ailesinin yanına gidecek!"

Ve kuş gibi hafif, sıvışıyorum, kanatlanıyorum, çok erkenciyim, dalavere çevirmekte usta olduğuma inanıyorum. Hiç aklımda yokken, Münire'yle buluşma bahanesi sayesinde Tarık'la daha uzun bir süre baş başa kalacağım.

O sonbahar sabahı güneşin ne kadar tatlı olduğunu hatırlıyorum; nişanlıyı düşünüyor, aniden ona daha yumuşak davranmaya karar veriyorum, oysa o zamana kadar bunu hiç istemiyordum.

Çünkü Münire gider gitmez, limana döneceğiz, suç ortağımız denizin karşısında bulacağız kendimizi.

9

BİZ... ÜÇÜMÜZ!

Birahane yolunda keyfim yerinde; Tarık'la buluşmaya ilk kez neredeyse sersemletici bir özgürlük dalgasıyla gidiyorum.

"Münire'yi bahane etmem sayesinde annemin yolumu gözlemesine de gerek kalmayacak," diyorum.

Victor Hugo birahanesi, birinci katında çoğu zaman kimsenin olmadığı küçük locasıyla bir süredir bizim için utangaç açılmalara elverişli bir aşk yuvası haline geldi.

O sabah en azından en başta tek müşteri biz ikimiz olmayacağız; biz... üç kişi olacağız!

Münire bize katılmak için dün çok ısrar etmişti. O sabah bütün bir yol boyunca hissettiğim huzursuzluğun ya da olacakları görmenin etkisiyle içimden bir ses bana fısıldamaya başlamıştı:

"Münire seninle beraber olmak için gelmiyor, sevgiline kendini göstermek için geliyor!"

Ve ses hırçınlaşarak devam ediyor:

"Münire aramızda fazlalık olacak! Hemşerisi bir delikanlının karşısında cilve yapmaya geliyor!"

O sesi bastırıyorum; bana söylediği şeyler kötü bir senaryodan ibaret!

"Ben bunlara aldıracak değilim! diyorum. Olur da Münire aramıza girmek isterse, buna yeltenirse, göreceği var!"

Tarık'tan birkaç dakika sonra nefes nefese birahaneye geliyorum, gülümseyip:

"Bakıyorum bu defa geç kalmadın!" diyor.

Siparişlerimizi verir vermez ona Münire'nin geleceğini söyleyecektim ki yüzü gözü boyalı, cart renkler giyinmiş, gözkapaklarına mavi çizgiler çekmiş bir halde rüzgâr gibi içeri girdi kendisi.

Selamıma kısa bir karşılık verdikten sonra, hiç sormadan Tarık'ın yanına oturdu, Tarık kibarca ayağa kalktı.

Münire bana dönerek adeta muzaffer bir ifadeyle:

"Bizi tanıştırmana gerek yok! Tarık kolejin son gününü hatırlıyordur; ikinizin birlikte fotoğrafını çeken ben değil miydim!"

Garson içeceklerimizi getirip bırakıyor, sonra çekiliyor. Münire Tarık'a doğru eğilip Arapça lafa dalıyor. Başta onu dinliyorum, bu benim için hoş bir sürpriz oluyor. Sofistike dili zarif bulduğum kalıplarla süslü – neredeyse edebi bir konuşma tarzı, bana çocukluğumda her ne kadar hafiften modası geçmiş gibi gelse de rafine bir dil konuşan yaşlı hanımları hatırlatan yapmacıklı bir dil.

Münire'nin başı Tarık'a dönük, arada bir profilini bana doğru çevirip hafifçe gülümsüyor, sonra tekrar gözüme sokarcasına sadece Tarık'a hitap ederek konuşuyor, bu arada Tarık'ın ağzından pek az kelime çıktığını fark ediyorum.

Sonunda Tarık'ı muhatap alarak, sürekli ona gülümseyerek kendi şehrinin aksanıyla sadece Arapça konuşuyor.

"Buraya rol yapmaya gelmiş! diyorum. Herhalde dünden beri çok prova yapmış olmalı!"

Başta eğlenmiştim. Münire Arapça konuşmaya devam eden bir hatip olarak monoloğunu bir türlü kesmiyor. Tarık'ın ailesi hakkındaki bildiklerini gözüme sokuyor: Amcalarını, dayılarını, çok sayıdaki halasını, teyzesini – bu hala ve teyzelerle düğünlerde ya da hamamda sık sık karşılaştığını anlatıyor. Sanki evlenme yoluyla bir kuzin ya da hısım akraba olmuş da, Tarık'ın beklediği bir kızmış gibi davranıyor. Bu rolü mükemmel oynuyor.

"Utanmadan, diyorum içimden, Tarık'ın ne kadar sülalesi varsa tek tek sayıyor, herhalde ardından da sıra kendi sülalesine gelecek; peşinen beni dışarıda bırakacak konuyu bulmuş!"

Bu kabileler böylece huzurumuza davet edildikten sonra, artık herhalde Tarık'a ilk mektubunu asıl kendisine yazması gerektiğini ima etmek isteyecek.

Hızını alamayıp cilve yapıyor, Tarık'a ondan etkilendiğini hissettirmek istiyor. Oynadığı komediyi seyrediyorum. Tarık seyirci

kalmaya kesin kararlı olduğumu çok iyi görüyor! Yarım yamalak gülümseyerek ona ancak iki üç defa kısa kelimelerle karşılık verdi.

"Bu üçlü buluşma, diyorum içimden, en azından bana onun kendi dilimizde nasıl konuştuğunu duyma fırsatı verdi!"

Kısa bir aradan yararlanıp sözü devralıyorum ama Voltaire'in dilinde ve içimden şöyle diyerek: "Bir gün bu genç adama tatlı sözler söyleyeceğim ama mahremiyet içindeyken (henüz çok uzak) ve anadilimizde!"

İlk çocukluktaki şirin küçültme ekleri, fısıldanan sevgi, dişlerin arasından kayan fısır fısır kelimeler, bir zamanlar tenimi, yanaklarımı okşayan; Mağrip hamamında hamamın gölgeli ve kaynar halvetinde ben çıplak ve tir tir titreyen küçük kızı kalın havlularla kurularken vücudumu yoklayan annemin bütün sevgisi – bütün bunlar o kadar canlı ki bir anda günün birinde kendimi Tarık'a bırakışımın nasıl bir bekleyiş ve gizlilik içinde olacağını hayal ediyorum: sanki düğün gecemizde tensel aşk o ilk kekelemelerle, o eli ele değmelerle, dudak dudağa, ses sese gelmelerle hiç durmadan örülüyormuş gibi...

Dalıp gitmişim; o ikisini unutmuşum. Münire karşımda ona yaklaşmış. Onun gülümsediğini görüyorum, seslerini alçaltıp kendi şehirlerinin ortak şivesinde sohbeti koyultmuşlar. Kalkıyorum. Birinci katın tırabzanından garsona gelip hesabı almasını işaret ediyorum. Garsonun çıktığını duyuyorum. İfadesiz bir tonla Münire'ye dönüyorum:

"Sana dün de söylemiştim, şimdi bizim kendi programımız var! Sana veda edelim!"

Tarık ödemek için döndüğünde Münire yaklaşıyor ve yalvaran bir sesle bu defa Fransızca fısıldıyor:

"Belki ben de..."

Başımla hayır diyorum. Tarık'ın koluna giriyorum –heyhat, nicedir meşru bir eş gibi!–. İçimdeki ses fısıldıyor, o an son derece, son derece "antipatik" olmalıyım.

Tarık'ın önden inmesine izin veriyorum. Aramıza sokulmak

isteyen sözde arkadaşa elimle pervasızca bir hareket yapıyorum:

"Adyö!"[1]

Bir ihtar makamındaki bu kelimeyi yüksek sesle haykırıyorum.

Dışarda Tarık ve ben bilmediğim bir semte doğru çıkan dar bir sokak boyunca ilerliyoruz. Yan yana hiç konuşmadan birkaç metre yürüdükten sonra koluna giriyorum, yaslanmak için değil, daha çok Münire'nin pişkinliğine bir son verme kararımın altını çizmek için.

Tarık sessizliğini koruyor, başı önde. Dışarıda, bundan böyle "sahte dost" diye anacağım kız hakkında konuşmak içimden hiç mi hiç gelmiyor.

Onu postaladıktan (o an aklıma bu kelime geldi) sonra sokakta derin bir nefes almaya başlıyorum – bu "üçlü buluşmayı" yaşamanın rahatsızlığı... Bu arada Tarık'tan da birkaç yorum bekliyorum.

Dün kütüphanede "sözde arkadaş"a rastladığımı, onun bizimle buluşmak için ısrar ettiğini anlatmaya hazırlanıyorum; ayrıca kabul ettiğim için özür de dilemeliyim. Bu sabah ona hiç haber vermeden Münire'yi de çağırarak emrivaki yaptığım için beni suçlasa yeridir.

Oysa bunun yerine, ben koluna girmişken –ki bunu ancak rıhtımlar üzerinde gözlerden uzaktayken yapardım– onun alçak sesle beni sorguladığını duyuyorum:

"Neden onu o şekilde gönderdin? Böyle şey olmaz!"

"Bundan başka bir sefer bahsederim!.. Haydi yürüyelim," diyorum.

Ve kendi kendime mırıldanıyorum: "Unutalım!" Bu sonbahar sabahı o kadar tatlı ki, yalnızlığın birazcık tadını çıkaracağımız sevdiğimiz yerlere bile gitmedik.

Bu tatil günü şehrin caddeleri her zamanki kalabalığından boşalmış gibi. Dosdoğru ilerlemeye devam ediyorum. Arkadaşımın kolunu bıraktım, tepelere çıkan anacaddeyi tırmanmaya başlıyoruz.

1 (Fr. Adieu) Elveda. (ç.n.)

Tarık limanda her zamanki yerlerimize dönme planımızdan kesinlikle vazgeçmişe benziyor...

İçimdeki kederli ses yankı halinde iç çekiyor:

"Denize karşı!.."

Ani bir yorgunluğa kapılıp ya da hayal kırıklığından (dün gece uykuya dalmadan önceki sevincim, daha bu sabah ona kavuşmak için telaşlanan yürek hafifliğim nereye gitti), ayaklarımı sürüye sürüye yürürken, içimde Münire'nin ikimizin arasına zehirli bir şeyler bıraktığı hissi var – umarım bu, belli belirsiz bir önseziye kapılan benim içimdedir sadece, diyorum.

Tarık birkaç adım önden gidiyor; garip bir yorgunlukla ayaklarını sürüyen ben miyim? Başı önde, kim bilir neler kurarak yürüyor? Sonra benimle yan yana gelmek için yavaşlayarak ("Bir yere oturabilseydim, soluğumu tazeleyebilseydim, diyorum içimden; sadece dağılmak istemeyen bir iç sıkıntısı bu") karşıma dikiliyor; sesinde zor zapt ettiği şiddet beni şaşırtıyor, alçak sesle emrediyor (onu dinlemeden önce bir an için "Çok şükür yalnızız, diyorum! Ne nişanlı, ne evli, ne de sevgiliyiz! Karı koca kavgasının en çirkini başlıyor çünkü!")

"Bu bir emirdir, diye lafı oturtuyor alçak ve titrek bir sesle, dönüp arkadaşını bulacak, onu buraya getireceksin ve..."

"Ve?"

Onu takmıyorum galiba. Ya da sözlerini soğuk bir şaka gibi mi algılıyorum? Durumun gülünçlüğü karşısında tutamadığım bir kahkaha patlatıyorum. Bir yandan da tuhaf bir şekilde zindeleşerek kendi kendime konuşuyorum: "Allah Baba, bu arada bu vesileyle kendi babam, ikisi bir olup bana böyle bir emir verecek olsalar, hayır dememe bile gerek kalmaz çünkü içimde tunçtan ya da çelikten bir duvar yükselir, ne kadar alt edilmez olduğumu gösterirdim!"

Bunu söyledikten sonra, içimden gerçekten gülmek geliyor; aniden deliriyor muyum? Her şeyin farkında bir deli kızın gülüşü mü bu? Onun güldüğümü duyup duymadığını bilmiyorum – yoksa bu gülüş sadece içimden geçmiş olmasın?

Gerginim, bu meydan okumada baştan aşağı çeliktenim; bir onur meselesi bu! Bu arada, hiç duraksamadan itiraz etmenin beni ne kadar güçlü kıldığını hissederek tahrik olduğumu keşfediyorum.

İlerde bu tepkimi yeniden düşüneceğim. İçimden kopan bir dans etme arzusuyla umutsuz ama muzaffer, avazım çıktığı kadar haykırarak şu garip şarkıyı bile söyleyebilirdim: "Öldürsenize beni, ey işkenceciler! Öldürün beni ama beni ele geçiremeyeceksiniz!"

Bu çok canlı tahrik duygusuyla gelen o birkaç dakika, üç kişilik sahnenin küf kokularını dağıttı ve böylece o, erkek, "nişanlı bile olmayan o" kafasından bilmem neler geçirerek, oradan kalleşçe şeyler çıkarıp bana dayatmaya çalışıyor. Hem de kimin için? Yapmacıklı hallerini, üç kuruşluk koketliğini sergilemeye gelmiş dalavereci bir kız için! O gitsin onu bulsun, o özür dilesin, sarılsın, onu sürüklesin ya da kendi sürüklensin...

Hezeyanım bana kurtarıcı gibi gelen bir boşalmayla serbest kalıyor. Takip ettiğimiz yokuş sokak bir gezi yerine çıkıyor; karşımızda sahile inen geniş merdiven basamakları. Tarık'a sırtımı dönerek aşağıdaki hareketli bulvarı seyrediyorum. "Arkada, diyorum heyecanla, deniz sadece bana ait. Zırvalayan şu adamı unutalım! İleri doğru, uzaklara doğru yürü, hep ileri doğru... denize kadar!"

O ekim sabahı tek başıma özgürlüğümün tadını çıkarmak için aşağı inmeye hazırlanırken, yaklaştığını fark etmediğim Tarık dirseğimden yakalayarak alçak sesle:

"Gel, diye mırıldanıyor. Hemen şurada bir apartmanın girişi var. Oraya girip konuşalım!"

Ses tonu barışma ister gibi; istemeyerek onun arkasından, ağır kapısı aralık bırakılmış burjuva apartmanına giriyorum.

10

APARTMAN GİRİŞİNİN KARANLIĞINDA...

Vücudu parça parça dağılan bir meczup gibi!

MECNUN

"Eylemden" on dakika ya da biraz daha önce... hangi eylem? Birdenbire, nasıl olduğunu bilmiyorum, beni yerimden fırlatan, kaçıran ya da bilemiyorum artık nereye doğru havalandıran o elektriği üzerimden almaksızın, hangi geceden ya da yangından çıkıp beni kör eden delicesine, mantıkdışı, hiç hesapta olmayan o eylem.

Ta içerime gömülüp kalmış, için için yanan ve beni yiyip bitiren o küllenmemiş kora, hayır, daha çok on yıllar boyunca –evet, kalbin hareketsizleştiği, ruhun, hayır, duygusallığın başkalarına açık, yaralanabilir olarak kaldığı on yıllar– direnerek dönüp duran o karanlığa rağmen, daha sonra yaşamaya, hissetmeye, hasretle beklemeye ya da yanıp tutuşmaya nasıl devam edebildim?

Korları gece kıvılcımları halinde hâlâ kızıllaşmaya devam ederken, ben içimde söndürdüğümü sandığım tek soruyu işte soruyorum: Bunu seziyorum, bir şekilde taş kesilip zamana, yıpranmaya, mutsuzluğa karşı kayıtsız kalmadıysam, bu kadar uzun bir yolu nasıl gelebildim? Elbette sadece kendime, yani kalbimin kadınca kısmına haksızlık ederek, içimde düğümlenen o donukluğa rağmen yaşamaya nasıl devam edebildim?

Bu geç hatırlama, sadece gömülü kalmış koza ipliğini azar azar açmaya çalışmak için birbirini izleyen halkalar halinde gelişse de, ben bir cevap bulamıyorum.

Aklıma iki Yunanca kelime geliyor, onları özgün yazılış şekliyle

buraya aktarabilirdim – belki de o zaman benim iki alfabem tek bir arabesk bezeyişle iç içe geçebilecekti: Biri çocukluktan itibaren Kuran'ı ezbere öğrenmek ve sureler yazmak için öğrendiğim, diğeri Platon'un metninde Sokrates'in gölgesini görebilmek için ilkgençliğimde öğrendiğim alfabe: "*gnôthi seauton*" "Kendini tanı"; a evet, bu öğüdü Arap harfleriyle yazmak, sonra kendimi orada, evimizde, Endülüs'te İbn Rüşd'ün gölgesinde dingin, yere çöküp oturmuş olarak hayal etmek...

Eylemden tam on dakika önce: Benim için o gün, o mağrur Cezayir körfezinin karşısında sonsuza kadar asılı kalmış gibi. Tırmandığımız o dar sokak boyunca, artık bilemiyorum, benim mi yoksa onun mu başlatıp ısrarla devam ettiğimiz, durup durup alevlenen atışmalarla birbirimize meydan okuyoruz. Ama daha sonra ikimizi –genç adam ve nişanlısını– bir apartmanın holüne girerken, parlak ahşap tırabzanlarıyla üst katlara çıkan görkemli bir iç merdivenin sahanlığında görüyorum.

O yerin bütün ayrıntılarını hatırlıyorum. Arkamızda bıraktığımız için o an üzüldüğüm, ılık ama göz kamaştırmayan parlak sonbahar güneşini de; tesiri azalmış birkaç ışın ters ışıkta aramıza sokuluyor.

Beni kolumdan tutup oraya çeken Tarık mıydı? Birden bundan kuşkuya düşüyorum. Karanlıkta yüz yüze kalınca, sonraki sahneden bende kalan tek şey karşılıklı söylenen paramparça, kesik kesik sözler. En başta da onun sözleri, benimkiler değil.

Bana emir vermeye kalkıyor, ben duymuyorum. Açılmış ağzını, kıpkırmızı kesilmiş yüzünü görüyorum. Benim kollarım iki yana sarkmış, gözlerim kıpır kıpır. Yüz yüze durduğumuzun daha ilk dakikasında artık bir yerimin olmadığını biliyorum, gerçekten hissediyorum! Artık babamın evi de olmayacak!

Ne yukarda birahane çıkışı birbirimize zıt gitmeye başladığı-

mızda ne de daha sonra dışarıda bize sürtünüp geçen insanların önünde neler söylediğimi hatırlıyorum çünkü birdenbire dumura uğramış gibi ne tutunmasını ne doğrulmasını, olmadı, ne de buharlaşıp yok olmasını bilir hale geliyorum. Bundan böyle nefes alabilecek bir yerimin yurdumun olmayacağının hoyrat duygusu...

Tartışmamızdan aklımda onun ağzından çıkan iki üç kelime kalmış. Bir emri tekrarlayıp duruyor, ben donup kalmışlığın, gururu incinmişliğin ötesine geçmişken onun benden ne istediğini keşfediyorum... İçimde bir şeyler, bir çocuk sesi gibi bir şey kekeliyor: "Gözlerime, kulaklarıma inanamıyorum!"

Adam çok yakınımda, kıpkırmızı kesilmiş, allak bullak olmuş suratında bir kasılma var çünkü bağırıyor (bağırıyor ama ben artık onun sesini duymuyorum). Gene de gözlerimi onun yüzüne... ya da ağzına ya da emir veren alnına dikmişim.

Onu dinlemeye mi zorlamalıyım kendimi? Tanımadığım bir ses bu; kendimi bir yabancının karşısında buluyorum. "Hayır" kelimesi, bana ait o biricik kelime, kapıları zorlayarak benden, her yerimden fışkırdı; gözlerimden, bütün yüzümden, küçümsemeyle bükülen dudaklarımdan...

Uzun zaman önce kendine asla "Neden günün birinde bu yabancı adamı dinlemeyi seçtim?" diye sormak istemeyen gerçek kaçak, sokaklardaki kaçak aniden ben mi oldum? Bir anda yabancı bir şehirde kapıyı şaşıran o şahıs mı oldum? Sonsuza kadar yolunu şaşırmış biri olarak mı kalacağım?

Bütün bu süre içinde adam konuşmaya devam ediyor, hatta inatla emretmeye devam ettiğini de sanıyorum! Farkında bile değil, daha en başında sesini kestim! Bir çırpıda, hayatta kalma refleksiyle mi yaptım? Hayır, benim tepkim tamamen meydan okuma.

Birden dinlemeye karar veriyorum –çünkü sonuçta karşımdakinin bir yabancı olduğunu keşfediyorum–: içimde kükreyen şeyin henüz farkına varmamış biri olarak bu çocukça taktiği bir oyunmuş gibi deniyorum.

Daha çok kendimi aldatarak: "Kendimi başka bir kıtanın

üzerinde hissediyorum," diyorum ama karar veriyorum:

"Dinleyelim bakalım, nasılsa ben olan bitenin dışındayım, her şeyin dışındayım! Tiyatrodaki gibi... Bu sabah, şehrin en kuytu köşesinde didişen iki hayalet... Fark ediyorum, bana emrediyor. Kendini hangi kaidenin üzerine dikilmiş olarak hayal ediyor acaba? O mektuplaşmanın, sahte Béatrice adı altında arka arkaya kızlar okuluna gönderilen sözde o 'aşk mektuplarının' vardığı yer bir sağırlar diyaloğu."

Hepsi gözümün önünden geçiyor; Atlas Dağları'nın eteklerinde tamamen terk ettiğim o taşra şehrinin görüntüleri ve o zamanki yürek çarpıntılarım – o zamanlar, sanki asırlar olmuş, her mektubu açışta İmruü'l-Kays'ın çifte yarım dizeli on mısraını ezberlemek için ("ezbere ve yürekle") duyduğum o şevk; artık kendimle dalga geçiyorum)... Soğuk bir humma ritminde şimşek gibi kıvılcımlar halinde yüzeye çıkan sahneler, yastığın altına saklanmış buruşuk kâğıtlar – hatırlıyorum, bir anda kolum kanadım kırılıyor. Hafıza çok inatçı.

O apartmanın girişine dönelim mi? Karanlık koridordaki yüzleşme zamanı on dakika mı sürdü, on beş mi? Karanlıkta adamı, daha doğrusu pençelerini gösteren yırtıcı hayvanı seçiyorum... Konuşuyor, sesini yükseltiyor: ağzından çıkan sözler ya da o sözlerdeki titreşimler önüme – boşluğa dökülüyor.

Haklıymış gibi sayıp döküyor ve ben sesindeki azarlamayı fark ediyorum, kasılmış yüzünü, tepemde ancak kaşlarının çizgisini tanıyabildiğim kısılmış gözlerini görüyorum – bu ayrıntı benim yelkenleri suya indirmeme sebep olabilirdi: Çoğu zaman aşağıda, deniz kenarında oturduğumuzda cüret edebildiğim tek okşayıştı bu; işaretparmağımla yavaş yavaş kaş yayının üstünden geçerek yeniden çizmek onu, sonra da öbürünü... Daha döndü bu!

Bu sarsıntı –durgun bir fırtına– yüzünden her şey paramparça oluyor, çünkü ben erkeğin peşinden bu koridora kadar geldim, daha doğrusu, bir şey yapmaya çalışan efendinin peşinden... peki ne yapmaya?

Çeyrek saatlik bu tuhaf sağırlık ya da dilsizlik zamanına rağmen, birden, acaba hangi kendinden menkul iktidarla şişmiş bu

erkeğin karşısında yavaş yavaş ve el yordamıyla yaptığım –on yıllar sonra– keşiften eminim. Duyularımın kesinliğine bozulmamış olarak yeniden kavuşuyorum; işitme duyum, soğuk bir nesnellikteki iğneleyici bakışım...

Her hafta benim için *Muallakat*'tan uzun aşk manzumelerini, o kasideleri, bir zamanlar Kâbe'ye asılan "*Yedi askı*"yı, o yarışmada rekabet eden yarı eşkıya, yarı doğaçlamacı ama hepsi de meczup, gelin kaldıran ya da at hırsızı, hepsi de tükenmez lirik bir solukla ayaklanan pagan âşıkların –bir zamanlar onların Arabistan gökleri altında okunan cüretkâr kıtalarını sabırla ezberlemiştim– şiirlerini benim için kopya eden o genç adamı dinliyorum...

Peki ben bugün ister Fransızca ister Arapça olsun, uyak düzülmüş bir şaşkınlığın sözleri olan kendi kelimelerimi nereye asacağım? *Yedi askı:* eskinin ödüllerinden birini kazanmak için kendimi sesim ve bütün vücudumla hiç yardımsız tek başıma, kollarımdan asmak ya da kalkık omuzlarımdan, zincirlenmiş boynumdan, delik deşik olmuş dilimden infaz direğine bağlamam mı; cesedimin sadece Arabistan'ın değil, tüm dünya kubbesinin altındaki rüzgârlara bırakılması mı gerekecekti?

Dilim delik deşik, ne yazık ki öyle ama umutsuzluk ya da pişmanlık yüzünden inkârdan gelemeyeceğim o aşk sayesinde öğrendiğim büyük eski zaman kasidelerini bölük pörçük de olsa okuyabilecek miyim en azından?

Birkaç dakika böyle sayıklarcasına kendimden geçtim ama bu birkaç dakikanın her biri benim için birer gerçeklik kıvılcımıydı... Hitabetim değil ama umutsuzluğum yüzünden o *Muallakat* yarışmalarında hiç olmazsa küçük bir ödül bekleyemez miyim?

Bundan böyle bu kelime bana işkenceyi hatırlatacak, o başka! Dünkü esrikliğimden hiçbir iz kalmadı. Anlaşılmaz bir şey var ve bunun nedeni sadece bir çağ ve dil değişikliği de değil!

Şu anda bu apartman girişinde karşımda duran adam, çok eskilerden gelen o şiirleri kopya etmekle yetinen dünün yazıcısı, eskinin gezgin ozanları adına mı bana emretme cüretinde bulunuyor yoksa?

O âna kadar hayalperest ve uysal (babanın gölgesi uzaklaşıyor, dağılıyor, kayboluyor) genç kız korku ve şaşkınlık içinde karşısında duruyor. Onun içinde, artık kendini bir konuşma dilinde bile değil, hayır, mırıltılar halinde ve dik başlı, kendi anadilinde ifade eden meçhul bir kız kardeşin alçacık sesi var.

"Dün bu adamla mı çıktığını sanıyordun sen, hani kolejdeki arkadaşların dediği gibi bu adamın *refakatinde* mi? Senin için aralanan eşikten geçmek için artık onun yardımına bile ihtiyacın yok, artık Cezayir şehrinin sokaklarında tek başına bazen ta Kasba'nın içerlerine kadar girdiğin oluyor senin! Bundan böyle anonimlik senin tek zırhın!"

Kız kardeşin alçacık sesi susuyor, sonra fısıltı halinde geri geliyor:

"Parmağını kaş yayının üzerinden geçirmekten hoşlandığın bu genç adam senin sevgilin değil ki, ona ancak –üstü kapalı kelimelerle– 'nişanlı' diyorsun! Sahiden bu kelimenin sende gerçek bir karşılığı var mı? Arapçada 'nişanlı' diye bir şey yok, en azından sokağa tesettürlü ya da tesettürsüz çıkan her genç kızın babası, ağabeyi ya da amcası tarafından birine 'sözlendiği' zamanlarda öyleydi... Oysa bu genç adam 'sözlün' bile değil! O olsa olsa bir bozguncu (babanın yırtıp parça parça ettiği mektubu hatırlıyorsun; sanki bu sahnenin üzerinden çok uzun zaman geçmiş!). Sen bu apartman girişinde bu yabancının karşısında ne yapıyorsun?"

Bir saniye kadar bir zaman boyunca, Arapçada aşkı ifade eden sonsuz sayıdaki kelimeyi aklından geçiriyorsun. Bunlardan hiçbiri bu genç adam tarafından kullanılmadı – o sadece İmruü'l-Kays'ın yarım dizelerini kopya etmeye zaman ayırdı!.. Belleğinde pek çok ilahi aşk, insani aşk derlemeleri, Endülüs şairlerinin eserleri –kendi metninden ve çevirisini okuduğun– ve seni cezbeyle dansa davet eden Doğu mistikleri üst üste biniyor.

Genç adam öfkesini hâlâ koruyan konuşmasına devam etti; yüzü bu yüzden allak bullak. Azgın bir inatla tekrarlıyor:

"Evet, gidip onu bulacaksın, çünkü onu kovan sendin!"

Onun içine bir art düşüncenin yerleştiğini düşünüyorum ama bundan hiçbir şey anlamıyorum, sadece bütün kuytu köşeleri örümcek ağlarının sardığı hissine kapılıyorum... Beni kıskıvrak içine almak için mi?

Adam bekliyor, bense ona gözlerimi dikmişim ama onu görmüyorum. Onunla yan yana yürüdüğüm bu şehirde en az on defa, yirmi defa yürek çarpıntılarıyla tehlike riskini kabul ettim. On defa, yirmi defa heyecanla mırıldandım: "Babam bir öğrenirse, kendimi öldürürüm!"

"Neyi öğrenecekmiş baban?"

Başka bir ses, soğuk inantığın sesi buna şöyle karşılık verebilirdi: "Dışarıda bu gençle yan yana yürüdüğümü, hatta onunla beraber halka açık sinema salonlarına girdiğimi, tıpkı bana refakat eden genç gibi hepi de *Julius Caesar*'da Marlon Brando'nun ya da bir kovboy filmindeki başka bir Amerikan starının ateşli hayranı olan Kasba'lı oğlanlar arasında çoğu zaman tek kadın olduğumu öğrenseydi..."

Evet, karşıma geçmiş emrediyor! Uzun dakikalardan beri mi buradayız biz? Yoksa dakikalar sonsuza kadar çekiştirilip uzatılarak saatleri mi buldu?

Aniden farkına vararak kendime acıyorum:

"Bacaklarının üstünde zor duruyorsun sen!"

Gerçekten de içimi bir tükeniş emaresi sardı: "Bu karanlık apartman girişinde şu hezeyan halindeki adamın karşısında ne işin var?.."

Hatırlıyorum: Birisi, galiba bir kadın (arkamda kesik kesik sert topuk sesleri), inerken hafifçe bize çarptı, nefes alır gibi "Pardon!" diye mırıldandı. Kadının ancak omuzlarını, geniş sırtını, çıplak ev kadını kollarını görebildim. Anında gözden kayboldu.

Karşımda duran tanımadığım ya da fazlasıyla tanıdığım adam cümlesine yeniden başladı, anlamını zor kavrıyorum – anlam okları demem daha doğru olacak; her kelimenin ardından sanki bunlar tenime çakılmış, tenime saplanmış gibi!

Bu esnada yukardan boşanan beyaz bir aydınlıkla sahnedeki iki kişi heykele dönüştü. Kısacık bir an bu ışığın bizi nasıl sardığını anlamaya çalışıyordum ki bir nevi elektrik akımı içime dolarak beni taş kesilme tehdidinden kurtardı.

"Haydi (bu hatırayı burada kesiyorum), ne duydun? O düşmanca titremeleriyle hangi kelimeleri algıladın?"

Son haftalarda onu bir arkadaş, bir sırdaş, aslında asla talip olmayan bir talip gibi görerek yollarda yan yana yürüdüğün bu yabancı, şu anda emreden o mu?

Birden sahneye dolan donuk ışık, mekânları amansızca çözüp dağıtma gücüne dönüşüyor; etrafını saran duvarları, loşluğu, fondaki gürültü olan her şeyi, senin kelimelerini ve onun çakıltaşlarından küçük öbekler misali birbirine kenetlenerek anlamlarını fırlatıp seni taşa tutan kelimelerini! Mekânın ve ışığın başkalaşımı, karşındaki adamın omuzlarını ve yüzünü boğan solgun gün ışığı:

"Tekrarla!"

Bu bir tek kelimeyi sakin bir şekilde ve yüksek sesle telaffuz ettim. Sabit bakışlarla bana baktı, sonra sustu. Artık benim de bir başkası olduğumu anlamış mıydı?

Rollerin, maskelerin, hayaletlerin değiştiğini?

Belki de aniden içime dolan ya da yanı başıma koşup gelen büyükannemdi bu, günün birinde koruyucu atalarımız olan iki evliyanın türbesinde kararını verip, evet, bohçasını toplayıp çocukları kanadının altında, ziynetleri göğsünde, çıplak memelerinin arasında içinden şöyle diyen kadındı: "Haydi bakalım, elveda!" ve o bunu sadece söylemekle kalmamış, kendini onun efendisi sanan kocanın karşısında yapmıştı! Şimdi onun gölgesi tam karşımda duruyor!

Ucuz bir romandan çıkmışçasına gizli ve kitabi nişanlılık aylarındaki hayallerimden nihayet sıyrılarak, enerjik ve meydan okuyan bir sesle üsteliyorum:

"Tekrarla!"

Tekrarladı. Kendine biçilen role neredeyse rahatça yerleşerek. Ağzımdan iki defa çıkan terslenişim onu yeni yeni şaşırtmaya başlıyor.

"Arkadaşını kovdun, git onu bul! Ona hakaret ettin! Sana özür dilemeni emrediyorum ve..."

"Ve?" diye karşılık veriyorum hışımla.

Yüzüne dik dik bakarak aniden onu çırılçıplak soyuyorum. "Olur şey değil!" Bu kelimenin altında boğuluyorum. Onun gerçekte kim olduğunu keşfediyorum: bakışları belirsiz, hatları aniden bulanıklaşan bir genç adam... İşte, diyorum içimden, kendim seçmediğim bir piyeste, çok kötü bir tiyatroda buldum kendimi..."

On yıllarca sonra bu kelimeler su yüzüne çıkıyor... Acımasızca eriyip dağılan o sürenin her şeyi yeniden ortaya çıkmalı. Çok geç de olsa!

Şuna da inanıyorum –hayır, bundan eminim, umutsuzluğun karanlık sularını aydınlatan keskin bir sezgiyle algıladığımdan hiç kuşkum yok–, ne yazık ki, bu adama duyduğum aşk yüzünden değil (içine gömüleceğimiz yılların çöllerinde onu gerçekten sevecek miyim?) – evet, acı bir zihin berraklığının kazandırdığı bir nesnellik sayesinde sonunda onun o sefil niyetini kavramış oldum.

"Beni gidip o kalleş arkadaşı geri getirmeye ve o kızı kıskandığı çiftin arasına sokmaya zorlamak..." Adamın eğip büktüğü bu düşünce benim karşımda faş oldu. Kendini çoktan bir horoz olarak gördüğü üçgende önemliymiş gibi şişinip böbürleniyor...

Onun adına utanarak ama daha çok kendime karşı ölçüsüz bir vicdan azabına kapılarak marazi bir kahkaha attım!

Şimdi aradan bunca zaman (ya da çok uzun zaman) geçtikten sonra, belki de diyorum, belki de müstehcen bir takıntıyla ona boyun eğmede ne kadar ileri gideceğimi öğrenmek istiyordu. Şöyle bir akla geliveren varsayımın çirkinliği! Bir trajedide küçük de olsa bir rol oynamaya hazırlanan ve kendini istemeden üç kuruşluk bir melodrama bulaşmış bulan bir kadın oyuncunun (oysa ben asla oyuncu olamam) aniden kapılacağı duygular... Ama ben gerçekten de kendim için mi dertleniyorum? Kendimi hangi "kötü yere"

sıkışıp kalmış bir halde bulmuştum? O zaman yüksek sesle ağlamış mıydım? Daha çok, kaçık bir kadının tiz kahkahalarıyla gülmemiş miydim, delirmenin eşiğindeyken umutsuzca bir irade kırıntısının batmama engel olduğu?

Donup kalmışım –hayal kırıklığı etkisini göstermeye başladığı için–, ne sesi ne ağlaması olan bir taşa mı çevrildim?

Aniden içimden fışkıran bir kahkaha duyuyorum, uzadıkça uzayıp sonunda yavaş yavaş sönüyor...

Sesim kısılsa da mahmuzlanan belleğim bana son bir görüntü daha bahşediyor: Gene o apartman girişinde, loşluğun ortasındaki bu yalnızlık bataklığının üzerine dışardan bir güneş birikintisi girdi.

Karşı karşıya iki insan: Emreden adam, bakan ama sonunda açılan bir hapishaneden bakan genç kız. Bu aydınlık seli onu, o gencecik kızı ne ölçüde yıkıyor?

Çok uzun zaman sonra bunları yazan ben, anlıyorum: O an, elbette kırılgan, bütün bir felsefe ders yılı boyunca gizli aşk mektupları yüzünden o cümleyi bir terane gibi tekrarlayan genç bir kızım, evet, ağaç altında ya da yağmur altında verilen ilk öpücükten başlayarak "günah" saydığı şeyin kıyısında pişmanlığını ifade ederken, bir yandan da üstüne basa basa: "Babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!" diyen kızım.

Her şeyin olup bittiği o apartman girişinde, benim için sonsuza kadar bir yabancı olacak –oysa ilk eş olacak– o genç adamın karşısında o sihirli cümlenin, o lanetli cümlenin nasıl fışkırdığını söyleyemeyeceğim. "Eş" mi dediniz? Yoo, havasız bir oda, neredeyse bir kefen!

Bu trajik ya da bir şekilde komik, acınacak kadar önemsiz, kötü bir fars ya da melankoli ürünü cümlenin küçük müziği geri geldi: "Babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!" O kesik kesik son kelimeler geçen yaz köydeki dairede yutulan on ya da yirmi kitabın sayfalarından çıkmış olmalı. Belki de bir Alman şairinden ya da genç kızların geveze ama yerçekiminden uzakmış gibi hafif olduğu Giraudoux romanlarından birinden esinlenmiştir.

Kararın koşulsuzluğunu pekiştirmeye yönelik bu müziğin

yükselişi durdu, saplantılı bir nakarat olmaktan çıkıp başımın üstünde bir kamçı gibi dönerek yaklaşmaya başladı: "Babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!" Son iki kelime çelenk gibi, yular gibi: "Kendimi öldürürüm!.. öldürürüm!" dans edilecek bir varyanta dönüştü: "Babam... beni öldürür!"

Baba ve ölüm. Ölüme mahkûm eden baba. Agamemnon[1] gibi. Oysa sen İphigenia değilsin, ne de kaderine razı olmuş bir kurban... Rüzgâr çıksın da savaş seferine çıkılsın diye bekleyen bir kraliyet filosu yok.

Baba bana gururun ta kendisi gibi gelirdi; her türlü engele karşı dikilen bir siluet... Yoksa sen bu babayı silik çizgili o adamın karşısında kendinin de baba olmaya başladığını hissetmek için mi bir bayrak gibi salladın? Belki de senin için en dayanılmaz, en katlanılmaz olan şey, senin kim olduğundan habersiz sana emretmeye cüret eden bu genç adamın senin yıkılmaz gururunun –gene de alçakgönüllü olmasını bilen, bunu da ancak gerçek alçakgönüllülerin karşısında yapan bir gurur– ne kadar sınırsız olduğunu aklına bile getirmemiş olmasıydı...

İçindeki bu fır dönüş, bu nasıl bir kafa karışıklığı! Bu yalpalanma: geçmiş (yatılı okuldaki son yıl) ve şu anki zaman ("Eski Fransa"da dedikleri gibi o "emre amade şövalye" senin "muhafızın" oldu). Sen sonraki ay ve yıllarda tanımadığın bu şehirde yürüme ihtiyacını o genç adam sayesinde gidereceksin ve –denize karşı seni öpmesine izin vermene rağmen– o senin kâh "refakatçili" bir genç kız olarak kâh kendini bir anda hem erkek hem dişi hissetmenin sarhoşluğuyla dışarıda her yere gitmene izin verecek.

Sen kendine bu "nişanlının" sınırsız bir dış âlemin görünmez kapılarını açacağını ve onun her halükârda bu rolden gurur duyacağını söylüyordun. Karşılık olarak da öpücüklerini kabul edecek ama heyecanlanmayacaktın; senden ona duygusal bir bağış. Bazen onun sonuçta hâkim olmasını bilmesi gereken arzuların

1 Troya savaşına katılan Yunanlı kahraman. *İlyada*'da Troya yenilgisinden sonra yurduna dönmeye çalışırken karısı Klytaimnestra'nın âşığı tarafından öldürüldüğü anlatılır. (ç.n.)

pençesinde rahatsız olduğunu sezsen bile umursamıyorsun.

Oysa şimdi bu işte bir yanlışlık olduğundan başka ne keşfediyorsun?

O trajik ya da melodramatik cümle, içindeki çılgınca tik takları harekete geçiriyor: "Babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!"

Artık bir durman, kendine soğukkanlılıkla bir sorman lazımdı: "Baban neyi öğrenirse? Öpücüklerle birlikte az da olsa bir arzu başlangıcının gölgesinin gölgesini mi?"

Her şey hızlandı. Genç adamın yüzü kızardı. Seni, uzaklaşıp çoktan hayaletlere teslim olmuş olarak dikildiğini görmenin gazabı mı bu? Burada –biraz o eski operetteki gibi– bir katalizör rolü oynamışa benzeyen kız (sahte dost) için uçup gidici bir düşüncen olmuştu. Ailedeki batıl inançlı kadınlar, dört duvar arasına kapatılıp da ani korkularına daha çok kapananlar, o kızın, evet, gerçek ya da sahte suç ortağının sana nazar değdirdiğini söylerlerdi! Bu çok beylik deyim beni hiç etkilemedi ama ikimizi saran kızılımsı aydınlığı yeniden görüyorum; o pırıltı, görüntü, karmakarışık duygu ve heyecan bolluğunu kolaylıkla yeniden canlandırabiliyorum.

Uzun bir hayatta ancak iki ya da üç defa patlayıp dışımıza vuran bir iç volkanın sarsıntılarıyla püsküren bu yoğun, çamurlu bellek nereden geliyor? Şehvet olmayan o heyecanlı huzursuzluk. Yeterince olgunlaşmış bir mutluluk olmayan o baş dönmesi. Ve nihayet ancak kör bir hamleyle, dışarının aniden silinen kalabalıklardan boşalan sonsuz uzamında ileri doğru bir kaçışla kurtulabildiğiniz o yalpalama...

Bunun üzerine dışarı çıktım:

"Daha uzaklara gitmek, daha hızlı koşmak, atılmak, kendimi çılgınca tam ufkun boğulduğu yere atmak! Ancak denizin beni beklediği yerde durmak... beklediği yerde!"

Tekrar güneşe çıkınca, ayaklarımın hemen dibindeki merdiven basamaklarını fark ediyorum. Ve gözlerimi kaldırınca da denizi; ne kadar uzak, ne kadar yakın.

Bir saniye dimdik duruyorum, koşmaya devam etmeye kararlıyım – hangi hedefe doğru? Adamın sesi beni çağırdı. Çok geç! İp koptu.

Merdiven ayaklarımın altında; inmek! Koşmak, uzaklara gitmek, artık durmaktan başka çarem olamayacak yerlere. Beni bekleyen denize kadar koşmak.

Arkada hiç ses yok. Sonsuza kadar aşağı inmek. Hafif, öyleyim; takıntılı, o hale geliyorum. Havalanmak, aşağı inmek, daha aşağı, bulvarın gürültüsüne rağmen en aşağıya kadar inmek. Baştaki o uğursuz cümleye, o cümlenin temposuna ("Eğer babam...") gelince, uzayan koşunun rüzgârı sayesinde sonunda dağılan kelimeleri beni sürgüne gönderiyor...

Çok geçmeden sonsuz uzam, gök ve deniz birbirine karışıyor...

Ta aşağıda gürültülü şehir, uğultusu ayaklarıma, aşağıdaki yeşil hatta ne kadar yakın, oradaki...

Gök ve ayakucu birbirine karışmış.

Uzamda bir nokta olmak!

Koşmak!

Sanki şu an hâlâ koşar gibiyim...

Genç kız taş merdivenlerden inerek Sadi-Carnot bulvarına geldi. Çantası ve eşyaları yerde başıboş duruyor. Genç adam merdivenlerin başında iki defa... belki de üç defa sesleniyor. Koşmak... nereye doğru?

Genç kız apartman girişinin dışında ayaklarının altındaki bulvarın uğultulu gürültüsünü, ufukta sonsuz kollarını kaçak kıza doğru uzatan denizi duydu mu?

"Koşmak... denize kadar!"

Basamakları üç atlayışta iniyor: eli kâh tırabzanda kâh...

Amaçsız ve kontrolden çıkmış bir zırdeli değil de, yoldan geçen sıradan biriymişim gibi başımı sağa çevirdim.

Bir anda gözüm son hızla gelen tramvayı fark ediyor. Araç hızını almış, hoplaya zıplaya geliyor; mutluluk dolu canavar! Nihayet hedefim; orada, denizin çok uzak olduğu yerde uyuyup yok olmak.

Son bir hamleyle inilecek birkaç basamak daha.

Tramvay çok yakınımda, üzerime doğru ilerliyor. Bir saniye içinde planım değişti. Raylar. Rayların üstüne yatacağım! Her şey çok daha çabuk olup bitecek.

Kararlı, neşeli, bütün umutsuzluklarım dağılmış olarak aşağıya indim, geniş caddenin karşı tarafına geçecek miyim? Hayır, çaprazlamasına rayların üstüne yatacağım!

Son saniyede genç kız vücudumun... üçe bölündüğünü hayal ettim!

Çığlıklar. Gürültü patırtı. Kalabalığın kulak tırmalayıcı sesleriyle karışık bir hengâme. Tramvayın altından çıkarılıp sırtüstü yatırılan genç kız birkaç dakika sonra yavaş yavaş baygınlığından uyanıyor, bir erkek sesi – vatmanın sesi (herhalde allak bullak olmuştur) delirmişçesine dehşet içinde, gözleri kapalı, bedenin üzerinde ağlayıp sızlıyor:

"O kendini attı... O attı kendini! Baksanıza: elim hâlâ titriyor!"

Çok uzun zaman sonra bile bu adamı hatırlayacağımı biliyorum; onun o neredeyse umutsuz sesini en yoğun kalabalığın arasında olsa bile tanırdım.

Bugün bile bazen gecenin bir yarısı uyanır, kendime sadece şunu sorarım:

"Gelecek sefer, kaçınılmaz bir baş dönmesinin rüzgârında o vatman gene orada olacak mı?"

11

O SABAH

O sabahtan itibaren ailemin yanında sustum. Tıp fakültesinde okuyan ve hastaneye çağrılan kuzenim belli belirsiz anladıysa bile, bunun bir "kaza" olduğundan şüphe de etmedi. Bana hiçbir soru sormadı.

"Nişanlının" karşısında da sustum. Sonraki dört beş gün boyunca tuhaf bir yüz yüzelik durumu ikimizi meşgul etti. Ben üçüncü kattaki dairemizin balkonunda bir şezlonga uzanmış, okuyor ya da hayal kuruyor gibiyim; o dışarıda karşıdaki bir araba giriş kapısının yanında saatlerce duvara yaslanarak dikilmiş, herhalde bu şekilde –yirmi metre mesafeden– o eski baş başa kalışlarımızı, olur olmaz her konuda incir çekirdeğini doldurmayan bir sebeple çıkan bir tartışma yüzünden karşılıklı inatlaşıp çocukça bir sessizliğe gömüldüğümüz o sessiz çatışmalarımıza geri döndüğümüzü hayal ediyor.

Bu mesafeli yüz yüzelik durumundan birkaç gün sonra kendimi kurtardım, anneme erkek lisesindeki yüksek edebiyat derslerine devam edeceğimi söyledim. Üniversite hayatı beni hemen içine alırken, yeni ve kalıcı bir sessizlik de içimi kapladı. En tuhafı da o sabah konusunda, sonuçta dramın ilk belirtilerini başlatan insanın karşısında bile kesinlikle suskun kalmamdı.

Bir an için benim küçük gönül maceramda olası bir rakibe olarak ortaya çıkan Münire'ye gelince, onu bir daha hiç görmedim. Birahane çıkışı bizden ayrıldıktan sonra ne tartışmamızdan, ne de o sabahı kapatan sözde kazadan haberi oldu.

Birbirimizle yirmi yıl kadar sonra Paris'te bir iş konusuyla ilgili olarak görüştük galiba. O zaman dahi en azından kolej yıllarını

olsun anmak hiç aklıma gelmedi. O sabah gerçekleşen dramın doruk noktasında onun sessiz bir rolü bile yoktu; aynı şekilde, daha sonra çok uzun bir zaman hayatımı paylaşacak olan "nişanlıyla" da o sabahı hatırlatacak tek kelime etmedim. Belki de oraya kelimeler kondurmanın bizi yeniden iflah olmaz bir yanlış anlamalar dizisine sürükleyeceğine inandım. Belki de o sabah içimde yaşadığım şeyin tek taraflı bir delilik eylemi olmasından şüphe duyuyordum.

Bugün beni şaşırtan, üzen ve aklımı karıştıran şey, o ekim sabahından sonra, birkaç gün süren bir hayli romantik yüz yüzeliğimizden sonra bile, kendimi kaptırdığım, beni harekete geçiren, benim için felaketle son bulabilecek o hezeyan hali konusunda kesinlikle suskun kalmam; bugün bunu görebiliyorum çünkü o konuya herhangi bir şahıs üzerinden ima yoluyla değil de, doğrudan dönüyorum. Olaydan sonra bu delice eylem konusunda asla tek kelime etmemiştim.

Artık çok uzun zaman sonra kendimi bu sessizlik konusunda düşünmeye zorluyorum; sanki bir zorunluluk beni sessiz bir yüzü –benim yüzüm– dikkatle incelemeye mecbur ediyormuş gibi o boşluğu doldurmaya, onun içine girmeye.

İşte nihayet o bakışsız ve sözsüz yüz, yeni doğmuş bir bebeğin ya da iç çekip gözyaşı dökmeyen katılıp kalmış bir çocuğun yüzünde beliren soru işaretine benzer bir ifadeyle donmuş. Uzun zaman içime kapandım.

Ağlanacak çok şey vardı... kendine acıyacak, olan olduktan sonra, yani boş yere, kendi kendinden korkacak kadar umutsuzca hıçkıracak. Vatmanın sesi –yüzünü hiç görmedim– acaba bu yüzden mi on yıllar sonra bile bana bu kadar yakın kaldı? O yabancının hâlâ titreyen, tam olarak korkmuş değil, daha çok... dönüp duran sesi:

"Bakın, elim ayağım hâlâ titriyor! Kendi kabahati! (ses haykırıyor, yankısı uzayarak ta içime nakşoluyor.) Kendini raylara attı."

Eliyle beni kurtaran vatman belleğimde hâlâ şaşkın. Acaba ileride kadınlık hayatımda birkaç başka ses, ya arzusunu dile getiren

ya da... bir sevgilinin sesi de belleğimde bu kadar canlı kalacak mı? Bakışını asla fark etmediğim o vatmanın kapıldığı şaşkınlıkla karışık korku, sanki etrafını saran kolektif ve yaygın bağırış çağırış da yerden kaldırılan, alıp götürülen vücudumun bir parçasıymış gibi sesini kalınlaştırıyordu.

Daha sonra gözlerimi göğe, barışın sürdüğü son sonbaharda Cezayir'in göğüne açamadım.

O zamandan beridir, kadın kahramanlarımdan birinin ya da öbürünün, bazen en umulmayanın, yazan ve onu çizen elimin altından kaçar gibi göründüğü bir gerçek. Kendi icadım bu gölge zaman zaman gülümseyerek bana –ben yazara– kafa tutuyor. Ve o an başıma bir ağrı giriyor. O kadın kahraman kaçıp kurtulmadan önce (bunu ondan tam bir saniye önce seziyorum) bana gülümsüyor ya da tatlı tatlı dalga geçiyor: "Görüyorsun işte, kaçıyorum, havalanıyorum, kopuyorum."

Sonunda savuşturmanın bir yolunu buldum.

İkinci evliliğim sırasında bir gün Kuran'dan rastgele bir sayfa açtım, çünkü tam bir çaresizlik içindeydim, bir karara varmadan önce içimden bana hitap eden bir "harf", bir ayet, bir söz, sonuçta bir işaret arıyordum. Ben sessizce yardım dilenirken Yıldız (Necm) suresindeki ayet "Kimse başkasının yükünü taşıyamaz" diyordu. Bu sözü Peygamber'e Cebrail yazdırmış. Ayet güzeldi, ayet ağırdı. O sırada banliyöde bir otobüsteydim; bu "harf" yüzünden sarsılmış, daha doğrusu paniğe kapılmış bir halde eve dönünce bu defa telaşla Arapça bir Kuran bulmaya çalıştım! Ayeti kendi dilinde yüksek sesle tekrar okumak, onu bütün güzelliğiyle, sesiyle tartmak için.

Evet, o gün –ama o 1953 Ekim sabahından çok uzun zaman sonra– ayetteki yoğunluk, şiirsellik, biraz da benim çocuk imanım bana aradığım desteği sağladı. Karanlıktan çıkmak için ona bir ışık gibi sarıldım.

Aynı suredeki başka bir ayette şöyle diyor: "Yıldız kayarken..." Bazen onu tekrar okurum. Bana, artık durulup dinginleşmiş bana, ilk baştaki çaresizliğimi hatırlatır. O zamandan beri, kurgularımda baskı gören her kadın kahraman kuşkusuz benim de gençlik mazimde yaptığım gibi sonunda körcesine, inatla bir çıkış yolu arar. Buradan nasıl çıkmalı? Nasıl bir atılım yapmalı? Enerji ve hafifliğe ve –hıçkırıklarla da olsa– yaşama sarhoşluğuna nasıl kavuşmalı?

"Kimse başkasının yükünü taşıyamaz!" diye cevap veriyor sure.

Bunca dönüp dolaşmanın sebebi ne? Bir ilk ve çok uzun, sözüm ona aşk hikâyesinin derinlerine yeniden dalmak benim için tuhaf bir deneyim, aslında bu ne bir aşk ne de tam olarak bir bağımlılık hikâyesi; daha çok benim tarafımdan gönüllü bir kendini bırakışın, kendini verişin hikâyesi; bilincim pusmuş beklemede ve karşımdaki erkek kibir ve kendini beğenmişliğinin, gösterişli bir başarının peşinde koşmanın bütün yaldızlarına bulanırken, düşüşü de, daha doğrusu çözülüşü de yavaş yavaş tamama eriyordu, cesaretimi kırmayan, tersine beni dayanışmaya, çifti dışardan desteklemeye, hatta çatlaklarını, deliklerini onarmaya çalışmaya iten bir kader... Bütün bunlar birkaç yıl sonra tükenip gidecek yalancı bir gençlik aşkının hikâyesi için miydi?

Peki siz –sözünü sakınmayan bir yabancının yapacağı gibi kendimle konuşuyorum–, hayatınıza babanızın müdahalesiyle başlayan siz, babanın ve sözde sevilen ya da gerçekten sevilen kızın müdahalesiyle başlayan ve ansızın "Baba evinde bana yer yok," diyerek bunu neredeyse dünyaya ilan eden siz ne durumdasınız?

Sahipsiz mi kaldınız? Sahiden, sizi ne dürttü de bunu yazdınız? Bunu böyle herkese duyurucasına haykırmak istemenin sebebi ne?

En iyisi biz o 1953 Ekim sabahı ambulansla hastaneye taşınan kişiye dönelim. Ambulansta herhalde "nişanlının" –genç kızın ailesi henüz kendisini tanımıyor– kendisi de hâlâ şokta. Ama umurumda bile değil, ben hâlâ ölme dürtüsünün boşalmasının, havalanmanın dayanılmaz hafifliğinin etkisi altındayım; görebildiğim tek ve son panorama olan Cezayir körfezinin sonsuzluğunun dört bir köşesine dağılıp erimenin sarhoşluğu içindeyim.

Buna karşılık, bir an için kendini benim rakibem sanarak sefil bir üçlü oluşturma numaralarına yatan sahte dost yokmuş gibi geliyor; kuşkusuz gözlerinin önünde patlayan şeyi, aslında eline çabuk vatmanın mucizevi bir şekilde kurtardığı, paramparça olmuş, kan ve kemikleri etrafa dağılmış vaziyetteki vücudumu görür gibi olup sersemleyen o tutuk genç adam da yok.

İlerde gözlerimin önünde harika bir annenin ve hepsi de şöyle ya da böyle ona, onun yakışıklılığına, oturaklılığına sevdalı beş kız kardeşin tapacağı bu genç adamın zihninde ve yüreğinde benim dışımda bir kasırga gibi cereyan etmiş olması gereken şeyleri şimdi her şeyden sonra yeniden birleştiriyorum...

Peki ya ben tam olarak neye tutkundum, çünkü o zamanlar kendimi "tutkun" sanıyordum, artık buna inanmıyorum, benim tek tutkunluğum, onun İslamiyet öncesi dönemdeki yarışmaların galibi şair-kahramanların mısralarını aktaran –sesli harflerle yazılmış Arapçada– mektuplarına! İslamiyet öncesi Bedevi toplumunun en güzel aşk manzumeleri, doğaçlamadan şiirler yaratarak birbirleriyle atışıp çekişen, belki biraz eşkıyalık da yapan –ilerde biz onlara "gelin kaçıranlar" diyebileceğiz– gezgin ozanların eserleri...

Cezayirli üniversite öğrencisi, o unutulmaz gölgelerin dilini, Homeros zamanından kalma o Arapçayı ezberlemem için bana sayfa sayfa kopya ederdi. Çevirisini her zaman mısra mısra vermese de, ben kütüphanede kendi kendime bulmaya çalışırdım; çeviriyi kopya eder, onun bana gönderdiği Arapça metni, sanki yazarı o imiş gibi öğrenirdim. Metni okur, onu bu mektupları gerçek "aşk mektuplarına", sonuçta şimdiki zamanda yaşanan ikili bir ilişkinin mektuplarına dönüştüren bir gerilim ve tutkuyla ezberlerdim.

Kolejdeki son yılımda felsefe bakaloryama hazırlanırken işte buna âşık oldum ben. Sanki derslerin başından beri içimde gizli bir bölünme taşıyormuş da okulun son aylarında kendimi iki ayrı memeden besleniyormuş gibi hissetmiştim, artık güzellikte ve kaynaklara dönüşte bir birlik arzuluyor, ikisini birleştirebilecek tek bir iz üstünde el yordamıyla ilerliyordum. Bütün o eski arzuları safiyane ve çocukça bir şekilde bu sözde aşk mektuplarına bağlıyordum!

İşte sırrım buydu. Yağlı urganım da. O andan itibaren beni bir baş dönmesidir aldı. O halde o yabancıyı, o eğreti yazıcıyı İmruü'ül-Kays'ın gölgesinde mi sevmiştim ben? Kadim Arap diliyle taçlandığını gördüğüm ona en azından bir defa o mısraları okumamış mıydım? Yüzüne yaklaşırken ve ilk öpücüklerinin uçurumuna kadar, o büyülü çekiciliği hissettiğime inanmamış mıydım?.. Bütün gücümle aynı güzellik ihtiyacı içinde harmanladığım o iki evrende eriyen yoğun birkaç dakika yaşadığıma!

Böylece sonunda o zamanlar neye âşık olduğumu hissettiğimi anlayacağım –ama çok geç–, kaybolmuş bir dile ama ona hâkim genç adamın yüzünde yeniden canlanan o kadim dile âşıktım ben. O bu dili sadece retorik olarak öğrenirken, ben onu geçmiş zamanlardaki savaşların canlanan şiiri olarak algılıyordum. Kesinlikle "şövalyelerin", "şövalye aşkı" şairlerinin değil, eşkıya şairlerin okuyup Arabistan çöllerinde kalabalık ve toz toprak arasında Kâbe'ye "astıkları şiirler"!

İşte böyle bağlandım ben; yatılı okuldaki tutsak hayatımda altı ay, sekiz ay boyunca o mirasın esiri olmak istedim. Öyle ki günün birinde ağaç ve yağmur altında ona ilk öpücüğümü sundum ve peri masallarındaki gibi çocukça "büyülendiğimi" sandım.

Yarı Tatar yarı Berberi yakışıklılığına sahip bir genç adamın yüzünde kayıp –gene de ben onun müziğini ve soluk alışlarını duyuyordum– bir söz dolaşıyordu. Örümcek ağı misali örülen rüya altı ya da on ay sonra çöktü. Vücudum –ruhum ve hayallerimin kaçmaya çalıştığı– o sabah engin Cezayir körfezinin karşısında şimşek gibi bir an kendini ileri ve çok uzaklara atılmış buldu. Daha sonra bir acı? O bile yok. Yıkılan bir rüya – işe o kadar.

Bütün bir yıl bende takıntı haline gelen o cümle adeta şeytani temposuna birden yeniden başladı; daha önce gittiğim her gizli buluşmada kendi kendime tekrarlardım: "Eğer babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!" Tek bir itici güç gibi iş gören bu takıntılı cümlenin çeşitli versiyonları da vardı: "Eğer babamın ahbaplarından biri beni Cezayir şehrinin sokaklarında yanımda bu genç le görüp tanıyacak ve babama söyleyecek olursa, babam da beni kendi mahkemesine çağıracak olursa, ifade vermeyeceğim!.." Vücudumun hâlâ bakir olduğunu (yüzyıllardır toplumumuzun saplantısı), sadece öpülmeyi kabul ettiğimi (beni hiç heyecanlandırmayıp sarsmayan ama kurallara karşı gelme ve risk düşünüldüğünde, evet, tutkulu öpücükler!) ona nasıl söylerim? Namus denen şey tarafından yasaklanan o bölgede ayağımın ucuyla bile olsa babamın karşısında ilerlemeye nasıl cesaret ederim? İçine düştüğüm ikilem her defasında bir kararla kapanıyor: "Eğer babam beni mahkemesine çağıracak olursa... kendimi öldürürüm!"

O ekim sabahı boğulmak isteğiyle kendimi uzak ufuklara atmadan birkaç saniye önce o nakaratın tekrar aklıma takılıp takılmadığını hatırlamıyorum bile.

Beni ilk iten şey o mu olmuştu? Basamakları hızla inmeye başladığımı hatırlıyorum, bir an başımı çeviriyor ve delice koşturmamın arasında sağ tarafımda frenlerini koyvermiş son sürat gelen tramvayı fark ediyorum. Gidip ufka karşı, denizin, gemilerin, dok işçilerinin, kalabalığın üzerinde patlama konusundaki ilk kararım (elbette nakaratın eşliğinde: "Eğer babam... kendimi öldürürüm! Eğer babam... kendimi öldürürüm!"), planın (kendimi ileri atmak, atılmak, güneşin altında, limanın ve hiç değişmeyen ve beni yutacak olan denizin üstünde patlamak) bir saniyede altüst olmasıyla – evet, bir saniye içinde şu hale geldi: "Boylu boyunca raylara yatayım. Tramvay hızla geliyor, ölümüm daha kesin olur!"

Hızla geliyor... hızla geliyor... "Eğer babam bilse... kendimi öldürürüm... öldürürüm!" Evet, raylara enlemesine yatıp uyumak istedim; yere yapışmış kan revan içinde bir kütle halinde değil, toz

haline gelip dağılmak, deniz ilk tanığım ama beni kucaklıyor, deniz gökle karışmış, engin körfez kefenim, ey zafer ve mutlu ölüm!

Gürültüler, çığlık ve bağırışlar...

Düşme esnasında ve yarı baygın halimde vatmanın haykırdığı şu sözler:

"Elim hâlâ titriyor!"

Son bir hatıra daha, ambulans yetişip de beni yerden kaldırırlarken ve ses tekrarlanırken, o görünmeyenin eli beni kaldırıyor, kürekkemiklerimin arasından sırtıma kuvvetle bastırıyor... Gene itiş kakış, sonra her türlü yorgunluktan arınmış, derin, huzurlu bir sessizlik.

Beni götüren ambulansta şeyin sesi... kimin sahi? Hâlâ o "nişanlı" mı, adam kaçıran, gelin kaldıran, tetikçi, babanın yerini alan ve şimdi de hezeyan halinde ama bağırmayan, hıçkırıklarla kesilen bir sesle "İslamda intihar günahtır!" diyerek ders veren adam mı?

İntihar elbette yasak ama peki ya havalanmak, peki ya sonsuz denize kadar koşmak, peki ya "eğer babam öğrenirse, kendimi öldürürüm", küçük gönül maceram boyunca her seferinde içimde yankılanan sondaki o iki kelime?

Yol boyunca o erkek sesi gürlüyor. Bir imamın sesine benziyor. Ama bu ses bana refakat edenin sesi – bir ahlak dersi vermekte: "Çocuklar için, dua eden, secde eden, rükû eden müminler için..."

Hastaneye gelince gözlerimi kapalı tutuyorum. Gene de evin telefon numarasını veriyorum. O, aniden sessizleşen genç adam yanımdan ayrılacak. Gözlerim hâlâ kapalı, hastanede yatılı tıp öğrencisi olan bir kuzenim olduğunu ekliyorum. O gelecek... Kuzen ya anlamıyor ya da fazlasıyla anlıyor: "Bir kaza!" Çok sıradan bir kaza! Onun hemşireyle konuştuğunu duyuyorum: Topuğum rayların oluğuna takılmış olmalıymış, karşıdan karşıya geçmek isterken ihtiyatsız davranıp son sürat gelen tramvayın önüne atlamış olmalıymışım...

Kuzen beni taksiyle ailemin Cezayir şehrinin merkezindeki dairesine götürüyor. Annem gözyaşları içinde. Ben sessizim.

Sonraki üç dört günü üçüncü kattaki balkonda uzanarak geçirdim. Üç dört gün boyunca genç adam –"nişanlı" sıfatına yeniden kavuştu– karşı sokaktaki yerine yerleşiyor. Saatlerce orada dikiliyor.

Avcı orada. Avını bekliyor.

Ama av ilgisiz. Tutkusu onu "en uç noktaya kadar" sürükledi. İçi boşalmış bir tutku. Hem zaten genç kız bir daha asla "Eğer babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!" demeyecek. "Duygusal" hayatını günü gününe yaşayacak. Acaba yaşamak, öyle yaşanınca mı yaşamak olacak? Yoksa hayal kurarak ve sisler arasında birtakım uçurumların kıyısında ilerleyip hayal kurmaya devam ettiğini bilerek mi?

Her halükârda çift 1953 Ekimi'nden... 1974 Eylülü'ne kadar beraber kalacak! Yirmi bir yıl... Saydım, tekrar sayıyorum, gözlerimi bu kez dört açarak yeniden okuyorum. Evet, on beş yılı evlilikle geçen yirmi bir yıl!

O sabah deniz kıyısındaki bulvarın üstündeki basamakların tepesinden koşarak inen, sonra kendini atan, sonra son hızla gelen tramvayın önünde rayların üstüne uzanan kızın saniyelerini, dakikalarını en ince ayrıntılarıyla toparlayan, yazan ben, evet, bugün açık (ne ile ne arasında açık? Babanın aşkıyla, yaklaşan "gelin kaçıran"ın aşkı arasındaki açık mı?) bir deliğin o saniyelerini ve dakikalarını Fransız dilinin kelimeleriyle yeniden canlandıran ben, bugün bu açıklığın, o sahte dramın, dans edip sonra çekip giden bir ölüm tehlikesinin karşısında ben ölüm dansçısı, yerdeki ben, vücudu yerden kaldırılıp ambulansa taşınan ben, bugün soğukkanlılıkla, duygusallaşmadan söylüyorum; o vatman, koluna o kadar hâkim olmasaydı benim için çok daha iyi olurdu, vicdan azabı duymadan beni ezmeli, bu gövdeyi yere yapıştırmalı ya da

onu toz haline gelip havalansın diye bırakmalıydı – ben azgın deli, kaçık, eriyip dağılmak için kendimi o muhteşem ve şanlı Cezayir körfezine atarken bunu ne kadar çok istemiştim...

Evet, işte böylesi önceden tasarlanmış bir son olurdu! Önce çığlık çığlığa sonra ilgisizleşiveren kalabalığın üzerinde kaybolan ben. Yeniyetmeliğimin son yılına – filozof ve şairleri okuma sarhoşluğuma, sadece derslerimle ilgilenen, beni kavrayan coşkuyu hiçbir şekilde aklına getirmeyen babama ettiğim sadakat yeminine uygun mantıklı bir son.

Kuşkusuz bütün sonlar gibi erken, olağan bir son. Ama ansızın bana –ben, bugün bu hayat yolunun anlatıcısıyım– kendini dayatan şey ne yazık ki sonraki yirmi bir yıl. Yazma hummamdan dolayı değil ama kaybedilen ve sonra hatırlanarak yeniden canlandırılan bir güzellik arzusunun uzun bir seraptan başka bir şey olmaması yüzünden. Ben bir aşkın gücünü, bütünlüğünü yaşama yanılsamasında ısrar ettim, oysa bu aşkın diline sahip değildim... Şövalye sahte bir şövalyeymiş, Madam! Romans kâğıt hamurundanmış Matmazel! İşte haklı nedenlerle haksız davalar böylece elbirliğiyle bütün bir binayı çatlatırlar.

O sabah tramvayın altından çekilip çıkarılan genç bakire bedenimin üstüne aslında düşüşümün iki failini çağırmak lazımdı: bağnaz cehaletinin ve cemaatinin önyargılarının kurbanı olan baba ve özellikle o sözde "nişanlı"; etrafını saran, ona tapıp onu yok eden melek kadınların ya da orospuların, cadıların, haset dolu kadınların gölgeleriyle boğuşan sahte şövalye.

Dönüm noktası olan o âna dönmemin ne yararı var? Artık kendimi hem yargıç hem suçlu konumuna düşürmek için yazmanın? Peki ya sonrası, o genç kızı bir genç kadın, sonra da olgun –ya da görünüşte olgun– bir kadın, olsa olsa hayallerle, dumanlarla, yanılsamalarla yoğrulmuş bir varlık haline getirecek sonraki o durgun yirmi bir yıl? Dondurulmuş yirmi bir yıl, Madam!

O 1953 Ekim günü bir ülkenin, adına Cezayir denen bütün toprakların patlamasından on iki ay önceydi.

SON SÖZLER

1

SESSİZLİK YA DA MEZAR-YILLAR

Bu hikâye sönmüş bir aşkın romanı mıdır? Yoksa Akdeniz'in güneyinde herhangi bir yerden bir genç kızın, yani "düzgün" –sadece özgürleşmemiş– bir kızın hafif çalkantılı romansı mı?

Daha geniş bir otobiyografiye bir açılış, bir giriş mi?

Bu "ilk hatıralar" ancak bir canına kıymaya kalkma eyleminin anlamını kendi kendime –ben burada hem hikâye kişisi hem de yazarım– açıklamak için duyduğum ani bir ihtiyaçla –her ne kadar geç de olsa– üzerime geldi. Bu sözde "aşk" hikâyesinin arkası çok uzun süre – ne kadar da uzun süre tökezleyerek devam edecek.

Ancak anlamaya başlıyorum ki en vahimi benim sessizliğim olmuş – kendime rağmen ve kendi içimde hazırlanmakta olan o dürtü konusundaki sessizliğim. Yani, en başından beri söz konusu olan daha çok babaymış – büyük kızının Cezayir savaşından önceki sonbaharda ölümden kıl payı kurtulduğunu bilmeden ölecek olan baba. Kızı ölmemiş ama uzun süre saklı kalıp zamanını bekleyen o ölümcül hamle akla sığmayan bir dürtünün kıvılcımıyla nasıl fışkırabilmiş?

Dizginlerimden boşanmış, kendimi birden salıverilen cins bir kısrak gibi dörtnala koşan belleğimin karşı durulmaz patlamasının sarsıntısıyla sürüklenmeye bırakırken çok uzun zaman sonra da olsa bu epizodu anbean yeniden yaşayınca bir sonuç kendini dayatıyor: "Baba evinde bana yer yok!"

Bu "baba evi" önce bir ana direk etrafında inşa edildi: Genç kocanın karısına olan sevgisi (hiç eksilmeyen, edepli bir aşk) –

cinsiyetler arasında yüzyıllardır sürüp giden taşlaşmadan henüz çıkmış bu toplumda bir mini reform.

Bu hikâyede anne sürekli ve artık hiç durmayacak bir değişime hazır, orada duruyor; kendi gücü, zekâsı ama aynı zamanda kocasının aşkının verdiği gizli güven duygusu sayesinde ilerleme halinde bir kadın. Koca katı biri, yoksul doğmuş bir erkek evlat, koruyucu koca rolünü üstlenmiş, kendi annesiyle kız kardeşlerinin de dayanağı olmuş bir adam.

Ya babalık rolü? O bu rolde ortaya çıkıyor. Fikirlerine ve Fransız devrimine olan inancına rağmen, eğitimin kendisi için de kendi ailesi için de yararları olduğundan emin olmasına, bu konumuna rağmen, "baba" sıfatıyla –özellikle büyük kızına karşı– elinde olmadan ya da bilmeden yeniden "haremin bekçisi" oluveriyor.

Koca olarak aşama aşama, hatta döneme göre hızlı bir değişimden geçecek. Baba olarak, ilkin kızı onun önüne geçecek, tabii "babayla el ele"

Ama ergenlik gelip çatınca? Kız özgürlük alanlarını, değişimi, ufkunu genişletmeyi aramaya devam edecek. Ama bunu ancak babanın gözünden uzakta yapabilir. Babasının vereceği hükümden mi korkuyor? Hayır, hiç değil! Daha çok babasının onun namusu, bekâreti hakkında kapılabileceği şüphelerden...

Geçici çözümü, "aşkı" sandığı ve ancak gelgeç bir sevda olan (aldığı riski gözünde büyütüp taçlandırmasaydı) şeyi saklamakta bulacak. O riski alırken bile şu trajik nakaratı tekrarlayıp duracak: "Eğer babam öğrenirse, kendimi öldürürüm!" Kendini ancak öpücüklere ve birkaç okşamaya izin verdiği için –oysa o bakire, vücudu da kalbi de bakire onun– suçlarken, böylesine bir korku, kabahatini bu kadar abartmak.

"Kendimi öldüreceğim": içinden bu andı o kadar çok, o kadar çok tekrarladı ki, ilişkinin ilk tökezlemesinde (kıskanç arkadaş ortadan kaybolan bir figüran), genç adama meydan okumak için işi koşmaya, denize kadar koşmaya kadar götürdü.

Ondaki bu hezeyan nasıl bir geçmişten fışkırdı?

Aynı kişi elli yıla yakın bir zaman sonra bunları yazarken, o ekim sabahındaki darbede çift anlamlı mini bir dram yaşandığını ancak şimdi anlıyor. O dakikalarda, bir hayli kendini beğenmiş, tetikçi rolünün üstüne bir de dehşet içindeki tanık rolüne giren genç adamın arkasında babamın bir anda Cezayir körfezini kaplayan devasa gölgesi var. Aslında cenaze arabasının sürücüsü olduğunu bilmeden ölecek olan o baba. Kendisi de körleşmiş ama aman vermez yaman bir sürücü.

Artık yazan kadın, bu olayın arkasından gelen sözde gerçek aşk hikâyesinin yirmi bir yıllık hareketsizliğine hayıflandığını iddia ediyor. Belki de hesapta yanılıyor. Belki daha sonraki yılları da eklemesi, on yıllarla sayması gerekirdi.

Belki de kendisiyle ilgili sessizliğini –ipek sessizlik, yoo, daha çok üst üste birikmiş kurum ve yağmur ve de sis sessizliği– açıklamadığı için (o zaman bu hikâyeyi yazmazdı) kendini suçlaması gerekirdi...

Daha sonra korktuğu neydi, hangi ifşaattı? Yoksa onun iddia ettiği gibi sadece sahte bir edep duygusu muydu, allayıp pulladığı o korkaklık mıydı? Ani bir aydınlanma, fazla çiğ bir ışık, körleştirici beyaz bir ışık –"körlemesine atış" der gibi– karşısında korkup geri mi çekilmişti? Bu sorular soruluyor, çünkü her halükârda özeleştiri çok sonra, çok çok daha sonra geliyor; Ekim 1953'ten beri aradan yıllar okyanusu geçti.

Çift taraflı bir suçlu (kendi aklı ya da akılsızlığı tarafından suçlanan) konumundaki kadın, bugün yazan kadının şu yarım yüzyıl boyunca esas olarak, hepsi de yavaş yavaş ya da aniden özgürleşmeye çalışan kadınlar ve genç kızların hikâyesini yazmaktan hiç vazgeçmediğini ileri sürecektir elbette.

Ama kurgu yırtılıyor işte, deliniyor. Defalarca akıtılan mürekkebe rağmen, işte kan damlaları boncuk boncuk beliriyor. Artık

yazar çırılçıplak... Sadece baba öldüğü için mi? Sevilen ve yüceltilen baba? Kurtarıcı olsa da yargılayan ve kesinkes dar bir görüşle yargılayan baba mı?

Sorguya çekilen yazar kendini savunmaya kalkacaktır – bayağı kötü bir savunma yapacaktır:

"Ben o sonbahar sabahı on yedi yaşındayken kendimi Cezayir körfezinin panoramasının enginliğine attım. Zorbalığından korktuğum babamdan kaçıyordum; itiraf etmek zorunda kalmamak için –ama neyi, hangi cürmü?– kendimi mümkün olduğu kadar uzaklara attım."

Karışıklık hâlâ devam ediyor. Ben bu karışıklığı aydınlattığımı sanıyordum, şimdi yazılan bu yazıda daha kötü bir şey keşfediyorum. Artık beni dürtükleyen şey belleğim değil, yazı stilinin, arta kalanları yakalayan, bulanık kalmış şeyleri derinleştiren resmin ilerleyişi.

Bu yüzden, en vahimi, en hazini o mantık dışı hamle –arayış içindeki, yalnız kelimelerinde ve çığlıklarında değil, kaslarında, bacaklarında, ayaklarında bile kendini arayan gençliğin dizginlenemez gücü– değildi. Genç bir kadın olma yolunda, kurban ve yargıç, suçlu ve isyankâr, zayıf ama en azından doğaçlamada güçlü benim için affedilmez olan – evet, hatam kendi sessizliğimi *daha sonra* da korumam oldu.

Susa susa kendimi yuttum.

Sustum mu? Hatta "etrafıma set çektim"! Nişanlının – kocanın karşısında mı? Başkalarının karşısında mı ama hangi başkalarının? O kadar gençken ne yapabilirsin, kiminle konuşabilirsin, kimden seninle birlikte aramasını, olaydan sonra bile senin hakkında düşünmesini istersin?

Kendine karşı susmak: Bu en vahimiydi.

Kitaplar, kurgular, kuramlar, destanlar, lirik coşkular, bütün bu kaynaşma seni ne teşvik etmeye, ne uyanık olmana, ne de arınmana yaradı... tek yaptığı seni miskinleştirmek, seni hayal âleminin dumanları arasına kaçırtmak, seni eritip dağıtmak – hayır seni kendini fırlatıp atmaya, taşıtlara, fırtınaya, hıza meydan okumaya kışkırtmadı. Hayır, sadece seni uyutmaya yaradı...

Unut! Gerçek babayı, sahte nişanlıyı, tanıkları, babanın sevdiği anneyi, ötekileri unut ama kendini unutma! Kelimeler seni kaybetti, ölü diller seni gömdü, en korunanları ve saygı duyulanlarıyla bile mumyalar kapanın elinde kaldı. Sen için için kaynarken, dışarıda dimdik kasılıyordun, senin bütün romanların, manzumelerin, kâğıt üstünde kuruyan yalnızlık, sözlerin gelip geçici çarelerden, kendine itiraf etmediğin kaçışlardan, yorulmak bilmeyen, derin ve titiz bir arayışın getirdiği bir huzur olmadığı için senin pek de layık olmadığın bir huzurdan başka bir şey değilmiş.

Yazıyorsun (aniden beni sarsan, uyandıran o ruh ikizi): Bellek bir beşik değil, ne de şarkılar boğulacak bir yer. Sen de nice münzevi gibi çölde haykırsaydın çok daha iyi ederdin, üstelik atalarının topraklarında her dinden ne kadar da çok münzevi vardır...

Bir dakikalık bir zamanda kendini ileri attın, bu yüzden soluğun kesildi, çırpıntılar içindeydin, güya her şeyi unutmuş gibiydin ama bu sadece sahte ve gönüllü bir hafıza kaybıydı! Hem yazmakla hem de suskunlukla geçen bu yarım yüzyılın sebebi ne, bir zamanlar, çok eskiden, babasının küçük prensesi olan bana musallat olan, bana rağmen sonunda yırtılan, beni yırtan, beni firavun bandajlarıyla sarmalayan o görünmeyen şey ne?

Artık "babamın evi" yok. Orada yerim yok, özgürleştiği söylenen, bütün kızların oğullar tarafından haksız olarak babalarının mirasından edildiği bir ülkede sadece babam güçten düşüp öldüğü için değil.

O ekim gününden beri orada evim yok benim – aynı topraklarda başka bir patlama yaşanmasından bir yıl ve birkaç gün önce; sürgünlerin, cinayetlerin, kahramanca ya da barbarca ölümlerin, ayaklar altında çiğnenen ama hep yeniden doğan umutların birbirini izleyeceği bu topraklar bin parça halinde patlayacak...

Ben o 1953 şafağından beri, bir zamanların korsan yatağı şehirlerinden birinde ya da öbüründe mi, gerçekten o sonsuzlukta mı, eski harabelerin, hayattakilerin yaşadığı evlerden daha haşmetli, daha güneşli yükseldiği o kıyılardaki çocukluğumun köşesinde mi – babamın o küçük, karanlık evini bıkıp usanmadan orada mı arıyorum ben?

2

YABANİ GENÇ KIZ

O 1953 Ekim sabahı doğruldum. Ayakta durdum, üç dört dakika kadar; bir taraflarımdan tutuyorlardı, kimdi bilmiyorum. Deniz kenarındaki bu bulvardan gelip geçen tanımadığım insanlar... Galiba nişanlı da vardı ama ona bakmıyordum; sadece onun o şaşkın sesini duyuyordum. Ona bakmadığımdan eminim – ve daha sonraki yıllar boyunca da ona gerçek anlamda bakmayacağım; yanımda ya da karşımda bir silik gölge.

Yetişen ambulansa bindirilmeden önce ayaktayım, dikiliyorum. Etrafta tramvaydakilerin hep bir ağızdan gürültüsü, yolcular önce indi, sonra da yavaş yavaş dağılıyorlar.

Bunu da yazabilir, sahneyi tespit edebilirim: Beni her iki yanımdan tutmuşlar – ama kaskatıyım, gözlerim kuru. Hiçbir şey görmeyen ya da ne gören gözlerim... sahi ne? Hangi görünmeyeni, hangi uzaklar ötesini? İşte bunu söyleyemem.

Hemen ardından uzanmış bir halde ambulansla götürülüyorken, artık bir daha öyle havalanamayacağımı anlıyorum. Bir daha asla koşamayacağımı, gözümü karartıp, koşup kendimi ta uzaklardaki denize atamayacağımı! Hangi deniz bu ve neden koşuyorum, hangi kopma, yırtılma arzusuyla?

Etrafın gürültüsünde, iki yabancının arasında doğrulan benim içime çöken sessizlik ve boşlukta, içimi hâlâ ürperten o gerginlik, bir saniye önce bana değip geçen o kuş kanadı var. O an ve daha sonraları bile içimden "Neşe, diyorum, kristal kadar sert bir neşe, geçen felsefe ders yılı boyunca arayıp durduğum şey kara bir elmasmış!"

Ayaktayım, neredeyse yana devrilecek gibi duruyorum, sonra ambulansta uzanıyorum, huzurlu muyum ya da hayal kırıklığına

mı uğramışım, pek bilemiyorum (bilmediğim bir yerlerde, sonsuza kadar başka yerlerde olmak isterdim). Sonra kesin kararlıyım ya da güçlenmişim. Şöyle bir görüverdiğim hangi eşiğe gelmişim, hangi yola çıkış için? Oradaki çerçöp ya da harabeler arasında mermer bir basamak.

Hangi eşik taşı, hangi ilk basamak?

Hemen öncesinde hâlâ sallanır vaziyette ama ayaktayken, elim kendiliğinden eteğimi çekiştirip düzeltiyor ve alnımı açıyorken, gene de gözlerimi kapalı tutuyorum, herkesin seyir konusu olmak istemiyorum. Etrafıma toplanan kalabalığın ortasında kim bilir hangi karanlık ormandan dışarı fırlamış bir vahşiye bakar gibi yüzüme baktıkları bir kız mıyım?

"Bütün o esneyip uzayan zaman" çok uzun yıllar sonra, neredeyse bütün bir hayat sonra nöbetler halinde ya da yarı uyur yarı uyanıkken, en çok da rüya görürken bölük pörçük içime sızarak sonunda bana dökemediğim o gözyaşlarını döktürdü.

Aslında şunu da söylemem lazım; kendim için dökmediğim o gözyaşları keder gözyaşları değildi!

Israrla üstüme abanan bir duygu var: Bu hikâyenin sonuna gelmişken, hayıflanıyorum, evet, yüzünü hiç görmediğim, o soru soran üzgün, çaresiz sesiyle, bugüne kadar içime kazınan o vatmanın, bundan böyle benim koruyucum olacakmış gibi sesiyle o vatmanın, kaderin ya da şansın ya da özü itibarıyla nötr olan tesadüfün, o sabah tramvayı kullanan vatmanın Cezayir şehrinde Sadi-Carnot bulvarında son sürat gelen aracının hızını alamayarak yoluna devam etmesine izin vermemesine üzülüyorum! Parçalanan gövdem yerden kaldırılırken, sadece gözlerim pırıl pırıl sonbahar göğüne doğru fal taşı gibi açılmış olarak kalırdı.

Fazla gerçek olan sonundan tatmin olmayarak senaryoyu yeniden yazıyorum: "son... yarım kalan bir son!"

Birisi, gencecik bir kız, ölmeyi arzuladıktan tam birkaç saniye sonra kendini ileri doğru atıyor ve onu son anda oradan çekiyorlar. Tamam o zaman o da yeniden başlasın!

Ama ölüm dürtüsü sanki benim içime dolup bir çırpıda kurumuş gibi, yeniden başlamadım.

Peki o zamandan beri bu üzüntü niye? Gelecek on yılların beyhudeliği yüzünden, beni görünüşte aynı ama geri dönülmez biçimde bir başkası olarak tutan içimdeki buzlanma yüzünden. Bir başkası, yani dışardan bakıldığında sakin, kâh dalgın ve rehavet içinde kâh dişlerini sıkan ve doğası, hedefi ne olursa olsun –Pascal buna "gerçeklerden kaçmak için oyalanmak" derdi– şu ya da bu işi üstlenip sonuna kadar götüren ağırbaşlı bir insan.

Aslında havalanıp uçma, maviliklerde ya da ayaklarımın altında ağzı alabildiğine açık uçurumun dibindeki sonsuzlukta eriyip gitme arzusu beni hiç terk etmedi. İçimde inatçı, bütün yolculuk boyunca benimle tek vücut olan bir çalkantı var. Bir çalkantı mı ya da bir korku mu, yoksa beni sinsice mesafeli bir iç bakış olarak saklamaya götüren bir hatırlama mı ama bu bakış neye doğru açılmış?.. Sanki mesele her halükârda başkaymış, gerçeklikte görünenden onulmaz biçimde başkaymış gibi... İçimin ta derinliklerinde kendimi gerçekten başka bir yerde yaşamaya zorlar, buna katlanırken, sanki orada gerçekten kendi isteğimle yaşıyormuşum gibi. Sosyal, estetik, daha başka hangi oyunu oynayarak? Sanki "yaşamak", demek istediğim "gerçekten yaşamak", "sahiden yaşamak" bir başkası tarafından, başka bir siz tarafından ama başka bir yerde, uzaklarda, ufkun gerisinde oynanıyormuş gibi!

Kendime yönelttiğim bu cevapsız soru beni hâlâ hırpalıyor, bunu hissediyorum ve içimdeki mesafeyi yok etmeye, anlamaya, kendimi; aniden deliren, bir defalığına deliren ama kurtulan, hayatını isteyerek tehlikeye atan ama kurtarılan, gene de tam olarak geri gelmeyen beni anlamaya çalışıyorum, hangi hezeyandan, hangi "büyünün etkisinden" gerçek anlamda uyanmayan beni. Neden hayatının son demlerinde göstermelik bir dinginlik içinde yumuşak ya da kayıtsız bir kabullenmeyle kendine şöyle demiyor-

sun: Asla sönmeyen o küçük korları yavaş yavaş da olsa öldürme ânı nihayet gelmedi mi? Sadece senin değil, Akdeniz'in güney kıyısındaki bütün kadınların sorması gereken bir soru bu...

Peki neden, sahi neden kendimi bütün kadınlarla beraber yeniden "baba evinde bana yer yok" durumunda buluyorum?

3

BAŞ DÖNMESİNİ İCAT ETMEK

Kâh gözyaşlarıyla (öfkeden, bozguna uğramış olmaktan, donup kalmaktan, şaşkınlıktan...) kâh o 1953 Ekimi'nden... 2007'ye kadar, yarım yüzyıldan fazla bir zaman sonra, bir ritmi yakalamak için yazmak.

Bunlar bana aniden mezar gibi gelen durgun on yıllar. Elbette taştan demiyoruz; kadınlar arasındaki dostluklar sayesinde yalnızlıktan da değil, ya sokakta tanımadığınız kişilerle (erkekler, kadınlar) bir anlık aydınlanmalarla ya da sır saklamasını bilen güvenilir (içgüdüsel, bir anda oluşuveren, sözsüz yeminsiz bir güvendir bu), size bir anda içini açan ya da yanında rahatça konuşabildiğiniz (kendin için ve kendi önünde, gerçek aniden şeffaflaşır, akışkanlaşır, bedenlere bir hafiflik gelir, bacaklar çevikleşir, gözler göğe kaldırılır) kişilerle hafif bir diyalog içinde, evet, aslında paylaşılmış sözlerle, şimşek kadar bir an, bir saniyelik güven duygularıyla dolup taşan bütün bu on yıllar, yanılsamanın daha sonra çökmesi çok kötü, çünkü gene de bir deli gibi, gaipten sesler, eski zamanlardan iç çekişleri duyan biri, belki de başkalarının acısını, yani başka kadınların acısını, hatta bazen başkalarının –nefret etmediğiniz, sadece "bloke edildiğinizi", budandığınızı, felce uğradığınızı hissettiğiniz ya da sırf sizin de sadece kelimelerden, dumanlardan, rüyalardan, nefes alıp vermeden değil, etten, candan yapılıp yapılmadığınızı kendileri kontrol etmek için size dokunmak, size değmek, sizi ellemek, sizi okşamak ya da bunu yapamazsa size vurmak, sizi dövmek isteyen bir iki adamın– kötü kokusunu içinde taşıyan, yaşayan biri gibi kendi kendinize konuşamazsınız...

Bütün bu yıllar arkanda kaldı, yaşlanıyor ya da sadece tek başına el yordamıyla, gözü kara bir şekilde ve muhteşem bir cehaletle

ilerliyorsun. Kendi dürtülerin hariç her şeyin cahilisin. Yüreğin katılaşmış ve sırf inadından hangi karanlık ormana doğru ilerliyorsun?

En başta sadece senin köklerinin ait olduğu topraklarda bir yanlışlık olduğunu sandın – senin toprağın, ana tarafından toprağın, Dahra'daki, sanki Himalayalar'dan inmiş gibi ya da Don Kişot'ların soyuyla akraba imiş gibi gururlu küçük soylular ama onlar sürülmemiş, o zamanlar yenilmez olan Frankların karşısına dikilerek ön saflara atılmış ve savaşı kaybedince muhteşem yenilgilerini, hepsi de aynı beyaz attan düşüp ölen süvarileri şarkılarda onları söylesinler, onlara ağlasınlar diye kadınlarını ya da annelerini ve tercihen kız kardeşlerini orada bırakmışlar, onlar da dem çeker gibi sesleriyle zılgıtlar çekerek onlara şarkılar yakmış, zılgıt artık ölünün ruhuna okunan bir ilahi olmaktan çıkıp, bir güvercin yumuşaklığında bir su şırıltısına dönüşmüş – bir zamanların küçük kızı, sen bu ilahiyi sonsuza kadar dinleyecek, genç kız olduğunda onunla dans ederek bu ölüm şarkısını imkânsız bir arzunun yakarışına dönüştüreceksin...

Şimdi anlıyorsun, çünkü sonunda o 1953 sonbahar sabahına, sonsuz Cezayir körfezinin karşısına geri döndün, bütün ülkenin programlanmış ayaklanmasından tam bir yıl önce, her iki taraftan, senin tarafından da karşı taraftan da kadın erkek çoluk çocuk insanların ölümüne neden olacak o 1 Kasım 1954 gecesi, oysa sen artık hiçbir yerde değilsin – ama daha bunu bilmiyorsun, hatta o genç budalaya daha da bağlandığını sanıyorsun, tartışmanızın ya da senin itirazının nedeni ya da bahanesi olan o, daha sonra senin gözünü karartarak koşmana, düşmene, son sürat gelerek senin yerde yatan vücudunun üstünde kıl payı duran tramvayın ortaya çıkışına tanık da oldu.

Vücudum tramvayın altından çıkarıldıktan sonra, bundan böyle ilk aklıma gelen vatmanın sesi (elinin hâkimiyetiyle senin hayatını kurtarmışken, panik dolu sesi), evet, tanımadığın o adamın sesini hatırlıyorsun, yoksa sen kendini körlemesine, bir dans gibi nedensiz, işlek ama oyun olsun diye, salt fanteziyle, belki de

rahatlık olsun diye karalanmış, üstü çizilmiş bir yazıya kaptırdığın her defasında (iki üç yıl sonra) onu yeniden duyduğuna mı inanıyorsun? İlk kurgunu uzayda basit bir güvercin oyunu gibi görüyorsun, aniden o genişliğin sarhoşluğuna kapılıp, hemen arkasından bir ikinciyi, bir üçüncüyü kuruyorsun...

İşte "yazmak"tasın ve kendini parça parça icat ettiğini düşünüyorsun ama hayır. Elbette bu da "yazmak" ama gerçek anlamda değil! O halde oynuyor musun? Hayır, pek değil çünkü bu çeşit bir neşe hemen kaçıverir. Beden ve kalp düğümlenmiş olarak yazmak mı? Sakın ha! Beden hareketli ama kalp düğümlenmiş haldeyken yazmak mı? Öyle de olmaz! Sen vücudun hareketli ve kalbin... yerinden kopacak kadar açıkken yazma gücü hissediyordun kendinde. Sadece gölgenin şelalelerine ya da dünyanın başlangıcında bir var oluşun içine tepe üstü dalman yeterliydi!

Yazıyor, icat ediyordun –kahkahalarla, gözyaşlarıyla– ama bir bakıma "bekleyerek!" Ve her seferinde o özgürlüğün, o yaratıcılığın –sonuçta beden ve kafanın hafifliğinden başka bir şey olmayan– bundan böyle bunları o Korsikalı ya da Sicilyalı ya da Maltalı ya da Provence göçmeni ya da neden olmasın, Bröton göçmeni vatmana, kısacası bir "kara ayağa" ama bileğine hâkim ve o bilekle iki üç saniyede seni kurtaran bir "kara ayağa" borçlu olduğunu hatırlayabilirsin.

Zaten sen o sonbahar sabahı, unutmak istediğin ve sonunda bal gibi de unuttuğun o sabah, sonunda Sadi-Carnot bulvarında (önce yere düşen vücudunun, sonra doğrulttuğun alnının üstünde asılı kalan bir geçiş) o dönüm noktasına (yarıda kalan hamle; böyle mi demeli acaba?) yaklaşmıştın zaten.

O zaman, kurgularından her biri eğilmeye, sağa sola yalpalamaya başladı ve her defasında, senin elinden çıkmış şu ya da bu kadın kahraman sonunda hiç beklenmedik bir anda –hikâyenin, novella'nın ya da romanın sonlarına doğru– senden kaçıyor, ufukta öngörülen yörüngeden sapmaya başlıyordu, aniden onun bazen amaçsızca, körlemesine, gülerek ama umutsuzluk içinde, kalabalık arasında ama yapayalnız, hem yalnızlıktan hem öldürücü ama

bazen de keyifli bir şiddetten sarhoş olmuş bir halde koştuğunu görüyordun...

Oysa başka bir göz onu izliyor, uyanık bakışlı kardeş bir gölge; yani sen, neredeyse anaç bir tavırla bekçilik ediyorsun ama neler olacağını öngörebiliyor musun, biliyor musun? Kelimelerden oluşturduğun yaratığın saç baş dağınık çılgınca koşarken mutlu olup olmadığını ve artık oyun olmaktan çıkmış, rüya ile gerçek arasındaki, sevinç ve kâbus arasındaki o uzamda palamarları kopmuş doludizgin koşan o gölgenin ne istediğini – çünkü senin belleğin, kendi yolunu bulan elinin emrinde çalışıyor, seni işliyor, uyanıyor, hızlanıyor, sonuçta seni anlatıcı, yazar, ipleri elinde tutan kişi rolünün dışına çıkarmaya çalışıyor; sen de elinde olmadan o kişinin ufka kadar gitmesine izin veriyorsun, bu senin tadına baktığın ya da son aşamada durumu kurtarmak için bıraktığın (tedbir ya da pişmanlık yüzünden mi?) alkol gibi.

Birden bu kurmaca ya da belleksel mekanizmaları durduruyorsun. Kurduğun çatı sallanmaya, Pisa kulesi gibi yana yatmaya başladı. Oyunun, hikâyenin gidişatını değiştiriyorsun; hikâyenin sonu intiharla bitemez, senden bu kadarını istemiyorlar, maskeyi çıkarıp atmanı, lambaları söndürmeni de istemiyorlar çünkü artık sahne diye bir şey yok.

Çünkü adeta kontrol edemediğin bir ritimle ne kadar dönsen, dönüp dursan, yana yatsan da, artık oyun istemiyorsun. Uyuyabilmek istiyorsun ve uyuyorsun ve unutuyorsun ve önüne arkana bakıyorsun. Yazan elin kafandan –hayal makinesi– bir kalkışın itici gücünü, hızını bekliyor. Ama artık tavanda örümcek ağları yok!

Her yer boşalmış, bir ay sonra ya da bazen bir yıl sonra gene gidiyorsun (bir yıllık bir tembellik, eğlence, ne çok gece, dans etmek için, şey için...). Yalnızlık tekrar sarıyor seni; korkmuyorsun, hayır, Fransız şairi René Char'ın direniş yıllarının bitiminde, korkunun adını anmamak için dediği gibi, evet, gerçekten de kendisi şöyle demiştir: "Korkmuyorum, sadece başım dönüyor!"

O halde senin baş dönmen de şu: Küçük bir kızken ip atlarken,

bisiklete binmeyi öğrenirken yaptığın gibi icat etmek ve buna inanmak – bu oyunları bıçak gibi kesen kim? Her zaman baba değil, oyalanacak şey yokluğundan kıskanç kesilen erkek arkadaş da değil!

Bu yüzden sen başkalarından ya da bedenini, gecelerini, bazen günlük emeğini, yani çok şey verdiğine inandığın Öteki'nden kaçıyorsun; ama içindeki beyaz gözbebekli, yanmış kör gözlü dikkat beklemede – uyandırıcı, şeytan, daha başka kim, yırtıcı bir şekilde meraklı, duyarsızlığı sahte, kendine gem vuran ve sakinleşmek isterken bir an sonra kendini aniden nasıl bir değişimle yeniden savaşa hazır bulan, gazapları, hızlı atları, ölme çılgınlıkları, sayıca, silahça az olsalar da çabukluk ve cüretkârlıkta hiç de öyle olmayan üç kuşak önceki atalarını içinde taşıdığına inanan tutku delisi kadın... Bir an için onları fazlasıyla tiyatrovari, fazlasıyla sessizce ayağa kaldıran hayalin tepesinden yerlere düşüyorlar – sadece kadınlar, özellikle de eski kadınlar, kör ve artık bendirlerini dahi kızıştıramayan yaşlı kadınlar, yenilmiş bütün babaların ve onların daha doğacak, henüz bir çırpıda ayağa kalkmamış, kardeş kardeşi öldürme yarışında bölünmemiş oğullarının annelerinin anneleri, önünde, arkanda kadın atalar ihtilaçlar içinde ağlaşıyor, bizi tiyatroya, nihayet donmuş bir zamanın hareketsiz sahnesine geri götürüyorlar.

Sen hem bakıyor hem hatırlıyorsun ama boşalmış yüreğinde bu hıncın, ayaklanan, abartılan, gürültülü bozgunun o muazzam gölgelerini de sorguluyorsun. İşte artık sessizsin, nihayet!

Nihayet sessizlik. Nihayet yalnızsın, belleğin de açık. Tozdan ve korlardan kelimelerle arınıyorsun. Dövmelerinle, ufku karşına almış, nereye gittiğini bilmeden yürüyorsun.

Evet öyle, ufka kadar!

New York: Kasım 2005-Şubat 2006
New York ve Paris: Kasım 2006-Mayıs 2007

SON DEYİŞ

"İPEK ÜZERİNE SESSİZLİK"[1] YA DA KAÇAK YAZI

Bu metnin başlığını "İpek Üzerine Sessizlik" yapabilirdim, sanki insanın kendi hakkında yazmaya cesaret etmesi, bu hoyrat çalışma (her gün her gece dua üstüne duadan sonra Tanrı'nın huzurunda çırılçıplak soyunmaktan vazgeçmeyen keşişin derisini kesen silis gibi), hatırlama edimimin gitgide artan kişilik bölme çabasıyla beni işkence edene değil de "ipeksiye" götürmesi için yönlendiriyordu.

Ama bilinç berraklığının, hatta dinginliğin kaynağı olduğu için, bu "ipeksi", dolayısıyla da insanı rahatlatan geriye dönük oto-analizi nasıl aktarmalı? Bu sonuca varıldığını kabul etsek bile, insanın kendi üzerine tuttuğu ışığın kaçınılmaz olarak samimi bir pişmanlığı da yanında getirmesinden nasıl kaçınmalı?

Bu itiraf (kökenimdeki Müslüman kültürünün en azından bir rahip karşısında günah çıkartılmasını tanımadığını ve böyle bir iç dökmeden uzak durduğunu tam zamanında fark ediyorum) belki yazarlık gururumu okşayarak beni suçumu kabullenmeye itebilir. Hatır gönül hoşluğuna severek eğilecek, daha kötüsü, ayna karşısında böbürlenmeye yüz verecek bir yazar, benim durumumda kadın sıfatını da ekleyerek, bir kadın yazar...

Elbette bu sessizliğin "ipeğinin" arkasında kendin ya da ben kıvrılmış yatıyor, yazılırken yavaş yavaş birbirine kenetlenen, yazının peşinden belleğin kıvrımlarına ve ilk sarsıntısına –daha anonim bir kendin-ben, çünkü çoktan yarı yarıya silinmiş– sokulan bir kendin ya da ben.

Elli yıllık yazı hayatının bu uzun tünelinde bir küçük kızın,

1 Soie (ipek) ve soi (kendin) kelimeleri arasındaki ses benzerliğine dayanan ironi. (ç.n.)

sonra da bir genç kızın bedeni kendini arıyor, saklanıyor ve örtünüyor ama bugün artık olgun bir kadın olan sonuncusu kendini açmanın ilk adımını atıyor. Bu, ne sancılı bir kendini ortaya koyma arzusu ne de otobiyografi saplantısı – otobiyografi, yani Batı edebiyatındaki itirafların "laikleştirilmiş" karşılığı. Arap harfleriyle –sadece benim "Batılı" Arap ustalarımdan bahsedersek– büyük yazarların –Endülüslü İbn Arabi, Mağripli İbn Haldun– otobiyografileri bile ruhani ya da entelektüel bir yol oluyor; kimi için mistik, kimi için entelektüel ve politik bir iç hayatın merhalelerinin yazılımı.

Benim naçiz durumumda, "kendi üzerine yazmayı" –parçalanan, kırık dökük verilen o yörünge– harekete geçiren zorunluluk gerçek anlamda dayatmamıştı kendini, en azından aciliyet olarak... Yoksa Hannah Arendt'in dediği gibi "kendini tanımanın sabırsızlığı" mıydı bu?

Bir ilk hatıralar halkası –çocukluk, sonra on yedi yaşındaki o ani "nedensiz eylemimle" tepe noktasına varan yeniyetmeliğim– bir kıvılcım, bir ekim sabahı birkaç dakikalık bir yoğunlaşmanın ardından fışkıran delice bir eylem, şiddetli bir dürtü, kendiliğinden oluveren ama gene de için için bir yıldan fazladır üzerinde düşünülen bir patlama.

Bu ilk "halka", eylem değil –hamle, havalanma ya da delice koşma– daha çok nereye gittiğini bilmeden kopma –yola çıkma– ama yoldan sapma, nereye doğru, "denize kadar koşan kızın" içinde nasıl bir dürtü vardı? Ve neden uzaklardaki deniz bir saniye içinde aniden o deliren, şaşıran, uçan, kendini kaybeden, yani her şeyin dışında ve koşusunun sonunda doğuşların ve yeniden doğuşların kökeni olan denizle dolmuş o kız için bütün manzarayı kapladı?

Bu girişimin neredeyse sonuna geldiğimde kendi kendime ansızın şöyle dedim: İki tip kitap var. Bir yanda sayfalarının arasında bizzat yazarın cisminin görünmez ama inatçı bir şekilde yattığı kitaplar; diğer tarafta küçük büyük, esinli ya da sadece ustalıklı

ve baştan çıkarıcı, yaşayan ya da ölmüş, sonsuza kadar okunmaz olmuş dünyanın binbir dilinde yazılmış kitaplar. İlk kategoriye giren, (kadın ya da erkek) yazarının o zamandan beri uzanıp bizimle beraber sayfaları çevirdiğine dair karanlık bir hisle okuduğumuz kitaplar yalnız sanatsaldır (demek istediğim hangi düzeyde iddialı olursa olsun edebiyat); bunlar ciddiyetleri yüzünden ya da daha çok değişmezlikleri yüzünden ne yazık ki daha ağır değil midir? Onlara girer çıkarız, sayfalardan koparamadığımız gözlerimizin önünde (böyle kitaplarda gözlerimizi sayfalardan gerçekten alamamamızın nedeni o meşhur "süspans" değildir, ki o da zaten mesleğin "numaralarından" başka bir şey değildir), sanki yazar bunun bedelini yüz misli ödemekteymiş gibi yüreğimiz daralır!

Hangi bedel? Tersine yazarın özgürleşeceğini, hafiflediğini varsayabilecekken, neden "bedel ödemesinden" bahsediyoruz?

"Özel kitaplar", bu türden kitaplar "matem kitaplarına" benzeyebilir çünkü yazan erkeğin ya da kadının sesi bir şekilde gitgide gırtlağından, bedeninden (yerde usul usul toz halinde dağılan beden) kopmaktadır; uzun süren okumamız boyunca bu imge bizi için için sımsıkı sarmayacak mıdır? Evet, yazar ve belleği, sessizlikte kelimeleri acımasızca kesip biçen –sanki kırık beyaz pelür kâğıdına takılıp zedeleyen bir fırçayla çizilmiş gibi içi boşalmış, tutuk ya da fazla resmiyetten kaskatı kesilmiş kelimeler– o sese rağmen, evet, son sayfada tamamen susan o sese rağmen küle dönen yazar ve belleği.

Biz okuyucular, tünelin sonuna geldik, her yeri işgal eden ve karşımızda başaramadığına hayıflanan yazarın arkasında bırakacağı boş harabeler alanına daha kavrayıcı bir gözle bakalım...

Boğulmak için neden sanki düpedüz denize kadar gitmedi – evet, neden gidip orada boğulmadı?

Ama görüyoruz ki yazar –yere uzanınış, parça parça olmuş ya da ezilmiş gövdesini görme tehlikesiyle karşı karşıya olduğumuz–, çıldırmanın eşiğinde koşarken, bize sonuç olarak itiraf-

yazı, kaçış yazısı... ve hıçkırıklarla dolu melez bir türü tercih ettiğini söyler gibidir.

Yavaş yavaş hatırlanan uzak bir geçmişi geri getirmeye çalışan –dolayısıyla da ikiye yarılmış bir sömürge toplumunu yeniden canlandıran– bu yazıdan yazarın kendisi de çok az aydınlanarak çıkmış olsa bile.

Yolumuzdan hiç şaşmayalım. İpek halkalar mı kendine dair halkalar mı? Ya da kendi üzerindeki halkalar mı – bu dövmelerin, bu çiziklerin altında yavaş yavaş silinen canlı deri mi?

Oradan eski bana geliyorum; dağılmışım, belleğimde dirilen ve kendini yazının rüzgârına açıp bırakarak, kendini inkâr etmeyi ya da unutmayı, kendisiyle vedalaşmayı başaramayınca kendini ele vermeye teşvik eden bana.

Bu metnin açtığı halka, girişimin ilk adımı.

Bu geometrik figür kendini bana kabul ettirdiğinde, aniden daha en az üç halka olacağını keşfediyorum... Kozasının içindeki gecesine bir son veren kelebeğin evreleri gibi. O andan itibaren içim bir önseziyle daralıyor, son halka açılıp tekrar kapanırken benim son nefesimle yakından karşılaşacak.

Yavaş yavaş ya da yıldırım hızıyla, hatta geriye kalan yazılacak ne varsa ona paralel olarak açılacak halkalar... Böylece, ikinci çalışma benim yazı emeğimin "ham", dolayısıyla da gönüllü yüzü olacak. Roman, tiyatro ya da deneme ama artık otobiyografi olmayacak; daha çok yaratıcı yapılar, rüzgâra fırtınaya açık yapı iskeleleri olacak, bunlarda geçmişten gelen ya da tesadüfen karşılaştığım, gözlemlediğim, kokusunu aldığım insanlar –her halükârda seveceğim, ya da arzu edeceğim, en azından yaklaşacağım insanlar– olacak, "Kutsal Kurgu" (eskiden "Kutsal İttifak" denirdi ya onun gibi) sağ olsun, edebiyattaki esin perilerim sayesinde onları resmedecek, canlandıracak, onlara yeniden soluk vereceğim (sadece kendi soluğumu), daima aşama aşama gelişme halinde, yani

taslaklar, karalamalar, tereddütler, başına buyruk hareketler halinde ilerlemeci bir Kutsal Kurgu...

Her anlatı (şiir değil) yazarı mucizevi ânın, eylem halindeki, maskelenmiş kişi ya da gücün en beklenmedik bir anda bir ayrıntı sayesinde sizden uzaklaştığı, parmaklarınızın arasından kaydığı, mekanik olmaktan çıktığı an olduğunu çok iyi bilir – siz artık yazar değil, sizsinizdir; taklitçi, bende, ona hizmet eden, onu aşkla seven, Öteki'nin vuran gölgesiyle o dumanı, o ses ve kelimelerden kardeş-gölgeyi ve düşmanı, ki zaten siz osunuz ama sadece siz de değilsiniz...

Hayat –etten kemikten olmayıp hareketli kelimelere indirgenmiş bile olsa–, siz tohumlarla dolu ve yaratmanın, ardından da tamamına erdirmenin acısını çeken yazar, bir an için hem Allah babaya hem Allah anaya dönüşerek canlandırmaya cüret ettiğiniz ya da canlandırdığınıza inandığınız hayat – evet, metindeki hayat direniyor, itiraz ediyor, isyan ediyor; giriştiğiniz işin sonunda, bu yaratma sürecinin ortasında alçakgönüllülükten ya da bu karışıma, bu magmaya bağlılığınızla siz de okur oluyorsunuz; zamanın toza ya da sönen ama saplantı haline gelen bir hayalin senfonisine, çok katmanlı sessizliklerden dokunmuş örümcek ağı misali bir mimariye indirgeyeceği, binlerce, milyonlarca kitap arasında bir kitap.

A.D. – 2006-2007 – New York-Paris

Not: Her yazma girişimi sessizce uzar. Burada denediğim gibi, kaçış yazısı en başından beri bilinçliydi; bu onun hem cüretkârlığı hem de alçakgönüllülüğü. Yoksa kibri ve kendini beğenmişliği mi?

Cezayir kıyı şeridinde küçük bir kasabadaki okulda tek "yerli" öğretmen olan babası ve genç, güzel annesiyle yaşayan küçük bir kız... Asiya Cebbar hatıralarının çalkantısında, okul yıllarını ve kendini yetiştirenleri anlatıyor. Bunların başında da kendi demokrasi ideallerine rağmen, kızına da aşılamayı kafasına koyduğu katı İslam değerlerine bağlı kalan babası Tahir geliyor. Küçük kız, dünyayı kitaplarla keşfedecek, ardından sıra yazmaya gelecektir.

Baba Evinde Bana Yer Yok, Asiya Cebbar'ın kendi kadın ve yazar kimliğini ilk kez anlattığı otobiyografik bir roman. Burada özgürlüğe susamış, atalardan miras kalan gelenekler ve bilgi birikimiyle zenginleşmiş, Cezayir ile Fransa arasında bölünmüş bir çocuk, daha sonra da bir genç kız görüyoruz. Yazar, utangaç ve heyecan dolu mahrem hikâyesinin ötesinde, sanki bir zamanlar kendini bulmak, kendisi olmak adına koparmak zorunda kaldığı bağları yeniden sağlamlaştırmak için Arap-Berberi bir geçmişe, bir ülkeye, bir babaya saygılarını sunuyor.

837046
ADS
46 ADS

KIRMIZIKEDİ
www.kirmizikedikitap.com
₺ 21
ISBN 978-605-5340-90-2
9 786055 340902